AYLIK SİYASİ DERGİ
OCAK 1992 SAYI:20
FİYATI 10000 TL. (KDV DAHİL)

Demokrat!

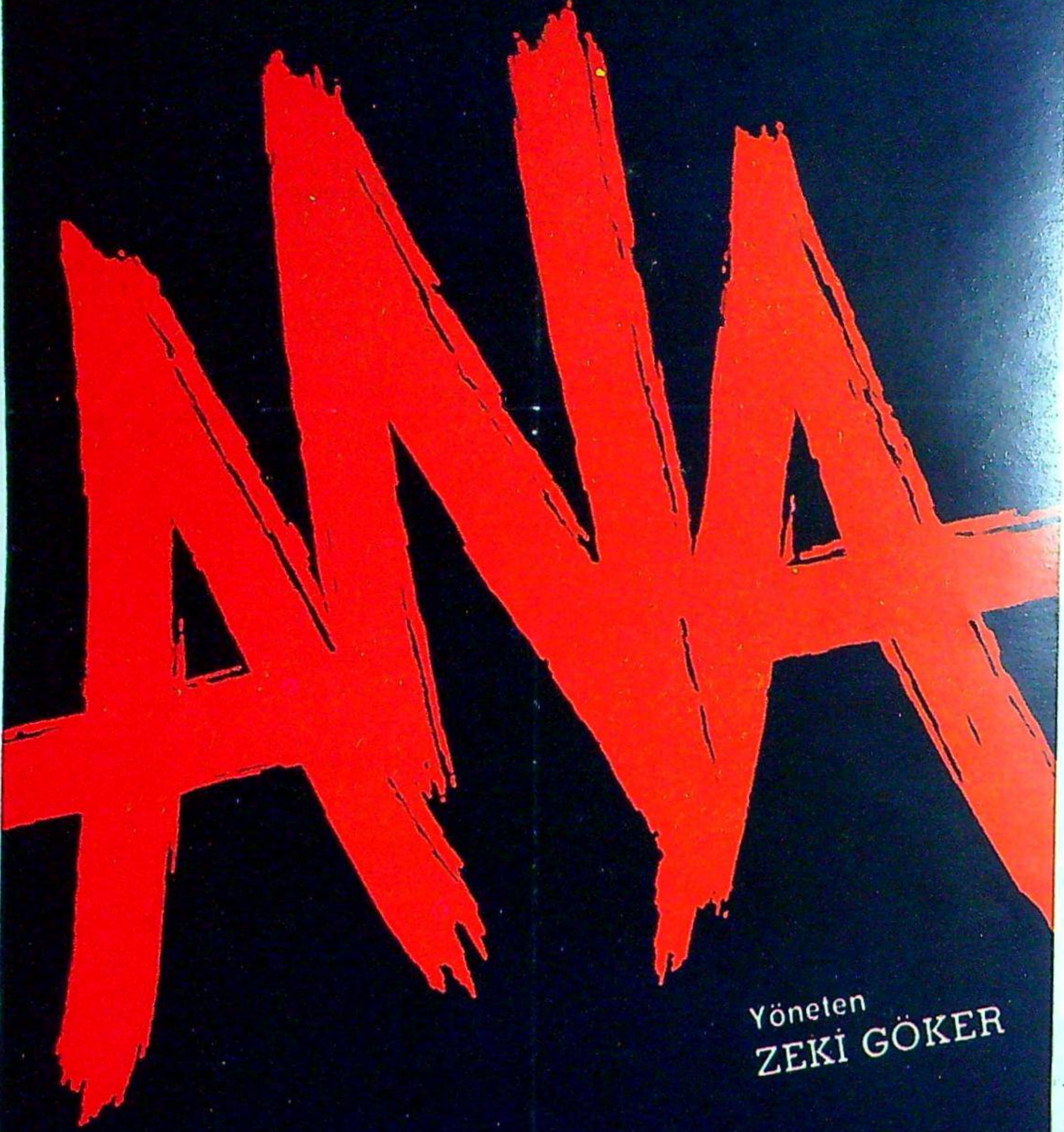
MUHALEFET

Kanun namına değil

ÖZGÜRLÜK İÇİN DEMOKRASİ

91'den 92'ye Dünya ve Türkiye

...arihin orta yeri: RUSYA
...UBA: Ya özgür dünya ya ölüm
...MAIL BEŞİKÇİ: TBMM Kürt'lerin meclisi olamaz
...eyaz başörtülerin yalnızlığı
...r Latin trajedisi: Kırmızı Pazartesi

9 OCAK'TAN BAŞLAYARAK ANKARA'DA
ANADOLU SANAT MERKEZİ'NDE
Tel: 1258172

YAKINDA İSTANBUL'DA

Demokrat!

OCAK 1992
Yıl:3 Sayı: 20 Fiyatı:10.000TL.
Yurtdışı fiyatı: 5 DM

BASSAN AŞ. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Ümit ERDOĞDU

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Fevzi ARGUN, Faruk ATAAY, Yılmaz AYSAN, Nurettin AZMAN, M. Sinan BALABAN, İsmail BEŞİKÇİ, Oğuz BİLİCİ, Tanıl BORA, Ömer BOZAN, Faik BULUT, Filiz, Serpil ÇAKIR, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Çiğdem ÇİDAMLI, Şaban DAYANAN, Metin DEMİR, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Tansel EMANET, Ersin ERGÜN, Ümit ERDOĞDU, Bülent FORTA, Erdem GÜL, Engin GÜNAY, Levent GÜRBÜZ, Savaş İLGEZDİ, Selami İNCE, Ercan KANAR, Semra KARDEŞOĞLU, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Deniz MENTEŞ, Nimet MENTEŞOĞLU, Fatin R. MUMCUOĞLU, Hasan NECİP, Erdinç NEHARİ, Emirhan OĞUZ, Levent Yılmaz ÖNER, Mahmut T. ÖNGÖREN, Ömer ÖZGÜNER, Metin ÖZUĞURLU, Melih PEKDEMİR, Levent SAÇILANATEŞ, Emre SENAN, E. Levent SERGİN, Semra SOMERSAN, Hayatı SOYDAN, Ülfet TAYLI, L. Doğan TILIÇ, Sibel TOPAKTAŞ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Burak VAHAPOĞLU, Can YÜCEL, Murat YETKİN

Ofset Hazırlık:
BASSAN AŞ.

Basıldığı Yer:
Serler Matbaası

Dağıtım:
Hür Basın Dağıtım AŞ.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/6 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 512 08 77 Tel-Fax: 528 62 32

Ankara Büro:
Sağlık 2 Sokak No:65/12 Yenişehir
ANKARA
Tel: 131 21 48 Fax: 133 61 54

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 100.000 TL.
Altı Aylık: 50.000 TL.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 50 DM
Avrupa Altı Aylık: 25 DM
Amerika Yıllık: 30 $
Amerika Altı Aylık: 15 $
Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

İÇİNDEKİLER

"İhlaller Haftası" Kutlandı!

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabulünün 43. yıldönümü dolayısıyla düzenlenen İnsan Hakları Haftası bir dizi etkinlikle kutlanırken, 6 Nisan 1949'da Beyannameye imza atan Türkiye, Birleşmiş Milletler'in insan hakları sınavından 40 üzerinden 7 alarak sınıfta kaldı ve 88 ülke arasında 66. sırada yeraldı.

İHD'nin haftaya ilişkin programı yürüyüş, panel, sergi, şenlik etkinlikleri gibi oldukça zengin bir içeriğe sahip olmasına rağmen, kendi üyelerinin bile çok fazla rağbet etmediği sessiz, sakin bir biçimde geçti.

İHD'nin yanısıra Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Şubesi'nin açılışı da aynı hafta içinde iki günlük panel programıyla kutlandı. Çok sayıda konuşmacının katıldığı panel de yine az sayıda dinleyicinin katılımıyla gerçekleşti.

Tüm bu etkinlikler devam ederken insan hakları ihlalleri de her zamanki şiddetiyle devam ediyordu. 50 gün önce polis tarafından gözaltına alınan Hüseyin Toraman'dan hala haber alınamıyor.

Tarih dersinde din eğitimi veren öğretmenlerini protesto eden Kocasinan Lisesi öğrencilerine okuldan uzaklaştırılma cezası veriliyor, fidye olayına karışan polisler çıkarıldıkları mahkemede kendi meslektaşları tarafından işkenceye uğratıldıklarını açıklıyor, İngiliz Ekonomist dergisi Türkiye'nin en önemli sorununun insan hakları olduğunu yazıyordu.

İnsan Hakları Komisyonu kayıpları arayacağını söylerken, devletin kendi mercilerince yokedilenleri yine kendilerinin nasıl bulacakları hakkında bir ipucu vermiyordu.

İnsan hakları ihlallerinin, işkencenin resmi makamlarca, raporlarla, gazete haberleriyle kabul edildiği bir ülkede İnsan Hakları Haftası'nın küçük gruplar halindeki az sayıda insanın katılımıyla yapılıyor olması, insan hakları mücadelesi verenlere, haftanın en önemli mesajıydı... ❑

Baştürk'ün ardından!

"Abdullah Baştürk, DİSK Genel Başkanı... Yaşamı, Türkiye sendikacılık hareketiyle, işçi sınıfının mücadelesiyle içiçe geçmiş ve onunla birlikte anılacak bir işçi önderiydi..." İşçi sınıfının mücadele tarihine buna benzer notlar düşülecek bundan böyle. Sadece dostlarının değil, düşmanlarının ve siyasi muarızlarının da reddedemeyeceği bir gerçekti bu. İşçi sınıfının bir sıra neferi olarak başladığı sendikal mücadelesi, mücadeleyle özdeşleşen yaşamı noktalandığında başkanı olduğu DİSK'i yeniden yaratma mücadelesinin içindeydi yine. Çok genç yaşta başladığı işçilik yaşamında çeşitli işkollarında çalıştı, işsiz kaldığı da oldu. Sendikacılığa adımını 1961 yılında İstanbul'da Fen İşleri Sendikası'nda attı. Ardından Türkiye'de mücadeleci bir sendikacının başına gelebilecek "olağan" olaylarla tanıştı; gözaltılar, tutuklamalar, cezaevleri...

Sendikacılık yaşamı boyunca politikayla da içiçeydi. Sosyal demokrat bir politikacı olarak sırasıyla TİP, CHP, SHP içinde çalıştı, HEP'in kurucuları arasında yeraldı. 1969, 1973 ve 1987 seçimlerinde milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. 1976 yılına kadar Genel-İş Sendikası'nın başkanı olarak Türk-İş'in "partilerüstü politika" anlayışına karşı Türk-İş içindeki sosyal demokrat hareketin liderliğini yürüttü. 1976 Haziran'ı Abdullah Baştürk için, daha sonraki yaşamına damga-

sını vuracak bir yol ayrımıydı. Genel-İş Sendikası ile birlikte DİSK'e katıldı. Aralık 1977deki genel kurulda DİSK'in Genel Başkanlığı'na seçilmesi ise DİSK'in dönüm noktalarından biri; sosyal demokrat kanadın DİSK'in liderliğine gelişiydi. 12 Eylül 1980'e kadar inandığı ilkeler doğrultusunda DİSK ile birlikte işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesi, özgürlük ve demokrasi mücadelesi içinde yerini aldı.

12 Eylül darbesi, DİSK ile birlikte Türkiye'de bir dönemi de kapattı. 12 Eylül sonrası Abdullah Baştürk DİSK yöneticisi 51 arkadaşıyla birlikte idam talebiyle yargılandı. On yılla mahkum oldu, dört yıllık bir tutukluluktan sonra dava beraat kararıyla sonuçlandı. Fakat DİSK'in yeniden açılabilmesi için 1991 yılına kadar "beklemek" gerekecekti! DİSK'in mahkemelerce aklanıp yeniden açılması gündeme geldiğinde, Abdullah Baştürk kendisinden bekleneni yaptı. 1987'de seçildiği parlamentodan ayrılıp DİSK'e dönmeyi, DİSK'in malvarlığının geri alınıp yeniden yaratılması çabasında yeralmayı seçti.

Ani bir "beyin kanamasına bağlı beyin ölüm tablosu" teşhisi ile hastaneye kaldırıldığında beyni yine "Nasıl bir DİSK?" sorusuyla meşguldü kuşkusuz. Bu soruya verdiği yanıt ne olursa olsun, yüreğinin her zaman işçi sınıfının mücadelesiyle birlikte attığına kuşku yok. Bu "beyin ölüm tablosu"nun ortaya çıkmasında ise, 62 yıllık mücadele dolu bir yaşamın izleri, 12 Eylülcülerin, cuntacıların izleri olduğu da kuşku götürmeyen bir başka gerçek. 21 Aralık sabahı işçi sınıfı mücadelesiyle içiçe geçen onurlu bir yaşama gözlerini kapadığında, ardında "Şimdi yeniden nasıl bir DİSK?" sorusunu da bırakıyordu ❑

Gazeteci: "Özgür postacı!"

"İşsiz gazeteciler" yılı olan 1991, 1992'ye, kesin olmayan bir bilgiye göre 1016 sarı basın kartlı işsiz devredecektir. Belki bazıları "serbest gazeteci" olarak bu durumu kendileri tercih ediyorlardır. Fakat bu 1016 gazetecinin çok büyük bölümünün iş bulamadıkları da kesin. "İşten atılan" ve "iş bulamayan" gazetecilerin "hiç bu kadar olmamıştı" dedirtecek kadar birikmesi, basınla ilgili çok yönlü tartışma ve yönelimin tam ortasında anlam buluyor.

UBA Ankara Bürosu'nda son olarak işçi temsilcisinin işine son verilmesiyle 10 kişi de istifa etti. Sonuç, işsizlik. 1016, 1026'ya ulaştı. Üstelik basında birkaç sendikal alandan birisi olan UBA'da senenin son günlerinde böyle bir olay yaşanması ilginç. Toplumda en örgütsüz kesimin gazeteciler olduğu açık. Cemiyet ve dernekler yanında sendika da var bu alanda ve işsiz gazeteciler için "sendikal" olmaktan kazandıkları hiçbir şey yok. Sendika, basın emekçilerinin koruyucusu, kollayıcısı ve davalarının takipçisi değil. Çünkü sendika başkanları üyelerini, "eylemci" olan ve olmayan ayrımına tabi tutabiliyor. Niye var bu sendika? Bu soruyu bile sordurttuğu için varlığı çok ciddi bir tehlikede artık. Bir tek gazetecinin bile işsiz geçen her saati bu sendikanın ömrünü azaltacak, azaltmalıdır.

Gazeteler, ajanslara bu kadar çok yöneldikleri bir döneme giriyorlarsa UBA'da yaşanan bu sıkıntıyı nasıl açıklayacağız? Çünkü, herkes biliyor ki, atılan ve ayrılanlar "işsiz" ama bugün hangi yayın organında olursa olsun çalışanların büyük çoğunluğu da "çalışan işsiz". O zaman basının yeni yönelimiyle ilgili saptamamızı devam ettirelim: Ajanslar önem kazandıkça, uzmanlaşmak zorunda kalacaklardır. Kimseye akıl vermek için değil, ama bunun böyle olacağı akıl ve mantıkla ilgili. Bir geçiş dönemi yaşanıyor. Bir süre sonra bu büyük ve radikal yönelimin gereğine göre ajans da , gazete de, gazeteci de kendine göre değil artık, dayatılan duruma göre donatacak kendisini.

"İnsanın, kurdun, kuşun haberi"

AYIN GÜNDEMİ

Nazım, bunu "Postacı" için söylemişti şiirinde. Postacılık da değişiyor kuşkusuz. Ama postacı hala böyle bir şey.

Gazeteci de postacı gibi mi olmalı? Tam olmasa da gazeteci de "özgür postacı" olabilmelidir, "memur postacı" değil. Bu yüzden "medya" denilen alan yabancılaşan, duyarsız, kompartımanlarından başını çıkartmayalı beri körleşmiş, "imaj esrarcılarına" bırakılmamalı.

"Gerçeği, yalnızca gerçeği"...

Bütün bunlarla neyi kurtarabiliriz? Gazeteler büyük büyük "1991 yılının önemli olayları" anketleri düzenliyor. "Büyüklük"ten, "atılım"dan söz ediliyor. UBA çalışanları 1992'ye işsiz giriyor. Başka gerçek var mı? ❑

Maraş 1978 TBMM 1991

Tarih 19 Aralık 1978. Kahramanmaraş'ta Çiçek Sineması'na bir bomba atılıyor. Bombayı atan kişi Ökkeş Kenger. Sovyet aleyhtarı "Güneş Ne Zaman Doğacak" isimli filmin oynatıldığı sinema bombalanacak ve bu işi solcuların yaptığı görüntüsü verilecekti. Böylece Sünni halkı Alevilere ve solculara karşı kışkırtmak için ilk adım atılmış olacaktı. Herşey "yolunda" gitti ve yüzlerce insanın katledildiği Maraş olayları başladı. Dört gün süren saldırılar sonunda yüzlerce insan öldü, onbinlercesi yaralandı ve sakat kaldı.

"Saat 11 sıralarında bir grup 'vurun kızıl komünistlere, bunlara yaşamak haramdır' diye bağırarak evimize saldırdı.

Ellerinde taş, sopa ve şişeler vardı. Babama, anneme ve ağabeyime vurmaya başladılar. Ben yaralı olarak kaçarken annemin 'bizi öldürmeyin' diye yalvarmalarını duyuyordum. Eve geri geldiğimde annemin, babamın ve ağabeyimin cesetleri kapının önünde duruyordu. Saldırganlar babamın parmaklarını keserek, kanını bir kazanın içine akıtmışlardı, annemin kafası briketle parçalandığından yüzü tanınmaz haldeydi." Anlatılanlar Kahramanmaraş katliamının tanıklarından bir çocuğa ait.

Peki kimdi bütün bunları tertipleyenler? Amaçları neydi? Bu soruların yanıtını bulmak için çok fazla uğraşmak gerekmiyor.

O günlerde gelişen toplumsal muhalefeti bastırmanın, halk yığınlarını sindirmenin tek bir yolu vardı: Sıkıyönetim ve sonrasında askeri darbe. Kahramanmaraş katliamı sıkıyönetimle sonuçlandı. Sıkıyönetim ise askeri darbeye giden sürecin başlangıcını oluşturuyordu.

O günlerde Kahramanmaraş olaylarını değerlendiren Radio France International "Türkiye'de meydana gelen olaylarda yabancı gizli servislerin, özellikle CIA'nın rolü var" yorumunu yapmıştı.

Kahramanmaraş katliamının CIA-Kontrgerilla gibi gizli örgütlerin tezgahladığı doğrultuda, önce bir sıkıyönetimi sonra bir askeri darbeyi kolaylaştırmak için MHP'li faşistler tarafından gerçekleştirilmiş olduğu o günlerin kargaşası içinde bile görülebilen

gerçeklerdi. Tarih: 24 Aralık 1978. Kara bir gün, kara bir leke...

Ve yıl 1991. Aradan 13 yıl geçti. Katliamın bir numaralı sanıklarından Ökkeş Kenger İnsan Hakları Komisyonu'nda!

Ama bu sefer soyadını mahkeme kararıyla değiştirip Ökkeş Şendiller olarak. Katliamın başlangıcından bitimine kadar olayların içinde bulunan, eli kanlı bir katil İnsan Hakları konusunda sözsahibi olacak.

Geçmişin katliamları büyük bir suskunlukla geçiştirilmeye ve unutturulmaya çalışılıyor. Peki biz unutacak mıyız? ❑

Alma Ata Ne Kadar Yaşayacak?

Aralık ayı içinde başını Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın çektiği yeni birliğe Gürcistan hariç sekiz cumhuriyetin katılmasıyla 70 yılı aşkın bir süredir yaşayan SSCB tarihe karıştı. Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da imzalanan deklerasyonla 11 cumhuriyetin liderleri tüm dünyaya Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulduğunu ilan ettiler.

Bağımsız Devletler Topluluğu kuruluş sözleşmesini imzalayan 11 lider, halkın artık eskisi gibi yaşamaktan bıkmasını bir koz olarak kullansalar da, her yerde olduğu gibi alınan kararların "halk için" halka danışmadan alınmış olduğu gerçeğini gizlemiyor bu.

Yeltsin ve 10 cumhuriyetin liderleri, SSCB devletiyle birlikte SSCB Devlet Başkanlığı makamının da ortadan kalktığını, bundan dolayı Gorbaçov'un artık devlet başkanlığı yetkisine sahip olmadığını açıkladılar. Bununla birlikte toplantılara bile çağrılmayan Gorbaçov'a iyi davranılması ve geleceğinin ekonomik açıdan güvenceye alınması için ellerinden geleni yapacaklarını söylüyorlar.

Kafkasya'da konuşlu olan kısa menzilli nükleer silahlar hem 11 cumhuriyetin hem de Batı'nın çözümünü merakla beklediği konuların başında geliyor. Bununla birlikte sınırların değişmezliği konusunda bir görüş birliğine varan liderler sınırların açık olmasını ve cumhuriyetler arası yolculukların serbest olmasını öngörüyorlar. Tabii yine de işlerin nasıl gideceği pek belli değil.

Ay sonunda Minsk'de yapılacak görüşmelerde başta nükleer silahlar olmak üzere birçok yanıt bekleyen sorun tekrar tartışılacak.

Bu arada Yeltsin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5. daimi üyeliği garantisini 11 liderden alma çabaları içinde.

Batı, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu yeni dünya düzenine entegre edebileceği umuduyla, olaya tedbirli bir iyimserlikle bakıyor. Bağımsız Devletler Topluluğu, Alma Ata Anlaşmasının imzalanmasından sonra Beyaz Saray tarafından hemen kutlandı. Almanya ise Bağımsız Devletler Topluluğu'nu Sovyetler Birliği'nin koyduğu silahsızlanma anlaşmasına saygı gösterdikleri taktirde yıl sonundan önce tanıyacaklarını açıklıyor ❑

Demokrasi, demokratikleşme...
"Yeni dünya düzeni"nin getirdiği iklimde, bu ve diğer bazı kavramlar sağcısının da, solcusunun da üzerinde konuştuğu ve hatta emperyalistlerin "global savunucusu" rolüne soyundukları, ama farklı anlamlar yüklenildiğinden gittikçe bulanıklaşan kavramlar haline geldi.
Batı üzerinden gelen ve ülkemizi de, kaçınılmaz bir biçimde etkisi altına alan bu iklim, seçimler sonrası şiddetini artırdı; "demokratikleşme paketi" açıldı: "Batı'da ne kadar varsa, bizde de o kadar demokrasi.. Paris ve ILO şartları.. insan hakları.. sivil toplum.. şefkatli devlet....."
Ocak sayımızın kapağını bu konuya ayırdık ve her parçasında ilgili kişi ve çevrelerin görüşlerine yer verdik.
Ayrıca devrimin yıldönümünde Küba, yeni bir tarihsel dönemeçte SSCB (yeni adıyla Bağımsız Devletler Topluluğu), HEP Kongresi, "kayıp"ların evrensel boyutu, AIDS'in ideolojik yönü ve kadın hareketinin tarihini de sayfalarımızda bulabilirsiniz.
Bu kez oluşturduğumuz Yıllık'ta, yeni yıla da taşınan boyutlarıyla, dünya açısından ciddi bir tehlike halini alan milliyetçilik, siyasi durum ve yönelimler itibariyle Avrupa ve Ortadoğu, genel haliyle dünya ekonomisi ve spor başlıkları var.
"Augias ahırlarında tepişme" adlı yazıdan dolayı "Cumhurbaşkanlığı ve TBMM'ye hakaret"le yargılanan arkadaşlarımız Engin Günay ve Bülent Somay beraat ettiler.
Dünya planında önemli değişimlerin yaşandığı, Türkiye'de toplumsal ve siyasal yaşamda yeni olguların ortaya çıktığı bir yılı daha geride bıraktık. Yeni bir yıl, yeni bir umut demektir.
Daha güzel bir dünya umudunu taşıyan bütün Demokrat! okurlarının yeni yılını kutluyoruz.
Ayrıca yeni yılda, sürgün ve tutsak devrimcileri aramızda görmek istiyor; hepsini sevgi ve özlemle kucaklıyoruz.
Şubat sayısında daha güzel bir Demokrat!da buluşmak üzere.

Ümit Erdoğdu

Tarihin sonu gelmedi!

zal'ın kanun tanımaz keyfi yönetiminden sonra koalisyon hükümetinin "kanun namına demokrasi!" komutu duyulunca bir çok insan ellerini kaldırıverdi. Yakın dönemde hep "komutların" sesini duymuş bir toplum açısından anlaşılabilir bir tutumdu bu. Ama ILO, Paris Şartı, Anayasa, Partiler Yasası, Seçim Yasası vb. şeklinde uzayıp giden hukuksal metinlerin birer vaad olarak sunulmasıyla demokrasinin nasıl kurulacağı, ve kurulacağı söylenen demokrasinin ne menem bir demokrasi olacağı ise hayli kuşkulu. Her şeyden önce demokrasi verilebilir mi? Ya da birileri verirse bu demokrasi olur mu? Üstelik bu kez emir büyük yerden geliyor. Batılılar bize "artık komünizm tehlikesi yok; demokratik olun, bizim değerlerimizi benimseyin" diyorlar. Ve biz de "demokratikleşiyoruz". Eskiden "ithal ikamecilik" olurdu, şimdi "ithal demokrasicilik" olabilir mi? İthal ikamecilik ne kadar olduysa o kadar olur, denebilir. Ama her şeyden önce bunun eski bir masal olduğunu söylemek gerekiyor.

Osmanlı'dan kopuş yaşanırken, tek parti yönetiminden çok partililiğe geçişte, '61 Anayasası sonrasında ve Ecevit'in "umut" ilan edildiği dönemlerde solun bazı kesimleri büyülenmiş zihinleriyle yüzyıllık uykulara dalmışçasına Türkiye'nin modern ve demokratik bir ülke olma yoluna girdiğine inanmışlardı. Ama uykuları hep kısa sürdü. Takrir-i Sükun Kanunu, İstiklal Mahkemeleri, Sıkıyönetim ya da askeri darbeler ile daldıkları uyku yerini kabusa bıraktı hep. Kabus dönemleri teorileri ise genellikle Türk halkının demokratik geleneği olmadığı, işçi sınıfının nitel ve nicel olarak gelişmediği, feodalitenin hala tasfiye edilemediği, kültürel gelişmenin sağlanamadığı, son olarak da "sivil toplum"un gelişmemişliği noktalarında odaklanıyordu. Tüm bu teorik açıklama çabalarına karşın kabustan çıkış, yeni bir kabusu önleyecek ideolojik, politik ve pratik bir sürece değil, tam tersine yeni bir "uyku" dönemine girmelerine yol açan "düzenin ilericisi olma" misyonlarının devamına denk düşüyordu.

Gerçek bir özgürleşme; kuşkusuz demokrasi yolundan geçerek, ama onu geride bırakarak elde edilebilir. Böyle bir özgürleşme ise ancak ve ancak bilinçli insan eyleminin ürünü olarak ortaya çıkacaktır. Eylem ve bilinç; bilinç ve özgürlük; her iki kavram çifti de birbirini çelen değil, besleyen ve gerçekleştiren bir süreç içinde gerçek anlamına kavuşabilir.

'60'lı yıllardan itibaren Türk solunun ayrım çizgileri –tüm teorik farklılıkların ötesinde– düzenin ilericisi olarak, düzen fraksiyonlarından birinin desteklenmesiyle toplumun ve tarihin ilericisi olma misyonunun yüklenilmesi arasındaki tercihlerde ortaya çıktı. Şimdi DYP-SHP Koalisyonuyla birlikte ortaya çıkan "demokrasi umudu", solun önündeki bu ikilemi daha bir yakıcı hale getiriyor. Bugün gelinen noktada Türkiye solunun yakın tarihi, ülke tarihindeki gelgitlerle birleştiğinde ortaya bir "ehven-i şer" mantığı çıkıyor.

Son 30 yıla sığan üç askeri darbe büyük umutların kışkırtıldığı, büyük umutların büyük düş kırıklıklarına dönüştüğü toplumsal sonuçlara yol açarken, umutların ve düş kırıklıklarının taşıyıcısı Türkiye sol hareketini de gerilere savurdu. Özellikle 12 Eylül sonrasında yaşananlar dünyadaki son gelişmelerle birleşince "demokrasi" denilen ve herkesin kendince tanımlayabildiği belirsiz bir adlandırma, fetiş haline geliverdi. Burjuva politikacıları demokrasinin "faziletleri"ne vurgu yaptılar. Sol hareketler yenilgilerini hep iç-demokrasi mihverinde tartıştılar. Hatta cuntacılar bile "melanet"lerini demokrasiyi yeniden tesis etmekle gerekçelendirdiler. Yakın tarihin en anti-demokratik dönemini paradoksal olarak hep "demokrasi" tartışmalarıyla birlikte yaşadık.

İşte koalisyon hükümeti tam da bu "ideolojik iklime" uygun adımlar atarak ortaya demokrasi şampi-

yonu olarak çıkıverdi. Demirel (hem de Demirel!) "düzen ilericisi solun" 30 yıllık programına sahip çıkarak bir çok insanı umuda ve şaşkınlığa sürükledi. Devletin restorasyonu ve ardından devlet eliyle demokrasi! Bu yolla oluşacak bir siyasal rejimin burjuva anlamda bir demokrasi bile olamayacağını söylemeye gerek yoktur. Her şeyden önce tanım olarak bir devlet biçimi olduğu söylenen demokrasinin doğasında devlete karşı güvence arayışı yatar. Batıda uzun yıllar süren toplumsal mücadelelerle kazanılmış güvenceler üzerinde Batı demokrasileri yükselir. Ama yine de sınıf egemenliği, devlet/toplum ilişkisi gibi temel hakimiyet ilişkilerinde belirgin bir farklılaşma ortaya çıkmaz. Böyle bir radikal değişim egemen sınıfların değil, ezilen sınıfların kendi ütopyalarında vardır. Devletsiz bir demokrasi, sınıfsız bir toplum vb. O ütopyalar ki 19. yy.'ın "devrimler çağında" bizzat toplumsal mücadelelerin içinde ete ve kemiğe bürünmüş ama ezilenlerin kendi düzenlerini yaratmalarıyla değil, burjuvazinin egemenliğinin biçimlerini belirlemeyle sonuçlanabilmiştir.

Code de Napoleon, siyasal tarih kitaplarında burjuva devrimlerinin kodifikasyonu olarak anılır. 1789 Fransız Devrimi'nin insanlığa sunduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de bir başka düzlemde burjuva devrimlerinin doğrudan manifestosu niteliğindedir. Ama Napoleon yasaları da, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de birer hukuk metni olmanın ötesinde anlamlarla yüklüdür. Her ikisinin de ardında gerçek insanların gerçek eylemlerinden çıkan, devrimler ve karşı-devrimler sarmalında sürüp giden büyük toplumsal çalkantılar yatar. Bu yüzyıllık savaş sonuçta, burjuva demokrasisi ya da Batı tipi demokrasi denilen formu doğurmuştur. Ve yine burjuva demokrasisi burjuvaziye rağmen bir demokrasi olarak biçimlenmiş ya da toplumu daha ileri noktalara taşıyacak olan bir kitle eyleminin bastırıldığı noktada burjuvazinin diğer sınıf ve tabakaları yönetmede kullandığı bir "onay" işlevi görmüştür. Eğer bütün bunlar bir tarih bilgisinin ötesinde bir tarih bilinci ise "resmi toplum eliyle sivil toplum yaratma" programına umut bağlamak, bu bilinci kirleten bir tutumdur. En gelişmiş biçimlerine Batıda rastladığımız "sivil toplum" örgütlenmeleri – Türkiye'nin aksine kitle inisiyatifi ve eylemliliği sonucu oluşmuş olmalarına rağmen– yadsımaya çalıştıkları "resmi" ve "egemen" söylem ve kurumların etkisi altına girmekten kurtulamadılar. Bu akibetin en önemli nedeni programlarını sınırlayan ideolojik yaklaşımdı. Kendilerini devletin inisiyatifini sınırlayacak bir "demokrasi" kavrayışıyla tanımlayarak, insanın özgürleşmesine giden eşiği aşamadılar.

Tarihsel olarak devrimciler demokrasiyi amaç olarak (varılacak son durak) tasavvur etmemiştir. Buna karşın düzenin ilericisi olmaya soyunanlar demokrasi fetişizmine savrulmaktan kurtulamamışlardır. Bu yol ayrımı kapitalizmin bir sistem olarak tarih sahnesine çıkmasından itibaren sol yelpazenin belirleyici bir faktörü olagelmiştir. Devrimciler, demokrasiyi insanın özgürleşmesinde aşılması gereken bir durak olarak ele alıp, özgürleşmenin, PRAKSİS –bilinçli insan eylemi– ile mümkün olacağını savunmuşlardır. Devrimcilerin burjuva demokrasisine karşı çıkışları sadece başındaki burjuva sıfatından dolayı değildir. Sosyalist demokrasi de dahil olmak üzere her tür demokrasi, kurumsal ve belirli yasalara dayanarak varlığını sürdürmek zorunda olduğundan, özgürleşmenin önünde bir engel olarak görülmüştür. Buna karşın, kapitalizmin ideologları demokrasi eşittir özgürlük formülünü, serbest piyasa bağlantısında ortaya atmışlardır. Onların sunduğu demokrasi elbette özgürlüğe eşit değildir. En gelişmiş burjuva demokrasisinde bile serbest piyasa, özgürlük değil, ücretli kölelik vaadeder!

'60'lı yıllardan itibaren Türk solunun ayrım çizgileri –tüm teorik farklılıkların ötesinde– düzenin ilericisi olarak, düzen fraksiyonlarından birinin desteklenmesiyle, toplumun ve tarihin ilericisi olma misyonunun yüklenilmesi arasındaki tercihlerde ortaya çıktı.

Gerçek bir özgürleşme; kuşkusuz demokrasi yolundan geçerek, ama onu geride bırakarak elde edilebilir. Böyle bir özgürleşme ise ancak ve ancak bilinçli insan eyleminin ürünü olarak ortaya çıkacaktır. Eylem ve bilinç; bilinç ve özgürlük; her iki kavram çifti de birbirini çelen değil, besleyen ve gerçekleştiren bir süreç içinde gerçek anlamına kavuşabilir. Brecht "eğer ipekböceği yaşamını salt bir böcek olarak geçirmek amacıyla koza örseydi, o zaman gerçek bir köle olurdu" derken, kendini özgürlüğün önünde en büyük engeli oluşturan burjuvazinin talepleri ve programıyla koşullayanların estetik bir eleştirisini dile getiriyor gibidir. Yaşamını bir böcek gibi kendini sınırlayan bir koza örmekle geçirenlere yine bir Brecht tümcesiyle seslenmek olanaklı: "Herkes kendi kendinin tarihçisi olmalı, o zaman insanlar çok daha dikkatli ve ne istediklerini bilerek yaşarlar". Hükümet programı ve program dışı vaadler açıklanalı beri Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girdiğine iman edenleri Brecht'in sözleriyle kendi kendilerinin tarihçisi olmaya çağırmak ve "demokrasi"yi tarihin sonu ilan edenlere "TARİHİN SONU GELMEDİ" demek gerekiyor ❑

Demokrat!

Sulfata ekonomisine bir parmak bal...

İşte size yeni Kovalisyon hükümetinin ağrısını çektiği Demokrasi... Tansu Çiller hemşiremizin çilediği üzre, hükümetin iki büyük işi var önünde: biri ekonomik, biri de demokratik... Programından anladığımız kadarıyla, ekonomide enflasyonu düşürmek, emekçilerin yükünü azaltmak, para basmamak, üretimi arttırmak, bütçe açığını kapatmak, KİT'leri özelleştirmek, dış-iç borçları ödemek gibi birbiriyle sade çelişen değil, birbirine dolaşan kararlar şavullanıyor. Şimdilik bu Lokman Hekim torbasından sade zamlar çıkarılır gibi oldu, derken bu Zamkinos operasyonu bir Orta Oyun kolpasıyla KİT'lerin özerkliğine boca edildi. Özerk KİT'lere kitaksi! Ve TÜPRAŞ Genel Müdürü bu ayak numarasını ciddiye almış olmalı ki, "Benim fiyatlarım uluslararası düzeye denk. Onun için ben zam yapmıyorum," dedi çıktı. Büyüklerimizin öteden beri buyurdukları üzre, "Hürriyet zaten, efendim, yaramaz bu memlekete!"Demokratikleşme cenahında yer alan atılımlar ise saymayla biter gibi değil, bir çırpıda memleket cennetalaya döndü dönecek: Önce 12 Eylül Do-Re-Mi-Faşizmi tasfiye edilecek, Anayasa değiştirilecek, anti-demokratik yasalar temizlenecek, İnsan Hakları baştacı edilecek, sendikalara giydirilen deli gömleği yırtılacak, memurlara sendika kurma hakkı verilecek, yerel yönetimlerin yetkileri arttırılacak falan-filan... Şimdilik bu alanda gördüğümüz tek eylem Büyüklerimizin Güneydoğudaki Şefkat gezisi oldu. "Kürt Realitesini tanıdık", tanıdık ama asıl Kürt Realitesi olan HEP Kongresi işleri karıştırdı, DGM'de soruşturma açıldı. Demiral Demirel'i dinlemiyorl.. Ha bi de Fikri Sağlar Devlet Tiyatrosu zindanında yatan kitapları azad etti. İnşallah sıra Ortadoğu'nun en büyük kitaplığı olan Adliye mahzenlerine gelir! Kaldı ki, on-onbeş gazetecimiz halen içerde ikameti sürdürüyor...

"Sen de amma sabırsızsın, şunun şurasında hükümet hükümet olalı yirmi günü geçmedi!" diyebilirsiniz... Ama Kazın ayağı öyle değil. Eli kulağındaki zam furyasından sonra besbelli ki, hükümetin yukarı gelir kesimlerini vergilendirmeye niyeti yok, 25 Ocak' dan beri ocağımıza incir diken IMF reçetesinden de vazgeçmeyecek. Devlet çarkı sırf dış borçları ve faizlerini ödemeye dönecek. Bunun ceremesini de halk çekecek inim inim... Pekiy, ama, hükümetin vaad ettiği demokratikleşme süreci ezkaza yürürlüğe girerse, bu canından bezmiş halkın kıstırılmaz olmuş sesiyle, derneğiyle, sendikasıyla, greviyle, yürüyüşüyle, mitingiyle ne kıyametler koparacağını tahmin edebiliyor musunuz? O zaman, "yurtta sulh, sükun, huzur, istikrar, temcit pilavlarının nasıl terör kaşıklarıyla" önümüze konacağını kestirebiliyor musunuz? Çünki, efendim, düzenin demokra-tikleşmesi için önce ekonominin demokratikleşmesi gerekir. Ama IMF buyruklarıyla, TÜSİAD fiskoslarıyla bunun mümkünü yoktur.

Dış politikaya gelince, Buşt'la telefon muaşakası başladı. Başbakan alelacele çevik kuvvete dahil oldu, Saddam'a rest çekti, Sovyetler Birliğinin cenazesinden türeyen bağımsız cumhuriyetleri kurulmamış olanlarıyla birlikte şıp diye tanıyıverdi. Amerikan monitoru tıkır tıkır işlemeye başladı.

Kısacası, Demirel (şimdiki Cumhurbaşkanı) müsteşarıyla yeniden sarmaş-dolaş oldu. 25 Ocağın ocağı, evlere şenlik, tekrar yakıldı. Onlara sorulacak bir soru var, ama önce şu fıkrayı anlatalım: Fil tarihinde fişmekan tekkesinin post-nişini, Derviş Mehmed'i seyyah etmiş, yanına üç de ipek seccade verip, falanca tekke şeyhine takdim edilme tembihiyle Şam'a yollamış. Parasız, pulsuz Dervişin yolda çekmediği meşakkat kalmamış.

Canına tak edince "Seccadenin üç olduğunu nerden bilecekler?" diye iki seccadeyi Kayseri'de okutmuş. Yolun geri kalanını karnı tok, sırtı pek tekmillemiş. Şam'da şeyhin huzuruna alınınca, el-etek öpüp şeyhinin niyazını ilettikten sonra, tek seccadeyi sunmuş. Bunun üzerine Şam şeyhi ardındaki perdeyi açmış, İstanbullu şeyh orda oturup dururmuş. Şamlı, "Seccadeler bir tane miydi, şeyh hazretleri?" diye sorunca, İstanbullu da "Üç seccadeydi," deyince, Derviş Mehmed patlamış, "Bre melunlar, madem birbirinize bu kadar yakındınız, bana onca yolu niye teptirdiniz?" diye isyan etmiş...

Bizim de Demirel'le Özal'a sorumuz şu: Madem bu kadar yakındınız birbirinize, onca yıl niye hiç acımadan kulağımızın tozunu silkelediniz, meydanları inlettiniz, yüreğimizin yağını erittiniz? ❑

Can Yücel

"Toplumsal uzlaşma", "demokrasi" ve sol hareket

Bizim kimliğimiz ve başkalarının hükümeti

Ertuğrul Kürkçü

Toplumsal ve siyasal etkinlik düzeyleri ne olursa olsun bugün Türkiye'de varolan bütün sosyalist eğilim ve gruplar anatomi ve fizyonomilerini olduğu denli mantıksal, ruhsal ve dilsel kalıplarını, tek bir sözcükle söylememiz gerekirse kimliklerini, bugünden karakteristik farklılıklar gösteren bir tarihsel iklimde edinmişlerdi.

1960'larla 1980'lerin ilk yarısı arasında dünyanın gelişme dinamiğini kapitalizm ile sosyalizm arasındaki çelişmenin oluşturduğu, dünyada da Türkiye'de de solun ortak kabulüydü. Tarihsel sürecin bütün gelgitlerine, "sosyalist ülkeler" arasında savaşlara dek varan pratik gerçekleşme sorunlarına karşın, 1917'de Ekim Devrimi'yle başlayan kapitalizmden sosyalizme geçiş çığırının yükselen bir grafik izleyerek yüzyılın sonuna zaferle erişeceği umudu, solu harekete geçiren başlıca manevi kaynaktı. Türkiye Solu toplum karşısındaki başlıca vaadediciliğini kendi dolaysız eyleminden çok bu çığıra dahil olabilmenin somut bir imkan olarak görünmesinden de alıyordu. O kadar ki, İsmet İnönü ve Bülent Ecevit bile, biri 1964'de, öteki 1978'de ABD ve büyük sermayenin baskıları karşısında "kurulacak yeni bir dünyada yer almak"tan, "duvarın öte yanına geçmek"ten sözedebilmişlerdi.

Sosyalizmin dünya ölçeğindeki bu itibarı dolayısıyla önerdikleri sosyalizme geçiş süreçlerinin barışçı ya da şiddete dayalı, aşamalı ya da kesintisiz, parlamenter ya da parlamento dışı olması taktikte, stratejide, ittifaklarda, mücadele biçimlerinde neyi ne denli değiştirirse değiştirsin Türkiye'de 1980 öncesinin genel sosyalist kimliği içinde söylemin iki evrensel sabiti olduğu söylenebilirdi: Devrim ve sosyalizm.

1917 Ekim Devrimi'yle başlayan, kapitalizmden sosyalizme geçiş çığırının yükselen bir grafik izleyerek, yüzyılın sonuna zaferle erişeceği umudu, Sol'u harekete geçiren başlıca manevi kaynaktı.

Bu kavramların her sosyalist eğilimce nasıl içeriklendirildiği o gün - ve bugün de- her türlü tartışma ve eleştiriye açık olabilirdi, ama sosyalist toplum içindeki varoluşlarını, kendilerini egemen olandan ayırdeden ve kaçınılmazlığı tarihte kanıtlanmış bir dönüşümün öznesi oldukları varsayımıyla anlamlandırırlardı. Onları bir kimliğe sahip kılan, varolan toplumun egemen değerleriyle özdeşleşmeleri değil, bu değerlerden üstün olduğu kabul edilen değerleri savunmaları ve bunların gerçekleşmesi uğruna kendilerini egemen değer ve kurumlardan her düzeyde ayrıştırma gayretleriydi.

1991'in tarihsel iklimiyse bütünüyle farklı. "Varolan sosyalizmler" artık yok. Onların ortaya çıkmasını ve ayakta kalmalarını olanaklı kılan koşullar ortadan kalktığı için de ister geçmişteki "varolan sosyalizm"le özdeşleşmeye, ister onları eleştirmeye dayanmış olsun sosyalist solun bu geçmişten edinilmiş bir kimliğe özgü mantığının ve dilinin bugünkü dünyada hiç bir evrensel karşılığı yok. Nesnesinden yoksun bir özdeşleşmenin de, eleştirinin de kendine özgü bir sosyalist kimliği yeniden üretmek bakımından pratik bir anlamı olmayacağı gitgide daha çok algılanıyor.

Kapitalizmin toplumsal, siyasal ve kültürel değer ve yönelimleri yeniden dünya ölçeğinde bir hegemonyaya kavuşurken, düştüğü bu kimlik bunalımına karşı solun içinden iki tepki gelişiyor.

Birincisi yaşanan bunalımın derinliğini kavramamak ya da buna inanamamaktan

SBP Genel Başkanı Sadun Aren:
"Demokratikleşme, sosyalizm yolunu açmıştır"

Hükümeti destekleme gerekçeleriniz nelerdir?

Bildiğiniz gibi demokratik adımlar, başlıbaşına değer taşırlar. Çünkü yaşamanın amacı, özgür, korkudan arınmış olarak yaşayabilmektir. Bu bakımdan yeni koalisyon hükümetinin demokratikleşme programını büyük memnuniyetle karşılıyorum. Herkesin de böyle karşılaması gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca sosyalizm, birçok sorunun çözümünden sonra asıl kimliğiyle gündeme gelir. Onun içindir ki, demokratik bazı sorunların çözülmesi, asgari ölçülerde çözülmesi, sosyalizmin kendi tezlerini ortaya koymasına olanak sağlar. O zaman insanlar, marksist partilere yönelecektir. Yönelme ihtiyacı artacaktır, en azından.

Bu durumda sizce sol, hükümette yer alıyor diyebilir miyiz?

Şimdi, bence sol, sosyalizmi savunacak. Aslında demokratikleşme solun talebi değildir. Özü itibariyle değildir, insan hakları kapitalizmin içinde de gerçekleştirilebilecek hususlardır, bir ölçüde. Ama bir ölçüden sonra demokrasiyi sonuna kadar götüremez kapitalizm, tıkanır. O zaman işte sosyalizme yönelme durumu doğacaktır. Asıl sosyalizm programı gerçekleşecek ve insanları özgür ve eşit yapacaktır.

Ancak 12 Eylül'ün damgasını taşıyan kurumlar hala ortada. Ne kadar samimiler?

Türkiye'de bilhassa '60'lardan sonra yoğun bir demokrasi mücadelesi verilmiş ve çok ağır da bedeller ödenmiştir. Bugün ben bu adımları bu bakımdan demokratik taviz olarak görüyorum. Ancak böyle bir programla halkın büyük kesiminden destek bulacaklarını düşünmüşler ve bunun için vermişlerdir. Saydığınız 12 Eylül kurumlarının bazılarını da değiştirmeyi öngörüyorlar. Yani mesela YÖK'ü öngörüyorlar. Daha önümüzde zaman var. Politikada samimiyet o kadar önemli değil, mecburiyet daha önemli. Onun için samimiyetlerinden şüphe etmiyorum da, acaba bunu yürütebilirler mi? Ters yönde de güçler var. Hala ispatlanmamış Kontr-gerilla var, MIT var, iyi saatte olsunlar var. Ve belki yurtdışında da güçler var. Onlar, bunların tüm samimiyetlerine rağmen güçlüyseler, bazı demokratik programları önlemeye çalışabilirler. Ben, o takdirde aktif bir destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Mesela hükümete karşı böyle bir miting yaparlarsa, diyelim Kürt sorununda, biz de tersine bir miting yapmalıyız. Bütün demokratik kuruluşlar bir araya gelip, böyle şeyler yapabiliriz. Demokratik güçlerin birlikte hareket etmelerine bağlı bunlar. Asıl garanti budur, hükümetin yanısıra.

"Kürt realitesi"nin tanınmasını nasıl yorumluyorsunuz?

Kürt kimliğinin tanınması gerçekten çok önemlidir. Çünkü Kürt sorunu çözülmediği takdirde, demokrasinin de gelişemeyeceğini görmek gerekir. Hem demokratikleşme bakımından anahtar sorundur, hem maddi bakımdan anahtar sorundur. Silahlı çatışmanın devam ettiği bir ortamda elbette ki çok ciddi bir ekonomik kalkınma sağlanamaz. Ve bence zaten sorun Kürt kimliğini tanımamaktan kaynaklanmaktadır. Sorunun çözümü buradan, yani "Kürtler ayrıdır"dan başlar. Sorun bence yoluna koyulmuştur bugün. Bir hayli yürümek lazımdır daha ve tabii kolay değildir. Resmi tutumların dışında büyük gayretler sarfetmek gerekir. TV'de Kürt tarihi üzerine belgeseller yapılırsa, Kürt yaşamı üzerine belgesel-araştırma yapılırsa bu yaklaşım sağlanır ❑

kaynaklanıyor. Bunalımın geçici ya da çok kısa süreli olacağı varsayımı, çevrimin yeniden yükselişe yöneleceği ana değin eski kimliğin kimi ögelerini ayakta tutmaya ve devrimci bir retoriğe temel oluşturabileceği umulan her türden süreçle ve olguyla aidiyet kurmaya yol açıyor. Bunun en belirgin örneklerini, manevi alanda varolan sosyalizmin altın çağını simgelediği varsayılan Stalin dönemi SSCB'nin yüceltilmesinde, maddi pratikte ise Kürdistan Devrimciliğiyle kurulan kayıtsız koşulsuz aidiyette görmek olanaklı.

İkinci tepkiyse, yaşanan bunalımı, sosyalizmin "global ve evrensel" değerlerden koptuğu varsayımıyla ilişkilendiriliyor. Dolayısıyla her şeyin globalleştiği yeni bir çağda bunalımdan çıkışın evrensel demokrasi, evrensel insan hakları ve toplumu oluşturan sınıfların ve dünyayı oluşturan devletlerin çıkar birliğini savunmaya dayalı bir yeni bir kimlik edinmeyi gerektirdiği sonucuna varıyor. Bunun kaçınılmaz olarak vardığı yer toplumsal değişimlerin zorunlu olarak devrimlere yol açtığına dayalı maddeci tarih görüşünün bütün varyantlarından, dolayısıyla Marksizmden de kopmak, pratikte de egemen sınıfla, egemen ilişkiler ve kurumlarla her düzeyde aidiyet oluşturmak.

Solun bu kimlik bunalımı anında iktidara gelen DYP-SHP hükümetinin yeni açılımları, bunalımı aşabilmek bakımından hem bir dizi olanak hem de bir dizi engel doğuruyor.

Ama bunalımın her iki tepkiyle de aşılması olanağı yok. Birinci tepkinin sahipleri hükümetin sınıf karakteri konusunda herhangi bir hayale kapılmaktan uzak olsalar da kapitalizme karşı bir toplumsal-ekonomik sistem olarak sundukları projenin geriye dönük doğası toplumun değişmeden yana güçleri karşısında her türlü çekicilikten yoksun. Toplumsal muhalefet üzerinde bir gelecek tasavvurunu gerçek kılmak üzere değil, geçmişi, üstelik de bu toplumun hiç bir zaman yaşamadığı bir geçmişi diriltmek üzere yapılan çağrılarla bir cemaat ruhu belki oluşturulabilir ama bu yolla öteki politik güçlerle rekabet ve mücadele içinde ilerleyen bir sosyalist kimlik edinileceğini hakikaten ummak için bu toplumda ve bu dünyada yaşamıyor olmak gerekir. Beri yandan Kürdistan devrimciliğiyle kurulacak aidiyetliğe dayalı bir devrimciliğin Kürdistan için bir anlamı varsa da, Kürdistan Devrimcileri'nin bile kısa vadeli hedeflerini demokratik haklarla sınırladıkları bir dönemde böyle bir aidiyetle Türkiye'de sosyalist ve devrimci bir kimlik edinilemez. Gerçekte böyle düşünenlerin yapmaları gereken tek şey Kürdistan Devrimcileri'ne katılmaktır.

İkinci tepkinin sahipleri ilk bakışta bunalımın derinlere giden özelliğini ve dünyadaki değişimin hızını algılamakta daha "gerçekçi" gibi görünseler de, değişimin yönü, ritmi ve sonuçları bakımından tam bir yanılsamayla sakatlanmışlardır. Herşeyden önce, temel varsayımlardan biri olan nükleer savaş tehlikesinin giderildiği ve "varolan sosyalizm"in çöküşünün emperyalizmin sonunu getirmediği, tam tersine kavramın bütün etimolojik anlamlarını hortlatarak emperyalistler arası bir mücadeleyi dünyanın gündemine soktuğu her geçen gün hızlanan nüfuz kavgalarıyla daha da belirginleşiyor. Evrensel ve global bir insanlık çıkarı yanılsaması, durmaksızın derinleşen ve yoğunlaşan milliyetçi, şovenist ve ırkçı çatışmalarla yıkılıyor. Türkiye'yi de kapsayacak bir barış ve uyum dünyasının bu koşullar altında gerçekleşeceğine ilişkin hiçbir somut belirti gözlenmiyor.

Dolayısıyla mülk sahibi sınıflara yönelik olarak dünyayla uyum halindeki bir "toplumsal ortaklık" çağrısının ezilenleri ezenler karşısında silahsızlandırmanın ötesinde bir toplumsal karşılığı kalmıyor. Böyle bir " sosyalist" (!) kimliğin, toplumun çalışan çoğunluğu karşısında "şayanı tercih" olup olmayacağı uzun zamandır sınanıyor. Belki de bu vaazların Cumhuriyet gazetesinin her köşesinden verilmeye başlamasından bu yana, gazetenin tirajının 110 binden 50 bine düşmesi tercihlerin saptanması bakımından nesnel bir ölçüt olarak kabul edilebilir.

Her iki yoldan da çok uzağa gidilemez. Oysa Türkiye'nin sosyalist solu bu hükümet döneminde daha sonra uzun süre ele geçiremeyeceği iki momenti yakalama şansına sahip. Birincisi, solun geleneksel partisi SHP'nin iktidarı paylaşması sosyalist solu ezilenlerin muhalefetinin tek adayı haline getiriyor. İkincisi hükümetin "demokratik" açılımları solun etkinlik alanını genişletirken, burjuva demokrasisinin sınırlarına somut görünürlük ve sosyalist bir demokrasi çağrısına sahici bir kuvvet katıyor.

Türkiyeli sosyalistlerin böyle bir dönemi başkalarının hükümetine ne ölçüde ve hangi koşullarla destek vereceklerini ya da katılacaklarını tartışarak geçirmeleri yalnızca bu kimlik bunalımını çürümeye vardırmaya yarayacaktır. Oysa devrimci sosyalistler her şeyden önce kendi özgün sosyalist kimliklerini yeniden ve adım adım kurmak zorundadırlar. Bunun ilk ve en büyük göstergesi kendilerini birleşik bir güç olarak örgütlemeleri ve kapitalizmin yaşarkalması temel işleviyle işbaşında bulunan hükümetin bütün kanatlarıyla aralarına belirleyici bir mesafe koymayı, ezilenlerin dili ve eli haline gelmeyi başarmalarındadır ❑

TBKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu:

"Toplumsal dayatma anlayışı hatalı"

"Demokratikleşme"nin hükümet eliyle gerçekleştirilebileceğine inanıyor musunuz?

Sorun ilkin böyle bir hükümet programında yer almış olmasaydı bile, bence gelecek herhangi bir hükümet de bu birikmiş temel sorunları en azından bir bölümüyle olsa da ele almak zorundaydı. Mesele bir hükümetin niyetine bağlı değilse, bazı nesnel zorlamalar varsa, Türkiye'nin gerek hükümet gerekse toplumsal örgütlenmeler olarak bir bütün halinde sorunu ancak çözülebileceğidir. Burada toplumsal örgütler katılmadan bu sorun çözülebilir gibi bir görüşü esasen hükümetin kendisi de paylaşıyor değil. Dikkat edilirse özetle Demirel durmaksızın hep halkın desteği olmadan bu sorunların çözülemeyeceğini söylüyor.

Peki yukardan düzenlemelerin kalıcı olabileceğini düşünüyor musunuz?

Sorunların eski tür yaklaşımların dışında ele alınması gerektiği düşüncesi ile bu yukarıdan aşağıdan ayrımını bir kenara koyuyorum. Kuşku yok ki toplumsal katılım olmadan temel hiç bir sorun çözülemez. Fakat dünkü gibi bakıp, yani hükümete rağmen bir toplumsal dayatmayla çözülebilir gibi bir düşüncenin gerçekçi olmadığını aynı zamanda söylüyorum. Yani yukarıdan ve aşağıdan birlikte çözülebilir bu sorunlar. İktidar etkisi olmaksızın yalnız toplumsal muhalefetle Türkiye'nin sorunlarının çözülebileceği görüşü bana göre eskiden bizim de savunduğumuz bir görüş idi. Ama bugün bunun geçerli olduğunu düşünmüyorum.

Bu program aslında ABD'nin Yeni Dünya Düzeni'ne uyum sağlamaya yönelik bir program. Siz Yeni Dünya Düzeni adı verilen politikaları onaylıyor musunuz?

Bir defa bu tarife katılmıyorum. Dünyadaki değişmeyi ABD'nin yönlendirdiği doğru değildir. Yönlendirmek istiyor tabii. Ama yalnızca Amerika bir yeni dünya düzeni arıyor değil... Bunun için mesela bu hükümet programının Amerika'nın yeni düzen programıyla aynı olduğunu söylemek bence yerinde bir saptama değil. Hatta yer yer Amerikan istekleriyle çelişik yanlar da taşıyor. Değişen dünyada nasıl bir yer Türkiye'nin çıkarınadır? Bunu sormak gerekir. Ve bununla çatışan her şeye de karşı olmak gerekir. Ama Amerika'nın planları içerisinde öyle bir nokta olabilir ki, bu, Türkiye'nin çıkarları açısından ters olmayabilir. Ne bileyim; bir Kürt sorununun çözümünde olduğu gibi. Bu demek ki, bugün yeni bir düzen kurulmuş ve ona göre tutum alalım anlamına gelen bir sorun ile karşı karşıya değil Türkiye. Tam tersine yeni bir düzen, dünya düzeni kurulma sürecinde nasıl bir rol oynayabilir sorusunu sormak daha doğru.

Toplumun hangi kesimlerinin çıkarları, nasıl uzlaştırılacak? Siz bu toplumsal kesimlere hangi politikaları öneriyorsunuz?

Bu, bu kesimlerin de şimdi yavaş yavaş anlamaya başladıkları demokrasiye olan ihtiyaçları temelinde olabilir. Demokrasi Türkiye'de her kesim için gerekli. Eğer sol, işçiler, emekçiler demokrasiye köklü bir şekilde sahip çıkıp, bunun bedeli eğer kemer sıkmaksa bunu da yapabileceklerini gösterecek ama herkesten de ekonomik sorunların çözümü için özveri isteme hakkına sahip olabilirler. Özetle toplumun çeşitli kesimleri kendi çıkarları için fakat global bir yaklaşımla ülkenin sorunlarına eğilirlerse o zaman hem kendi çıkarlarını karşılayabilirler hem de Türkiye'nin yalnız belli bir sınıfı, yalnız belli bir kesimi ilgilendirmeyen temel sorunlarının çözümüne sahip çıkabilirler ❑

SHP Grup Başkanvekili Aydın Güven Gürkan:

"Demokrasi bir günde gelmez"

Erdem Gül

Koalisyonun, "demokratikleşme programı" Yeni Dünya Demokrasisi olarak da tanımlanıyor. Bu anlamda demokrasi ve insan hakları alanlarında atılan adımların Türkiye'nin yakın geçmişi de gözönüne alınırsa "garantisi" ne? Hükümeti destekleyen toplumun yüzde 60'ı için "güvencesi" ne?

"Demokratikleşme Programı"nın güvencesi, toplumun yüzde 60'lık desteğinin kendisidir. Geçmişle ilgili anımsatmalarınız bir anlamda yanıltıcı. Bir toplum, kendi hak ve özgürlüklerini savunmak için illa, mutlaka ve derhal sokağa çıkmak, karşı koymak zorunda hissetmeyebilir kendisini. Ama eğer Türkiye'de darbeler uzun süre ayakta kalmıyorsa, Türkiye sürekli bir biçimde demokrasi dışı yönetimleri dilemiyorsa, bütün sıkma ve sıkıştırmalara rağmen sonradan daha genişletilmiş bir demokrasiye dönüyorsa, bunda toplumun demokratik hak ve özgürlüklerine sahip çıkmadaki kararlılığının çok büyük bir rolü vardır. Dolayısıyla demokratikleşme programını, kazanılmamış bir program saymak ve onun için temelsiz ve güvencesiz görmek bence çok yanlış bir yaklaşımdır. Aksine toplum, sessiz ama kararlı bir biçimde bu reformları politikacılara kabul ettirmiştir, hükümetlere kabul ettirmiştir. Ve dolayısıyla sahiplidir demokratikleşme programı.

"Demokratikleşme programını, kazanılmamış saymak ve güvencesiz görmek yanlış. Toplum sessiz ama kararlı biçimde bu reformları kabul ettirmiştir."

Fakat güvence derken, programda öngörülen demokratik hak ve özgürlüklerin sivil örgütlere, yani sahiplerine devredilmesi, sahiplendirilmesi gerekmez mi?

Bu konuda hükümetin böyle bir eksikliğinin olacağını sanmıyorum. Aksine sadece İnsan Hakları Bakanlığı'nın kuruluşunda ve işleyişinde değil, her alanda sivil toplum örgütlerinin karar süreçlerine katılımını çok önemsiyoruz. Ama bunun temel noktalarından biri de gene yepyeni bir parlamento anlayışı, yepyeni bir devlet ve toplum anlayışından geçiyor. Tabii bunun tam organizasyonu sağlanamadı. Yoksa hükümet çok kararlı. Eskisinden çok farklı bir toplum istiyor. Toplumu katılmaya heveslendirmek istiyoruz. Siyaset yapmaya heveslendirmek istiyoruz. Kendi üzerimizde bir denetim, bir ortaklaşalık kurdurtmak istiyoruz. Deniyoruz. Bunlar, hemen bugünden yarına olabilecek şeyler değil. Ama niyet orada. Depolitize edilmiş bir toplum değil, politize bir toplum yaratmaya çalışıyoruz.

Geçen yıl boyunca Türkiye, rejimi çok yoğun tartıştı. Özellikle Cumhurbaşkanı Özal'da somutlanan biçimde gerilim çok tırmandı ve tıkandı. "Demokratikleşme Programı" bu anlamda Türkiye'deki gerginliği düşürdü. Topluma da umutlar vaadetti. Fakat Türkiye'de fiili kurumlar var. İşkence böyle bir kurum. Bunlar, yasalarla düzenleseniz bile önüne geçemeyeceğiniz, devlet politikası olarak da uygulanan neredeyse devlet içinde devletler?

Bu konuda size yüzde yüz katılıyorum. Ben de çok kaygılıyım. Türkiye'de toplumun büyük kesimi istiyor olmasına rağmen, politik güç istiyor olmasına rağmen, demokrasinin istenildiği doğallık içinde işletilemediğini ben de görüyorum. Ve bunu hem şaşkınlık hem de kaygıyla izliyorum. Zannediyorum politikacılarda olmuş bulunan erginleşme, henüz bürokratik kesimlere sıçramış değil. Bunlar hala devlete ve kendilerine farklı bakıyorlar. Yani buyurgan bir devlet anlayışının, belirleyici bir devlet anlayışının, toplumun üstünde, toplumun dışında bir devlet anlayışının temsilcileri olarak görüyorlar kendilerini. Dolayısıyla politik kararlar, aynı hızla aşağı kademelere, bürokratik kademelere, uygulama noktalarına kadar inmiyor. Burada da ciddi sıkıntılar var. Ayrıca tabii Türkiye'de demokrasi o kadar kesintilere uğratılmış, o kadar çok darbelerle yıpratılmıştır ki, devletin sağlıklı bir devlet olarak ayakta kalması mümkün değil. Çok büyük tahribat yapmış-

tır kesintiler, darbeler, cuntalar, ordunun sık sık sivil yaşama müdahaleleri. Bunun izleri henüz çok canlıdır. Bunun muhtemelen devlet içinde tam açığa çıkartılmamış yapılanmalarla ilgisi vardır. Bir tür kurumlaşmanın izleri de hala belki canlıdır. Bütün bunlar ancak demokrasi doğallık kazanınca, sivil rejim kesintisiz bir biçimde uygulanınca, yasalar adım adım geliştirilince aşılacak gibi geliyor bana. Bir günde Türkiye'yi yıkıp yeniden inşa edemezsiniz. Dolayısıyla demokratikleşme de Türkiye'de bir günde olacak iş değildir. Ama siyasal irade o yöndedir ve sevindiricidir bu.

Seçimlere kadar gruplar üstü davranan Gürkan, şimdi Grup Başkanvekili olarak, demokratikleşme programının mimarlarından biri. SHP'de Baykal grubu koalisyona karşı çıkarken "yenilikçi" grup, programa şartlı destek veriyor. Gürkan ise, SHP'nin yeni bir programa ihtiyacı olduğunu düşünüyor.

Hükümet ilginç bir konjonktüre oturuyor. Dünyada sosyalist ülkelerin, en son da SSCB'nin hukuken yokoluşu, bu arada bir dış Türkler olgusu ve ülke içinde Kürt sorunu. Hükümet, bu anlamda kilit sorunlarla karşı karşıya. Bu dış Türklere yönelen bir Türkçülük, bu arada uzun yıllardan beri süren Kürtlerin ulusal kimlik mücadelesi. Bu ikisinin çakıştığı noktada Türkiye'de bir Kürt-Türk çatışmasının da izlerini taşıyacak gelişmeler sözkonusu. Bu hassas konjonktürde "Demokratikleşme Programı"nın durumu ve tutumu ne olacak?

Gerek Dış Türkler, gerek Kürt sorununa iki tane yerel yanıt verilebilir. Biri milliyetçilik yanıtıdır, biri demokratik yanıttır. Dış Türkler ve Kürt sorununa milliyetçi yanıtlar arayan kesimler ve arayışlar da var. Bu çekişme sürüyor. Kimin galip çıkacağını da şu anda kestirmek mümkün değil. Benim, tabii bir sosyal demokrat olarak dileğim, demokratik arayışların galip gelmesidir. Bu bağlamda biz Dış Türkler konusuna da bir büyük doğallık içinde bakıyoruz. Türkiye'nin tarihi, kültürel, siyasal, coğrafik çok yönlü ilişkilerinin olduğu insanların sorunlarına kayıtsız kalmayı çağdaş bir tavır saymıyoruz. Ya da böyle bir tavırdan "aman Turancı" derler diye kaçmayı da gerçekçi bir tavır saymıyoruz. Ama buradan kalkarak yeni bir Türkçülük akımının başlatılmasını da ve bunun Kürtçülüğe karşı bir tür denge olarak kullanılmasını da son derece sakıncalı, yanlış ve kötü sonuçları olacak bir yaklaşım olarak görüyoruz.

Biz Kürt sorununa da demokratik çözüm bulunmasından yanayız.

"Demokratikleşme Programı"na "12 Eylül'den çıkış" adını veriyorsunuz. Bu arada 12 Eylül kurumlarının da kaldırılmamış olması gerçekliği var. Bu kurumlar konusunda somut hedefleri var mı hükümetin?

Aslında bu hükümetin temel çıkış noktası yepyeni bir Anayasa. Yepyeni bir Anayasa olunca da 12 Eylül'le ilgili hiçbir şey kalmaz. Bırakınız 12 Eylül'ü, çok uzun süredir Türkiye'de demokrasiyle ilgili sorunlar birikti. Bu açıdan Türkiye'nin birçok konuda yenileşmeye ihtiyacı var. Pek çok yeni kuruma ihtiyacı var. Bu da ancak yepyeni bir Anayasa'nın öncülüğünde yapılabilir. Örnek olarak bu Anayasa dururken MGK'nın orasını burasını değiştirmenin çok fazla bir önemi ve çok da geçerliliği yok. O nedenle bu birikim biraz daha sürecek anlaşılan. Bu yaşamaya başladığımız süreci ben bir tür geçiş süreci olarak kabul ediyorum.

Son olarak ABD ile ilişkiler... Türkiye'nin ulusal bağımsızlığının telefonlara kadar indirgendiği bir süreçten sonra şimdi Dışişleri Bakanlığı SHP'de. Ancak ABD ile ilişkilerde ilk açıklamalar bir farklılık olmayacağı şeklinde. Demokratikleşmenin ülke içinde gerçekleştirilebilmesinin "olmazsa olmaz"larından biri de yeni bir dış politika değil mi?

Geçmişte de bugün de ABD'yi dikkate almayan ya da ona karşıtlık üzerine kurulmuş bir dış politikanın geçerliliği ve doğruluğu yoktur. Teorik bir takım değerlendirmelerden kalkarak ABD'ne karşı hasmane bir politika yürütmenin akılcılıkla hiçbir ilgisi yoktur. Dünyamız daha akılcı daha pragmatik, daha nesnel bir sürece doğru hızla ilerliyor. İlişkilerimizin dostane ve karşılıklı anlayış içinde yürümesi kaçınılmazdır. Geçmiş hükümetlerden bu anlamda farkımız olmaz. Bir güce daha baştan karşıtlık duyarak dış politikaya başlamak son derece yanlıştır.

Ancak muhtemelen geçmiş hükümetlerden farkımız çok önemli bir noktadadır. Bu hükümetin "hayır" diyebilme hakkı, "çekimser" kalabilme, "itiraz" edebilme, "katılmama" hakkı olacaktır. Çünkü Türkiye 50'li yıllardan beri ABD ile ilişkilerini "evet" demeye otutmuştu. Bunu değiştireceğiz.

Bush'un "ikinci evi" olmayacak mıyız?

Gayet tabii canım. Hiçbir ülke bir başka ülkenin ikinci evi değildir ve olmamalıdır ❑

DYP Grup Başkanvekili Güneş Müftüoğlu:

"Toplum acı reçeteye katlanacak"

Faruk Ataay.

Altıncı Demirel hükümeti 1980 döneminde tıkanan ekonomiyi iyileştirmek için Ecevit'in "Bu program ancak askeri bir yönetimde uygulanabilir" şeklinde nitelediği 24 Ocak kararlarını aldı. Bugün ise, 8 yıllık ANAP iktidarının bıraktığı ekonomik enkazı toplamakla karşı karşıya kalan 7. Demirel hükümeti demokratikleşme ile ekonomik reformları paralel yürüteceği vaadi ile iktidarda. Aradaki 11 yılda dünyada ve Türkiye'de nasıl değişiklikler oldu ki böylesine farklı bir yaklaşım ortaya çıktı?

Dünyada çok şeyler oldu. İki blok arasındaki duvarlar yıkıldı. İki Almanya birleşti, Sovyet Rusya'da rejim değişikliği oldu. Gerçekten dünya hızlı bir demokratikleşmeye doğru koştu. Paris Şartı'nda demokratik parlamenter rejimin dünyada kabul edilebilir tek rejim olduğu üzerine anlaşıldı. Demokratik rejim, insan hakları ve çevre, dünya genelinde birinci plana çıktı. Haliyle evrenselleşen, küreselleşen bu gelişmelerden DYP kadrolarının ayrı kalması, uzak durması düşünülemez. Dünyadaki bu gelişmeye de başta liderimiz sayın Demirel, bütün parti kadrolarımız çok çabuk adapte oldu. Bu demokratikleşme süreci DYP'nin 20 Ekim'de koalisyon hükümetiyle de olsa iktidara gelmesiyle Türkiye'de başladı. Bunu gerek hükümet protokolünde, gerek hükümet programında izlemek gayet kolay.

"Dünya hızlı bir demokratikleşmeye doğru koşuyor. Demokrasi, insan hakları ve çevre, dünya genelinde ön plana çıktı. DYP kadrolarının bu gelişmelerden uzak durması düşünülemez.

Sadece dünyadaki değişime mi bağlıyorsunuz?

Türkiye'de onun dışında yaşadığımız 27 Mayıslar, 12 Martlar, 12 Eylüller de bu demokratikleşmede fevkalade etkili oldu. Bunun bir de artısı oldu: Dünya genelinde yaşadığımız bu demokratikleşme olayıdır. Ki bu demokrasi bilinci de toplumda doğmuştur.

8 yıllık ANAP iktidarının ardında bıraktığı ekonomik tablo hiç iç açıcı değil. Yakın dönemde yatırım yapılması, sanayileşme, yani üretim artışı olanaklı görünmüyor. Hükümet de önüne ilk hedef olarak sanayileşme ile, büyüme ile tezat oluşturan enflasyonun düşürülmesini koyduğunu açıkladı. Yani yapılacak iş kemer sıkma olarak görünüyor. Türkiye'de böylesi dönemlerde fatura hep ücretli kesimlere, tarım kesimine ve küçük üreticilere çıkarıldı. Uygulanacak politikalardan rahatsız olacak ücretli kesim sizin tanıyacağınız örgütlenme hakları ile politikalarınıza muhalefet ederse, grevler yaygınlaşırsa ekonomik programınız ne kadar başarılı olacaktır?

Çalışan kesimlere sendikalaşma, toplu sözleşme, grev hakkı vereceğiz de karşımıza sorun olarak çıkacaklar diye düşünmek yanlış. Bir hak var ortada. Bütün dünyada kabul edilmiş evrensel bir hak. Batı'da ne ise Türk toplumunda da o olacaktır. Madem onlarla yarış ediyoruz, onların seviyesine ulaşacağız. O haklar verilince, toplum anlayış gösterecektir. Ekonominin darboğazda olduğunu, bizim en ücra köyümüzdeki vatandaşımız da biliyor. Nerde ise vatandaş son yapılan zamların haklılığına inanmış durumda. Yani şunu demek istiyorum. Ekonomideki çıkmazın, darboğazın sade vatandaş da farkında. Dolayısıyla hükümetin bunu aşmak için alacağı bir takım ekonomik tedbirlere biraz acı da olsa katlanmayı bilecektir. Topluma sendikal hakları verdiğinizde toplum bunu ters yönde kullanır diye birşeyi ben kabul etmiyorum.

Kaçan vergileri topladığımızda, devletin israfı önlediğimizde bu kemer sıkmanın o kadar da sıkı olacağını ben sanmıyorum.

Özel sektör bu durumu nasıl karşılayacak? Örneğin vergi reformundan hoşnut kalacaklar mı?

Vallahi, vergi reformundan kimsenin hoşnut kalacağını sanmıyorum. Ekonomi düzelecekse bundan en çok özel sektör faydalanacak. Bu tedbirler biraz acı da olsa onlar da katlanmak zorunda. Nihayet bu, ülke sorunu olmuş. Herkes buna anlayış göstermek zorunda.

Uygulayacağınızı söylediğiniz serbest piyasa modelinin asli unsuru olan özel sektör örgütlenmeye, sendikalaşmaya dair yasalarda yapacağınızı söylediğiniz

değişikliklere pek sıcak bakmıyor. İş alemi demokratikleşmeden daha çok düşünce ve ifade özgürlüğü, temel insan hakları gibi şeyleri anlıyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Onlar sıcak bakmıyor diye bu hakların verilmemesi söz konusu olamaz. Bugün Türkiye'de özel sektör varsa, İngiltere'de de var, Fransa'da da var. Orda haklar verilmiş durumda. Niye Türkiye'de verilmesin? Onlar da alışacaklar.

12 Eylül'ün baskılarından DYP de etkilendi. Örneğin 1983 seçimlerine partiniz sokulmadı. 12 Eylül'le bir hesaplaşmaya gitmeyi, 12 Eylül'ü yapanları yargılamak yolunda gerekli kanuni değişiklikleri yapmayı düşünüyor musunuz?

Tabii. Zaten Anayasayı ele aldığınızda oradaki geçici maddeleri ve o dönemde yapılan hukuki düzenlemeleri tekrar gözden geçirmekle ordaki bir takım "cezai bir sorumluluk yoktur" şeklindeki hukuka uymayan hükümler ortadan kalkacak ve yargı yolu açılacaktır. Bunlar yeni anayasaya bağlıdır. Yeni bir anayasa yapmadan onların üzerine gidemeyiz.

Sayın Demirel ve İnönü, Güneydoğu'ya yaptıkları ziyaret sırasında, "Kürt gerçeğini" tanıdıklarını ilan ettiler. Bu sadece bir ilk adım. Bunun arkasından neler gelecek? Örneğin Kürtçe yayın yapan televizyon, radyo, gazete, Kürtçe eğitim veren okullar gibi talepler var. Bu taleplere yaklaşımınız nedir?

Onları da zaman çözecektir. Ordaki halkın devlete bakışı değişmiştir. Olay yavaş yavaş çözülecektir. Yani bunu ille de Kürtçe kitap yayınlansın, TV yayını yapılsın vb.... Yani o aşamaya girmeden önce ordaki halkın devlete güvenmesi, devleti sayması... Bu psikolojiyi verebildiğimiz zaman bunlar da kendiliğinden çözülecektir. Bu konuda biraz zamana ihtiyacımız var.

Yani bu somut talepler yönünde adım atılacak mı?

Tabii atılabilir, niye atılmasın.

Kürt sorununun parlamenter demokratik sistem içinde konuşulup çözülebileceği ifade edildi. 20 Ekim seçimlerinde Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu bölgesinden seçilip meclise giren HEP kökenli milletvekillerinin kendi anadillerinde yaptıkları yemin ve konuşmalara gösterilen tepkileri nasıl karşılıyorsunuz?

Müftüoğlu, "DYP'nin 20 Ekim'de koalisyonla da olsa iktidara gelmesiyle Türkiye'de demokratikleşme süreci başladı" diyerek, hükümet protokolü ve programının bunun bir kanıtı olduğunu savunuyor.

Önce bir konu anlatayım da... Sizi meclise getiren rejimi adeta inkar eden duruma giriyorsunuz. Tabii bu hareketleri yapınca da toplumdan büyük tepki alıyorsunuz. Gündeme çıkmak için ters hareketler yaptıkları sürece ordaki olay bundan zarar görür. Yani tepkiler daha çoğalır. Bu hareket zarar görür. Oysa nedir burada sorun? Devletin bir hukuk nizamı var. Onun çerçevesinde kalıp mücadelesini yapacak. Ne mücadelesi yapıyorsa. Ama ülkeyi bölmeye parçalamaya yönelik bir hareket olursa onun karşısına herkes çıkar.

Fakat HEP kökenli milletvekilleri Kürtler olarak ayrı bir devlet kurmak istemediklerinii, sözünü ettiğimiz demokratik taleplerinin olduğunu söylüyorlar. Güneydoğu halkı, HEP kökenli SHP milletvekillerini Kürt kimliğini savunması için meclise gönderdi. Bu milletvekilleri Kürt kimliği ile varolamayacaklar mı? Her şey konuşulamayacak mı?

Vallahi zamana ihtiyaç var mutlaka.

ANAP'ın ve MÇP'nin yükseltmeye çalıştığı anti-Kürt dalga konusunda ne düşünüyorsunuz? Bir yanda Kürt muhalefeti, bir yanda böyle bir anti-Kürt dalga. Hükümet böylesi olası bir saflaşmada nerede yeralacak? Türkiye'ye bir kaos gelebilir mi?

Aman gelmesin kardeşim gelmesin. Olmazı söylüyorsun.

Bunun ipuçları olduğu için söylüyorum.

Olsun canım. Devlet onu önlemeye çalışacaktır. Böylesi çıkışlar olursa korkarım, inşallah olmaz.

Tarafları uzlaştırıcı bir tavır mı izleyeceksiniz?

Şimdi ortada hiçbir şey yokken siz böyle işin içine girerseniz... İşi oralara vardırmayalım ❑

ILO normları ve sendikalar

"Uslu durun, yoksa demokrasi gider"

Metin Özuğurlu

Türkiye işçi hareketi devletten ve hakim sınıfların denetimindeki siyasi partilerden bağımsız bir sınıf hareketi ve kimliği oluşturabilecek mi? İşçi tarihimize içsel olan bu soru, her konjonktürde kendine özgü biçimlerde önemini korudu. Soru bugün de önemli. Koalisyon Hükümeti'nin vaadettiği hukuk reformuna ve ANAP'tan devralarak sürdüreceğini beyan ettiği iktisat politikalarına karşı takınılacak tavırlar, işçilerin bağımsız sınıf hareketi oluşumuna destek mi oluyor, köstek mi oluyor, izlenecek siyasetleri anlamlandıran ikinci soru da bu olacaktır.

Hiçbir toplumsal grup önce bağımsız sınıf yapısını teşkil edip ondan sonra diğer sınıflarla ilişkiye/mücadeleye girmez. Bağımsız sınıfsal yapı bizzat diğer sınıflarla, toplumsal gruplarla, örgütlerle, devletle ilişki içinde oluşur. İktisadi, siyasi ve ideolojik kertelerle ilgili bu süreç son derece güncel meseleler üzerine kuruludur. Bir anlamda işçilere dışsal ve onlara dışardan enjekte edilecek bir politikalar paketi değildir bağımsız işçi hareketinin oluşumu.

Koalisyon hükümeti iş yasalarının ILO standartlarına getirileceğini vaadetti. Sendikalarda, hükümete karşı son derece olumlu ve umutkar bir yaklaşım gözleniyor. Üye-sendikacı arasında varolan kopukluklara rağmen, işçi hareketinin tek kurumsal liderliğinin sendikacıların elinde olduğu biliniyor. Bu durum sendikacıların ve sendikaların hükümete karşı izleyeceği politikaları önemli kılmaktadır.

Bir elinde küçümsenemeyecek üstyapı reform paketini, diğerinde Friedmancı IMF reçetelerini tutan bugünkü hükümet, dünün Gorbaçov'una bir parça benzemiyor mu? Aslında 1980'lerden itibaren, dünyada sıkıntıya düşen her siyasal sistemde, benzer "çözümler" gündeme gelmektedir. Çözüm paketlerinin çözümsüzlüğü ise 20. yüzyılın başlarındaki o ünlü soruda gizli: İktisadi liberalizm ile demokrasi birarada bulunabilir mi? Kuşkusuz sorunun bugünkü içeriği ve kapsamı son derece değişmiştir. Friedman sosyal devletin "bireysel tercihlere ve bireysel özgürlüklere" karşı olduğunu yazdı. "Sosyal devlette genç yaşlıyı, zengin yoksulu, çalışan çalışmayanı sırtında taşıyor ve bunun bireysel tercih özgürlüğüyle ilgisi yoktur" dedi. İşte bugünkü sermaye birikim modelinin özgürlük anlayışı! Bu anlayışın sıkı takipçisi Thatcher'ın ülkesinde bugün demokrasi sorunu tartışılıyor ise şaşmamak gerekir. Geçen sene iş yasalarında yapılan bir değişiklikle eylem kararlarının gizli oyla alınması karara bağlandı İngiltere'de. Açık oylama bireyin tercihini bastırır, dolayısıyla anti-demokratiktir denildi. Bir İngiliz işçisi ise gazeteye yolladığı mektupta "hiçbir hakkı işçi Fred olarak, birey olarak kazanmadık. Her hak kollektif mücadeleyle kazanıldı. Bu hakların kullanımı nasıl bireysel karara bağlanır? Bu, demokrasiye bir saldırıdır" diye yazıyordu. İşte iki farklı demokrasi yorumu.

Koalisyon hükümeti, örgütlü toplumsal muhalefet kanallarını açacak hukuk reformlarından söz ediyor. İşçilerin payına düşen ise ILO standartlarına uygun bir iş yasası. Sendikalar, 1980'ler boyunca iş yasalarının ILO standartlarına uygun hale gelmesini talep ettiler. Dolayısıyla hükümetin vaadi, bahşedilen değil, mücadele ile talep edilen bir olgudur. Bu nokta önemli. İkinci olarak ILO ilkeleri iş yasalarının asgari durumunu ortaya koyar, yoksa üst sınırı göstermez. Yapılacak değişikliği işçi hakları açısından gelinebilecek son durak şeklinde sunmak tam bir aldatmacadır. ILO stan-

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz: "ILO standartları bizim için yeterli"

Hükümet "demokratikleşme programı" çerçevesinde işçi sınıfı ve sendikalara da yasal değişiklikler sunuyor. Sizin çalışma alanında demokratikleşme konusundaki bağımsız programınız nedir?

Yasalarda yapılmasını istediğimiz değişikliklerle ilgili önerilerimizi 1984 yılı başından itibaren sürekli olarak hükümetlere iletiyoruz. Mecliste grubu bulunan siyasi parti yöneticileri ve milletvekillerine de konuyla ilgili dosyalarımız gönderilmiştir. Sayın İnönü ve Demirel, 20 Ekim seçimlerinden önce Türk-İş'i ziyaretlerinde teşkilat başkanlarımız ve sendika yönetim kurulu üyelerimize, bu isteklerimize aynen katıldıklarını ve iktidara gelmeleri halinde uygun düzenlemeler yapacaklarını ifade etmişlerdi. Bu vaadlerinin gerçekleşmesini

dartları olsa olsa bir ilk durak olabilir. Yukarıda bahsedilen liberalizm ve demokrasi arasındaki gerilimin işçi meselesinde nasıl yaşanacağını kestirmek güç değil. 1970'lerde "sağduyunun sesi", "uslu durun yoksa faşizm gelir" diyordu. Aynı sesin "uslu durun yoksa demokrasi gider" öğüdünü şimdiden duyar gibi oluyoruz. Uslu durmak, örgütlü toplumsal grupların toplumsal yaşama aktif müdahalesini öngören bir demokrasi yaklaşımını içeriksizleştirmek demektir. Sözü edilen yasa değişiklikleri bugünkü hükümet ve sermaye çevreleri için vitrinlik olabilir. Ancak işçi sınıfının, bunları vitrinde seyredecek lüksü bulunmamaktadır. Bu ise ideolojik ve politik planda bir dizi mücadeleyi gerekli kılıyor. İşçi sınıfı hareketi Yeni Sağın (ve onun hegemonyası altındaki sosyal demokrat akımın) atomize bireycilikle şekillenen "demokrasi" anlayışı ile farkını netleştirmelidir. Unutulmamalıdır ki KİT'lerin özelleştirilmesi operasyonunun ideolojik arkaplanını da Yeni Sağcı yaşam felsefesi oluşturmaktadır.

Üretimdeki otorite ilişkilerini işçi sınıfı lehine dönüştürme çabasını politikalarının başına yerleştirmeyen sendikaların, özelleştirmeye, Japon sistemine, işten atılmalara karşı durmaları zor gözükmektedir. Uslu durmak ise örgütlü toplumsal grupların yaşama aktif müdahalesini öngören demokrasi anlayışını içeriksizleştirmek demektir.

Endüstriyel ilişkiler sistemi yeni bir harmanlaşma yaşıyor. Yeni arayışlar söz konusu. Bir yanda sermaye yoğun büyük işletmelerde kara kaş altına çekik göz yerleştirilmek isteniyor, diğer yanda "toplumsal uzlaşma–üretim demokrasisi" adı altında mevcut kazanımların üstü çizilmek isteniyor. Sermaye "üretkenlik ve verimlilik artışı" hummasına tutulmuş, sallanıyor. Kimi sendikacı ve uzmanlar da bu ritme ayak uydurmaya çalışıyorlar. Gerekçeleri malum: "Duvarlar yıkıldı, dünya değişiyor, teknolojik devrim karşıt çıkar çatışmalarına dayalı eski sınıf politikalarını eskitti. Yenileşmek gerekir". İşçilerin üretim süreci içindeki konumlarını ve toplumsal önemlerini bir çırpıda teknolojik determinizme kurban eden bu "Yeniler" olsa olsa kendi akımlarının tarihi içinde "Yeni" olabilirler. Ne üretkenlik ve verimlilik artışı histerisidir yeni olan ne de teknolojik indirgemecilik. Saldırıların hedef tahtasında Türkiye'nin eski endüstriyel ilişkiler sistemi yer almıyor. Dolayısıyla yeni saldırılara karşı eskiyi savunmak, aslında doğru bir savunma hattı kuramamak demektir. Şu unutulmamalıdır, endüstriyel ilişkilere yönelik her müdahale özünde üretim sürecine yönelik bir müdahaledir. Üretimin örgütlenme biçimi, üretim sürecindeki otorite ilişkileri yeniden ve bir kez daha "verimlilik ve üretkenlik" sorununa sarmalanmış biçimde orta yerde durmaktadır. İşçileri üreticiler olarak değil ve fakat ücretliler biçiminde örgütleyen sendikaların, üretim sürecinde yaşanan mücadeleyi sürekli ihmal ettiği bilinmektedir. Üretimdeki otorite ilişkilerini işçi sınıfı lehine dönüştürme çabasını politikalarının başına yerleştirmeyen sendikaların, özelleştirmeye, Japon Sistemi'ne, işten atılmalara vb. karşı durmaları zor gözükmektedir.

Son olarak "yıkılan duvarların" altından hortlayan milliyetçilik dalgasına ve milli boğazlaşmalara değinmek gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz koşullarda yükselen milliyetçilik dalgasına karşı durabilmek işçi sınıfı hareketi açısından da büyük önem taşıyor. Çünkü işçilerin genel sınıf çıkarı, birlik olmayı zorunlu kılıyor. İşçi sınıfının tarihsel rolünü teknolojiye kurban edenler aslında bir bütün olarak insanlığın gelecek mücadelesine verdikleri tahribatın farkında mıdır, bilinmez. Yükselen milliyetçilik dalgasına hangi araçlarla göğüs gerilecek? Yeni sağın demokrasisi ile mi, İslamın vaadettiği urganla mı? İşçi sınıfı enternasyonalizmi ise demode olan, vay gele insanlığın geleceğine. Yükselen milli boğazlaşmalar işçi sınıfı hareketine içsel olan enternasyonalizmi bütün bir insanlığın önüne gerçek bir alternatif olarak sunuyor. Alternatif olabilmek de bir mücadele meselesi ❑

ILO standartları son durak değil, olsa olsa bir ilk adımı olabilir. ILO iş yasalarının üst sınırını değil, asgari durumunu ortaya koyar ancak.

bekliyoruz.

Yapılacak değişiklikleri zorlamak için bağımsız bir eylem programı düşünüyor musunuz?

"Bağımsız"la ne kasdettiğinizi anlamadım, biz konfederasyon olarak kararlarımızı kendimiz alır ve uygularız. Beklentilerimiz gerçekleşmezse yetkili kurullarımızı çağırarak gereken kararları alırız.

Mevzuatın ILO normlarına uygun hale getirilmesi sizce yeterli midir?

ILO ilke ve normları, tüm dünyada ideal çalışma ortamı ve ilişkilerini içeren yapıdadır. Bunlara uyulması bizim için yeterlidir.

Yüzde 10 barajı konusundaki öneriniz nedir?

Yüzde 10 barajının konulmasındaki amaç, sarı sendikacılığın, tabela sendikacılığının faaliyetini engellemekti. Kaldırılması Türk-İş'e bağlı sendikalar açısından önemli değildir, sadece sendika enflasyonu açısından önem taşır.

Demokratikleşme programı ve insan hakları

Zaman aşımı olamaz!

Ercan Kanar

İnsan hakları söyleminin resmi ve egemen çevrelerce adeta bir vitrin haline getirildiği, içeriğinden kopuk güdümlü bir rüzgar estirilmeye çalışıldığı bir süreç yaşıyoruz. İnsan hakları mücadelesini sadece ara dönemlere özgü bir uğraş olarak görmüyor, sadece uluslararası standartları yakalamak olarak anlamıyorsak, işte o zaman toz pembe tablolar yaratılmasında, egemenlerin kitleleri bir iki cılız adımla oyalamasında araç olmayız. Olmamalıyız da.

İnsan hakları mücadelesinin devletin güdümü altına alınması, içeriğinin boşaltılması, bu anlamda resmileştirilmesi tehlikesine karşı uyanık olmak gerekir. İnsan hakları kuruluşları hiç bir zaman en olumlu bir sistemde dahi devletin bir organı gibi, yürütmenin tamamlayıcı bir müdürlüğü gibi çalışmamalıdır. Zira insan hakları savunucuları açısından devlet-aile-geleneksel ahlak gibi kurumlar yani yabancılaşma kurumları, tüm haşmetiyle varlığını sürdürdüğü sürece, yani bireyin ve toplumun bu kurumlarla çelişmeleri var olduğu sürece kendilerini rehavete kaptırmalarına, gevşemelerine imkan yoktur, olmamalıdır.

Kaldı ki bugün "yeni düzen" anlayışıyla, "Paris Şartı" abartmasıyla, dünyada gelişmekte olan insan hakları mücadelesi geleneğini köreltmeye, güdüm altına almaya çalışan egemen bir anlayış karşımızda durmaktadır. İnsan hakları söylemine sahip çıkılmakta, ancak içerik yüzyıl önceki talepler kataloguyla sınırlandırılmak istenmektedir. Olumlu yönleri de bulunmasına rağmen "Paris Şartı" bir ideal olabilir mi? "Kişisel ve siyasal haklar uluslararası sözleşmesi" ve daha bir çok rafta duran uluslararası sözleşme özde Paris Şartı'ndan daha ileri bağıtlardır. Paris Şartı 1948 bildirgesinin kaba ve ürkek bir tekrarıdır.

Geçmiş, insan hakları açısından kurcalanmalıdır. Yaşama hakkının ciddi biçimde ihlal edildiği noktada acil soruşturma komisyonları kurulmalı ve sorumlular yargılanmalıdır.

Hükümet programı ise insan hakları açısından tatmin edici bir program olmadığı gibi, cesur adımları ve umut verici projeleri de köktenci tarzda içermemektedir. Sadece program değil, şu son bir ayda atılan adımlar ve söylemler de birlikte değerlendirildiğinde, ortada çok da umut verici bir durumun olmadığı kabul edilecektir. Örneğin milyonlarca Kürt için zulüm fermanları olan 424-425-430 no'lu kararnameler için ne düşünülmektedir? Koruculuk ve özel tim uygulamaları yeni hükümetçe de savunulmaktadır. Hatta özel savaş politikasının daha da merkezileştirileceği vurgulanmakta, olağanüstü hal idaresi devam ettirilmektedir.

Keza yeni hükümetçe, "Terörle Mücadele Yasası"nın kaderi Anayasa Mahkemesi'ne terkedilmiştir. SHP nin bu yasa ile ilgili iptal başvurusunda dahi, temel hak ve özgürlükleri tahrip eden birçok maddeler açısından başvuru eksikliği vardır. Bu maddeler varlığını koruduğu takdirde, iptal SHP'nin tüm başvurusunu kapsasa dahi Terörle Mücadele Yasası karakteristik vasıflarını devam ettirmiş olacaktır.

İnsan haklarının önünde büyük engeller olan DGM, MGK ve Askeri Mahkemeler konusunda ise hükümet programı ve söyleminde olumlu bir işaret bulunmamaktadır. Bize göre görünürdeki devlet, yani şekli-hukuki devlet ile, gerçek devlet-gizli devlet çelişmesinin üzerine cesaretle gidip gitmemesi insan hak-

---

İnsan Hakları Vakfı Genel Sekreteri Haldun Özen

"Kamu yönetimlerimiz anti-demokratiktir"

İHV olarak kurulacak olan İnsan Hakları Bakanlığı içersinde yer almayı düşünüyor musunuz?

Böyle bir bakanlık içersinde yer almamız söz konusu değildir. Çünki İHV, olağanüstü siyasal ve sosyal koşulların yaşandığı günümüz ortamında, hükümetlerden bağımsız bir insan hakları örgütü olarak kurulmuştur.

İnsan hakları bir toplumsal bilinç yaratma sorunudur. Bu anlamda ülkemizde yıllardır insan haklarını ihlal edenler teşhir edilmeden, cezalandırılmadan toplumsal duyarlılığı kalıcı bir biçimde yaratmak mümkün değil. İHD'nin de bu alanda etkin bir çalışması olmadığı gözlemleniyor.

Sadece geleceğe ilişkin bir takım yasal düzenlemeler ile insan hakları sorunun çözümlenebileceğine inanıyor musunuz?

Hayır. Bu olsa olsa işin başlangıcıdır. Şimdiye kadar Türkiye'nin imzaladığı insan hakları konusunda sözleşmeler vardı. 82 Anayasasına göre de bunlar yasa niteliğindeydi ve yürürlükteydi. 12 Eylül döneminde, son 11 yıl içerisinde onbinlerce insan hakları ihlali yaşandı. Dolayısıyla, olsa olsa uluslar arasında imzalanmış olan uluslararası haklara uygun olarak TC. yasalarının düzenlemesi sözkonusu olabilir. Sorunuzda da belirttiğiniz gibi bununla yeterli olunamayacağı aşikar. Olsa olsa, bu, hükümet programındaki iyi niyetli yaklaşımın hukuk düzeyinde somut bir gelişmesi olur. Bunu da sonuçta uygulayacak bir kamu yönetimi sorunu var. Bu kamu yönetimi son 11 yıldır, 12 Eylül rejimi ve ANAP tarafından anti-demokratik yönde yapılmış bir kamu yönetimidir. Burda kamu personeli insan haklarına inanmayanlardan oluşmuştur. Bunun için uzun vadede hem kamu personelinin, hem vatandaşların hem de ilkokuldan üniversiteye kadar tüm öğrencilerinin ciddi bir insan hakları eğitimi sürecinden geçirilmeleri gerekir.

Genel af ve idam cezalarına ilişkin herhangi bir çalışmanız var mı?

Bu söylediğiniz alanlar bizim çalışma alanımızın içerisindedir. Fakat biz spesifik olarak özel taleplerde bulunmuyoruz. Yani biz, bu temel insan hakları konusunda çalışmalar yapıyoruz ❑

Salih Aydemir

ları konusundaki ciddiyetin önemli bir kriteri olacaktır. 27 Mayıs 1960 sonrası gündeme giren ve başlangıçta tavsiye organı niteliğinde olan MGK, 1971 Darbesi ile birlikte giderek gerçek ve belirleyici karar organı haline gelmiş, yasama ve yürütmenin üzerinde hükmedici bir organ olmuştur. Bugün hala bu kurulun en önemli mensubu Genel Kurmay Başkanı, yaşanan birçok somut örneğe rağmen, Türkiye'de kontrgerilla olmadığını söylemektedir. Hükümeti, yasama organı ve kitleleri hala yanıltmaya, yönlendirmeye çalışmaktadır. MGK mevcut haliyle demokratik gelişimin ve sivil toplum inisiyatifindeki insan hakları gelişiminin önünde engeldir. Genel Kurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmalı ve herhangi bir genel müdürlük konumuna indirilmelidir.

Demokratik bir ülkede DGM ve Askeri Mahkeme olamaz. Yargı ikiliğine son verilmeli, suni organlar yerini doğal yargı organlarına bırakmalıdır. Bu konularda hükümet programı olumlu işaretler taşımamaktadır.

Yine çok önemli bir husus, 1990 yılında hükümet olağanüstü hal bölgesi açısından insan haklarını askıya aldığını Avrupa Konseyi'ne bildirmişti. Yeni hükümet bu kararı geri almış mıdır?

Türkiye'de kontrgerilla vardır! Özel Tim, koruculuk, Özel Harp Dairesi, MGK feshedilmesi gereken, insanlarımıza kuşku ve kaygı veren kuruluşlardır. İçişleri Bakanlığı'nın tepeden tırnağa demokratik hukuk ve insan haklarına uygun şekilde yeniden organizasyonu dikkate alınmalıdır. Aksi halde polis devleti bu yürütmeyi dahi önüne katıp kovalar.

Yeni hükümetin insan hakları paketi fakir bir pakettir. İdam cezasının kaldırılacağı dahi söylenememektedir. İdam cezası artık hukuk tarihinin çöplüğüne atılmalıdır.

Paris Barosu'nun gözaltı ve tutukluluk ile ilgili kamuoyuna getirdiği görüşleri insan hakları açısından önemli bulmaktayız. Paris Barosu gözaltı diye bir kurumun olmaması gerektiğini, şüphelinin hemen savcılığa çıkartılmasını savunmaktadır. Onun için Adalet Bakanlığı'nın tasarı olarak öne sürdüğü, bireysel olaylarda 24 saatlik, toplu olaylarda ise 4 veya 6 günlük süreleri tatmin edici adımlar olarak değerlendirmek mümkün değildir. Tutuklama konusunda azami süreler getirilmesi keyfiliğin önlenmesi açısından bir adım gibi görünebilir. Kaldı ki, bu konuda da yeni gelişen anlayış, suç ve deliller ne olursa olsun; sanığın bırakıldığı takdirde, aynı suçu yeniden işleme olanağı zayıf ise hiç tutuklanmaması, kesin hükme kadar tutuksuz yargılanmasıdır.

Uluslararası sözleşmelerdeki çekincelerle ilgili de şu ana kadar olumlu ciddi bir tasarım yürütmece belirtilmemiştir.

Değişik alanlarda tekil örnekleri çoğaltmak mümkün. Mevcut yürütmenin radikal ve rasyonel bir demokratikleşme programına sahip olduğu söylenemez. Şu ana kadar gözlemlenen el yordamıyla, eklektik ve ürkek kısmi düzenlemeler düşünüldüğü izlenimidir. Demokratik anayasa, genel af, mevzuatın erkek egemenliğini düzenleyen yasalardan arındırılması, tek tek insanların da Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının olması, başta ceza yasası olmak üzere tüm yasalardaki insan haklarına aykırı hükümlerin ayıklanması, dillerin ve ulusların hak eşitliğini gerçekleştirecek düzenlemelerin yapılması, azınlık-çoğunluk ayrımı yapmadan tüm inanç ve toplulukların eşit haklara sahip olması, egemen anlayıştan kaynaklanan suç tiplerinin yasalardan çıkartılması, şu ana kadarki resmi söylemde olumlu yanıt bulamayan karakteristik konulardır.

İnsan hakları savunucuları, "bu kadarına da şükür" anlayışı içinde olamazlar, olmamalıdırlar. Meclis İnsan Hakları Komisyonu'nun ve İnsan Hakları Bakanlığı'nın insan hakları ihlalleri konusunda paylarını da sürekli araştırıcı olmalıyız. Dar politik mülahazalarla çifte standartlı tavırlar sergilemek İHD politikası olamaz, olmamalıdır. Sadece reddiyeci değil, pozitif düzlemde de haklar talebini geliştirmeli ve bunu kitlede bilince dönüştürerek, kendi aktif özgün geleneğimizi yaratabilmeliyiz. Bunun için de temel pusula yabancılaşma kurumlarına teslim olmamaktan geçmektedir. Bireyin ve toplumun özgürlüğü ütopyası günceldeki tavırlarımıza yön vermelidir ❑

İnsan Hakları Derneği Başkanı Nevzat Helvacı:

"Bakan bile kayıpları bulamıyor"

Yeni bir toplumsal mutabakatın temel motifleri olarak demokrasiyi ve insan haklarının toplumsal duyarlılık yönünde gerçekleştirilmesini öneren koalisyon hükümetini ne kadar samimi buluyorsunuz?

Hükümet henüz yeni kurulmuştur. Ortada bir icraat da yoktur. Biz olaya şöyle bakıyoruz: Onlar topluma karşı bir takım taahhütlerin altına girmişlerdir. Bu toplumda birtakım şeylerin değiştirilmesini vaad etmişlerdir. Biz de bu taahhütleri isteme hakkına sahip olmuşuz.

Toplumun sabırlı olması, yapılması gerekeni yavaşlatması anlamına gelmez. O yüzden sabırlı olmak gerekiyor.

İnsan hakları genel anlamıyla devlet karşısında bireyin korunması esprisine dayanır. Ülkemizde devlet eliyle örgütlenecek olan İnsan Hakları Bakanlığı'nın bireyin hakkını koruyabileceği şüpheli değil midir?

Türkiye insan hakları konusunda düzeyi çok düşük ülkeler arasındadır. BM'nin yaptığı değerlendirmede 88 ülke arasında 66. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin insan hakları konusunda geri kalması, İnsan Hakları Bakanlığı'nın kurulmamasından kaynaklanmıyor. İnsan Hakları konusunda çok gelişmiş ülkelerde de İnsan Hakları Bakanlığı'nın olduğu söylenemez.

Sorun hukuk devleti kurmaktır. Hukuk devletini kurduğunuz takdirde zaten insan haklarını da yerleştirmiş olursunuz. Yani Bakanlık kurmak gerekmiyor. Ama kuruldu. Kötü oldu da demiyorum. Kurulmuş olmasıyla ancak şunları sağlayabilir:
1-Konunun gündemde tutulmasını,
2-Hükümetin kendi kendini denetlemesini sağlayabilir.

Hukuk devletini gerçekleştiremedikleri zaman bu konuda şüpheli kalacağız.

İnsan Hakları Bakanlığı'nın ülkemizdeki kayıpları arayacağı söyleniyor. Kayıpları, kaybedenlerin kurumlarına aratmak sizce ne kadar gerçekçi olabilir?

Arayabilirler, Ama bulabilirler mi, bulamazlar mı bilmiyoruz. Örneğin İçişleri Bakanı Hüseyin Toraman'ı arıyor, bulamıyor. Yani aramak yetmiyor. Kuruluşun başındaki Bakan bulamıyor ki dışardan biri bulsun. Bulabilecekleri konusunda samimi görmüyorum ❑

Salih Aydemir

Dr. İsmail Beşikçi

"Kürtler ulusal meclislerini toplamalı"

Selami İnce

Demirel, "Kürt realitesi"ni nasıl ve nereye kadar kabul edecek? Demirel'in "realite"si devlet politikası mıdır?

Türkiye'de, Kürt politikasının oluşturulmasında, siyasal partilerin, derneklerin, sendikaların, hükümetin, TBMM'nin hiç bir işlevi yoktur. Kürt politikası Milli Güvenlik Kurulu'nda oluşturulur. Oluşturulan bu politikaların hayata geçirilmesi, MGK tarafından hükümete tavsiye edilir. Anayasa'da bunun adı her ne kadar "tavsiye" olarak geçse de, aslında bu bir direktiftir. Hükümet kendine tavsiye edilen bu politikaları harfiyen uygulamakla görevlidir. Hükümetin, bu politikaları tartışma yetkisi yoktur. Görevi, sadece ve sadece bu politikaları hayata geçirmeye çalışmak, uygulamaktır.

MGK'nın Türk siyasal hayatında tartışılmaz bir ağırlığı vardır. MGK'nın Türk siyasal hayatındaki ağırlığı örneğin, TBMM'nin ağırlığından çok daha fazladır. Hele hele siyasal partilerin, derneklerin, MGK'nın ağırlığı karşısında hiçbir ciddi değeri yoktur. Bu fiili bir ağırlıktır. Kaldı ki, bunun Anayasal dayanakları da vardır. Kürt politikası çerçevesinde, 1990 yılında oluşturulan ve uygulanan Kanun Hükmünde Kararnameleri düşünelim. 413, 424 ve 430 sayılı kararnameleri... Bu kararnameler insanların özellikle de Kürt insanların hayatını çok yakından ilgilendiriyor. Basını çok yakından ilgilendiriyor. Kararnameler, Kürdistan'da insan haklarını sıfırlıyor. Devletin, Kürt insanları karşısındaki haklarını ve özgürlüklerini sonsuz derecede artırıyor. Kararnameler, böylesine önemli hükümler taşıdıkları halde, TBMM'de görüşülemiyor. Türk siyasal partileri, bu kararnameleri tartışamıyor. TBMM gibi kurumların böylesine safdışı bırakıldığı bir yerde demokrasiden ve insan haklarından sözetmek mümkün değildir. MGK gibi kurulları aslında daha geniş bir çerçevede ele almak gerekiyor. Tayinle oluşturulmuş kurulların halk tarafından genel oyla seçilmiş kurumlar karşısında fiili bir ağırlık kazandıkları yerlerde, demokrasinin ve insan hakları anlayışının yoğunlaşması ve kökleşmesi mümkün değildir. Bu gibi kurumlar, demokratikleşmenin önündeki en büyük engel olarak öne çıkmaktadırlar. MGK gibi, tayinle gelmiş kurulların, resmi ideolojiyi üretmek, resmi ideolojinin hayata geçirilmesini sıkı bir şekilde denetlemek, resmi ideolojiyi, üniversitelere, basına, siyasal partilere, sendikalara ve derneklere, dinsel kurumlara tartışmasız bir şekilde benimsetmek, resmi ideolojiyi yeniden üretmek gibi görevleri vardır. Resmi ideoloji ise otoriter bir içeriğe sahiptir. Resmi ideoloji, kutsal devlet anlayışını korumaya ve kollamaya çalışmaktadır. Kutsal devlet anlayışında insan hakları kavramı yoktur.

Başbakan Süleyman Demirel'in "Kürt realitesi"ni tanıyoruz demesi, resmi ideolojinin, bu haliyle, iyice işlevsiz bir hale geldiğini göstermektedir. Kürdistan'da gelişen silahlı mücadelenin dayatması sonucu, hükümet bazı gerçekleri kabul etmek durumunda kalmaktadır. Fakat, "Kürt realitesi" kavramının içeriği henüz belli değildir. Bu kavramın içeriğini Kürtlerin mücadelesi belirleyecektir.

ÖZGÜRLÜK İÇİN DEMOKRASİ

Demirel'in "Kürt realitesi"ni açıklaması devlet politikası mıdır? Bu konuda çok kesin hükümler vermek kanımca mümkün değildir. Fakat şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Türk siyasal hayatında MGK gibi kurulların ve kurumların ağır-

lığını geriletmeden, TBMM gibi genel oyla seçilmiş kurumları işlevsel kılmadan demokrasiyi yaygınlaştırmak ve köklendirmek mümkün değildir. Bu hayati derecede bir görevdir. Hayati derecede önemli olan bir başka konu da, Kürt sorunu konusundaki düşünceler, tavır ve davranışlardır. Bu konuda da, inkarcı ve asimilasyoncu politikayı terketmek, Kürt gerçekliğini ciddi bir biçimde dikkate almak gerekir. Kanımca MGK gibi kurullar, Özel Harp Dairesi'ni daha etkili kılarak soruna, şiddete dayalı çözümler üretmeye çalışmaktadır. Uygulamanın bu doğrultuda olmasını arzu etmektedir. Hatta sınır ötesi operasyonlarla şiddeti Güney Kürdistan'a da yaymayı amaçlamaktadır. Güney Kürdistan'daki "otorite boşluğu"nu kendi askeri güçleriyle doldurmayı, PKK'yı böylece safdışı etmeyi düşünmektedir. Şimdiye kadar 5-6 kere yapılmış sınır ötesi operasyonların fiyasko olduğu bilindiği halde, şiddet uygulamalarının PKK'nın yükselişini durduramadığı bilindiği halde, böyle düşünenler hala vardır, olabilir. Koalisyon hükümeti, bu düşünceleri geriletip bu düşüncelerin hayata geçmesini önleyip, kendi demokratik söylemini sürdürebildiği, bunları uygulamaya koyduğu sürece varlığını sürdürür, demokratikleşmeye katkıda bulunur.

"MGK'nin Türk siyasal hayatında tartışılmaz bir ağırlığı vardır. Bu ağırlık TBMM'den çok daha fazladır. Bu fiili bir ağırlıktır. Kaldı ki Anayasal dayanakları da vardır."

Devlet, Kürdistan'a ilişkin yeni resmi politikasını nasıl biçimlendirecek? Resmi ideolojinin hangi yanları nasıl değiştirilecek? Bunun Kürt halkının günlük yaşantısına ne gibi etkileri olabilir?

Resmi ideoloji kolay kolay değiştirilemez. Fiili olarak değişen bazı ilişkilerin yasal düzeyde ifadesi son derecede zordur. Bazı siyasal partilerin yöneticilerinin görüşleri değişse bile, kamuoyunun belirli kesimlerinde değişikliklerin meydana gelmesi zordur. Çünkü 70 yılı aşkın bir süredir kamuoyunun düşünceleri, tavır ve davranışları resmi ideoloji doğrultusunda oluşturulmuştur. Gazeteler, radyo, TV, kamu yönetimi, hukuk, yargı vs. hep bu amaç doğrultusunda kullanılmıştır. Devletin ideolojik baskı araçları ve devletin zorlayıcı baskı araçları dinamik bir şekilde kullanılmış, ırkçı ve sömürgeci düşüncelerle, ırkçı ve sömürgeci tavır ve davranışlarla donatılmış bir kamuoyu oluşturulmuştur.

Öte yandan devlet ve hükümet yöneticileriyle, hatta generallerle, teker teker konuştuğunuz zaman insan hakları ve özgürlükler konusunda bazen aynı düşünceler ve özlemler içinde olduğunuzu saptayabiliyorsunuz. Halbuki bu görevliler, resmi bir kamu kurumunun toplantısına katıldıkları zaman insan haklarına ve özgürlüklere son derecede aykırı kararlar alabiliyorlar. Bu kararların uygulanması konusunda ısrarlı olabiliyorlar. Bu bakımdan resmi ideolojideki değişikliklerin hukuksal düzeyde yasa metinlerine yansıması kanımca epey zordur.

Türkiye'de hükümet ve devlet çok farklı olaylardır. Devlet, tayin edilmiş tayinle oluşturulmuş kurumlarla ve kurullarla çalışır. Devlet iktidarını bu kurumlar ve kurullar temsil eder. Hükümetin yani siyasal iktidarın devlet iktidarı karşısındaki ağırlığı çok azdır. O bakımdan hükümetler devlet iktidarı tarafından çok sık görevden uzaklaştırılabilmektedir. Resmi ideoloji ancak, uzun vadede değiştirilebilir. Bunu değiştirebilecek olan güçler de devlet dışı siyasal ve toplumsal güçlerdir. Bu güçlerin mücadelesidir. Örneğin PKK'nın düşüncesi ve eylemi, resmi ideolojiyi değiştirebilecek, Türk siyasal hayatında tayin edilmiş kurulların ağırlığını azaltabilecek, halk tarafından seçilmiş Meclis'lerin ağırlığını arttırabilecek özler taşımaktadır. Kanımca, fiili düzeyde, Kürtlerin, özellikle de PKK'nın etkinliği daha da artacak. PKK'nın gerek Kürt toplumundaki, gerek Türk toplumundaki etkinliği daha da yaygınlaşacak, derinleşecek. Bu etkiye paralel olarak hükümet politikasında "Kürt realitesi"ni tanıma yönünde daha ciddi adımlar atılacak. Devlet iktidarının bu süreçte hükümeti engelleyeceği, bazı düşünceleri ve politikaları çarpıtmaya çalışacağı açıktır. Hükümetin devlet iktidarına karşı direnebildiği, tayin edilmiş kurulları ve kurumları denetim altına alabildiği yani tam anlamıyla iktidar olabildiği sürece ayakta kalabileceği de besbellidir.

Bu değişiklikler Kürtlerin günlük yaşamına da yansır. Kürt dili, Kürt tarihi, Kürt folklorü gibi alanlarda incelemeler, araştırmalar gelişir. Kürt kültürü daha çok yaşanır. Kürt halk yığınları arasında, Kürt toplumu olma özelliklerine daha çok vurgulama yapılır. Uluslaşma ve özgürleşme daha güçlü, daha kapsamlı gelişir... Bağımsızlaşma düşüncesi ve duygusu boy verir.

"Demirel'in 'Kürt realitesi'ni tanıyoruz demesi, resmi ideolojinin iyice işlevsiz bir hale geldiğini göstermektedir. Fakat 'Kürt realitesi' kavramının içeriği henüz belli değildir. Bu kavramın içeriğini Kürtlerin mücadelesi belirleyecektir."

Bugüne kadar "Kürdüm, bugünüm ve geleceğim için siyaset yapıyorum" diyemeyen Kürtlerin, bugün açıkça Kürdistan'da ve Türkiye'nin her yerinde "kendisi için siyaset" yapmaya başladıkları gözleniyor. Bu durum ne gibi gelişmelerin sonucudur? Kürtlerin yasal düzlemde bir politik özneye ihtiyaçları var mı? Varsa bu nasıl olmalıdır.?

Bu gelişmelerin en önemli nedeni kuşkusuz sekiz yıla yakın bir za-

mandır, PKK'nın sürdürdüğü silahlı mücadeledir. Gerilla geleneksel Kürt toplumunda çok büyük toplumsal ve siyasal değişmelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Geleneksel değerler alt üst olmuştur. Kürt gerillalarına karşı ta 15 Ağustos 1984'ten itibaren çok yoğun bir halk desteği vardır. Günümüzde, Kürt toplumunda yoğun bir uluslaşma süreci yaşanmaktadır, ulusal bilinç hızla gelişmektedir. Bu süreç içinde, siyaset kurumunun da Kürt çıkarları, özgürleşme ve bağımsızlaşma yönünde kullanıldığını görüyoruz. Şimdiye kadar hep başkalarına, başka milletlere hizmet etmek için siyaset yapan Kürtler, artık Kürt ulusuna hizmet etmek için siyaset yapmaya başlamışlardır. Türk ırkçılığına ve sömürgeciliğine karşı sağlıklı bir ulusal bilinç gelişmektedir. Bütün bunların sadece Kürt gerillalarının 15 Ağustos atılımından sonra başladığını söylemek kuşkusuz eksikliktir. Bu sürecin daha önceye inen temelleri de vardır. Fakat belirleyici olan PKK'nın başlattığı yeni süreçtir.

Kürtlerin yasal olan politik kurumlara ve kuruluşlara da ihtiyaçları vardır. HEP'i böyle algılamak mümkündür. Burada "yasal" kelimesi üzerinde durmak gerekir. Burada, sözkonusu olan kuşkusuz Türk siyasal düşüncesi ve sistemi çerçevesinde bir yasallıktır. Yoksa fiili olarak durum çok farklıdır. Kürdistan'da illegal olan kimdir? Gerilla mıdır, yoksa özel tim midir? Güvenlik kuvvetleri kalabalık Kürt halk yığınlarına karşı ateş açarken neden mask kullanmaktadır?

"Kürtlerin ulusal bilinci, Kürt toplumunun iç dinamikleriyle gelişmektedir, güçlenmektedir. Kürtler artık Ortadoğu'da önemli bir politik ve askeri güç olma yolundadır."

Bugün Kürtler için parlamento ve parlamenter ne anlama gelmektedir? Bir Kürt milletvekilinin işlevi ne olabilir? Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin yemin nedeniyle "başına gelenler"den sonra Kürt milletvekilinin parlamentoda nasıl bir işlevi olabilir?

Kürt ulusal ve demokratik hareketi gittikçe gelişmektedir. Geniş halk yığınlarıyla çok sıkı bağlar kurulmaya başlanmıştır. Bu durumda Kürtler kendi meclislerini oluşturmanın yolunu yordamını aramalıdırlar. TBMM Kürtler için bir meclis olamaz. Kürdistan ulusal meclisi için çaba sarfetmek önemli bir görev olarak belirmektedir. TBMM'deki Kürt milletvekillerinin en önemli görevi kanımca kimlik mücadelesi yapmaktır. Türk ırkçılığını ve sömürgeciliğini deşifre etmektir.

Özellikle MÇP'lilerin ve sağcı basının körüklediği aktif Türk şoven dalgasının kırılması için kime nasıl görevler düşüyor? İki halkın karşı karşıya gelmesi ve bir Kürt-Türk çatışması olasılığı var mı? Bunun nasıl önüne geçilebilir?

Böyle bir çatışma Özel Harp Dairesi'ne bağlı görevliler tarafından, kontrgerilla tarafından isteniyor ve kışkırtılıyor olabilir. Bu çatışmanın önüne geçmek önemli bir çaba olarak belirmektedir. Basına yansımaması için özen gösterilen bir konu var. Onun üzerinde de durmak gerekiyor. Türkiye'nin Batı illerinde Karadeniz, Trakya gibi yerlerde insanlar sık sık asker cenazeleriyle karşılaşıyorlar. Ve cenazelerin sayısı günden güne artıyor. Bu durumda, halkta devlete karşı belirli bir tepki oluşuyor. "Biz oğlumuzu ölümler için mi yetiştirdik, devlet bu işe bir çözüm bulsun, Kürtlerle anlaşmak gerekiyorsa anlaşsın, aksi halde biz çocuklarımızı askere göndermeyeceğiz" tavrı gelişiyor. Bu tavrın gittikçe geliştiği fakat basına bunların yansımaması için özen gösterildiği bilinen bir gerçek. Devlet iki halk arasında çatışma çıkartarak, bu çatışmayı teşvik ederek, kışkırtarak, bu temel süreci gizleme yoluna da gidebilir. Fakat kanımca, bu ikinci süreci gizlemenin hiçbir olanağı yoktur. Kısa bir zaman sonra sorun kendisini daha ağır bir şekilde hissettirecek, basına yansımak zorunda kalacaktır. Türk devrimci demokratları, Türk halk kitlelerini bu konuda aydınlatmak durumundadırlar. Kürtler kendi vatanları için kendi ulusları için ölüyorlar. Türkler kimin için ölüyor, Türklerin Kürdistan'da işi ne?

Kürdistan'da PKK hegemonyasının boyutlarının bir "ikili iktidar" durumunda olduğu uzun süredir tartışılıyor. Öcalan'ın yazılarında Botan-Behdinan hattında "hükümetleşmeye-devletleşmeye" doğru bir yönelimden sözediliyor. PKK'nın bundan sonra Kürdistan'a ve Türkiye siyasetine müdahalesinin ne olacağına ilişkin ipuçları var mı?

Bazı yörelerde "ikili iktidar"ın oluştuğu çoktan bilinen bir gerçek. Örneğin Bo-

tan gibi bazı yörelerde devlet askerini zaten çekmiş, karakollarını boşaltmış durumda. Botan-Behdinan hattında savaş hükümetinin oluşumundan sözedilmesi "Kürdistan Ulusal Meclisi'nin" oluşturulması için çaba harcanması hareketin geldiği aşamalarla ilgilidir. Bunları devletleşme sürecinin belirtileri olarak algılamak mümkündür. Kürtlerin, özellikle PKK'nın Kürtlerin ve Kürdistan'ın kimliği konusunda geliştirecekleri her türlü istem, Türk siyasetine bir müdahaledir. Kürdistan'ı yönetmek günden güne zorlaşmaktadır. Kürdistan'da uygulanan ırkçı ve sömürgeci politika her gün biraz daha deşifre olmaktadır. Türkiye Kürdistan sömürgesini sırtında taşıyarak uluslararası arenada onurlu bir mevki elde edemez.

"Botan-Behdinan hattında savaş hükümetinin oluşumundan söz edilmesi, 'Kürdistán Ulusal Meclisi'nin oluşturulması için çaba harcanması, hareketin geldiği aşamayla ilgilidir."

Türkiye ve Ortadoğu'da Kürdistan'a etki edebilecek dinamik ve güçlerin durumunu, gelecek yönelimlerini nasıl analiz ediyorsunuz?

Kürdistan Ortadoğu'nun ortasında bir ülkedir, bölünmüş ve parçalanmış bir ülkedir. Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Ortadoğu'da yaşama geçirilmiş en önemli emperyalist ve sömürgeci bir politikadır. Kürt sorunu uluslararası bir sorundur. Karışanı pek çoktur. Türkiye, Irak, İran, Suriye gibi devletler Kürdistan'da devletlerarası sömürge sistemini ortaklaşa yürüttükleri için sorunla doğrudan ilgilidirler. ABD, Sovyetler Birliği (Rusya), Almanya gibi devletler büyük devletler oldukları, dünya çapında politikalar yürüttükleri için, soruna zaman zaman müdahale etmektedirler. Bunlar kuşkusuz emperyalist müdahalelerdir. Fakat Kürtlerin ulusal bilinci, Kürt toplumunun iç dinamikleriyle gelişmektedir, güçlenmektedir. Kürtler artık, Ortadoğu'da önemli bir politik ve askeri güç olma yolundadırlar. Kürtler, artık 20. yüzyılın ilk üç çeyreğinde olduğu gibi görmezden gelinemez. Kürtlerin arzularına ve isteklerine karşı duymazlık ve anlamazlık yapılamaz. Kürtlerin gelecekteki yönelimleri kuşkusuz özgürleşme, bağımsızlaşma istek ve iradesini çevresindeki devletlere, uluslara ve uluslararası kuruluşlara kabul ettirme yolunda olacaktır. Bunları söylerken, PKK'nın düşüncesini ve eylemini bu düşüncenin ve eylemin doğrultusunu, birinci planda gözönüne aldığımı da belirtmeliyim.

Basına bakıldığında, "Türk'ün Türk'ten başka dostu yok" ama Kürdün herkes dostu. Almanya'dan Japonya'ya kadar hemen bütün devletler "PKK dostu". Bunun maddi temelleri nedir? Hem Türkiye'nin dış politikası hem de dünyanın Kürdistan politikası açısından olayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu sorunun karşılığını devletler düzeyinde ve uluslararası demokratik kamuoyu düzeyinde ayrı ayrı ele almak gerekiyor. Kürdistan, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde emperyalist ve sömürgeci güçler tarafından bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır. Bu politikalar ve uygulamalar Kürt ulusunun beynini dağıtmış, iskeletini parçalamıştır. Böl-yönet politikasının emperyalistlerin ve sömürgecilerin politikaları olduğu bilinen bir gerçektir. Bunu yakından bilmekle beraber Kürt halkına karşı uygulanan politikaların çok haksız ve acımasız olduğunu belirtmeliyim. Zaten Kürtlere karşı uygulanan bu emperyalist politika, sadece böl-yönet biçiminde değerlendirilememektedir. Bu böl, yönet, yok et biçimini almaktadır. Ortadoğu'da Kürtlere dayatılan bu statükonun aynen korunmaya ve kollanmaya çalışıldığı da bir gerçek. O halde sorunun, devletlere ilişkin yüzünü dikkate aldığımız zaman Kürtlere dost devletler olduğunu düşünmek yanlıştır. Özellikle dünya siyasetinde söz sahibi olan, belirleyici olan devletler sözkonusu olduğu zaman Kürtlerin dostu olmadığı açıkça görülmektedir. Uluslararası demokratik kamuoyu açısından ise durum oldukça değişiktir. Demokratik kamuoyu Kürtlerin mücadelesini yakından anlamaya ve kavramaya başlamıştır. Kürtlere ve Kürdistan'a çok büyük bir haksızlık yapıldığının farkına varmışlardır. Bu demokratik atılımın gerçekleşmesinde Kürtlerin mücadelesinin çok önemli rolü vardır. Son yıllarda şunu da izlemekteyiz: Özellikle Batıda demokratik kamuoyunun kendi devletlerine ve hükümetlerine yaptığı baskılar Kürtlere karşı yürütülen politikanın bu düzlemde de değiştiğine dair önemli ipuçları vermektedir. PKK'nın kararlılıkla, bilgiyle, bilinçle yürüttüğü mücadelenin uluslararası kamuoyunda çok olumlu tepkiler yarattığı, önemli destekler elde ettiği açıktır. Bu desteğin büyüdüğü de bilinmektedir. Türkiye'nin Kürt sorununa ilişkin geleneksel politikalarını sürdürmesi ve uygulamaya koyması ise zorlaşmaktadır. Türkiye, bu politikasını şimdiye kadar rüşvetlerle yürütmeye çalışmıştır. Türkiye eğer bir devletin Kürt sorunuyla ilgilendiğini, Kürtlerle ilişkiler geliştirmeye başladığını anlamışsa ona rüşvetler teklif etmiştir. Böylece onun bu tavır ve davranıştan, bu düşünceden uzak kalmasını sağlamıştır. "Eğer Kürt sorununu kurcalamazsan köprü ihalesini sana veririm", "Kürt sorunuyla ilgilenmezseniz sizden iki filo uçak alırım" politikalarında artık çok büyük tıkanmalar meydana gelmektedir. Kürtlerin düşüncelerinin ve eylemlerinin gelişmesi ve genişlemesi bu politikaların iflasını getirmiştir ❑

Yeni Dünya Demokrasisi'nde din hala gözde

Devlet dinden kopamıyor

Nurettin Azman

20 Ekim genel seçimleri de göstermiştir ki Türkiye'de rejim üç ana sorunla karşı karşıyadır. Bunlardan birincisi Kürt sorunu, ikincisi liberal ekonominin kapitalist transformasyon sancıları, üçüncüsü ise bu her iki sorunun çözümünde dinselliğin en rasyonal olarak nasıl kullanılabileceğidir. Elbette bu, 20 Ekim genel seçimleriyle ortaya çıkmış bir durum değildir.

Türkiye uzun yıllar radikal dinci hareketin katettiği mesafeyle ilgili tartışmalara sahne oldu. Bu tartışmalara gerek 12 Eylül cuntasının gerek Anavatan iktidarlarının aldığı cephe oldukça anlaşılır bir olguydu. Birbirlerinin devamı olan bu süreçte dinci hareket alabildiğine desteklenmiş ve finanse edilmiş olmasına karşın gerçekler kamuoyundan gizlendi. 12 Eylül darbeyi, sol örgütlerin yanısıra "yükselen teokratik devlet özlemcileri tehlikesi"ne karşı yaptığını iddia ettiği halde 80'ler boyunca dinci harekete önemli destekler sağladı. Burada öncelikle "niçin din" sorusuna kısaca değinmek gerekiyor.

Türkiye'de geniş halk kitlelerinin ekonomik, demokratik ve siyasal mücadelesi yükseldikçe belli bir toplumsal tabana giderek daha fazla ihtiyaç duyan siyasal otorite, kitleleri gerici, ümmetçi, faşist ideolojilerle besleme yoluna gitmiştir. Dinsel ideoloji de bunlardan sadece birisidir. Siyasal iktidarlar dinsel çevrelere giderek daha fazla taviz vermiş, onlardan düzeni her türlü "sol tehdit"e karşı korumalarını istemiştir. Bu gerçeği 1960'lardan sonra Türkiye'nin siyasi tablosuna baktığımızda daha kolay anlayabiliriz. Milliyetçi faşist hareketler ve din eğitimindeki başdöndürücü yükseliş bunun bir ifadesi olmuştur.

Kemalizmden dinselliğe

Her askeri darbe döneminde dinsel faaliyetlerin artması veya bilfiil teşvik ediliyor olması rastlantısal bir durum olmayıp tersine siyasal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Yıllardır rejim aleyhtarı akımlara karşı geniş kitleleri Kemalist ideoloji etrafında toplamayı başaran egemen sınıflar, artık bu ideolojik barikatın kapitalizmin gelişmesine koşut olarak mülksüzleşen ve bu yönleriyle de yerleşik düzene potansiyel muhalif bir nitelik kazanan yoksul halk kitlelerine karşı etkili bir silah olma özelliğinden çıktığını görecekti. Bu da doğal olarak sol muhalefet hareketlerinin güçlenmesine karşı kullanılabilecek yeni ve etkili bir silahın bulunmasını zorunlu kılmaktaydı. Bu silahın 1980'lerde din olarak karşımıza çıkmış olmasında ise iç politik sürecin yanısıra dış polikaların da zorlayıcı işlevi olmuştur.

"Yeşil Kuşak" teorisi

ABD 1980'lerden sonra "Yeşil kuşak" adıyla da bilinen bir teori geliştirmişti. Bu teoriye göre sosyalizmin önlenebilmesinin en etkili yollarından biri de dünya çapında ılımlı dinselliğin geliştirilmesiydi.

Her ne kadar SSCB ve Doğu Avrupa'da reel sosyalizmin 1990'lara doğru hızla çökmesi bu politikaları bugün stratejik açıdan geçersizleştirmişse de, sözü edilen teorinin gereği olarak yıllarca dinsel faaliyetler desteklenmiş, bu alanda yoğun çabalar sarfedilmiştir.

Sözü edilen doktrine göre, özellikle sosyalist ülkeler başta olmak üzere kapitalizmin uzun vadeli çıkarlarının tehlikeye girebileceği tüm alanlarda din faktörünün güçlendirilmesi, dinsel inanışların güç kazanması sayesinde sosyalist ülkelerdeki iç dinamiklerin kapitalizm lehine bir gelişim izleyebilecek, diğer azgelişmiş ülkelerde ise geniş halk kitlelerinin rejim karşıtı kanallara yönelmesi engellenecekti. Bu stratejide Türkiye'ye düşen rolü ise ünlü CIA ajanı Fuller bir iki yıl önce şöyle dile getiriyordu: " Eğer siz İslama dayalı olduğunu söyleyen partileri daha fazla siyasileşmeye, parlamentoya katılmaya çekebilirseniz, tartışmaya açık bir platform yaratabilirseniz, bu çok değerli olur. Türkiye Ortadoğu'daki müstakbel büyük rollerin adamıdır. Türkiye geçmişte Ortadoğu için bir modeldi. Bugün de olmaya devam ediyor.

Hele demokrasi ile İslamı birarada yaşatacak formül bulunursa İran ve Arap dünyasına büyük bir entellektüel öncülük yapmış olacaktır." (Ufuk Güldemir, Cumhuriyet, 26 Şubat 1990)

Suudi sermayesiyle gelen din

12 Eylül'de derinleşen ekonomik krizi aşabilmek için savunulan serbest ihracat politikalarının başarılı olabilmesi, özellikle İran-Irak savaşının getirdiği konjonktürel durumdan yeterince yararlanılmasıyla mümkündü. Bu da Ortadoğu ükeleriyle daha fazla ilişki kurabilmek anlamına geliyordu. Bu noktadan hareketle başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok Arap ülkesiyle kapsamlı iktisadi, siyasi, kültürel ilişkiler içine girilmiştir. İran-Irak savaşı Türkiye'nin bu ülkelerden sağladığı yüzde 44 petrol ihtiyacını riske sokmuş, sözkonusu ihtiyacın güvenceye alınabilmesi için başta Suudi Arabistan'la girişilen ilişkiler Türkiye'de irticai hareketlerin büyük bir hızla gelişip güçlenmesinde oldukça büyük bir rol oynamıştır.

Bugün toplum üzerindeki dinsel ideolojik abluka hala tüm etkisini sürdürürken Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Alevilere de açılması, şeklen daha "batılı ve laik" bir devlet görüntüsü verilmeye çalışılması durumu değiştirmekten uzaktır. 12 Eylül'den kopuş iddiasındaki DYP-SHP koalisyonunun bu alanda geçmişle bağını koparmak yolunda ciddi bir politikası bulunmamaktadır.

Türk-İslam sentezi ve tarihsel bir fırsat

Kuşkusuz Türkiye'nin elindeki kartı dinselliğe oynamış olmasında iç dinamiklerin belirleyici bir etkisi olmuştur. Özellikle 1970'lerden sonra siyasal yaşama ağırlığını koyan Aydınlar Ocağı'nın siyasal kimliği yıllarca bu yönde zorlaması giderek devlet içindeki gericileşmenin rengini de belirlemiştir.

Toplumlar arasında kurulan ekonomik ilişkilerin süreç içinde salt ekonomik boyutta kalmadığı, her ekonomik ilişki biçiminin kendisine ait olan kültürel, sosyal ve siyasal yaşam biçimlerini de getirdiği bilinmektedir. Dinsel ideolojilerin etkisine doğası gereği fazlaca açık olan orta sınıf ve tabakaların, ekonomik, politik ve sosyal alanlarda giderek daha fazla güçlenmiş olmaları, ülke çapında dinsel ideolojileri de canlandırmış, 12 Eylül'den sonra irtica kökenli gerici hareketlerin hızla çoğalmasını getirmiştir.

Türkiye'deki dinci gruplar önemli ölçüde Suudi Arabistan tarafından finanse edilmiş ve desteklenmiştir. Bunun dışında asıl kaynak aktarımı Türk-Suudi güzergahında yatırım yapan iş çevrelerinden gelmiştir. Örneğin Al-Baraka Türk adıyla da bilinen finans kuruluşuna Korkut Özal ve Topbaş ailelerinin üye oldukları bilinmektedir. Al Baraka, Suudi Arabistanlı Şeyh Kamil tarafından kurulmuştur. Gerek Al Baraka gerekse Faisal Finans gibi gibi kuruluşların sadece birer ekonomik kuruluş olmadıkları da bilinmektedir. Ekonomik faaliyetleri dışında cemiyetçilikten vakıflaşmaya faaliyet sürdürdükleri ve bu vakıflar aracılığıyla sosyal yaşama nüfus ettikleri, islami ideolojinin alışkanlık ve yaşam biçimlerinin gelişip güçlenmesini teşvik edici bir rol üstlendikleri tüzüklerinden açıkça bilinmektedir. Bu grubun kurduğu vakıflar arasında Aköz Vakfı, Özba Vakfı, Bereket Vakfı, Hakyol Vakfı olduğu bilinmektedir. Bugün Suudi sermayesi ve onun içerdeki uzantılarınca faaliyete açılan cemiyet, cami, kuran kursları, pansiyon, dini vakıf ve derneklerin sayısı bile bilinmemektedir.

1980-90 yılları arasında toplam 296 adet İmam Hatip Lisesi, devlet, vakıflar, mahalli vakıflar, belediyeler ve işadamlarınca açılmıştır. Tirajı milyona yaklaşan Türkiye gazetesi Nurcuların paralelinde yayın yaparken, 32 değişik dinsel amaçlı yayının toplam tirajı 600 binin üzerindedir. Eğilimlerine göre yayınlar şöyledir:

Nurcular: Sızıntı, Zafer, Yeni Nesil, Köprü, Sur, Milli Gazete, Zaman, Yeni Asya, Can Kardeş, Cihan Yayın, Bizim Aile.

Nakşibendiler: Mektup, Mektep, Altınoluk, İslam, Aile ve Kadın, İlim ve İnsan, İnsan ve Kainat.

Kadiri Tarikatı: Öğüt, İcmal.

Işıkçılar: Ribat, Girişim, Yazı, Kitap, İktibas, İstiklal, Tavır, Yedi İklim, Emel, D. Türkistan'ın Sesi, Bizim Dergah, Bizim Ocak, İnsan, Gözyaşı, Tevhid...

Bu, toplumun muazzam bir ideolojik abluka altına alındığı anlamına gelmektedir.

İmam hatip liseleri ve kuran kursları

Uzun yıllar devletin din politikalarında sık sık tartışma konusu olmuş olan İmam Hatip Liseleri aynı zamanda bu alandaki politikaların bir barometresi de olmuştur. Zira devlet din eğitimini bugüne kadar ağırlıkla bu liseler aracılığıyla sürdürmüştür. 1961'de Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İmam hatip liselerinde okuyan öğrenci sayı-

sı 1171 iken, bu rakam 1990'lar Türkiye'sinde 92. 687'ye, tüm Türkiye'de bu okullarda ve bunlara bağlı ortaokullarda din eğitimi gören öğrenci sayısı 282. 582'ye yükselmiştir. Bu rakamlar bile tek başına Türkiye'de halkın 1960'lardan 1990'lara uzanan tarihsel süreçte nasıl bir gerici eğitim ablukası altına alındığının ifadesidir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir açıklamasına göre halen İmam hatip Liseleri dışında bu liselere bağlı 383 İmam Hatip Ortaokulu'nun bulunduğu, bunların 253'ünün dernek, vakıf ve şahıslarca yaptırıldığı, 72'sinin "devlet-millet işbirliği"yle yapıldığı, geri kalanının 36'sının ise yatırım programları çerçevesinde inşa edildiği belirtilmektedir. Aynı kaynağa göre bu dernek ve vakıfların sayısı 143 dolayındadır.

Kuran kursları da devletin Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla dinsel faaliyetleri doğrudan destekleyip geliştirdiği etkili alanlardan biridir. 1923'den 1980'e kadar geçen toplam 57 yıl içinde kurulan kuran kursu sayısı toplam 2610 iken bu sayı sadece askeri darbe dönemi olan 1980-84 arasında yaklaşık yüzde 50 artışla 3047'ye, bu kurslarda okuyan öğrenci sayısı da aynı dönem içinde 68.486'dan 102.523'e ulaşmıştır. Grafik Özal iktidarları döneminde de aynı ivmeyle yükselmeye devam etmiştir.

Sonuç olarak 1990 yılı itibarıyla:

-İmam Hatip Lise ve Ortaokulları'na devam eden öğrenci sayısı 282.582

-İlahiyat Fakülteleri'ne devam eden öğrenci sayısı 1277

-Kuran kurslarına devam eden öğrenci sayısı 155.453 olmak üzere toplam 439.262 öğrenci din eğitimi görmektedir. Bu rakamlara Diyanetin (1989'da yaz sezonunda bir kampanya ile 1 milyon 500 bin kişiye din kursları verdikleri) başkaca faaliyetleri ve yüksek öğrenim dahil değildir.

Ekonomik alandaki sağlıksız gelişme, yönetim alanında da geri siyasal tercihlerin benimsenmesine neden olmuştur.

Yayın alanında da durum farklı değildir. Son on yılda örgütçe basılan dini içerikli kitapların yıllara göre dağılımı ise şöyledir:

1980 2 milyon, 1981 3 milyon 500 bin,1982 5 milyon 700 bin, 1983 5 milyon 300 bin, 1985 4 milyon 850 bin, 1987 4 milyon 850 bin, 1988 4 milyon 500 bin, toplam 38 milyon 491 bin 350 adet. Bir örnek daha: Son on yılda basılan "mushaf"ların sayısı 4.057.942'dir.

Devletin din politikalarının bir diğer göstergesi de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesidir. "Sanayileşmekte" olduğu söylenen bir ülkenin Sanayi Bakanlığı bütçesi 231 milyar lira olmasına karşın din eğitimi için ayrılan bütçe 1 trilyon 154 milyar liradır! Diğer bakanlıkların bütçeleri ise Çalışma Bakanlığı 76 milyar, Kültür Bakanlığı 399 milyar, Ulaştırma Bakanlığı 484 milyardır.

Bugün toplum üzerindeki dinsel ideolojik abluka hala tüm etkisini sürdürürken Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Alevilere de açılması, şeklen daha "batılı ve laik" bir devlet görüntüsü verilmeye çalışılması durumu değiştirmekten uzaktır.12 Eylül'den kopuş iddiasındaki DYP-SHP koalisyonunun bu alanda geçmişle bağını koparmak yolunda ciddi bir politikası bulunmamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Yeşil Kuşak Teorileri işlevsizleşirken, Türkiye bu kez de Birlikten kopan Türki cumhuriyetlerle radikal İslam arasında bir tampon oluşturma göreviyle görece "laik" bir konuma çekilmektedir. Bu ise dış politikada gerçek bir laikleşmeyi değil konjonktürel ve tersine çevrilmeye müsait bir süreci ifade ediyor. Aynı süreç iç politikada da geçerli. Bu alanda uygulanacak gerçek bir laikleşme programının asgari sınırları ise zorunlu din derslerinin kaldırılarak eğitim programının laikleştirilmesi, İmam Hatip Liseleri ve Kuran kurslarının kapatılması, TV ve yayın organlarında tek yanlı dinsel propagandaya son verilmesi, MEB'nın dinsel içerikli yayınlara ayırdığı kaynakların başka alanlara kaydırılması, herhangi bir dini ya da dinsizliği seçme hakkı, Anayasa ve yasalarda yeralan eleştiri yasaklarının kaldırılması, yurtdışındaki din görevlilerinin geri çekilmesi, dinsel vakıflar ve İslam sermayesinin kaynaklarının teşhir edilerek kapatılmaları, uluslararası İslam örgütleriyle ilişkilerin dondurulmasına kadar uzanmalıdır. Daha da genişletilebilecek bu talepler konusunda herhangi bir ciddi çabası bulun(a)mayan hükümetin 12 Eylül'den bu anlamda da ciddi bir kopuş oluşturması beklenemez.

Toplumsal yaşamın tüm hücrelerine sindirilmiş bulunan dinselliğin yukarıdan aşağıya işletilen "demokratikleşme" süreciyle etkisizleştirilmesi mümkün değildir. Zaten hükümetin böylesi bir niyeti olduğu da iddia edilemez. 12 Eylül'de iç ve dış-konjonktürlerin sorunlarına uygun çözümler üretmek için bir "araç" olarak kullanılan dinsellik bugünkü hükümetin elinde de önemli bir araçtır. Dağılmış bulunan SSCB'nin müslüman ağırlıklı cumhuriyetlerinin Batı dünyasına evcilleştirilmiş bir biçimde entegrasyonunun Türkiye eliyle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu anlamda hükümet eliyle yaşanacak olan bu sürecin halka demokratikleşme ve özgürlük vaadetmesi bir hayalden öte bir anlam taşımamaktadır ❑

Kamu çalışanları sendikaları

Devlet memurluğundan demokrasi "memurluğu"na

Levent Gürbüz

Dünyada memur sendikaları 60'lı yıllarda telaffuz edilmeye başlanırken bizde 1961 Anayasası memurlara sendika hakkını savunuyordu. Fakat 1961 Anayasası'yla birlikte bir memur sendikası gündeme gelmemiş ve 1965'te çıkarılan Memur Sendikaları Kanunu bu hakkı gölgelemiştir. Çünkü kanun memurlara grev ve toplu sözleşme hakkı tanımıyordu. Hakların kullanılmadan genişletilemeyeceğini kavrayan memurlar, özellikle de öğretmenler, 1965 Kanunu uyarınca kurdukları TÖS ile Türkiye'de iktidara ciddi bir baskı unsuru oluşturdular. Ama bu çok sınırlı örgütlenme hakkı da 1971 cuntasının Anayasa'da yaptığı değişikliklerle memurlara sadece bir dernekleşme hakkı bırakılmıştır. Bu dönemde kamu çalışanları TÖB-DER, TÜM-DER, TÜS-DER, POL-DER gibi derneklerle toplumsal mücadeleye katıldılar. Giderek daha fazla kitleselleşerek örgütlenen memur örgütlerinin hukuksal ve demokratik hakları da daha ileri mevzilere götürülecek yerde giderek geriledi ve memur örgütleri 12 Eylül ile birlikte uzun bir depolitizasyon ve suskunluk devresine girdi.

ÖZGÜRLÜK İÇİN DEMOKRASİ

12 Eylül rejimi, memurların eğitim düzeyleri ve demokratik haklar konusundaki duyarlılıkları ile örgütlendiklerinde siyasi iktidar üzerinde ciddi bir baskı unsuru oluşturduklarının farkındaydı. Bu nedenle de 12 Eylül'den en büyük darbeyi memurlar yedi. 1982 Anayasası'yla her türlü demokratik hakları ellerinden alınan memurlar, gerek sosyal gerekse ekonomik olarak önemli bir erozyona uğradılar. Yasaların ve siyasi iktidarın baskılarıyla uzun süre sessiz kalan memurlar, 1987 sonlarına doğru kıpırdanmaya başladılar. 1989'da MA-DER, Teknik Sağlık Mensupları Derneği, PTT-ÇAYAD, Demiryolları Faal Çalışanları Derneği, Tabipler Odası, TMMOB, Belediye Memurları Sendikalaşma Komisyonu ve Eğit-

Kamu Çalışanları Senidkaları Platformu 21 Aralık'ta Sultanahmet'te "Greve hazır ol" önlükleri giyerek bir basın açıklaması yaptılar ve "devlet güdümlü sendika" maketini yaktılar. Ardından 1.000 kişilik bir kortej oluşturan kamu çalışanları "toplu sözleşme hakkımız, grev silahımız" yazılı bir pankartla Beyazıt'a kadar yürüdüler.

Eğitim-İş Sendikası Genel Başkanı Niyazi Altunya: "Şimdi, grev demek kolay"

Öğretmenlerin bilinçli kesimleri yürüttükleri mücadeleyle sendika hakkını fiilen kullanarak sendikalarını kurdular. Ancak çok geniş bir öğretmen kitlesi bu mücadelenin dışında kaldı. Şimdi hükümet ve meclisce yukardan yapılacak yasal düzenlemelerin yeterli olacağını, sendikal hakların gereği gibi kullanılabileceğini düşünüyor musunuz?

Zaten onu düşünmediğimiz için biz kendi sendikalarımızı kendimiz kurduk. Yasal belirsizlikler vardı. Buna rağmen biz sendikamızı kurduk. Zaten yasal bir engel yok sendika konusunda. Sadece 657 sayılı yasanın 27. maddesiyle, TCK'nın 336. maddesi memurlar için grev yasağı koymuş. Ama sendika kurulamaz demiyor. Buna karşın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde açık bir hüküm var. 11'e 1. madde, "herkes sendika kurabilir" şeklinde. Buna da dayanarak biz sendikamızı kurduk. Hükümetin getireceği yasanın yeterli olacağını düşünsek zaten sendika kurmazdık. Zaman içinde sendikanın hak donanımını sağlamak da bizim gücümüzle olacak. Şu andaki talebimiz önce evrensel sendikacılığın kabul edilmesi. Uluslararası anlaşmalardan ikisine Türkiye çekince koymuş, bunlar yeterli olacak demiyoruz ama en azından uluslararası asgari hakların kabul edilmesi anlamına geliyor. Bu çekincelerin kalkmasını istiyoruz. Bunlardan biri 87 nolu ILO sözleşmesi, diğeri de Avrupa Sosyal Şartı'nın kabul edildiği halde çekince konan 5. ve 6. maddeleri. Bunların kabulünü ve bir iç hukuk düzenlemesinde bizlerin ve diğer sendikaların görüşünün alınmasını bir koşul olarak öne sürüyoruz.

DYP-SHP koalisyon protokolünde toplu pazarlık yoluyla çözülmesi gereken kamu çalışanlarının ekonomik ve sosyal sorunlarının Devlet Personel Rejimi'nde yapılacak reformlarla çözüleceğinden söz ediliyor. Bu, sendikaların varlık koşuluyla çelişen bir yöntem. Yaptırım gücü olan grevli toplu sözleşmeli bir sendikal yaşam nasıl kurulacak?

Ben bu hükümet programında çok daha ciddi bir engel görüyorum. Programın başlarında anayasa değişikliği bir ön koşul olarak koyuluyor ve 'anayasa değiştiği takdirde' deyip 60 küsur sayfa sıralanıyor. Bu tırnak olmasa her şey çok güzel ama insanlar bu anayasa değişikliği ön koşulunu görmeden programı okuyarak zevkten dört köşe oluyor. Ama bu koşul çok ciddi, engelleyici bir koşuldur. Programda Personel Rejimi'nde yapılacak değişikliklerden bahsediliyor. Bu pekala da yürür, fakat burada vurgunun sendikalara yapılması gerekirken, Personel Rejimi biraz öne çıkarılıyor. Ama bizim için asıl ciddi sorun programın başlarındaki anayasa değişikliğinin öne çıkarılmasıdır. Biz hak ve özgürlüklerin kullanılmasında kesinlikle anayasa değişikliğini gerekli görmüyoruz, hatta bu özgürlükler için anayasanın bahane edilmesini de yanlış buluyoruz. Şunu da kaydedeyim: Zaten anayasaya en güzel, en geniş özgürlükleri de koysanız, bu bir bilinç sorunudur. Mesela 1961 Anayasası'nın ilk hali çok güzeldi ama memurlar 60'ların sonlarına kadar anayasadan doğan sendikal haklarını kullanmadılar.

Eğitim-İş Sendikası'nın tüzüğünde grev hakkından söz edilmiyor. Grev hakkı olmayan, dolayısıyla yaptırım gücü de olmayan bir sendikayla öğretmenlerin sorunlarının çözülebileceğini düşünüyor musunuz?

Kesinlikle düşünmüyoruz. Bunun böyle olmasının tabii ki gerekçesi var. Biz ilk kurulan memur sendikasıyız ve mahkemelerimizin takdir edeceğini biliyoruz. Önce dilekçemiz kabul olmadı, sonra suç duyurusunda bulunuldu. Yani memurlar suç işliyor, alın, atın dendi. Ancak savcılığın verdiği takipsizlik kararı bu oyunu bozdu. Fakat tüzüğümüzde grev konusunu açıkça yazsaydık bu durum takipsizlik kararının bile çıkmasını tehlikeye sokabilirdi. Çünkü mahkemelerimiz herkes tarafından çok dikkatle izlendi. İlk kurulan memur sendikası olduğumuz için davalarımız diğer memur sendikaları için de çok önemliydi, bir örnek oluşturuyordu. Grev hakkının bir engel yaratmaması için tüzüğümüze koymadık ama tüzüğümüzde dolaylı da olsa grev hakkından söz edilmiştir. Tüzüğümüzün 4. maddesi "uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yetkilerini kullanabilir" der, bu grev hakkının dolaylı bir anlatımıdır. 20 ay önce grevden açıkça söz etmek riskliydi, şimdi ise kolay, çok ciddi bir sorun değil. Çünkü grev fiili bir eylemdir, hatta grev yapmak için adınızın sendika olması da gerekmez □

Der'in katılımıyla "İstanbul Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Platformu"nu oluşturdular. Çünkü artık memur sendikaları 77'den beri düşen ücretler karşısında hayati bir ihtiyaç haline geliyordu.

Bütün bu gelişmeler üzerine Haziran 1990'da hükümetin, yüzde 55-60 düzeyindeki enflasyona rağmen ikinci altı aylık dönem için öngördüğü yüzde 25'lik ücret artışı 10 yıllık öfkeyi sokağa döktü. Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Platformu 25 Haziran günü 3 bin kişinin katıldığı yürüyüş ve telgraf eylemiyle 10 yıldan sonra güven tazeliyordu. Fakat hükümet yine de 9 Temmuz'da yüzde 25'lik zammı açıkladı. Hükümet "zavallı" memurları ciddiye almamakta kararlıydı. Ancak memurlar buna yaygınlaşan eylemlerle karşılık verdiler.

Yaygınlaşan eylemlerle birlikte Türkiye'de memurlar iç hukuka değil de uluslararası sözleşmelere dayalı ve de facto bir sendikalaşmanın ilk örneklerini verdiler. 1990'da Eğitim-İş, Kam-Sen, Sağlık-Sen, Eğit-Sen ve Tüm-Bel-Sen'in kurulmasıyla Türkiye, memurların tümüyle sendikasız olduğu ve "demokrasi"yle yönetilen tek ülke olma ayrıcalığından kurtuldu. 1991'de Tüm-Ray-Sen, Genel Sağlık-İş ve Tarım-Sen de demokratik haklar ve sendikalaşma mücadelesinde yerlerini aldılar.

Bu gelişmelerle memurlar, örgütlülüğün gücünü yeniden keşfetti. Hakların kullanılmadan genişletilemeyeceğini 30 yıllık deneyimlerden öğrenen memurlar bir yandan fiili bir sendikacılık anlayışını geliştirmeye çalışırken, bir yandan da

hukuksal bir savaşımın içine girdiler. Bu fiili ve hukuksal mücadele sürecinde kamu çalışanları sendikaları mühürlenme, kapatılma engellerini aşarak Genel Kurullarını yapma noktasına geldiler. 23-24 Kasım 1991 tarihlerinde Tüm-Bel-Sen İstanbul'da 1. Olağan Genel Kurulu'nu gerçekleştirdi. Eğit-Sen de 4-5 Ocak 1992'de ilk Genel Kurulu'nu yapmaya hazırlanıyor.

27 Kasım 1991'de Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ile görüşen Eğit-Sen, Tüm-Bel-Sen, Tüm Sağlık-Sen, Tarım-Sen, Tüm-Ray-Sen sendikaları ile PTT ve Maliye çalışanları sendikal yürütme komitelerinin oluşturdukları kamu çalışanları platformu yaptığı açıklamada, "sınırlı, grev ve toplu sözleşme yetkisinden yoksun bir sendikal düzenlemenin karşısında olacağız. Bu konuyla ilgili yapılacak düzenlemelerde işçi-memur ayrımı yapılmadan tüm çalışanlara ortak koşulsuz sendikal haklar tanınmalıdır" diyerek taleplerini yeni hükümete ilettiler. Hükümetin henüz memurların taleplerine ilişkin bir girişimi olmadı. Etrafa sürekli mavi boncuk dağıtan Demirel hükümetinin ne kadar güvenilir olduğunu tartışan memurlar 30 yıllık mücadelenin getirdiği tecrübeyle, vaatler karşısında oturup beklemenin faydasız olduğunu bildiklerini hükümet kurulduktan sonra da süren eylemleriyle gösteriyorlar. Bütün bu gelişmeler memurların 30 yıllık mücadeleden sonra üzerlerindeki "kapıkulu" gömleğini çıkardıklarının işareti. Artık Türkiye'de demokrasi ve insanca yaşam mücadelesinde memurlar da yerlerini sendikalarıyla alıyorlar ❑

Eğit-Sen Genel Başkanı İsmet Aktaş:
"Birliği mücadele yaratacak"

Öğretmenlerin bilinçli kesimleri yürüttükleri mücadeleyle sendika hakkını fiilen kullanarak sendikalarını kurdular. Ancak çok geniş bir öğretmen kitlesi bu mücadelenin dışında kaldı. Şimdi hükümet ve meclisce yukardan yapılacak yasal düzenlemelerle, sendikal haklar gereği gibi kullanılabilecek mi?

Ekonomik-demokratik ve siyasal haklar mücadelesinde kitlenin nicelik olarak katılımı ile yürütülen mücadelenin niteliği hakların elde edilmesi, korunması, kullanılması ve geliştirilmesinin boyutlarını çizer. Biz eğitim emekçileri olarak bu gerçeğin bilincindeyiz. Ve bu kural şüphesiz ki bizim için de geçerlidir. Sendikal haklar mücadelesinde bugün gelinen noktayı küçümsememekle birlikte yeterli nitelik ve nicelik güce eriştiğimizi iddia edemeyiz.

Eğit-Sen tüzel kişilik kazanmasından sonra hukuki ve meşru mücadelesini sürdürerek birçok kazanımlar elde etmiş ve kamuoyunun gündemine (yeterli olmasa da) girmiştir. Bu anlamda siyasi partiler de seçim döneminde propaganda konuşmalarında konuya değinmiş DYP-SHP hükümeti de protokole ve hükümet programına "kamu çalışanlarının sendikalaşmasını" almak zorunda kalmıştır. Burada bir şeyin altını özellikle çizmek istiyorum: Kamu çalışanlarının sendika kurma hakkı gibi hükümetten bir talebi yoktur. Zira bizim sendika kurma hakkımız zaten vardır ve bu hakkı kullanarak sendikalarımızı kurduk. Bizim talebimiz anayasal güvencedir. Yasal düzenleme hükümetin sorunudur. Kurulmuş olan sendikalarla ilgili olarak yapılacak düzenlemeler ise sendikal hak ve özgürlüklerimizi kısıtlamadan, toplusözleşme ve grev hakkımızı da içermelidir. Hükümetin tavrının tam da bu noktada pek açık olmadığı görülmektedir. Hükümet yetkilileri, özellikle başbakan, sendikal hakların ILO standartlarına uydurulacağından öte birşey söylememektedir. Oysa sorun ILO standartlarına uymakla çözülmemektedir. ILO sözleşmeleri sendika kurma, sendikaya üye olma ve toplusözleşme haklarını içermekte ve grev hakkından sözetmemektedir. Oysa sendikaların olmazsa olmaz iki ayağı vardır. Biri toplusözleşme hakkı, diğeri ise grev hakkıdır. Hükümet bu ölçütleri dikkate alarak düzenleme yapmalıdır. Aksi halde tanınmış olan "sendikal haklar" göstermelik olacak, ya da dernek işlevinden ileriye gidemeyecektir. Hükümetin konu ile ilgili tavrı ise bana pek umut vermemektedir. Bugünden bakınca, çalışanların gücünü bölecek, sendika enflasyonuna yol açabilecek, grev belki de toplusözleşme hakkını bile tanımayacak bir düzenleme ile devlete bağımlı, uzlaşmacı devlet sendikacılığını yaratacak düzenlemeler tehlikesi ufukta görülüyor. Yukarıdan verilen hakların yine bir gün alınabileceği bilinir, ancak kitlelerin katılımı ve mücadelesiyle (bedelleri de ödenerek) alınan haklar kalıcı olabilir. Demokratik haklarımıza yönelik saldırılar da böyle bir örgütlenme ve mücadeles ile püskürtülür.

Resmi öğretmen sendikalarının kurulması, öğretmenlerin büyük bölümünün böyle bir sendikaya yönelmesi ihtimali karşısında nasıl bir politika izleyeceksiniz?

Biz geleceğe dönük olarak daha şimdiden eğitim emekçileri içinde "sendika nedir", "nasıl bir sendikal örgütlenme ve nasıl bir mücadele" konularında tartışmalar yaşamaktayız. Yani sarı, uzlaşmacı ve devlet sendikacılığı ile sınıf sendikacılığı arasındaki farkı tartışıyoruz. Bu tartışmaların yanında esas olarak yürütülecek mücadele yani pratik tavır alışımız en geniş eğitim emekçilerinin birliğini de yaratacaktır. İnanıyorum ki, yürüteceğimiz mücadeleler ile "resmi sendikacılık" engel ve tehlikeleri aşılacaktır.

Öğretmenlerin, eğitimin demokratikleşmesi için eğitim sisteminin oluşturulmasına, yöneticilerin seçimine katılımını nasıl sağlayacaksınız, bunun yöntemi ve araçları ne olacak?

Bizler derneklerde örgütlü olduğumuz yıllarda da eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesini verdik. Ancak eğitimin demokratikleştirilmesinde de, eğitim emekçilerinin ekonomik-demokratik haklarının kazanılmasında da derneklerin sendikalardan daha etkisiz olduğunu biliyoruz. İşte bu noktadan bakacak olursak genel sorunlarımızın yanında eğitimin demokratikleştirilmesine yönelik taleplerimizi de grevli-toplusözleşmeli sendikamız işverenle oturacağı toplusözleşme masasında çözmeye çalışacaktır. Sorunları oralarda çözemezsek grev hakkımızı kullanarak mutlaka çözüme ulaşacağız. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesinde öğrenci velilerinin ve öğrencilerin bizlerle işbirliği yapabilmeleri ve buna uygun örgütlenmelerin yaratılmasının zorunluluğudur ❑

"Alternatif" hareketler

Yeni bir siyaset tarzı

Tanıl Bora

Batı'da 1970'lerin sonları ile 80'lerin başlarında statükoyu ve birörnekleşen siyaseti sarsalayan "alternatif" veya "yeni" toplumsal hareketler, (öncelikle çevreci/yeşil hareket ve feminizm), 80'lerin ikinci yarısından itibaren bu etkisini önemli ölçüde yitirdi. Elbette sağlama aldıkları, müktesep kıldıkları birtakım etkiler baki kaldı. Yeni toplumsal hareketlerin kazanımı olan bu bakiye, aynı zamanda onları etkisizleştiren bir dinamik oldu-her kurumsallaşmada olduğu gibi. Kurumsallaşmanın, donuklaşmanın bir boyutu, bu hareketlerin "aygıtlaşarak" kendi iç ateşlerinin soğuması; diğer boyutu, konularının, sloganlarının, söylemlerinin hakim politikaya eklemlenerek soğurulması idi. Özellikle çevreci/yeşil hareketin kurumsallaştıkça kendi kendini tıkar hale gelişi, tatsız bir hikayedir. Ancak, yeni toplumsal hareketleri esas yıpratanın, konularının ve söylemlerinin resmi ve hakim ideolojilerce soğurulması olduğu söylenebilir.

Çünkü, yeni toplumsal hareketlerin "alternatif" sıfatına liyakatini sağlayan ayırdedici özellik, öznelerinin, hedeflerinin farklılığından ziyade, siyaset yapma tarzlarının farklılığı olmuştu. Bu farklılık, sadece "cinlikten" veya "şıklıktan" değil, politize ettikleri ("yeni") insani-toplumsal çelişkilerin özgül karakterinden izler taşıyordu. Veya, her insani-toplumsal çelişkiyi, katı önem hiyerarşilerine iltifat etmeden dolaysızca politize etme yeteneklerinden gelen canlılığın izleri. (Feminist hareketin "özel olan politiktir" sloganı, siyasetin biçimselliğini ve yalıtılmışlığını sorgulayan bu açılımın en heyecan verici ifadelerinden birisi.) Yeşil, feminist vb. hareketlerin alternatif bir siyaset tarzı oluşturma gaileleri içinde anlamlanan konularının, söylemlerinin, sloganlarının, ifade biçimlerinin salt imajlara, "renklilik için renkliliğe", yani "şıklığa" indirgenerek hakim siyasetçe eklemlenmesi, şüphesiz onların ruhunu öldüren bir gelişme oluyor. Bir toplumsal pratik olarak siyasette devrim yapmaya yönelen bir potansiyelin, egemen siyasetin üstünü başını toparlamasına katkıda bulunan kılıklara dönüşmesi...

Türkiye'de yeni toplumsal hareketler, en azından hep andığımız örnekleriyle çevreci/yeşil ve hele feminist hareket, asla "moda"ya bağlanamayacak, kayda değer bir varlık oluşturdu. Bunları "lüks" ve "saptırma" saymayan bir asgari mutabakat efkar-ı umumiyede de, sol kamuoyunda da teşekkül etti. Yeşiller Partisi'nin alanını fuzuli işgal etmekle verdiği sıkıntı bir yana bırakılırsa, bu hareketlerin aşırı-kurumlaşma tehditi yaşadıklarından pek sözedilemez. Hatta, asla alternatif hareketlerin en parlak evrelerindeki yaratıcı kendiliğindenciliğe, çok merkezliliğe yorulamayacak, ciddi bir programsızlık ve eksensizlik sıkıntısı çektikleri söylenebilir.

Çevreci/yeşil hareket için bu durum baştan beri geçerli, feminist hareket ise, onca

---

Yeşiller Partisi Sözcüsü Aydın Ayaz: "Hükümete zaman tanıyalım"

Toplumsal dayanaklarını arttırmak isteyen hükümet demokrasi, insan hakları gibi konularda yaptığı iyileştirme vaadlerinden sonra, Gökova Termik Santralı'nın durdurulmasına karar verdi. Bu kararı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yeşiller Partisi'nin demokratların, evrensel değerlere inanan yurttaşlarımızın talepleri ve baskıları neticesinde Türkiye'de kamuoyu araştırmalarına göre, % 70-73 oranlara varan bir çevreye duyarlılık, çevre sorunlarının bir an önce çözümlenmesine yönelik talepler ortaya çıkmıştır. Hükümetin bu talepleri ciddiye almaması son derece büyük bir politik yanlışlık olabilirdi. Bu anlamda, bu kararı çevrecilerin büyük bir kazanımı olarak görüyorum.

Bu bir başlangıç. Hükümet bu kararlarıyla çevrecilere yeşil ışık yakıyor, biz daha duyarlıyız diyor. "Biz uzun vadede çevre sorunlarını çözmek istiyoruz" mesajını veriyor. Çevre sorunları halkı oyalamaya yönelik bir söylem biçimi olarak kullanılıyorsa, bunun faturasını zamanla ödeyecekler. Ama bu ilerlemeci mantık içerisindeki iktidarın ve Devlet Planlama Teşkilatının ekonomik tercihleri ön plana çıkarılmaya devam edilirse, çevre sorunlarının halledilebileceğini sanmıyorum. Gökova, Park Oteli, Karadeniz, Marmara, Turizm Sektörü, sanayileşme, yerel yönetimlerin kendi kendine yeterliliği bu hükümetin programında ve bunları zaman içerisinde yapmayı planlıyor. Yapabilirse biz destek veririz. Yapamazlarsa da kamuoyunun tepkisiyle karşılaşacaklardır. Şimdi bunlar ne kadar yaparlar, nasıl yaparlar zaman gösterecek. İyi niyetlerini belirttiler ve gösterdiler, bizim de zaman tanımamız lazım. Böyle bir iyi niyet ileride uluslararası finans kuruluşlarının Türkiye'ye çevre konusunda ekonomik destek vermelerini de sağlayacaktır.

kazanımından sonra şaşılacak şey, "bir dergim bile yok" diyecek hale geldi. Şu da var ki feminist harekette, çevrecilerden farklı olarak, son olarak Sedef Öztürk'ün geçen Demokrat!'taki yazısının da gösterdiği gibi, program ve eksen kaydığında bile bunun kaygısı, tartışması daima diri.

Türkiye'deki yeni toplumsal hareketler, -belki aşırı- kurumlaşma zaafının eksikliğinin de kaygısıyla, resmi ve hakim siyaset tarafından "mevzu edilerek" soğurulma tehditiyle karşı karşıyalar. Yerleşik siyaset, nicedir "kadın"ı, "kadın hakları"nı, ve "çevre"yi propagandasına ve "vizyon show"larına işliyor. En "köşe" köşeyazarlarının "değişen dünya" güzellemelerinde, 2000'lerin politikasının çevre, kadın ve "insan faktörü" etrafında döneceği hep yineleniyor. Seçim kampanyasında da çevre ve kadın "faktörü", her parti tarafından, önceki kampanyalara kıyasen çok kullanıldı. DYP-SHP koalisyon hükümetinin demokratik mezhep genişliğini teşhir etme gayretkeşliğinde de kadın ve çevre konuları belirli bir yer kaplıyor. Bir Devlet Bakanlığı'nın (özürlülerle birlikte) kadınlardan sorumlu bakanlık haline getirilişi; "Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir kabinede iki tane birden kadın bakan" imajı; yeni hükümete bir odacı, bir şoför kadrosu ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden müteşekkil mevcudu ile intikal eden taze teşkilatı devralan Çevre Bakanı Doğancan Akyürek'in çizdiği cevval portre, başında "puan yazan" adımlar.

Gerek bu adımların, gerekse 20 Ekim öncesinde bu yoldaki gelişmelerin şüphe - ayrıca bazen infial, bazen gülme hissi- yaratan temel özelliği, TC devletinin bir konuya "el atarken" hep sergilediği devletçi-bürokratik yaklaşımın damgasını taşıması. Cumhurbaşkanı Özal'ın himayesinde kurulan "çevre izciliği" kurumunun, "çevreci minik"leri üniformayla hazırolda bekleten törenlerinin hazinliği, bu durumu örneklemeye yeter. Bir meselenin ciddiyetinin idrak edildiğini ifade için en anlamlı edimin onunla ilgili (o meseleye "bakacak") bir kurum kurmak olduğu yolundaki şaşmaz devletlu kanaat, herhalde, DYP-SHP koalisyonunun çevreciliğini ve "kadıncılığını" belirleyecek.

Öte yandan, koalisyonun çevreye ve kadına dönük hassasiyetinin, bu çelişki alanlarının tartışılma, siyasallaşma rotasını daha da fazla medya odaklı kılacağını bekleyebiliriz. Bu durum, özellikle, medya odaklı propaganda önceliklerine bağımlı olan çevreci/yeşil hareketin hayat damarlarını tıkayabilir. Çevreci/yeşil hareket, sırf bu tehdit nedeniyle bile olsa, daha programatik bir siyasallaşmanın yolunu bulmak zorunda. Son bir ay içinde İstanbul'da yürütülen iki mevzii kampanyanın, kendini özellikle Yeşiller Partisi çevresinde adetleşen "ilginçlik" yapma taktiğiyle sınırlamayıp, şikayet ve taleplerini üçüncü şahıslara anlatmaya, açıklamaya, politika önerisi üretmeye dönük zahmetlere yönelmesi, bu bakımdan umut verici idi.

Rumelihisarı sakinlerinin 2. Boğaz Köprüsü trafiğinin gürültüsüne karşı başlattıkları kampanya da, binlerce ölü koyunun Boğaz sularına gömülü bırakılmasına karşı süren "Bu Gemi Buradan Çıksın" kampanyası da, taleplerindeki insani yalınlığı, dolaysızlığı teknik-hukuki vb. bilgiye dökmeye çalıştılar; eylemliliklerini "imaj"la sınırlamadılar. Bu çaba, resmi çevreciliğe "imaj"la işi götürebileceği boş saha bırakmayan kalıcı bir inisiyatifin önemini düşündürüyor.

Koalisyonun geliştirebileceği resmi çevreciliğin, çevreci/yeşil hareketi "ciddiyete" davet eden bir meydan okuma olmasını umalım. Kadın hareketi ise daha cepheden bir meydan okuma ile karşı karşıya kalacağa benzer: "Kadın-erkek ayrımına karşıyız, kadın-erkek yok, insan var" mealindeki söylemiyle feminizmle arasındaki kalın çizgiyi vurgulamaya özen gösteren "çağdaş kadın"cı söylemi, Kadın Bakanı/Bakanlığı ile feminist hareket arasında sıkı bir soğuğu haber veriyor. Kadın Bakanlığı'nın icraatlarına dönük aktif bir eleştirel izleme faaliyeti, belki kadın hareketinin SHP'li belediyelerle ortak giriştiği kadın sığınağı tecrübelerinin muhasebesi ile birlikte, feminist hareketin fetret devrini sona erdirecek yeni bir eylemliliğe zemin hazırlayabilir. Karikatürize ettiğim "çağdaş kadın"cılık ve CHP/SHP kadın kolları geleneği ile feminist bir perspektif arasındaki gerilim alanında, safi "radikalcilik"le idare etmeden politika yapma uğraşı, feministler için önemli bir imtihan olacak ❑

Binlerce ölü koyunun Boğaz sularına gömülmesine karşı süren "bu Gemi Buradan Çıksın" kampanyası 22 Aralık'ta başladı. Bu çaba resmi çevreciliğe "imaj"la işi götürebileceği boş saha bırakmayan kalıcı bir inisiyatifin önemini düşündürüyor.

Üniversitelerin demokratikleşmesi

YÖK ve sonrası

Ümit Erdoğdu

YÖK'le birlikte yaşanan 10 yılın sonunda artık herkes üniversitelerdeki bu düzenin değişmesini istiyor. Hatta şimdilerde devletin yetkili ağızları bile üniversitelere "yönetsel ve bilimsel özerklik tanınacağını, öğrencilerin de bir biçimde yönetime katılacağını" söylüyor.

Nereden nereye...

YÖK, 12 Eylül'le birlikte, üniversitelerde gerçekleştirilen köklü değişikliklerin sürekliliğini sağlamak için öngörülen bir yapı olarak 1981 yılında kuruldu. Toplumsal yaşamın her alanda ilerletici üretken bir dinamiği olması gereken üniversiteler 12 Eylül rejiminin ekonomik-politik tercihleri doğrultusunda, merkezi denetim altında devletin ve sermayenin müdahalesine açık, bilimsel ve özgür tartışma temelinde bir eğitimden uzak, yaratıcı değil uygulayıcı, vasıfsız ama diplomalı bireyler yetiştiren bir kurum haline getirildi.

Geçen yıllar içinde ise siyasi iktidarların tercihleri, piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda YÖK'e ilişkin kanun ve yönetmelikler defalarca değişti. Bu değişikliklerden sonuncusu bilindiği üzere paralı eğitim, vakıf üniversiteleri ve mütevelli heyetleri konusunda yapıldı.

Dünyada yeni bir düzenin, Türkiye'de ise buna eklemlenmenin sancılarının yaşandığı bir süreçte gündeme gelen bu değişiklikler, üniversitelerin yeniden biçimlenişinin nasıl olacağına ilişkin kabaca bir fikir veriyor. "Yeni dünya düzeninin ekonomik, siyasi ve askeri işbölümünde Türkiye'ye düşen rolün üstlenilebilmesi, diğer faktörlerin yanında, bu görevlere göre şekillenmiş bir 'eğitim' veren, emperyalistlerin gelişmesine 'cevaz verdikleri' üretim dallarındaki gereksinimlere göre 'özelleştirilecek', bölgedeki 'yeni düzen'e ayak uydurmak üzere 'siyasi hizmet verecek' bir üniversiteye de bağlı." (Demokrat! Kasım 1991, s. 52)

İşte tam da böyle bir yönelimin belirginleştiği günlerde kurulan DYP-SHP koalisyonu da, kimi kabine üyelerinin ağzından Türkiye'nin yeni dünya düzeninde "hakettiği yeri" alacağını (yeni bir şeymiş gibi) "açıkladı". Kamuoyuna "devrim gibi" diye nitelendirilen "demokratikleşme" paketi sunuldu. Kurumların içyapısını, örgütlenişini değil de, görünür yüzünü düzenlemenin; rejimin özüne dokunmadan, devraldıklarına makyaj tazelemesi yapmanın adı "demokratikleşme" midir? DGM'de asker değil sivil yargıçlar olunca bu "sivilleşme" anlamına mı gelir?.. Sorular daha da uzatılabilir.

12 Eylül'ün ürünlerinden biri olan YÖK'ün üzerinde yükseldiği temel ortadan kaldırılmadan, kurum olarak YÖK'ün kaldırılması ya da değişikliğe uğraması üniversite açısından "demokratikleşme" olarak nitelenemez.

Koalisyon Hükümeti ve üniversiteler

Koalisyonun üniversiteye ilişkin gündeme getirdiği tartışma YÖK'ün kaldırılması çerçevesinde yaşansa da, yukarıda sözü edilen yönelimlerin nasıl gerçekleştirileceği konusunda, hükümetin kuruluşundan bu yana geçen iki ayda atılan somut bir adım yok. YÖK anayasal bir kurum olduğundan, kaldırılması anayasa değişikliğine bağlı ve siyasi iktidar bu noktada YÖK yasasında yapılacak değişikliklere ilişkin önerilere şekil verme çabasında. Ancak hiçbir önerinin, gerçek anlamda özerk-demokratik bir üniversiteyi hedeflemediği açıktır.

Kaldı ki 12 Eylül'ün ürünlerinden biri olan YÖK'ün üzerinde yükseldiği temel ortadan kaldırılmadan, kurum olarak YÖK'ün kaldırılması ya da değişikliğe uğraması üniversite açısından "demokratikleşme" olarak nitelenemez.

Bu temel; yükseköğretimin paralı olması, üniversitenin asli unsurlarının örgütlenme ve üniversite yönetimini üstlenmelerinin engellenmesidir. Üniversitelerin polis işgali altında tutulması, idari, mali ve bilimsel özerkliğinin olmaması ve yükseköğretimin sermayenin çıkarına hizmet edecek biçimde düzenlenmesidir. İşte bu yüzden bu konuda yapılacak kısmi düzenlemelerin özerk-demokratik üniversiteyi hedeflediğinden sözedilemez.

Hedeflenen olsa olsa üniversitelerin sermaye ile olan ilişkilerini sistemli bir şe-

kilde yönlendirme işini, YÖK gibi kapsamlı ve merkezi bir kurumun üzerinden alıp, daha inceltenek dağıtmak olabilir. Bunun yaşama yumuşak bir biçimde geçirilmesinin ise "iyi bir imaj ve toplumsal onaya sahip" bir hükümet tarafından gerçekleştirilebileceği öngörülüyor.

..Ve öğrenci gençlik

Bu noktada yıllardır YÖK düzeninin, üniversiter yaşamda (dolayısıyla ülkemizde) yaratmış olduğu tahribatı toplumun değişik kesimlerinde kavratmaya çalışan, bu kesimleri YÖK'e karşı tavır almaya zorlayan öğrenci gençliğin özerk-demokratik üniversite mücadelesinin yeni bir süreçle karşı karşıya olduğunu söylemek pekala mümkün.

Şimdiye değin **"ne istemediğini"** yeterince açıklıkla ortaya koyarak, toplumun önemli bir kesimine kabul ettirebilen öğrenci gençlik, **"ne istediğini"** somutlayarak, bu gerçekliği, sorunun taraflarına egemen kılmakta aynı oranda başarılı olamadı. Bu açıdan, bir süredir İstanbul'da **"Demokratik bir üniversite için; ÜÇLÜ BİLDİRGE"** ve **Öğrenci Hakları Bildirgesi"** ile başlayan ve **"A3+1"** kampanyasıyla sürdürülen çalışmalar, öğrenci hareketini bu zaaftan kurtaracak bir yönelimin ilk adımları olarak değerlendirilebilir.

Siyasi iktidarın lütuflarının gücü, üniversiteyi demokratikleştirmeye yetmeyecek. Hele hele YÖK'ün yarattığı "çürümenin" lütuflarla giderilebileceğini düşünmek ve beklemek için oldukça iyimser olmak ya da YÖK'ten bihaber olmak gerek.

Sonuç olarak; eğer üniversitelerde gerçek bir demokratikleşme yaşanacaksa, bu, ancak üniversitelilerin toplumun demokratik güçleriyle birlikte ürettikleriyle mümkün olabilir ❑

Prof. Dr. Çoşkun Özdemir
İstanbul Ögretim Üyeleri Derneği Başkanı:
"Çağdaş, demokratik, özerk üniversite"

YÖK'ün kaldırılması gerçekte hangi ihtiyaçtan kaynaklanıyor? Yeni hükümetin demokrasiye inancı mı, YÖK'e olan tepkinin geri adım attırması mı, yoksa YÖK'ün gerçekten işlevini yitirmesi mi? Ve bu ihtiyacın günümüz dünya ve ülke konjonktürü ile bir bağı var mı?

YÖK, 12 Eylül yönetimi tarafından ve 80 öncesi yaşanan anarşiden üniversitelerin sorumlu olduğu varsayımına dayandırılarak getirilmiş-empoze edilmiş olan negatif bir yasa niteliğini taşır. Böylece üniversiteleri disiplin altına almayı amaçlayan merkeziyetçi, hiyerarşik bir yapı kurulmuştur. Böyle bir yapı öğretim üyesini yönetimden dışlamış, aralarındaki iletişimi koparmış, kurumlarına bağlılıklarını zayıflatmıştır. Öğrenci ile hiçbir zaman yeterli olmayan diyalog, bu dönemde bütün bütün kopmuş, söz hakkı ve sosyal hakları olmayan öğrenci, öğreticileri ile birlikte kuruma yabancılaşmıştır. Bunun yanısıra yeni üniversiteler, fakülteler açmak, okullaşma oranını artırmak bahanesi ile eğitimde olduğu gibi ünvan dağıtımında ve her düzeyde, gittikçe artan bir kalite düşüklüğü ortaya çıkmıştır. 1402'lerin yanısıra en az 1500 genç insan üniversiteden koparılmış, ilişkisi kesilmiş ya da uzaklaştırılmıştır. YÖK döneminde üniversitelerimiz büyük bir kan kaybına uğramışlardır.

YÖK işlevini yerine getirmek şöyle dursun, ülke yüksek öğretimine ağır darbeler vurmuştur. Bu nedenle yeni iktidarın üniversitede köklü reformdan bahsetmesi, YÖK'ü kaldırma kararını açıklaması çok doğal karşılanmalıdır.

YÖK kaldırılacaksa, sizce yerine nasıl bir üniversite konulmalı ve işlevsel olabilmesi için neler yapılmalıdır?

Demokratikleşme adımlarının atılmasının amaçlandığı bu dönemde YÖK'ün yokedilmesi elbette zorunludur. Bu, adı şu ya da bu olsun bir koordinasyon, planlama kurulunun gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Son yıllarda Ankara, İstanbul ve İzmir'de kurulmuş olan öğretim üyeleri dernekleri YÖK'e alternatif olarak kurulacak üniversiteler için şu ilkeler üzerinde görüş birliğine varmışlardır:

Üniversiteler özlenen, çağdaş, bilimsel, yönetsel, idari özerkliğe sahip demokratik katılımcı bir yapıya sahip olmalıdırlar.

Merkeziyetçi, hiyerarşik yapı tamamıyla terkedilmeli, Türk yükseköğretiminin çağdaş gereksinmelerine yanıt veren çeşitlenmeye, farklı uygulamalara olanak tanıyacak esnek bir yaklaşım benimsenmeli, yapılacak yasa, temel ortak noktaları saptamalıdır.

Üniversite yönetimlerinin seçimle işbaşına gelmesi demokratik üniversitelerin vazgeçilmez temelidir. Yönetici seçimlerine üniversiteyi oluşturan tüm kesimler belli ilkeler çerçevesinde katılmalıdır.

YÖK'ün 11 yıldır üniversitede yaratıcı değil, uygulayıcı insanlar yetiştirdiği genel kabul gören bir eleştiri... Özerk-demokratik üniversite tasarınızda bu sorunu nasıl ortadan kaldırmayı öngörüyorsunuz?

Yukarıda ancak kısaca belirtilen çağdaş, demokratik, özerk, katılımcı üniversite modeli gerçekleştirilirse düşünen, soru soran, araştıran, şüphe eden kaliteli insanlar yetişecektir inancındayım.

Ülkemizde özerklikten genelde devlete karşı özerklik algılanıyor. Sizce bu yeterli midir?

Değildir. Siyasi iktidardan olduğu gibi, ekonomik güçlerden, baskı gruplarından yerleşik, kalıplaşmış değer yargılarından da bağımsız olmalıdır üniversiteler.

Üniversitelerin önde gelen görevi evrensel doğruları araştırmak, bilgi üretmek, onları halka , topluma ulaştırmaktır. Bunu yaparken elbette bağımsızlık vazgeçilmez koşuldur. Özerklik aynı zamanda kendi kendini yönetebilme anlamına da geliyor. Bu konuda önerilen modeller hakkında ne düşünüyorsunuz?

Üniversite kesinlikle kendi kendini yönetebilmelidir. 10 yıldan beri bu özellik üniversitelerimizde unutturulmaya çalışılmıştır, vesayet altında üniversite öngörülmüştür. Bu yönden de büyük kayıplara uğramıştır yüksek öğretim kurumlarımız. Mütevelli heyetlerine dayanan üniversite modellerinin bizim toplumumuzda özlenen üniversiteyi asla yaratamayacağı, üniversitenin bağımsızlığını ve özerkliğini engelleyeceği görüşündeyiz.

KuDöDe paketini açıklıyoruz:

Macit beni

Erdinç Nehari'den 1992'nin ilk büyük gazetecilik olayı

DYP-SHP koalisyon hükümeti, iktidara geldikten sonra, seçim öncesinde iki partinin vaad ettiği değişiklikleri kapsayan, geniş ve hayli "iddalı" bir "demokratikleşme paketi" hazırlayarak kamuoyuna ilan etti.

"12 Eylül'ün kötü mirasını tasfiye etmek" ve "TC'ne Batı tipi demokrasiyi getirmek" iddialarını üzerinde taşıyan DYP-SHP hükümeti, henüz demokratikleşme paketinde yeralan herhangi bir vaadini gerçekleştirmiş değil.

"Dur bakalım. Dün bir, bugün iki" diye karşı çıkanlar olabilir... Bizi ilgilendiren, bu hükümetin önümüzdeki aylarda, gaspedilmiş bir hakkı sahiplerine iade etmeye, bir 12 Eylül yasağını kaldırmaya "kalkışması halinde", kendilerini hancı sivilleri yolcu gören "Devletin sahipleri"nden alacağı tepki. O durumda iktidarın, demokratikleşmeyi, açıkladıkları "paket halinde" savunup savunamayacağı.

TC devleti demokratikleşmeye nereye kadar "müsade" edecek?.. Böyle bir sınırın karşılarına çıkacağını herkesten iyi bilen Baba Demirel ve Aslan Sosyaldemokrat İnönü, gizlice, kamuoyuna duyurduklarından başka bir demokratikleşme paketi daha hazırladılar. İlkini uygulamaları "mümkün olmazsa" devreye sokacakları ikinci paket, elbette ilki kadar iddialı değil. Devlet zihniyetinin tornasından çıkmış bir "paket" bu ikincisi.

Zamanını bekleyen ve çok gizli tutulan ikinci demokratikleşme paketini biz ele geçirdik. Kuşa Döndürülmüş Demokratikleşme Paketi (KuDöDe) adını verdiğimiz belgeyi madde madde yayımlıyoruz:

1. Şartlar, bütün karakol duvarlarının camdan yapılmasına imkan vermediğinden, bir ara aşama olarak, bütün karakol duvarları buzlu camdan yapılacaktır.

2. Bütün kontrgerilla birimlerinin duvarları çamdan yapılacaktır. Çam olmayan yerlerde kaplama için meşe ya da kavak da kullanılabilir.

(Koalisyon hükümetimiz kontrgerillanın adını ağzına alarak demokratikleşmeyi sekteye uğratan bir korkunun yenilmesi yolunda adım atmıştır.)

3. Faili meşhur cinayetler aydınlatılacaktır.

4. Şartlar nedeniyle koruculuk sistemi bir süre daha yürürlükte kalacaktır. Ancak, demokrat tınılar taşımayan korucu kelimesi yerine bundan böyle "Gönüllü Memleket Kuşları" tanımı kullanılacaktır.

5. Gözaltına alınan kişiler beraberlerinde ilkyardım çantası bulundurabileceklerdir.

6. Memurlara sendika kurma hakkı tanınacak, bu aşamada 1. derecenin 1. kademesindeki memurlar sendika kurabilecektir.

7. Askeri birimlerin şehir dışına çıkartılması, "şehirlerin askeri birimlerin dışına çıkartılması" biçiminde de olsa gerçekleştirilecektir.

8. Başbakanlığın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması yoluyla, Başbakanlığa bağlı bulunan Genel Kurmay Başkanlığı'nın otomatikman Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması gerçekleştirilecektir.

9. Hükümetimizin ilk icraatlarından biri Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni, Türkiye'nin daha önce koyduğu çekinceleri kaldırarak tam anlamıyla uygulamaya koymak olmuştur. İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tam anlamıyla uygulanması zaman alacağından, sabredemeyen büyüklerin yaşlarını küçültüp Çocuk Hakları Sözleşme-

demokrasilendir

si'nden yararlanabilmeleri için gereken kolaylık gösterilecektir.

10. Daha sonra Kürt Enstitüsü'ne dönüşmek üzere, Saatleri Ayarlama Enstitüsü kurulacaktır.

11. Nusret Demiral'ın "keyfi hareketlerine" kısıtlama getirilecektir. Altındaki tekerlekli döner koltuk alınarak, yerine dört bacaklı sabit bir koltuk verilecektir.

12. Protokol yeniden düzenlenecek ve Başbakan Yardımcısı, Genel Kurmay Başkanı'nın önünde yürür hale getirilecektir. (Ancak Başbakan Yardımcısı Sayın İnönü, nezaketi gereği, Sayın Genel Kurmay Başkanı Doğan Güreş'e arkasını dönmüş olmamak için, onun önünde fakat geri geri yürüyeceğini belirtmiştir.)

13. Gizli madde. (Demokrasiye karşı darbe yapma hevesinde olanların gözünü korkutmak için 12 Eylül'cülerin yargılanması gerekir. Bu amaçla, bir bakan arkadaşımız ismini vermeden ve sesini değiştirerek Kenan Evren'i Anayasa'yı ihlal suçundan telefonla savcılığa ihbar edecektir.)

14. Devlet Güvenlik Mahkemeleri pudralanacaktır.

15. Sendikalar yasasındaki yasakların ayıklanması, geriye birşey kalmayacağının anlaşılması üzerine ertelenmiştir. Yasal boşluğa düşülmemesi için ayıklama yeni yasa hazırlandıktan sonra yapılacaktır.

16. Devlet, vatandaşlarına kibar ve saygılı davranmalıdır. Suçluların ve suç delillerinin kaybolması tehlikesi yoksa, arama yapılacak konutlara aramadan uygun bir süre önce, "Evdeyseniz devlet bu akşam sizi aramaya gelecek" diye haber vermek üzere bir çocuk gönderilmesinin teminine çalışılacaktır.

17. İlgili mülki amirden izin almak suretiyle, herhangi bir konuda düşünmek serbesttir. İzin başvurusunda hangi konu üzerinde düşünüleceği kısaca belirtilir. Başvurusu reddedilen vatandaşlar karara idare mahkemesinde temyiz edebilir. İzni alınmış düşünce hakkında soruşturma açılamaz.

18. Düşünceyi açıklama özgürlüğüne zemin yaratmak bu hükümetin görevidir. Londra'daki Hyde Park örneği, her ilde belirlenecek bir dönümlük bir arazide vatandaşlar düşüncelerini, kovuşturmaya uğramadan istedikleri gibi açıklayabileceklerdir. Bu alanlar düzenlenene kadar, isteyen vatandaşlar İstanbul'daki Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi bahçesini düşüncesini açıklamak için kullanabileceklerdir.

19. Asker üyelerin ağırlıkta olduğu Milli Güvenlik Konseyi'nin toplanularında hizmet verecek olan çaycıların, KESİNLİKLE sivil kişiler arasından seçilmesinin, MGK Genel Sekreteri Sayın Orgeneral'den istenmesine Bakanlar Kurulu'muz tarafından oybirliğiyle ve alkışlar arasında karar verilmiştir.

20. Koalisyon ortağı olan partilerimiz DYP ve SHP bundan sonraki seçimlere şu ortak sloganla girmeyi de kararlaştırmıştır: "Macit beni demokrasilendir..." ❑

Şimdi Küba

Onlar için de, bizim için de!

E. Levent Sergin

1 Ocak 1959. Havana. *Direniş Ordusu* başkente giriyor. İspanyollara karşı bağımsızlık savaşı yürüten *Mambi*'leri *Gerilla*'ya dönüştüren 26 Temmuz Harekatı'nın zaferiyle birlikte, "Ulusal Kurtuluş Hareketleri Çağı"nın kendisinden sonraki dönemine damgasını vuracak çok önemli bir dönüm noktası gerçekleşmiş oluyor. Elbette Küba'nın öncesinde birçok sömürge ülkede emperyalizme karşı zafer kazanmış birçok mücadele var; bir Çin Devrimi var örneğin, emperyalistlerin yenilgiye uğratmak için sırayla şanslarını denedikleri, bir Vietnam kurtuluş mücadelesi var. Ama hiç birinin etkisi Küba Devrimi kadar sarsıcı olmuyor. Onun önemi 1960'ların dünyasında temsil ettiği değerlerde saklı. SSCB'nin büyük devlet politikası izlediği soğuk savaş konjonktüründe Küba, Vietnam'la birlikte, bir sıcak savaş örneğini, ihtilalci inisiyatifi temsil ediyor. Verdiği mesaj çok açık ve o ölçüde tehlikeli: Ne yapacağını bilen, ölümü göze almış bir grup komünist, silahlı mücadeleyi temel alarak rejime alternatif bir halk hareketi örgütleyebilir.

Gerçek kişi odur ki, üzerine çıkarlar serilmiş olanı değil, aksine görevler serilmiş olan yolu arar. Böyle bir kişinin bugünkü rüyaları, yarının kanunları olacaktır. Çünkü, geriye, tarihteki büyük değişikliklere bakıp, asırlar boyunca uygarlıkların alevler içerisinde tutuştuğunu ve kanlı savaş çığlıkları içerisinde insanoğlunun ölüme terkedildiğini gören bir kişi, "geleceğin", görevin yanında yer almış olduğunu anlayacaktır. (J. Marti, Aktaran; F. Castro, Tarih Beni Beraat Ettirecektir)

Mesajın önemini en iyi algılayan ABD oldu. Çünkü Küba, İngiltere ya da Fransa'nın değil, Amerika'nın burnunun dibinde, Miami'ye "bir kurşun atımlık" mesafedeydi. Amerika'nın "arka bahçesi" hiçbir dönem böylesine "ciddi bir tehdit" altında kalmamıştı. Ne 1917 Ekim Devrimi ne de Çin Devrimi ABD'nin "ulusal çıkarları"nı bu kadar yakından etkilemişti. Devreye derhal "Amerika Amerikalılar içindir" sloganında özetlenecek olan 1840'ların ünlü Monroe Doktrini sokuldu: Amerikan ulusal güvenliği her şeyin üzerindeydi ve Sovyet yayılmacılığının bir üssü konumunda bulunan Küba'daki "Castro rejimi" vakit geçirmeksizin yok edilmeliydi. 1961 Domuzlar Körfezi Çıkartması öncesi kamuoyuna yönelik şartlandırma bu şekilde oluşturuldu. Güç ABD'deydi ve o da güç dağılımına uygun düşen bir etkinlikte "müdahale hakkı"nı kullandı.

ABD'nin "etkinlikleri" siyasete ilgi duyan hiç kimsenin yabancısı olmasa gerektir. Bilinir: ABD, 1900'ler öncesinde Küba, Porto Rico ve Antiller'i Amerikan çıkarlarının doğasına uygun bir "tutarlılık"la istila etmişti. Ekim Devrimi'nden sonraki istilaların gerekçesi "Sovyet tehditi" oldu. Şimdilerdeki gerekçeyse, "dünyanın esenliği". "Yeni Dünya Düzeni" demogojisi simülasyon üzerine kurulu. Medya aracılığıyla isteğe uygun imajlar ve bir tür toplumsal koşullanma yaratılıyor.

Milyonlarca dünya yurttaşının cesetlerinde parmak izleri bulunan emperyalistler, kendilerini demokrasi savunucusu olarak lanse ediyorlar. Yüzde yüz kar için yapmadık vahşet bırakmayan patronlar, dünya barışının bekçisi kesildiler. Büyük çoğunluk için televizyon ekranının kendisine indirgenmiş olan bakış açısı hep aynı alt yazıyı geçiyor: İnsan hakları... demokrasi... serbest piyasa ekonomisi... terörist... dünya barışı... Değişen

sadece fotoğraflar. Ekranda şimdi (daha çok) Castro var, onun haki renkli üniformasında simgelenen Küba Devrimi.

Gorbaçov'u bile gelişimin önünde bir engel, bir "muhafazakar" olarak gören Pentagon stratejistleri, Castro'nun devrim önderliğinden gelen saygınlığını "diktatör" imajıyla değiştirmeyi, onun demokrasi düşmanı bir despot olduğuna inanılmasını istiyorlar. Tüm çabaları, iktisadi ve siyasi bakımdan bir yalnızlaş(tır)ma içine itilen Küba'da Castro'nun bir "halk ayaklanması"yla yıkılmasına yönelik. Emperyalistler bir kez daha bu "kötü örneği" ortadan kaldırmak için kolları sıvamış durumdalar. Bundan otuz yıl önce Che'nin satirik bir vurguyla sözünü ettiği bu kötü örnek, bugün sosyalizmi hala telaffuz edebilmek ve savunabilmek suçundan dolayı tanrıların gazabını üzerine çekmeye devam ediyor. Bertaraf edilmesi bir zorunluluk. Sovyetler Birliği'nin Bağımsız Devletler Topluluğu'na dönüştüğü bir konjonktürde ABD'nin işinin Domuzlar Körfezi Çıkartması'ndan daha kolay olacağı açık. Ama onlar, geride emperyalist işgale karşı direnmiş bir Küba örneği kalsın istemiyorlar. Otuz yıl öncesinden farklı olarak "işin0 bitirilmesi"ni "Küba halkı"na havale ediyorlar. Sovyetler Birliği ile ticari ilişkilerin getirdiği kimi avantajlardan artık yoksun bulunan kuşatılmış bir Küba'nın ekonomik sorunlara uzun süre dayanamayacağı hesap ediliyor.

Küba Devrimi, 1960'ların dünyasında ütopyalarla gerçekliğin arasını kapatan efsanevi insanların gerçek eylemlerinin ürünü oldu. Ve belki de hep bu nedenle ütopyaların romantizmiyle, gerçeğin devrimciliğini birlikte taşıdı. Küba'nın bugünkü inadı, tarihinin inadıdır. O hala bir ütopya; ama gerçek bir ülke olarak temsil ediyor.

Simgelere yükleniyorlar. **Castro** dünyanın tek bir birliğe gittiği bir süreçte insanları düşman kamplara bölen sakallı bir dinazor olarak sunuluyor. Farkındalar, **Castro**'nun yalnızlaştırılması, tüm dünyada sosyalizm savunucularının yalnızlaştırılmasıdır.

Medya, ikna edici aksesuarlarının tümünü kullanarak sahnedeki yerini çoktan almış durumda. Teyakkuz halindeler. Eskiden canlarını sıkan herkese komünist derlerdi, şimdilerde terörist diyorlar; denetim dışı olanın eli kanlı bir diktatör olarak sunulmasına özen gösteriyorlar. Görevli yazarları var. Hedef gösterip, istek belirtiyorlar. **Cabrera Infante** onlardan biri. Komünizm karşıtlığını epey bir süreden bu yana açık düşmanlığa dönüştürmüş bulunan Cumhuriyet Gazetesi'nin kitap ekindeki söyleşisinde anne ve babasının Küba Komünist Partisi kurucuları arasında yer aldığını ifade eden **Infante**, pervasız bir üslupla uluslararası burjuvazinin şiddet taşıyıcılığını üstleniyor. "Bilemiyorum," diyor Senyorito **Infante**, "Sonu Çavuşesku gibi kanlı mı olacak, yoksa Hitler'inki gibi uzun ve çekişmeli mi? Ama eminim ki, **Stalin** ya da **Mao**'nun aksine, **Castro** yatağında ölmeyecek".

Castro'nun yatağında ölmemesini istiyor Senyorito **Infante**. Çok istiyor bunu, çok istiyorlar. "Ben komünistim" deme ısrarından vazgeçmeyen bir **Castro**'nun "Küba halkı" tarafından "demokrasi" talepli bir ayaklanmayla alaşağı edilmesinin kendilerine neler kazandıracağının bilincindeler. Sovyetler'deki çöküş sonrası böyle bir pratik, iktidar hedefli tüm devrimci girişimlerin tereddütle karşılanacağı bir iklim zehirlenmesine yolaçacak. Onu uzlaşma, direniş hattından çözülme, en nihayet onursuzluk izleyecek.

Abartmaksızın denilebilir ki, yakın tarihin hiç bir döneminde sosyalizm savunusu bu kadar kesin çizgiler taşıyan bir içerikte insan onuruyla ilgili olmadı. Küba'nın onuru.. İspanya gençliğimizdi. Küba geçmiş ve gelecektir. Sahiplenelim; yarınsız kalmamak için ve belki de en çok geçmişsiz -ona içerilmiş emperyalizm karşıtı bir mücadele tarihinin belleğinden yoksun kalmamak için.

Şimdi bir kez daha (ve her zamankinden fazla bir ısrarla) enternasyonalist dayanışmayı yükseltme zamanıdır. "Patria Libre O Morir!" (Ya Özgür Vatan Ya Ölüm!) diyordu Latin Amerikalı devrimciler. Ya özgür dünya, ya ölüm: Şimdi! ❑

"SSCB" nereye?

Tarihin orta yeri: Rusya

Deniz Menteş

"Ben avuçlarımı dolduracak suyu ararım
su kendini arar unutmak ister kendini"

Sovyetler Birliği'ndeki bir aylık gözlemlerim sonucu yazdığım ilk satırlar, daha doğrusu dizelerdi bunlar. Bu iki tümce, çocukluktan gençliğe geçiş döneminden bu yana kendisini sosyalist toplum tasarımı adına tanımlayan düşüncelerin sahibi "ben"in, Ekim Devrimi'nin anayurdunda duyumsadığı düş kırıklığının Ekim Devrimi'nin anayurdunun yurtdaşlarının yaşadığı düşkırıklığı yanında ifade edilmeye bile değer olmadığını farkettiğim günlere aittir.

Geleceksizliğin Yeni Kolonisi

Gerçekten Sovyet toplumunun kendisini ele veren ilk ortak ruh hali düş kırıklığı. Bu düş kırıklığının belki bir başka ifadesi de "geleceksizlik". Rusya'nın epey içlerinde, Moskova'dan uçak ile dört saat daha doğuya uçularak varılan Batı Sibirya'da, bir şişe votkayı birlikte paylaştığımız, Yahudi asıllı, her sabah traş olup fabrikaya giderken parti biletini (SBKP kimlik kartı) hala özenle sol göğsünün üstündeki gömlek cebine yerleştiren mühendis dostuma takılıyorum; "Ver şu parti biletini bana, satın alıyorum, Arbat'da 60 dolara gidiyormuş, haberin var mı?" Bir Sibiryalı gibi anında koyuyor öfkesini," İdi na huy". (.... tir git), araya girip sürdürüyorum, "Eskiden herşey güzeldi, gelecek bile." Tam bir Asyalı gibi koyuveriyor kendini, sarılıp öpüyor beni ve ayağa kalkıp haykırıyor; "Haydi Sibirya'ya, bu uyuklayan ülkenin uyanacağı şafağa içelim."

Rusya'da Lenin'in sancağı, Kremlin'in gönderlerinden artık resmen indiriliyor. Lenin'in naaşının Kızıl Meydan'dan kaldırılması talepleri karşısında "demokratlar, ellerinizi Lenin'e uzatmayın" pankartıyla gösteriler yapıldı.

O, "Sibirya" diyerek, Dekabristlere, Puşkin'e, Çernişevskiy'e, Bakuşkin'e ve binlerce Bolşevik'e zindanlık eden büyük ülkenin örgütsüz yüzbinlerini, maden işçilerini, demir-çelik işçilerini, Rusya'nın ilk serbest ekonomik bölgesi ilan edilen Kuzbas eyaletinde, yarının kapitalist tröstlerinin ağzına avuç avuç çelik leblebiler gibi dolacak ağır sanayi proletaryasını kastediyordu.

Yeni Bir Ekim'e Doğru

Rusya'da Lenin'in sancağı, Kremlin'in gönderlerinden artık resmen indiriliyor. Lenin'in naaşının Kızıl Meydan'dan kaldırılarak Hristiyan geleneklerine uygun olarak annesinin mezarı yanına defnedilmesi talepleri karşısında, "Demokratlar, ellerinizi Lenin'e uzatmayın!" yazılı pankartlarla Kızıl Meydan'da toplanan göstericiler, Ağustos darbesinden bu yana ilk komünist gösteriyi gerçekleştirirlerken, 70 yılı aşkın bir süre iktidarda kalan "komünistler", Yeltsin'in SBKP'yi resmen kapatmasından sonra "yeraltı siyasal faaliyetlerine" başlıyorlardı. Moskova Radyosu izleyen günlerde, "Lenin'in partisine özgürlük, SBKP'ye özgürlük" sloganlarıyla farklı cumhuriyetlerde yapılan gösteri haberlerini geçmeye başladı ve ardından sayıları şimdilik 10'u aşkın anarşist, troçkist, çeşitli komünist partilere son olarak, kuruluşunu Moskova Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler profesörlerinden Nina Andreyevna'nın önderliğinde ilan eden Tüm Sovyetler Komünist Partisi katıldı.

Nina Andreyevna, geçmiş yıllarda SBKP tarafından başlatılan anti-stalinist saldırı döneminde, Pravda'da yayınladığı ve stalinizme sahip çıkan makalesiyle tanınan eski bir parti üyesi. Andreyevna'nın partisi 1950'lerden bu yana, SBKP tarihi konusunda yazılan yazılar ya da Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin 80'lerden önceki baskıları dışında, toplumsal değişmenin seyrine ilişkin olarak "proletarya diktatörlüğü" hedefini ilk kez programına aldı. Moskova'nın binlerce mil doğusunda Sibirya'da "korsan" olarak sırttan tek tek zımbayla çoğaltılmış, "Devrime Giden Yol-Stalin" adlı bir broşür bile gözüme çarptı.

Bolşeviklerin mirasına sahip çıkan Marksist-Leninist Emek Cephesi/Bolşevikler adlı parti de artık birkaç yıllık bir geçmişe sahip.

"Türkiye Marksizmin müzesine benzedi" diyen Mehmet Keçeciler'in sözlerinin benzer bir versiyonunu yarın Boris Yeltsin vecezederse şaşmamak gerek, artık.

Rusya'da "sivil" devrim hareketinin önündeki en büyük sorun "örgütlenme" sorunu. Kasım ayı içinde "Komsomolskaya Pravda" gazetesinde bir röportajı yayımlanan Sosyalist Parti lideri Kagarlitsky, partisinin henüz başarılı bir taban çalışması örgütleyemediğini belirterek, tüm devrimci hareketin önündeki canalıcı soruna değiniyordu. Kagarlitsky'nin değerlendirmelerine göre, oldukça büyük bir ülke olan Rusya'da büyük kentlerden yükselen seslerin, ülkenin uzak köşelerindeki emekçilere ulaşması yolları tıkalıydı. Tüm iletişim araçları, anti-komünist güçlerin ve Yeltsin'ci devlet aygıtının elindeydi. Ulaşılamayan madenlerde, fabrikalarda, limanlardaki işçiler, köylü emekçiler sosyalizmin kendilerine verdiklerinin farkındaydılar ve geleceklerini sosyalizmden ayrı düşünmüyorlardı.

Rusya'nın Örgütlü En Büyük Gücü: Mafya

Rusya'daki en önemli örgütlü güç, "kara piyasa güçleri". Bu güçlerin ortak adı, dünyanın her yerinde olduğu gibi "Mafya". Dünyanın en büyük üç demir-çelik kompleksinden biri olan, Rusya'nın en büyük demir-çelik ünitesi Batı Sibirya Metalurji Kombinası'nın döküm haddehanelerinden birisinin girişindeki ilan panosunun üzerinde gördüğüm küçük bir "iz" çok anlamlı geldi bana. Bu panoların üzerinde metal kuşak içine kabartma bir slogan bulunuyor; "Profsayuzi şkoli KPSS" (Sendikalar SBKP okullarıdır). Hoşnut olmayan bir elin tebeşirle çarpı işareti yaparak çizdiği "SBKP" kelimesinin üzerine yine tebeşirle "mafya" yazılmış.

"Sendikalar Mafya Okullarıdır"

Komünist Partinin müfrezeleri sendikalar bugün Rusya'da grev kırıcılığı yapıyorlar. Ortalama dört-beş dolar aylıklarla göreve başlayan doktorların önderliğinde tüm sağlık çalışanlarının 10 Aralık'ta çıktığı greve Sağlık Sendikası engel olmak için elinden geleni yaptı. Yüzde 500-600'lük ücret artış talebiyle direnişe geçen sağlık emekçilerine Yeltsin'in ağzından merkezi idare yüzde 90'ı aşamayacak bir artış vaadetti. Kuzbas bölgesinin eski başbakanı ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı seçimlerinde KP'den, Yeltsin'e karşı adaylığı ile tanınan yerel idari yönetici Tuleyev ise ancak yüzde 60'lık bir ücret artışının olanaklı olduğunu öne sürdü.

Mafya-sendika, mafya-fabrika idaresi, mafya-iktidar ilişkileri Rusya'da politik gündemi özetleyebilecek argümanlar. Yeltsin iktidarının ilk 100 günlük icraatında ilan ettiği en önemli karar herhalde, işletmelerin gerçekleştirdikleri kardan yüzde 50'lik bir pay almalarını sağlayan düzenlemeydi. Böylece eski sektörel devlet tekellerinin elinde çok büyük bir sermaye birikimi oluşmaya başladı.

Yeltsin'in İlk Büyük Yenilgisi

Baltık Fırtınası, artık engellenemez sonucu Yeltsin'e kabul ettirmişken, milliyetçi akımlar ve ulusal bağımsızlık talepleri yeni tufanların habercisi gibi kah Ukrayna'da, kah Moldavya'da, Azerbaycan'da, tüm Kafkaslarda 90'lı yılların, dağılan birlik ülkelerinin yere düşen bir ayna gibi parçalanmasına tanıklık edeceğini gösteriyordu. "Çok güçlü" Yeltsin, bağımsızlık taleplerini ve kararlarını yükselten cumhuriyetlere, Rusya ile olan sınırlarının yeniden gözden geçirileceği tehdidiyle durumu idare ediyordu. Çünkü Yeltsin, Lukyanov'un "gizli" önderliğindeki, "acaba"yı herkese sorduran ve "kara bir oyunla" geri tepen Ağustos darbesiyle aradığı "taze kanı" fazlasıyla bulmuştu. Yeltsin güruhu kendilerine yakıştırdıkları "demokratlık" yaftasını "kuzey klübüne" tescil ettirmişti. Darbeden 45 gün sonra Gorbaçov imzasıyla ABD'de yayımlanan "Ağustos Darbesi" adlı kitabın baskıları darbenin mağduru Gorbaçov'a milyonlarca dolar kazandırırken, Yeltsin'in tek düşündüğü, bunun Gorbi'ye iyi bir emekli ikramiyesi olduğuydu. Sokaktaki vatandaş ise, sırf bu paradan dolayı bile darbe yapılır, desteklenir, haberdar olunsa bile oralı olunmaz türünden onlarca öykü üretiyordu. Derken televizyonlarda, gazetelerde bir Çeçen Bağımsızlık Hareketi lafıdır aldı yürüdü. "Çok güçlü" Yeltsin bu hareketi yasadışı ilan etti. Etti ama, Çeçen Hareketinin önünde, Çeçen asıllı bir general çıktı ortaya. Afgan cephesindeki Sovyet Birliklerinin başındaki iki büyük subaydan birisi Çeçen Hareketinin önünde, diğeri ise Yeltsin'in büyük kurmayı durumunda karşı karşıya geldiler. Yeltsin, Çeçen denetimindeki bölgede "savaş hali" ilan etti. Rusya'nın askeri müdahalesi beklenirken, Kazakistan'ın önderliğinde bir askeri güçbirliği Yeltsin'e karşı Çeçen Hareketine aktif destekle ortaya çıkarak, doğabilecek bir "Kafkas Sava-

"Çok güçlü" Yeltsin, bağımsızlık taleplerini yükselten cumhuriyetlere, Rusya ile olan sınırlarını yeniden gözden geçireceği tehdidiyle durumu idare ediyor. Yeltsin güruhu kendilerine yakıştırdıkları "demokratlık yaftasını "Kuzey Klübü"ne de tescil ettirdiler.

Artık içe dönükleşen '68'li tüm dünya vatandaşlarının ve onların erdemlerine, tutkularına ortak olmaya soyunan daha yeni kuşakların '80'lerde birlikte dinledikleri müzik topluluğu Pink Floyd, The Wall albümünün bir yerinde şöyle diyordu: "Biz ne yaptık Maggie/Biz ne yaptık.../Ne yaptık İngiltere'ye/Bağırabildik mi, haykırabildik mi/Ne oldu o savaş sonrası rüyasına...

şı"ndan sözetti. Türkiye'nin Çeçen Hareketi'ne "insani amaçlı yardımı" bugünlerde duyulan haberler arasındaydı. Ankara'ya indirilen "Aeroflat"a ait yolcu uçağını kaçıran Çeçen eylemciler yurtlarına iade edildiler. Fiili bir Kafkas Paktı, gelecekte Asya toprağında önemli bir güç odağının üzerindeki "giz"i araladı. Geçtiğimiz ay içerisinde Yeltsin'in Rusya-Ukrayna-Beyaz Rusya slav üçlüsüyle kurduğu birlik haberi, Türk Ortak Pazarı tartışmalarının yükseldiği günlerde ortaya çıktı. Son iki hafta içinde İngiliz ve Fransız devlet yetkilileri "Türkiye'nin Kafkaslarda anahtar ülke durumuna geldiği"ni teyit eder gibiydiler. Üçlü büyük slav birliği, halkları müslüman olan ve Çeçen krizinde ortak tutum alan Kafkas kuşağı gibi argümanlar, Birinci Dünya Savaşı öncesi bölgeye yakıştırılan senaryolara çağrışımlar yaptı. Kafkas ülkeleri Çeçen krizinde Yeltsin'in "savaş hali" ilanını ortada bırakarak, Rusya ile olan sınırların gözden geçirilmesine dayalı ve "Yeltsin iktidarı" kadar eski olan tehdide kesin bir "solt" çektiler. Bu gelişmeler, uluslararası sermayenin yeni kimliği, "Kuzey Klübü"nün Asya toprağındaki "büyük ağabeylik" adayı ve tıpkı ABD gibi bir "arka bahçe"nin patronluğuna soyunan Yeltsin'in ilk büyük yenilgisiydi. Baker'ın SSCB'ye nükleer silahların kontrolü amaçlı "son" resmi ziyareti öncesi, nükleer silahlara sahip Kazakistan'ın önderliğinde, Kafkas Kuşağı'nın kazandığı büyük bir siyasi zaferdi.

Gorbaçov, Ağustos Darbesi'nin öngünlerinde, Sovyetler'in en büyük yasama organı "Verhoniy Sovyet"in içindeki en büyük grup olan ve gelenekçi komünist kuşağı da içine alan "Soyuz" (Birlik) grubunu etkisinde tutan Lukyanov önderliğindeki, önceden haberdar olduğu hareketi kullanarak kendisine gelecek ararken, Kafkas ülkeleri bu ayrışma sürecinde Çeçen Hareketi'ni kullanarak "güç" topladılar. Tarihin ilk işçi iktidarıyla serüvenine başlayan, artık yalnızca tarihsel bir anlamı olan SSCB sınırlarındaki engin topraklarda, 90'larda büyük siyasal meydan savaşları başladı artık.

SSCB Nereye?

"Moskova Haberleri" adlı haftalık gazetenin Ekim ayındaki sayılarından birisi tüm ülkede toplumun bilinçaltında derinden derine dolaşımını sürdüren bir önseziyi "ayyuka" çıkardı. 92'nin ilk yarısını aşmayacak kadar yakın bir gelecekte ikinci bir darbenin geleceğine neredeyse sözveren gazete hemen tükendi. "Darbe-2" kapağıyla ses getiren Moskova Haberleri'nin iç sayfalarında "Yeltsin İktidarının ilk 100 Günü" dağ fare doğurdu türünden bir başarısızlık karnesi ve Ağustos girişiminin kendisine gerekçe gösterdiği, Sovyet yurttaşının pek alışık olmadığı "kriz"i vaadeden koşulların, konjonktürel bir akışla daha da derinleştiği tespitiydi. Darbe bekleniyor ama, darbenin sahibi kim olacak sorusuna yanıt bulmak pek kolay değil. Birliğe bağlı cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanma sürecinde birliği ve komuta zinciri zayıflayan Kızıl Ordu Kurmayları "işsiz" kalmanın telaşını yaşarlarken, çok öncelikli bir "darbeci" adayı olarak öne çıkamıyor. Ama, Yeltsin'in yardımcısı, Rusya Demokratik Komünist Partisi lideri Aleksandr Rutskoy'a dek varan bir isim listesi üzerinde spekülasyonlar sürüp gitmekte. Rusya ve diğer cumhuriyetlerin içinde duraksadığı bu dehlizin çıkışını, giderek topyekün bir hal alabilecek "iç savaş" beklentisine bağlayanların sayısı da hiç az değil.

Rusya'da kim kazanıyor?

Rusya'da işçi ve emekçilerin inisiyatifine doğru işleyen bir süreç yaşanmakta. Oluşmakta olan marksist-leninist müfrezeler, tırnak içindeki "70 yılı aşkın komünist iktidar" sürecinde kullanılan her türlü devlet olanağıyla semiren, 1 Mayıs'larda, Ekim Kutlamaları'nda "Rus Limuzini" diye de adlandırılan "Çayka" otomobillerden çıkıp, vizon kalpaklarıyla proletaryayı selamlayan şiş göbekli yoldaşlara hiç benzemeyen, 90'ların öncü bolşevikleri ve proleter partizanlarıyla işçi ve emekçileri buluşturmaya hazırlanıyorlar. 91'in son günlerinde, Asya toprağındaki emekçi kitleler, iktidar için inisiyatif oluşturma ve kullanma şansına sahipler. Yeni birliğin sınırlarında da egemenlik sancağını dalgalandıran "kaos" dönemi, ne SBKP, ne de onun bürokratik, hantal bedeninden bir kalıntının gölgesine düşmemek koşuluyla, kitlelerde beliren Brejnev döneminin ucuz, dolu vitrinlerine ve bir aylık sürede "bitirilemeyen" aylık ücretlere yönelik bir nostaljiyle ifadesini bulan sosyalizmin prestij kazanma dönemidir de. Bu, "müsrif komünistlerden" proletaryaya, verebilecekleri en iyi yeni yıl armağanı olsa gerek ❑

1. Olağanüstü Genel Kurul yapıldı

HEP izlenimleri

Selami İnce

15 Aralık'ta Ankara'da toplanan Halkın Emek Partisi (HEP)'in 1. Olağanüstü Kongresi, gazetelerin yazdıkları ve Ecevit'in ısrarla söylediği "eşkiyanın şehre inmesi" değil tam aksine başta şehirler olmak üzere Kürtlerin topyekün "eşkiyalaştıklarının" göstergesiydi. Kürtler kongre boyunca bunu, "Kürdüm, bugünüm ve geleceğim için siyaset yapıyorum, yapacağım da" kararlılığıyla vurguladılar. Kürtlerin, yasal arenada "kendileri için siyaset yapma" kararlılığıyla ortaya çıkmaları, HEP'in doğmasında etkili olmuştu. Şimdi mücadele eden Kürt, "politik yasal özne"sine kavuşurken HEP de gerçek sahibini buldu.

Kürdistan'da bugün, hemen herkesin, savaşırken dağda vurulan, Bekaa'da, Avrupa'da sürgün ya da hapiste tutsak olan gerillayla en azından "kan bağı"yla bir yakınlığı var. Bu yakınlık bile Kürtleri, önce HEP'e sonra da Türkiye siyasetinin tam ortasına, asli, yeni ve kalıcı bir unsur olarak yerleştiriyor. Ve artık Kürtler, Türkiye'de yaşamın her alanında, yalnızca geleceği değil geçmiş 70 yılın da "diyet" ini istiyorlar. Kongre boyunca Mahzun Korkmaz'ın kardeşinin, Öcalan'ın annesinin, Vedat Aydın isminin coşkuyla alkışlanması ve Zilan'ın, Dersim'in, Halepçe'nin "hesabının sorulacağının" bütün salondakilerin aktif onayını alması biraz da bunu göstermiyor mu? Bu durumu Sabah Gazetesi'nde Güngör Mengi de görmüş olacak ki, "Bu parti PKK'nın emrinde değilse de paralelindedir" saptamasında bulunuyor. Ama Mengi'nin çözümü yeni değil: "Şimdi yapılması gereken bu partinin tez elden kapatılmasını istemek değil, Kürt kökenli yurttaşların uyarılmasını sağlamak ve belki de aynı tabana alternatif bir parti önermektir. Barışçı bir parti...."

Demokratik Cephe Çağrısı

Kürtlerin bugün Türkiye siyasetine de uzanan iki önemli projeyi gerçekleştirmeye çalıştıkları gözleniyor. Bunlardan birincisi, Demokratik Cephe oluşturma çalışması diğeri ise Kürdistan Ulusal Meclisi'ni kurma çabaları. Aslında HEP ve Kürtler, önümüzdeki bahar aylarına kadar bir "geçiş programı" uyguluyorlar. HEP program ve tüzük kurultayını baharda toplamayı düşünüyor... Bu hem strateji değişikliği hem de Türkiye'deki "demokratikleşmenin" boyutlarının ne olduğunu sınama anlamında bir geçiş programı. Öcalan, "Türkiye'nin demokratik cephesi Demirel ve İnönü dışında da bir açılım gerektirmektedir. Bu konuda bir demokratik cephe geliştirme tasarımız var. Bu aynı zamanda demokratik adımların sınanması anlamına gelecektir" diyor. Bununla paralel olarak da bütün Kürtlerin ulusal meclisinin toplanması gerekliliğine dikkati çekiyor Öcalan. "Böylesine bir Meclis halkın ulusal ve toplumsal kurtuluş sorunlarına yasalar çerçevesinde çözüm getirecektir..."

HEP'in geleceğinin "Kürt partisi" imajının kırılmasıyla ilgili olduğunu artık herkes biliyor. Bu ise yalnızca HEP'in niyetleriyle ilgili değil.

Tam da "HEP işlevini tamamladı mı? " sorularının sorulmaya başlandığı bir dönemde HEP'lilerin böyle bir kongre toplamaları, Kürtlerin HEP kanalıyla demokratik cephe platformunda yerlerini almaya hazır olduklarının, daha doğrusu böyle bir çağrı yapma gücünde olduklarının da ilanı oldu. Kongre boyunca konuşmacıların hemen hepsinin HEP'i "Türk ve Kürt demokrasi güçlerinin partisi" gibi bir vurguyla tanımlamaları, Mahir'in, Deniz'in, Kaypakkaya'nın posterlerinin Vedat Aydın ve Mazlum Doğan'la yan yana olması, Kurtuluş, Deng, Emek Dünyası, Devrimci Proletarya, Toplumsal Kurtuluş ve Emeğin Bayrağı dergileriyle HEP'lilerin İstanbul'da demokratik cephe konusunda "bilgilenme" toplantıları düzenlemeleri, Yeni Ülke'de Yalçın Küçük'ün düzenlediği SP Genel Sekreteri Hasan Yalçın ve SBP Genel Başkanı Sadun Aren'le HEP Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim İncedursun'un katıldığı "birlik açık oturumu" ve şimdiki HEP Genel Sekreteri Ahmet Karataş'ın HEP Genel Başkan Vekili iken yaptığı Demokratik Cephe çağrısıyla aslında Kürtler bu projeyi geniş bir kesime etkin olarak yaymaya çalıştılar. Ancak HEP'lilerin yürüttüğü bu projenin ne sınırları ne de muhatapları henüz belli değil. HEP'liler bütün söylemlerinde sosyalizmden çok "demokratlığa" önem veriyorlar ama bu cephe çağrısını da sosyalistlere yapıyorlar.

Bu projeden de anlaşılıyor ki, bugün, HEP'liler Kürt Partisi olarak algılanmak-

tan belli bir rahatsızlık içindeler ve Kürt Partisi olmamanın yollarını arıyorlar. HEP'liler, Kürtlerin HEP dahil yaşamın her alanında mücadele edeceklerini ve yaşamın her alanındaki mücadeleyi derleyip toparlayacak ve iktidara yöneltecek gücün de ancak gerilla olduğunu biliyorlar. HEP tabanının Kürdistan ve Kürtlerin kaderiyle ilgili son sözü söyleme hakkında gerillaya " vekalet" vermeye hazır olduğunu söylemek mümkün. Daha doğrusu son sözü Öcalan'ın söyleyeceğine inanan insanlardan oluşuyor HEP. Ve HEP'liler daha çok Türkiye demokrasi cephesi içinde işlevsel olmak istiyorlar.

Öcalan bu durumun farkında ve Kürtlere "kendi meclisinizi kurun" diyor. "Hükümetleşmek-devletleşmek" projesini de buna bağlıyor. Botan-Behdinan hattında hükümetleşmeye yöneldiklerini açıklayan PKK lideri Öcalan, devrimci yurtsever bütün Kürtlere, Kürdistan Meclisi toplamayı öneriyor. Ve PKK geleceğiyle ilgili olarak, yüzünü TBMM'den çok, Kürdistan Ulusal Meclisi'ne dönmüş durumda.

HEP Genel Başkanı Feridun Yazar, Bakırköy'deki bombalama olayı, ardından mecliste Alınak'ın tartaklanması olayı sonrasında bir basın toplantısı yaptı. Yazar toplantıda "'KK, bizim dışımızda bir olaydır. Bizimle yakından uzaktan ilişkisi yoktur. Biz demokratik, yasal bir örgütüz. Türkiye'de meydana gelen şiddet eylemleri kimden gelirse gelsin, tasvip etmiyoruz. Her türlü terör olayını kınıyoruz. Özel timin yarattığı terörü de, PKK'nin yarattığı terörü de kınıyoruz." dedi.

Kongrede, herkesin beklentisinin aksine, Kürt milletvekillerinin geleceği tartışılmadı. Kürtler SHP'deki milletvekillerine, gerçekten sevdikleri misafirleri gibi davrandılar. Ve milletvekilleri de protokolden birer misafir gibi oturup kongreyi izlemekle yetindiler. Basın bile, Öcalan'ın annesinin elini öpmeleri dışında milletvekillerinde bir "HEP'lilik" bulamadı, listelerin oluşmasında ve Genel Başkan adaylarının belirlenmesinde inisiyatif milletvekillerinden çok örgütte ve parti meclisindeydi.

Öte yandan HEP, kuruluşundan bu yana Kürdistan ve Türkiye için politika üreten ve uygulayabilen bir güç haline gelemedi. Bunda devlet ve sağ çevrelerin baskısı ve HEP yöneticilerinin, Kürdistan, Türkiye ve dünyayı kavrayıp politika üretebilecek çap ve yetenekte olup olmamaları belirleyici neden değil.

Türk emekçi, devrimci, demokrat ve sosyalistlerinin bu partiyle ve kendi örgütlülükleriyle Türkiye'ye müdahale edememelerinin yanında Kürdistan'ın asli politik öznesinin PKK olması da HEP'in kendi başına güç olamamasında önemli bir etkendir. HEP'in bundan sonraki başarısının "Kürt Partisi" imajının kırılmasıyla ilgili olduğunu hem HEP'liler hem de PKK'lılar görmüş durumdalar. Bunu başarabilmek ise yalnızca HEP'lilerin öznel niyetleriyle ilgili bir şey değil. En azından Türkiye devrimci, sosyalist ve emekçilerinin mücadelesinin, HEP'in niyetinden daha önemli ve belirleyici bir etken olduğu açık.

Kürtler 1992'de bütün bunların ötesinde daha çok ilk baştan metropollerdeki Kürtleri ve aydınları kapsamayı hedefleyen bazı yeni projelerle de karşılaşacaklar. Basında A.Zeki Okçuoğlu, Şerafettin Elçi ve M.Ali Eren gibi isimlerin öncülüğünde Türkiye'de bir Kürt Konferansı düzenleneceği ve buradan da yeni bir yasal politik oluşuma gidileceği haberleri yer alıyor. "HEP'e alternatif Kürt Partisi" kurulabilir mi tartışması yürütenlerin, akıllarına da ilk bu konferansta tartışılacağı belirtilen Kürt Demokrat Partisi ya da Kürt Hakları ve Özgürlükleri Hareketi Projesi geliyor. Ancak, böyle bir projenin bugün Kürdistan ve Türkiye'de hayat bulma şansının fazla olmadığı ve Kürtlerin de böyle bir politik yapı kurmaya, çeşitli gerekçelerle çok da niyetli görülmedikleri başka bir tartışma konusu. Bunun en büyük nedeni de, bugün Kürdistan'da HEP dışında bir parti örgütlemenin halk nezdinde "hain"liğe kadar varan nitelemelerle ve tepkiyle karşılanacak olması. Kürdistan'daki bütün partilerin "tabela partisi" durumuna geldiği açıktır.

Yine son kongrede bu zamana kadar HEP'te yer alan çeşitli Kürt politik yapılarının temsilcilerinin konuşmaları, "halkın iradesine ters şeyler söyledikleri" gerekçesiyle salondakilerce "kısa kesmeye" zorlandı ve bunlara yönetimde yer verilmedi. Bütün bunları Kürt konferansı toplayanların da gördüğünü varsayarsak yeni bir parti örgütlemenin "zorluğu"nu da anladıklarını düşünmemiz gerekiyor. ❑

Korucular silah bırakıyor

Ksenefon'un Gordyene'sinden birkaç gün

Nadire Mater

İdil'in Barış sokağının numarasız evinde küçük Rojda kocaman deliklerı gösterirken gülüyor. 3 gün önce PKK saldırısı üzerine güvenlik güçlerinin verdiği cevabın izlerini görmek bile insanı dehşete düşürüyor. Evin erkeği Hüseyin açıklıyor: "Karım, bizim 13 çocuk hepimiz yere yattık, öyle bekledik. İşte böyle evin içinde dolaştı durdu bu mermiler."

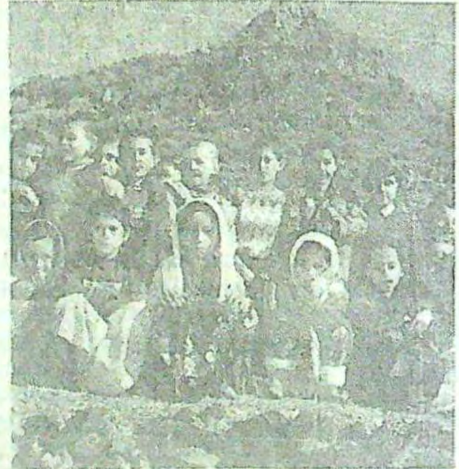
Evin hemen karşısında artık kullanılmayan bir cami var: taburun yanında. Caminin yeni görevi çatısına konan kum torbalarıyla askerlerin siperlerine mekan olmak. Hüseyin olan bitene bizim kadar şaşırmış görünmüyor, kaçıncı olduğunu unutmuş çünkü yaşadıklarının. "Gerilla saldırısına güvenlik güçleri elbet cevap verecek de" diyor, "hedefin neden sürekli biz yurttaşlar olduğunu anlamak kolay değil."

Gercüş Belediye Başkanı "Hisar Köyü korucuları da silah bırakmaya kalkıştıysa, besbelli ki sistem iflas etti", diyor. Korucular başta işsizlikten, sigorta, emeklilik gibi vaadlerle bu işi kabul ettiklerini söylüyorlar.

"PKK'nın askeri noktalara saldırısı ardından güvenlik güçlerinin açtığı ateş üzerine hepimiz evlerimize çekildik. Sabah altıda güvenlik güçleri evleri basmaya başladılar. Ben bayağı tartaklandım, telefona yeltendiğimde ise teli kopardılar. Bana bunu yaparlarsa, sıradan vatandaşın halini siz düşünün!" O İdil SHP İlçe Başkanı Hüseyin Demir, onun sözlerini DYP İlçe Başkanı Yusuf Eren de onaylıyor. Saldırıdan SHP ilçe merkezi de, Yusuf Eren'in kahvesi de nasiplenenler arasında.

İdil'de iki hafta önce Süryani Mihail Bayrı öldürüldü. "Hizbullah" dediler. Halk bunu kontrgerilla diye tercüme ediyor.

"Hadi gidiyoruz" dediklerinde saat öğleden sonra üçtü. İtirazsız takıldık peşlerine. Gittiğimizde anladık ki gün bitmişti, Nusaybin'de de geceler uzun, gündüzler kısa. Üç çocuklu Berzan ile karısı Heyyam'ın evi tek oda, biz de bir yere sığıştık. Evde televizyon bile yok, güldüler, zaten Türkçeleri de izlemeye yetmiyor, o halde üzülmek gereksiz.

Sabah sekize kadar sokağa çıkılamazdı. Bu 91 Mayıs'ından beri öyleydi. Gecenin fonu silah sesleri. Korkan filan yok, sesler biraz yakınlaşınca herkesin yüzünde bir tedirginlik okunuyor doğrusu; anlattıklarına göre evlerin avlu kapılarına ateş ediliyor, çıkar da sorarsan "ne oluyor" diye, ne olacağını bilemezsin.

Daha önce de evine giderken yolda bir arabadan ateş açılarak öldürülen 27 yaşındaki Hayrettin Çetin'in evine uğradık. Erkekler çatıda taziyedeydi, karısı Aynilhayat çocukları Özlem, Murat ve Mehmet ile öyle duruyordu. En büyüğü 6 yaşında. Gözleri kupkuru, ağlamayı unutmuş sanki.

Bütün kepenkler inik, git git, ölü bir şehir; az sonra bir canlılık karşılıyor. Burası Estel; az önce geçilen yer Midyat'dı. İkisi de aynı şehir. Estel Arapların bölümü, "beyaz şehir" diyorlar, onlar hayatı kepenksiz sürdürüyor; "kızıl şehir" denen Kürtlerin biraz da Süryanilerin yaşadığı yeni Midyat ise gün geçmiyor ki, kepenk kapatmak zorunda kalmasın.

Bütün kepenkler inik, git git, ölü bir şehir; az sonra bir canlılık karşılıyor. Burası Estel; az önce geçilen yer Midyat'dı. İkisi de aynı şehir. Estel Arapların bölümü, "beyaz şehir" diyorlar, onlar hayatı kepenksiz sürdürüyor; "kızıl şehir" denen Kürtlerin biraz da Süryanilerin yaşadığı yeni Midyat ise gün geçmiyor ki, kepenk kapatmak zorunda kalmasın. Ya Midyat'da birşey oluyor, geçenlerde Kevser Lokantasında bir şoförün öldürülmesi gibi, kontrgerilla dediler, ya da komşu ilçeyle dayanışmaları gerekiyor.

Sabah 8'e kadar sokağa çıkılamazdı. Bu, 91 Mayıs'ından beri öyleydi. Gecenin fonu silah sesleriydi. Korkan filan yok; sesler biraz yakınlaşınca, herkesin yüzünde bir tedirginlik okunuyor doğrusu.

"Bir de Ando ustaya uğrasak"."Peki" dedik, avukat Şehmuz Miroğlu "iyi ki" diyen ruh haliyle anlatıyor: "Günlerdir telefonlar geliyor, karartılar izliyor peşimi. Geçen gece artan tıkırtılar üzerine dama çıktım, bir baktım karartılar var; çektim tabancamı, tutukluk yaptı. İşte onu tamir ettireceğim, iyi ki de tutukluk yaptı diyorum, ya rastgele birini vurmak zorunda kalsaydım!"

Kaymakamlığın önünde toplanmışlar, öyle kararlılar ki; bu iş o gün bitmeli. İlle de dayısının bile kendisiyle selamı sabahı kesmesine dayanamıyor Mehmet Toprak. Hepsi 14 kişiler, öteki 14 ise biraz daha ürkek olduğu için, köyde onları bekliyor; gelenler başarırlarsa kalanlar kalkışacaklar, yol açılmış olacak ya...

Mehmet arkadaşı Ferhan Ersöz ve Emin Artuk ile birlikte. Kalanlar ve gelenler üç dört yıldır Gercüş'ün 5000 nüfuslu Hisar köyünün korucuları. Başta işsizlikten, sigorta, emeklilik gibi vaatlerle kabul ettiklerini söylüyorlar. Gerçi hiç ateş açmak zorunda kalmamışlar ama, artık katlanamayacaklar. Emin "korucunun ölüsü bile sorundur, ne imam gelir, ne de mezar kazacak adam bulabilirsin!" diyor.

Gercüş Kaymakamı Bülent Savur onlara 24 saat daha düşünün demiş, sonraki gün gene gidecekler, silahlarını geri veremezlerse, Batman Valisi'ne, o da olmadı, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'ne çıkacaklar, asla bir daha köylerine silahla dönmeme kararındalar.

PKK'nın 31 Aralık'ta sona ereceğini Mart'daki 4. Kongre'de açıkladığı korucu affıyla ilgileri olmadığını söylüyorlar, oysa pekçok yerde mesela Nusaybin'de "pişman korucu"ya transfer olan Mehmet Yağlı köylerinin aftan yararlanmak için ayrıca acele ettiğini anlatıyordu. Üstelik ekliyordu: "Artık kimin haklı, kimin haksız olduğunu şimdi anlıyoruz. Evet gerekirse, halkımız çıkarsa biz de dağa çıkarız."

Gercüş Belediye Başkanı Bedrettin Ekmen, "Hisar köyü korucuları da silah bırakmaya kalkıştıysa, besbelli ki sistem iflas etti" diyor. 8 yaşındaki oğlu Sercan ise "burada iş için bir banka, bir devletin yeri var" diye ekliyor. O avukat olacak büyüyünce; kimi çocuklar da "gerilla olacağız" demişlerdi. Çukurca bölgesinde, 6 yaşında korucu olacağını söyleyen çocuğa 16 yaşındaki korucu ağabeyinin getirdiği yorum geliyor insanın aklına "başka ne olabilirsin ki..." İstanbul'daki çocuklar da hep doktor olmak isterler.

Kadınlar da orada artık çok daha fazla doğurmaya başlamışlar, koca dayağı ise giderek azalıyormuş. Görmedim ❑

Kayıplar ve toplumsal psikoloji

Beyaz başörtülerin yalnızlığı

Emirhan Oğuz

Paola, 11 099!..
Şarkıların zamanı, sizin onları dinlemekte olduğunuz sırada içine çekildiğiniz imgesel andan çok daha geniş ve kapsayıcıdır. Sadece sizin için önem ve anlamı olduğunu düşündüğünüz özel bir yaşanmışlık parçasının, farklı bir olay dokusu içinde de olsa sizden çok çok önce, başka uzaklıklarda başka insanların hayatlarının içinden geçmiş olduğunu duyumsarsınız. Griye boyanmış demir parmaklıklı kapının önünde sessiz bir gizem gölgesi gibi duran kadın sizin sevgiliniz değildir oysa. Onun *Maria Luisa* isimli bir annesi vardır. Onun annesi her perşembe günü *Plaza de Mayo*'da başka annelerle birlikte başına beyaz bir başörtüsü takar. *Paola*'nın uzun işkence saatleri sonrasında getirilip bırakıldığı demir parmaklıklı gri kapı önünde daha kaç gün kaç gece, öylece sessiz durup beklediğiniyse şarkılardan başka kimse bilmeyecektir.

Costa Gavras'ın, konusunu Uruguay'da yaşanmış gerçek bir olaydan alan *Sıkıyönetim* adlı filmine yaptığı müzikte Yunanlı besteci **Teodorakis**, güçlü olasılıkla daha sonra kendisinden haber alınamayacak olan bir kadının öyküsünü anlatır. Kadının sol gözünün üstünde büyük bir yanık izi vardır; kendisine sürekli olarak aynı genç adamın değişik fotoğrafları gösterilmekte ve tanıması istenmektedir. Öykü, ağababalığını ABD'nin yaptığı emperyalist dünya sisteminin birbiri peşisıra bastıran petrol krizlerinin faturasını en ağır biçimde ödemek zorunda bırakılmış 1970'lerin birçok bağımlı ülkesi açısından tipik bir gerçekliği yansıtmaktaydı. Şili, Arjantin, Uruguay gibi birçok Latin Amerika ülkesinde faşist *caudillo*lar emekçi halkın mücadelesini bastırmayı ve devrimci öncüleri imha etmeyi amaçlayan pis bir savaşı başlatmışlardı. Bu ülkelerde halka karşı kıyım harekatını yönlendiren resmi terör şebekeleri, onbinlerce insanı ordu ve polise ait kurumlarda, meçhul mekanlarda, gizli merkezlerde hiçbir yasal çerçeveye bağlı kalmaksızın uzun işkenceler sonucu ya da doğrudan doğruya yakaladıkları anda katlettiler. Tutuklanan veya gözaltına alınanların birçoğundan bir daha haber alınamıyordu. *Desaparecido*lar giderek gündelik yaşamın korkunç bir yarası haline gelecek, halka karşı sürdürülen pis savaş politikasının en temel olgusu olarak öne çıkacaktı.

Bir dehşet söylen'iydi *desaparecido*. Bilinmeyen güçler (!) tarafından ortadan kaldırılmış bedenin etrafında oluşturulan korku dalgası, sınır tanımaz biçimde kent sokaklarını dolaşıyor, okul koridorlarından vardiya dönüşlerine, yatak odalarından atölye köşelerine kadar insan yaşamının bütün alanlarını tehdit ediyordu. Herkes her an bir "iç düşman" olmakla suçlanabilir, geceleyin gizlice ya da gün ortasında açıkça alınıp götürülebilir ve bir daha da kendisinden haber alınamayabilirdi. **Kayıp** olmak, ölü olmakla özdeşti. Düzenle çelişkisi olan herkesin, iktidar (ölüm) mekanizmalarını elinde tutan faşist engizitörlerce bir anlamda potansiyel ölü olarak görüldüğü bir toplumda yıkıcı bir "yitiklik" anevrizmasının, gelecek duygusunu felç eden bir toplumsal şizofreninin oluşmaması düşünülemezdi. Pentagon'un özel savaş koordinatörleri bu gerçeği çok iyi biliyorlardı ve bağımlı ülkelerde "iş"in pratiğini gerçekleştirecek geniş bir infaz şebekesi bulmakta zorlanmadılar.

Son aylarda ülkemizde yaşanan kayıp etme olaylarını bu çerçevede ele almak gerekiyor. *Desaparecidos politikası*, oligarşinin *terör concept*'i içinde satır başlarından birini oluşturuyor artık. Kriz eğrisinin yükselmesine koşut olarak genişleme eğilimi gösteren aktif muhalefet zeminleri, kayıpların gövdeleriyle örülmüş bir dehşet tel örgüsüyle toplumun ilerici kesimlerinden yalıtılmak isteniyor. Emperyalistlerin yeni dünya düzeninde radikal muhalefet hareketi, korkunun kitleselleştirilmesi yoluyla yalnızlaştırılmaya çalışıyor. İleri kesimlerin pasifikasyonu öncelikli hedeftir. Çalıştığı işyerinden, evinde ailesinin yanından alınan devrimcilerin yakınlarına "bizde öyle biri yok!" türünde korku ve panik yaratacak yanıtlar verilmekte, gözaltına alınanların her an öldürülebileceği imajı bilerek yaratılmak istenmektedir. "Bir gece alınıp bir daha geri dönmemek olasılığı"nı insanların kafasında fikri sabit düzeyine getirmeye çalışan "karanlık güçler", görünürde terörist (!) muhalefetin, özde ise tüm demokratik

muhalefet hareketinin eklemlerini kireçlendirmeyi öngören bir toplumsal şizofreninin tohumlarını ekmektedir.

Devletin, kayıp etme eyleminin nesnesi olarak öncelik ve özellikle "terörist" addettiği devrimci kişilikleri seçmesi, gerçekte çok daha karmaşık anlam boyutlarını içeriyor. Kurbanın siyasal aktivitesinin ilgilendirdiği esas çevreye -aile, yakınlar ve devrimciler- **kayıp**'ın yaşam durumuyla ilgili belirsizlik ve ondan kökenlenen kaygı, endişe, korku, çaresizlik, yılgı duygularından örülmüş bir yalnızlık psikolojisi yaşatılırken, geniş halk kitleleri nezdinde olay yoksanarak devletin terörist çehresi gizlenilmek istenmektedir. Devlet "kendi vatandaşlarını" yine kendi "karanlık güçleri" vasıtasıyla kaçırıyor. Kayıtlara geçirmiyor. Vatandaş'ın vücut bütünlüğü hakkında tam bir belirsizlik oluşuyor. Kayıp edilmiş beden, ölü ya da diri, gizleniyor. Varlığı reddediliyor. **Kayıp**'la birlikte eylem'in öznesi olan şiddet sahibi belirsiz kılınıyor; ortadan kaldırılmış ve ölü olma hakkı bile elinden alınmış olan bedeni gizlemek, aynı zamanda devletin toplum yaşamını tehdit eden terörünü gizlemek, kimliksizleştirmek anlamına geliyor. Her kayıp, böylece, gizlenmiş, saklanmış bir ölü demektir. Bütünüyle yalnızlaştırılmış bir zaman kesitinde kayıp edilmiş olan **ölü**, şiddetin somut nesnesi olarak ortada olmayınca, kendisine dönük toplumsal ilgi de yalnızlaştırılmış oluyor.

Ortada olmayan ve varlığı yadsınan bir "yitik" için mücadele etmek sanıldığından daha zordur. Sonuçta cinayeti tasarlamış olan bir aygıtın kurumları arasında o kapıdan bu kapıya gidip gelinen ve her defasında -doğaldır ki- sonuç alınmadan dönülen bir uğraş. Belirsiz bir nesneyi aramak, kör bir dürtüyle boşlukları yoklamak anlamına geliyor. Burada artık toplumsal iletişimden bahsedilemiyor; dil parçalanmıştır ve düşünce de, ifade de bölünüyor. *Ölü*'nün yakınları için şizofrenik bir bölünme kışkırtılmış oluyor; gerçekleşmeyecek umut ile kaçınılmaz yazgının kişilik parçalanmasına götüren dehşet verici birlikteliği... Dilekçeler, pankartlar, çığlıklar, yumruklar, beyaz başörtüler. Gözler objektife bakıyor; haykırıyorlar. *Kayıp*'ın hala yaşıyor olmasını dilemek -umut- bile ister istemez, görünmeyen nesnenin varlığının, işkence altında olması pahasına kabullenilmesi anlamına geliyor; devletin ezici baskılandırması altında insan kişiliği, genel insansal varoluş önünde tüyler ürpertici bir yabancılaşma noktasına sürüklenmiş oluyor; umut, bu durumda başlıbaşına ödenmesi gereken bir bedeldir kayıp yakınları için. Kaçınılmaz yazgı -ölüm- ise, bir diğer uçta, nerdeyse yakınların *kayıp*'ın akıbetini öğrenmek için giriştikleri *Sysyphos uğraşının* öznesi haline getiriliyor; her insan yaşamı bir tarihtir ve ölüm haberini somutlaştırmak, kaybedilerek silinmek istenen bir tarihin, bir mezartaşı yazısında da olsa insanlığa iade edilmesi anlamına geliyor. İnsanlığın kendi varoluş amacı karşısında bu denli yabancılaştırılması, emperyalist teröristlerin çağın sonuna yaklaşırken işlemeyi sürdürdükleri tarihsel suçlardan sadece biridir; ama kuşkusuz ki en önemlilerinden biri.

Bakırköy Özgürlük Meydanı'nda 15 Aralık günü yapılan gösteride devletin, "kendi vatandaşları"nı yine kendi "karanlık güçleri" vasıtasıyla kaçırması protesto edildi.

Kendi adı da çeşitli uluslararası kuruluşların kayıplar listesinde birçok kereler yer almış olan Arjantinli yazar **Ruben Gallucci**, *Yarın Başka Bir Gündür* adlı belgesel romanında *hikaye*nin baş kişilerinden birine şunları söyletir: "Çektiğim acıların, tarihin akışı içinde, sayısız insanın çektiklerinden daha büyük olmadığının bilincindeyim. Roma amfiteatrlarında arslanlara yem edilen Hıristiyanlar. Ortaçağ engizisyonlarının odun yığınları. Toplama kampları. Auschwitz ve Buchenwald. Hiroşima'ya atılan atom bombası. Napalm'le yakılan Vietnamlılar. Ben, uzun bir zincirin tarihe geçecek olan bir halkasından başka bir şey değilim. Bir başka haksızlık. Uzun insanlık tarihinde şehitlerin ve işkence kurbanlarının soğuk istatistiğinde yalnızca bir rakamım. Ben, ölü bile değilim."

Beyaz başörtüler objektife bakıyor. Derin bir parçalanmışlıkla, giderek daha boş bakıyorlar. Kayıplar için verilen mücadele bir bilinmezi arama serüvenidir. Arjantinli cuntacılar beyaz başörtülülere *Perşembenin Delileri* nitelemesini yakıştırıyorlardı. Kontrgerillacı oligarşik iktidarlar genelde toplumun ileri kesimlerine, özeldeyse tüm bir topluma karşı sözcüğün gerçek anlamıyla bir *delirtme* savaşı veriyorlar; ölülerimizin istatistiklerde yalnızca bir rakam olarak kalmasını sağlamak için.

Şarkıların zamanı istilacıdır. Flütün usul ezgisi bittiğinde bongoların gümbürtüsü başlıyor. *Todavia cantamos!* Biz bu şarkıyı hep söyleyeceğiz. Biz her perşembe Mayıs Meydanı'nda toplanacağız. Beyaz başörtülerin yalnızlığını kırmak için. Beyaz başörtülerin çoğalmaması için.

Beyaz: Yalnız ölüm'ün ıssız rengi! Bunu söyledi şarkı size ❑

İnsan Hakları Günlüğü

21 Kasım 1991 Perşembe

Ankara DGM Savcılığı, seçimden önce televizyonda yayımlanan açık oturumdaki sözleri nedeniyle SP Başkanı Doğu Perinçek hakkında soruşturma açtı.

İstanbul'da gözaltına alınan Hakime Esmeray adlı iki çocuk annesi kadına işkence yapıldı ve kimliği belirsiz bir polis tarafından tecavüz edildi.

22 Kasım 1991 Cuma

Eruh'un Ekindüzü köyüne operasyon için gelen askerlerin rastgele açtığı ateş sonucunda Lale Özalp ve Feciye Bahçeci adlı kızlar vurularak yaralandı.

Yaptıkları bir basın açıklaması nedeniyle İHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyeleri Ercan Kanar, Leman Fırtına, Ayşenur Zarakolu, İzzet Eray, Yüksel Hoş, Hüseyin Aygül ve Eren Keskin beraat etti.

HEP Hatay İl Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Ali Ekin, 22 Kasım Cuma akşamı İskenderun'da gözaltına alındı ve Cumartesi sabahı tutuklandı.

23 Kasım 1991 Cumartesi

Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulan bazı kişilerin vekaletlerini almak için giden Şıh Mehmet Kurtoğlu, Ömer Kantin ve Günay Polat adlı üç avukat, Siyasi Şube Müdürü tarafından tartaklandı.

24 Kasım 1991 Pazar

Sorgulandığı Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde gördüğü işkence sonucunda komaya giren Yücel Özen adlı 26 yaşındaki genç, tedavi gördüğü hastanede öldü.

Bakanlar Kurulu, Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nin boşaltılarak kapatılmasını kararlaştırdı. Karar üzerine cezaevindeki 206 siyasi tutuklu ve hükümlü başka cezaevlerine gönderildi.

25 Kasım 1991 Pazartesi

İsmail Beşikçi, İstanbul DGM'nin toplattığı "Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama, Kürtlerin Mecburi İskanı" adlı kitabı nedeniyle tutuklandı. İsmail Beşikçi 28 Kasım günü avukatlarının itirazı üzerine serbest bırakıldı.

"Sarı-kırmızı-yeşil" renkli formalarla maça çıkan Hakkari Belediyespor oyuncuları ile takımın antrenörü Salih Yıldız hakkında soruşturma açıldı.

26 Kasım 1991 Salı

Bitlis'in Ahlat ilçesine bağlı Serinbayır köyünde devriye gezen askerlerin açtığı ateş sonucunda köyün muhtarı Halis Mirzaoğlu'nun 15 yaşındaki oğlu İsmet Mirzaoğlu vurularak öldü.

Ankara DGM Savcılığı, gazeteci Deniz Teztel ile avukatlar Bedii Yarayıcı, Murat Demir ve Fethiye Pekşen'in de aralarında bulunduğu 28 kişi hakkında dava açtı.

Ankara'da 3 Temmuz günü "memurlara sendikal haklar" isteğiyle yapılan gösteriye katıldıkları için haklarında dava açılan 17 memur yargılandı.

27 Kasım 1991 Çarşamba

Diyarbakır'ın Esenler Mahallesi'nde yolda yürürken 23 Kasım günü "polis" olduğu bildirilen kişilerce arabaya bindirilerek kaçırılan İsmail Hakkı Kocakaya, Siverek yakınlarındaki Karacadağ bölgesinde ölü olarak bulundu.

28 Kasım 1991 Perşembe

PKK tarafından öldürülen Sinan Kızıl adlı polis için Lice'de düzenlenen cenaze töreninden sonra bazı polisler çevreye rastgele ateş açtılar.

Çevresinde "alkolik" olarak tanınan Faysal Aydın'ın 6 Kasım günü Cizre'de güvenlik kuvvetlerince "PKK militanı" sanılarak öldürüldüğü bildirildi.

Tedavi amacıyla İstanbul'da hastaneye yatan Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'yı, röportaj yapmak amacıyla ziyaret eden Yeni Ülke gazetesi muhabirlerinden Gültan Kışanak, polis tarafından gözaltına alındı.

29 Kasım 1991 Cuma

Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan, Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki okullardan 201'inin can güvenliği, 31'inin yakılma, 61'inin öğretmen yokluğu, 155'inin öğretmen azlığı, 69'unun köylerin boşaltılması, 105'ininde başka nedenlerden ötürü kapalı olduğunu söyledi.

30 Kasım 1991 Cumartesi

Avukatlar tarafından düzenlenen "Eskişehir Cezaevi Örneğinde İnsan Hakları İhlalleri" konulu panele İstanbul Valiliği izin vermedi.

2 Aralık 1991 Pazartesi

İstanbul'un Aksaray semtinde DEMKAD Genel Merkezinin bulunduğu binanın 8. katından 27 Kasım günü "şüpheli" bir biçimde düşerek ağır yaralanan Hüseyin Fidanoğlu adlı genç tedavi gördüğü hastanede öldü.

Adana Emniyet Müdürlüğü' nde Ağustos ayı içinde gözaltında tutulurken işkence gören ve tecavüze uğra-

yan Mediha Curabaz, Adana Emniyet Müdürü Mete Altan'ı "işkenceci polisleri korumaya" çalışmakla suçladı.

İsveç'ten postayla gönderilen bazı Kürtçe kitap ve kasetler nedeniyle hakkında "yasak yayın bulundurduğu" iddiasıyla dava açılan Cumhuriyet Gazetesi'nin Ceylanpınar muhabiri Hüseyin Deniz beraat etti.

4 Aralık 1991 Çarşamba

Diyarbakır'daki Anıt Park'ta dolaşırken giydiği "sarı-kırmızı-yeşil" renkli kazak nedeniyle gözaltına alınan Mahir Güneri adlı lise öğrencisi, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü açıkladı.

5 Aralık 1991 Perşembe

Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Sarı Erik köyünde 25 Eylül 1991 tarihinde gözaltına alınan İbrahim Gündem ortadan kayboldu.

"Şeyh Sait İsyanı ve 1925 Kürt Ayaklanması" adlı kitabında "güvenlik kuvvetlerini küçük düşürdüğü ve bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla hakkında dava açılan Yılmaz Odabaşı'nın yargılanmasına başlandı.

Maraş'ın Elbistan ilçesinde 5 Aralık günü polis tarafından düzenlenen operasyonlar sonucunda 6'sı lise öğrencisi olan 7 kişi gözaltına alındı.

7 Aralık 1991 Cumartesi

Gaziantep'de 23 Kasım 1991 tarihinde ortadan kaybolan ve "polis tarafından gözaltına alındığı" bildirilen Murat Özsat'ın cesedi, tamamen yanmış bir halde Şehir Mezarlığı'nda gömülmüş olarak bulundu.

9 Aralık 1991 Pazartesi

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan PKK lideri Abdullah Öcalan ile yapılmış bir söyleşi nedeniyle haklarında dava açılan gazetenin sahibi Berrin Nadi ile Yazı İşleri Müdür Okay Gönensin beraat etti.

10 Aralık 1991 Salı

Silvan'ın Yolaçtı Köyü yakınlarında bir araca özel tim tarafından "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle açılan ateş sonucunda Erikyazı Köyü Muhtarı Siğbetullah Eker ile eşi Saliha Eker ve kardeşi Mehmet Eker yaralandı.

11 Aralık 1991 Çarşamba

Kürt şair ve düşünürü Ehmede Xani'nin (Ahmed-i Hani) bir eserinden sinemaya uyarlanan "Mem-ü Zin" adlı filme konulan yasak Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından kaldırıldı.

12 Aralık 1991 Perşembe

Malatya E Tipi Cezaevi'nde yaşam koşullarının düzeltilmesi ve insanlık dışı baskılara son verilmesi isteğiyle başlatılan açlık grevi sona erdi.

"Terörle Mücadele Yasası"nın yürürlüğe girdiği 12 Nisan 1991 tarihinden bugüne kadar geçen 8 aylık süre içinde güvenlik kuvvetlerinin neden olduğu olaylarda toplam 95 kişinin öldürüldüğü belirlendi.

14 Aralık 1991 Cumartesi

İşkence yapılarak öldürüldükten sonra Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı Çukurlu Köyü Ağaçlı mezrası yakınlarında bir mağaraya bırakılan Agit Akibe (Çukurlu Köyü Muhtarı) ile İbrahim Demir, İdil'de toprağa verildi.

15 Aralık 1991 Pazar

Mardin Jandarma Alay Komutanlığı'nda görevli Mehmet Göçmen adlı bir yüzbaşının Mardin'e bağlı Akbağ köyünde yaşayanlara işkence yaptığı ve zorla saman yedirmeye çalıştığı bildirildi.

16 Aralık 1991 Pazartesi

"TİKKO" üyesi olduğu iddiasıyla Mayıs ayı içinde tutuklanan İsviçre uyruklu Barbara Anne Kistler, tahliye oldu.

17 Aralık 1991 Salı

Şentepe Devrimci Yol Davası'nda ölüm cezasına mahkum olan Mustafa Kantaş ile Ömer Tunca'nın ölüm cezaları Askeri Yargıtay tarafından onaylandı.

18 Aralık 1991 Çarşamba

Mardin'e bağlı Nusaybin ilçesinde işçi olarak çalışan Hayrettin Çetin adlı bir kişi Çarşamba günü akşam saatlerinde evine giderken kimlikleri belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda öldürüldü.

Meclis bünyesinde faaliyet gösteren İnsan Hakları Komisyonu, İstanbul'daki evinin önünde gözaltına alınan ve daha sonra ortadan kaybolan Hüseyin Toraman'ın akibetinin öğrenilmesi için araştırma yapılmasını kararlaştırdı.

İstanbul'da bazı haraç isteme ve tehdidle para alma olaylarına adı karışan 3'ü polis 5 kişinin yargılanmasına başlandı. Sanık polisler, emniyet ifadelerinin işkence altında alındığını bildirdiler.

Ankara DGM'ne verdikleri bir dilekçede "DGM savcıları Nusret Demiral ve Ülkü Coşkun'a hakaret ettikleri" iddiasıyla haklarında dava açılan 7 avukat beraat etti.

19 Aralık 1991 Perşembe

Ali Rıza Ağdoğan adlı genci bu yıl Şubat ayı içinde gözaltında tutulduğu İstanbul Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde "işkence yaparak öldürdükleri" öne sürülen 5 polisin yargılanmasına devam edildi.

20 Aralık 1991 Cuma

Bursa Uludağ Üniversitesi'nde 18 Aralık günü jandarma tarafından gözaltına alınan 69 öğrenciden 16'sı tutuklandı.

Deng dergisinin kuruluş yıldönümünü kutlamak için Diyarbakır'da düzenlenmek istenen "Deng Dergisi'yle Dayanışma Gecesi"ne valilik tarafından izin verilmedi.

Son bir ay içinde 6 aylık dergi, bir haftalık gazete ve bir kitap "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca toplatıldı. Ayrıca bir günlük gazete hakkında da toplatma kararı verildi ❑

Fevzi Argun

AVRUPA

Sancılı doğum

Avrupa 1990'ı Körfez Savaşı'nın belirsizliğiyle bitirmişti. '91'e de aynı belirsizlik içinde başladı. ABD'nin başını çektiği koalisyon ordularının Irak'ı Kuveyt'ten çıkartması ve Irak'ın askeri gücünü büyük ölçüde imha etmesi bu belirsizliği ortadan kaldırdı.

ABD-Avrupa Çekişmesi

Ancak Körfez Savaşı boyunca yaşanan Anglo-Amerikan ve Avrupa çekişmesi '91 boyunca bütün uluslararası platformlarda kendini hissettirdi. Daha çok ABD-Almanya rekabeti olarak kendini gösteren bu çekişme, Avrupa'nın geleceğini belirleyecek önemli unsurlardan birinde, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıktı. Beyaz Saray'ın ısrarla ve defalarca karşı çıkmasına karşın, Almanya, tarihsel bağlarının bulunduğu, eski Roma-Germen ve Habsburg nüfuz alanı içindeki Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıma kararını değiştirmedi. Üstelik yaptığı kulisle AT'un da benzeri bir kararı, yumuşatılarak da olsa almasını sağladı.

Bu çekişme farklı dozlarda NATO'ya da, AT toplantılarına da, Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde alınan tavırlara da yansıdı. Örneğin, Almanya AT'nun bir an önce mali ve siyasi birliğinin sağlanmasını isterken, Amerika'nın "AT'undaki adamı" olan İngiltere bunu koyduğu çekincelerle kabul ederek, aslında geciktiriyordu. Almanya, NATO'nun gücünü azaltarak Batı Avrupa Birliği -BAB'ın, AT'nun savunma örgütü olarak onun yerini almasını istediğinde ise, yalnızca ABD ve İngiltere değil, Hollanda gibi savunması ABD'ye bağımlı ve Türkiye, Norveç gibi AT üyesi olmayan ülkelerden de tepki alıyordu.

Aralık başında Hollanda'nın Maastrich kentinde yapılan zirve, AT'nun geleceği, belki bir Avrupa Birleşik Devletleri'ne dönüşmesi açısından yılın olayıydı. 1997'ye dek para birliğine geçilmesi konusunda ilke kararları alındı. Siyasi birlik çalışmaları da devam edecek. Bu arada, AT Türkiye'nin 1987'deki başvurusunda koyduğu '93'ten önce hiçbir ülkeyle üyelik müzakeresi yapılmayacak" engelini Maastrich'te kaldırdı. Ama Türkiye için değil İsveç, Avusturya ve olasılıkla Norveç için. Halen Avrupa Serbest mübadele Birliği-/EFTA üyesi olan bu ülkeler AT'na katılma hazırlıkları yaparken, EFTA doğuya doğru açılarak, bir tür AT'na hazırlık okulu niteliğine bürünüyor. 1991 sonunda Türkiye, Bulgaristan ve Çekoslavakya ile yapılan ortaklık anlaşmaları bu çerçevede düşünülebilir.

Yeni Dünya Düzeni ve NATO

Oysa yine Aralık ayında Brüksel'de yapılan NATO zirvesinde alınan kararlar, yalnızca Avrupa'nın değil, Kanada'nın batı ucundaki Vancouver'dan Sibirya'nın doğu ucunda, Vladivostok'a dek tüm Kuzey yarım kürenin birliğini sağlamaya yönelik, NATO Genel Sekreteri Wörner'in deyimiyle "artık Avrupa'da hiçbir şey eskisi gibi değil". Ama Wörner'in saptaması, mevcut durumu tanımlamanın ötesinde anlamlar içeriyor. Sosyalist sistemin çözülüşünü ilan ederek, yeni dünya düzeninin artık herhangi bir engelle karşılaşmadan kurulması gerektiğini vurguluyor.

1992'nin, Kuzey'in birliği açısından hareketli bir yıl olması bekleniyor. '92, AT'nun "Tek Pazar" için önüne koymuş olduğu tarih, '92 sonundan itibaren AT ülkeleri arasında insan, mal, sermaye ve hizmetler serbest dolaşıma giriyor. '92 aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı -AGİK Helsinki zirvesine de sahne olacak. 1990 Kasım'ında Paris'de imzalanan AGİK belgesindeki SSCB imzası yerine bu kez 15 imza yeri açılacak. Bir de o zamandan bu zamana Avrupa'da kalan son komünist idarenin yıkıldığı Arnavutluk için, Yugoslavya başlığı altında kaç yer açılacağı ise henüz belli değil. Helsinki belgesi Kuzey'in pazar ekonomisi ve pazar istikrarı zemininde birleşmesini belirleyecek.

Yugoslavya ve "SSCB"

Burada istikrara yapılan vurgu, şu anda Yugoslavya'da süren durumla, eski SSCB, yeni BDT'nda yaşanan belirsizlikle hiç uyuşmuyor. Üstelik, örneğin Çeklerle Slovakların kapışması olasılığı hiç de az değil. Bu olasılık çatışmayı iyice Alman sınırına getirecek. Dolayısıyla Anglo-Amerikan ve Kıta Avrupası, özellikle de Alman yaklaşımlarının Helsinki '92 sürecinde çatışmayı sürdüreceğini söylemek kehanet olmaz.

Avrupa'nın ve Kuzey'in istikrarını en çok tehdit eden bölgelerden ikincisi de Kafkaslar. Neredeyse her kasabanın özerkliğini, her şehrin bağımsızlığını ilana kalkıştığı Kafkaslar, Yeltsin'in danışmanlarından birine göre, "Üçüncü dünya savaşına yol açacak kadar gergin". Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasına yol açan olayın, yine bir Sırp-Hırvat çatışması sonucu olduğu hatırlanıyor.

Avrupa siyaset çevrelerinde yavaş yavaş tartışılmaya başlanan bir başka konu var. Kuzey birliği içinde yeralan ve sayıları 150 milyonu geçen Türk kökenli ve aynı zamanda Müslüman halklar. Hiç azımsanmayacak bir nüfus ve ekonomik potansiyel barındıran bu Güney Avrasya kuşağının Kuzey birliği içindeki yeri '92'de daha geniş tartışmalara neden olacak.

'85'de Gorbaçov'un işbaşına gelişi, '89'da Doğu Avrupa sosyalizminin yıkılışı ve '91'de SSCB'nin ortadan kalkmasıyla ivmelenen siyasi hareketliliğin '92'de birden bire durulacağını beklemek gerçekçi olmaz. '92'nin ABD'de Başkanlık seçimi yılı olması, Amerikan yönetiminin bu yıl iç politikaya daha çok ağırlık vermesi olasılığını artırıyor. Dolayısıyla Avrupa'nın '92'deki gelişmeler içinde daha fazla ağırlık kazanması beklenebilir. Yirminci yüzyılda Avrupa'nın dünya siyasetindeki rolünün arttığı, Avrupa içinde de Almanya'nın öne çıktığı iki dönem oldu. Umalım '92 bu rolün savaş alanlarında oynanmadığı bir yıl olsun.

Murat Yetkin

ORTADOĞU

Yarım kalan hesaplar

Fransa devlet eski başkanlarından Charles de Gaulle şöyle demişti: "Ortadoğu'ya son derece basit fikirler ve çözümlerle gidilmelidir." Bunu duyan zamanın Arap liderleri, Fransız başkanı uyarmışlardı: "Sakın ha!.."

Gerçekten de Ortadoğu'daki durum çok yönlü ve son derece karmaşıktır. Üstelik, Mezopotamya bataklıkları gibidir buradaki zemin: Kaygan ve dibe çeken. Bu yüzden bölgedeki gelişmeleri tahlil ederken hem gayet ihtiyatlı hareket etmek hem de çok yönlü, tam anlamda diyalektik düşünmek gerekir. Her konuyu bile **"sui generis"** (kendine özgü) biçimde ele almak zorunluluğu var. Yoksa, ister sağ isterse sol görüş olsun, düz mantıkla açıklamak olanaksızlaşır.

Buradan yola çıkarak 1991 yılındaki gelişmelerin yarım kalan hesaplarının 1992'ye devredildiğini görüyoruz. Aslında dünya çapında hesaplar ve hesaplaşmalar sona ermedi. Ortadoğu'daki "hesap bakiyesi" çok daha karmaşık ve tehlikelidir.

Körfez ve Irak

Örneklersek: Körfez savaşı bitmiştir ama kriz sona ermemiştir. Irak parçalanmıştır. Ancak ortaya siyasi bir varlık çıkamamıştır. (Basra'da Şii devleti, Kuzey'de Kürt devleti). Saddam iktidarı zayıf ve güçlüdür. Bu arada, Saddam türünden politik liderler için emeklilik, yani gönüllü politikadan çekilme olmayacağı da bir genel kural olarak algılanmalıdır. Bu tür şahsiyetlerin sonu ya zirve ya da devrilme (tutuklanma, idam, ölüm, devrim) ile biter. Kısacası Irak'ın sorunu, henüz çözümlenmekten çok uzaktır.

Arap dünyası açısından bakarsak, Kuveyt, Batılılarca "kurtarılmış" ama daha özgür değil, daha bağımlı hale gelmiştir. Sadece ABD'ye değil Suudi Arabistan gibi bölgenin "petro-dolar" patronuna da daha fazla bağımlıdır Kuveyt. Aynı durum, Körfez İşbirliği Konseyi'ne üye ülkeler için de geçerlidir. Yani başta Amerikan egemenliği ve ardından kahya olarak Suudi tahakkümü. Bu ülkelerdeki toplumsal kıpırdanma, Körfez bunalımının ardından yoğunlaşmıştır. Siyasi muhalefet, monarşik zümrelerin canını sıkmaktadır artık. Batılı emperyalistler, bu feodal yapıyı koruyarak, evrim yoluyla ve Batı sistemi çerçevesinde bir değişimden yanadırlar.

Daha doğrusu, orta katmanları, iktidar nimetlerinden yararlandırmaktır azami hedef. Bu ise kapitalist sömürü sisteminin rasyonelliğine uygundur. Sözün özü, Arap Yarımadası'nda toplumsal hareketlilik ve emperyalist tahakküm artışına tanık olacaktır 1992.

Filistin- İsrail, Lübnan ve Suriye

Filistin hesabı da yarım kalmıştır. 1992'de çözümlenmesi çok iyimser bir tahmin olur. Burada gel-git olayları, bireysel ve grupsal şiddet, binbir entrikayla dolu diplomasi gündeme gelecektir. Bu düzlemde Lübnan bir yere kadar sukunetini (uzun yılların yorgunluğu) korusa da sönmüş yanardağ gibidir. Çünkü hesaplar bu ülkede de kapanmamıştır. Suriye ise başta ABD olmak üzere, batılı emperyalistlerle bölgedeki müttefiklerinin (Türkiye, İsrail....) kıskacına alınmak durumundadır. **"Terörizmi destekleyenler listesi"**nden indirilmeyen Suriye'de Batı destekli "Müslüman Kardeşler" ile Batıya açılmak isteyen burjuvazinin muhalefetine tanık olunabilir. İsrail ve Türkiye baskısı da ihtimalin bir boyutudur.

Kuzey Afrika

Ürdün'deki iç ve dış hesaplaşma (Batı'yı küstüren Kral Hüseyin ve İslamcı muhalefet) büyük ölçüde bölgedeki gelişmelere göre biçimlenecektir. Bir bakıma Filistin sorunu çözüme doğru yol alırsa Ürdün Kralı, Batı için desteklenecek "koz" olarak kalır. Buna karşılık Cezayir'deki toplumsal İslamcı muhalefet iktidara gelirse, içinde Ürdün de olmak üzere birçok Arap ülkesinde toplumsal-siyasal huzursuzluklar artacaktır. Buna, anti-emperyalist hareketlenmeyi de eklemek gerek.

Mısır ve Sudan açısından hesaplaşmalar, daha çok içseldir. Mısır'da daha derin ve istikrarlı bir kriz var. Sudan'daki ise neredeyse günübirlik değişmektedir. Mısır yönetimi, bölgede büyük roller alacak bu krizi

erteleme (maddi ve manevi dış yardım alabilmek için) yoluna gidebilir.

Libya ve Cezayir, bir oranda da Tunus, emperyalizmin baş hedefidir. Bu ülkeler için hesaplaşmalar, dış kuşatma emperyalist komplo ve ambargo biçiminde düşünülebilir. Cezayir'de İslamcı-hükümet çatışması, İslamcı muhalefetin lehine çözülürse; Tunus, Fas ve Mısır'da yeni bir dinsel dalgaya tanık olabiliriz. Moritanya, Çad, Somali gibi gerek Arap gerekse Arap ülkelerine komşu ülkelerde etnik çatışmalar ve sıcak çarpışmalar 1992'nin falında görülebilir.

İran ve Türki Cumhuriyetler

İslamcı ivmenin ana merkezi İran'da ise hem toplumsal bir muhalefet hem de emperyalist kuşatma söz-konusu. İslam Devrimi'nin merkezi olarak, artık dışarıdaki İslamcılarla, beylik deyimiyle "**devrim ihracı**" yapmayan; Rafsancani'nin ifadesiyle "pragmatist" siyasetler üreten İran, birçok yönden gelen okun hedefidir. Sovyetik yapının parçalanışı, İran'ı ürkütmektedir. Azerbaycan'ın doğuşu ve Türkiye ile flört etmesi de öyle. "Türki Cumhuriyetleri"ndeki son gelişmeler, İran için hem büyük bir yük hem de kaçınılmaz bölgesel rekabet alanıdır. Ayrıca İran'ın başında bir de "**Kürt belası**" vardır. Bu nedenle İran'ın, İslamcı hareketlerin yanında, hatta bunlardan daha fazla, solcu-devrimci hareketlerle işbirliğine yöneldiği söylenebilir.

Ve Türkiye

Türkiye ise çapraz ateş altındadır. Kürt muhalefeti düzeni sarsmaktadır. İşçi muhalefeti de mevcut krizin potansiyel tehlikesidir. Öte yandan Avrupa Türkiye'yi dışlamakla birlikte, burayı köprübaşı olarak kullanmak amacındadır. ABD, Türkiye'nin kendisine daha çok muhtaç olduğunu bildiğinden, Ankara adına siyasetler üretmektedir. Kendisine her bakımdan minnettar bıraktığı Türkiye'yi, Orta Asya ve Güney'e sevketmektedir. Yayılmacılık damarları kabaran bazı Türk yetkililer, "büyük Türkiye" hayali görmektedirler. Sanılır ki, Orta Asya ile birleşmek her derde devadır. Oysa, 21 Arap ülkesi çok yönlü bağlarına rağmen paramparçadır ve emperyalist tahakküm altındadır. Bu nedenle, "güçlü olmak isteyen", bağımsız olmak zorundadır. Yunanistan ise, Ortadoğu'da eskisi kadar rol almayabilir. Ancak Avrupa siyasetlerine bağlı olarak hem Türkiye hem de Balkanlar içinde bazı önemli roller üstlenebilir.

Ortadoğu'nun yarım kalan hesapları, emperyalist masalarda hesaplanacaktır 1992'de. Ancak bu hesapların kapanacağını söylemek fazla iyimserlik olur. Hele, bir de hiç denkleme katılmayan halk muhalefetleri gözönüne alınırsa.

Faik Bulut

MİLLİYETÇİLİK

Yeni yılın kabusu

Bugünlerde yaşananlara bakarak milliyetçiliğin bir tanımını yapmak gerekse, "gırtlaktan mideye doğru akan trafikteki azalma sonucu, insanın en ilkel ve hayvansı dönemine ait bir ideolojinin kafalarda yeniden tezahürü" denilebilirdi. Milliyetçiliği doğrudan gırtlak ve mide ile ilişkilendirmek, entellektüel düzeyde şimdilerde en büyük tepkiyi çeken indirgemeciliğin ta kendisi olsa da, insan böyle bir tanımlamadan kendini alamıyor.

Komünizm öldü, kapitalizm altın çağını yaşıyor ve bu altın çağın "esas oğlanı" aynı zamanda yeni dünya düzeninin mimarı olan ABD Başkanı Bush'tur. Herhalde, dünyanın hemen her yerinde, bu sözlere karşı çıkabileceklerin sayısı iyice azınlığa düştü. Öte yandan, daha 1992'ye girmeden, "esas oğlan" bizim gazetelerin "Özalvari" diye tanımladıkları bir biçimde yanında yüzlerce işadamıyla Japonya'nın yolunu tuttu. Körfez Savaşı'nın kahramanlık öyküleri de artık Bush'a rahat nefes aldıramıyor. "Orta sınıf" lafının, daha "ortadirek" lafı bile telaffuz edilmeden büyülü bir kavram olarak tanındığı ABD'de de orta sınıfın canına okunmuş durumda.

Son yıllarda, Amerikan sosyal bilimler literatürünü "zengin daha zengin olurken yoksullar iyiden iyiye yoksullaşıyor" edebiyatı kapladı. Reagan döneminde başlayan yoksullara yönelik yardımlardaki kısıntılar Bush döneminde de bütün hızıyla sürdü. Kamu sektöründeki istihdam olanakları daraldı. İşsizlik arttı. Kongre Araştırma Servisi'nin bir raporuna göre (Bkz. Kuttner, R. 1985, "A Shrinking Middle Class is a Call for Action, Business Week, Eylül 16) Amerikan ailelerinin gelir dilimindeki adaletsizlik günden güne büyüyor. 1969'da çocuklu ailelerin en yoksul beşte birinin bütün çocuklu aile gelirleri içindeki payı yüzde 7.4 iken, 1983'de bu oran yüzde 4.8'e düşmüş.

Bütün son araştırmalar Amerikan orta sınıfının anasının ağlamakta olduğunu gösteriyor. Sağlık ve eğitim gibi orta ve yoksul kesimlerin yararlandığı kamu hizmetlerine ayrılan paralar her yıl biraz daha kısılıyor. Amerikan orta sınıfının önemli bir kesimini oluşturan emeklilerin durumu da berbat. Amerikan Emekliler Derneği'nin bir raporu, 1986 yılında Amerika'daki 427 bin emeklinin yoksulluk sınırının altına düşmüş olacağını gösteriyor. (Reilly, A. 1985, "Putting the Squeeze on the Middle Class, Fortune, Nisan 13.)

Örnekleri daha da çoğaltmak mümkün. Ama milliyetçilikle ilgili bir yazıda bunların yeri ne diye düşünenler için hemen söyleyeyim: Derdim yenilecek pasta küçüldükçe insanların çıldırmaya başladığı ve en yakınındakinin boğazına sarıldığı savını temellendirmek. Kapitalizmin esas oğlanı Amerika'da bile pasta sorunu bütün şiddetiyle hissedilirken, siz varın dünyanın başka yerlerinin halini düşünün.

Bu durumda, 1992'de milliyetçilik konusunda ilk önemli saptama şöyle yapılabilir: Kapitalizmin bütün böbürlenmelerine karşın, 1992 insanların dünyanın de-

ğişik yerlerinde yiyecek pasta bulmakta değişik ölçülerde zorlanacağı bir yıl olacak. Bu da, 1992'de milliyetçilik yeşerecek ortam bulmakta hiç de zorlanmayacak anlamına geliyor.

1992 ile birlikte Türkiye, genel milliyetçi bir boğazlaşma olasılığı açısından, tarihinin en kritik ve en tehlikeli dönemine giriyor. Türk-Kürt çatışması bütün hızıyla ülkenin üstüne geliyor. Zaten geçim sıkıntısıyla cinnet geçirme noktasına gelmiş insanların, İstanbul'daki Çetinkaya mağazasına yapılan saldırı gibi bir kıvılcımla, 1992'de birdenbire patlamayacağının hiçbir garantisi yok.

Milliyetçiliğin en tehlikeli düzeye sıçrayacağı ve kanlı boğazlaşmalara dönüşeceği yerlerin başında pastanın en az milliyetlerin ise en çok olduğu yerler gelecek. Tanıma en uygun yer artık tarih sahnesinden silinmiş olan SSCB'dir. Bu rahmetli ülke 140'dan fazla milliyetin resmen tanındığı dünyanın en büyük çok uluslu devletiydi. Gorbaçov'un "yukarıdan aşağıya devrim"iyle birlikte ilk kaynamaya başlayan milliyetler sorunu oldu ve sürecin ilk aşaması Birliğe bağlı cumhuriyetlerin bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erdi.

Sovyetler'de mide gurultularıyla birlikte ilk ayrılık şarkılarını Baltık cumhuriyetleri söylemeye başladı. Herkesin komünizme sövdüğü günlerde, Batı'ya olan yakınlıklarını kullanarak ve herkesten çok komünizme söverek, Batı yardımı alabilir ve ekonomik olarak biraz rahata erebilirlerdi. "Komünist" SSCB varlığını sürdürürken Baltık Cumhuriyetleri ayrılabilseydi, belki de bu hesap tutacaktı. Ancak "komünizmin" kendi kendine sövdüğü yerde komünizme sövmenin hiçbir ticari değeri de kalmadı.

Mide gurultuları diğer cumhuriyetleri de birliğe karşı çıkmaya yöneltti. Şimdi bağımsız birer devlet olan her cumhuriyetin içinde değişik milliyetlerden halklar var ve ilan edilen bağımsızlıkların mide gurultularını dindirmesi de mümkün değil. 1992'de bağımsız cumhuriyetler içindeki otonom bölgelerin de bağımsızlık peşinde koşmaları, onların bu milli uyanışına dün milli uyanışını yaşamış hakim milliyetlerin şiddetle yanıt vermeleri beklenebilir.

Şimdi en yakıcı biçimini Karabağ'da Ermeniler ve Azeriler arasında gördüğümüz etnik çatışmaların başka yerlerde de yaşanması olasılığı hayli yüksek.

Dünyanın milliyetler yumağına dönüşmüş bir başka bölgesi ise Balkanlar. Balkanların devi Yugoslavya 1991'de artık tedavi edilemez hale gelen milliyetçilik hastalığıyla ölüm yatağına düştü. Son on yıldır gittikçe kötüleşen Yugoslav ekonomisi ve gittikçe küçülen pasta, önce en zengin cumhuriyetler olan Hırvatistan ve Slovenya'nın kanına ayrılık virüsünü soktu. Şimdi Yugoslavya'da, milliyetçilik öldürülen komşunun ağzından altın dişlerini sökmek olarak yansıyor, TV ekranlarına. 1992 belki de ölüm döşeğindeki Yugoslavya'nın fiilen sonunu getirecek. Ama daha şimdiden etnik olarak çok daha karışık Bosna-Hersek ve Makedonya'da savaş çanları çalmaya başladı.

Yugoslavya'yı ölümcül bir çatışmaya sürükleyen milliyetçilik hemen çevredeki diğer Balkan devletlerine sıçrama potansiyelini de taşıyor.

Ve dünyanın en gelişmiş bölgesini, Batı Avrupa'yı, gözü dönmüş bir yabancı düşmanlığı olarak sarıyor milliyetçilik. Bütün güvenlik sistemleriyle birlikte çöken Doğu Almanya'nın gençliği şimdi yabancılara saldıranlar arasında başı çekiyor. Bazen neo-nazi, bazen de dazlak olarak ortalığa dehşet saçan Alman, Fransız ya da İngiliz milliyetçilerinin beslendiği toplumsal ortam da işsizlik, umutsuzluk ve yoksulluktan başka bir şey değil. 1992 Avrupa'da da ırkçılığın daha fazla can yakacağı bir yıl olacak.

Milliyetçilik açısından bakıldığında 1992 hiç de parlak bir yıl olacağa benzemiyor. Bu korkunç hastalıktan kurtulmak için belki de pastanın gerçekten büyük, bölüşümünün de gerçekten hakça olduğu bir sistemi beklemesi gerekecek dünyanın...

L. Doğan Tılıç

EKONOMİ

Kuzey'in egemenliği

Uluslararası kapitalizmin gelişimi açısından 1991'i son on yıldan ayırdeden olgu, sosyalist ükelerin çözülme sürecinin eşliğinde yaşanan Körfez Savaşı oldu. Ama bu olgu da, ekonomik olmaktan çok siyasi bir önem taşıdı: Körfez, burjuva stratejistlerin "Yeni Dünya Düzeni" olarak kavramlaştırdıkları sürece giden yolda tarafların kendilerini ve birbirlerini denedikleri bir deney alanı oldu.

"Yeni Dünya Düzeni"nin ekonomik arkaplanını sermaye birikiminin globalleşmesi süreci ve görece istikrarlı bir ekonomik iklim oluşturuyor. Son on yıl, uluslararası ölçekte, üretimin büyüdüğü ama ticaretin üretimden, finans sektörünün ise her ikisinden de daha

fazla büyüdüğü bir dönemdi.

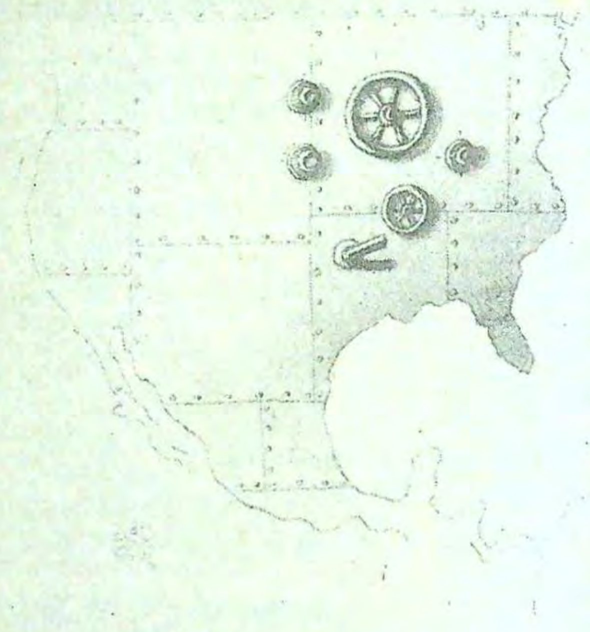
IMF raporları 1992'de dünya ekonomisinin yüzde 2.9 büyüyeceğini öngörüyor (son altı yılın ortalaması yüzde 3). Raporlarda ABD, İngiltere, Kanada ve Avustralya ekonomilerinin 1990'ın son çeyreğinde girdiği durgunluktan 1992 ortasında çıkacakları da belirtiliyor.

Uluslararası kapitalist sistem, Bretton Woods Anlaşması'na dayalı altın-para sisteminin çöküşünü izleyen 1973 Petrol Krizi'nden bu yana, patlamalar ve çöküşler yaratacak güçte bir genel kriz yaşamaksızın 18. yılını doldurdu. Bir The Economist yazarına göre, "modern sınai ekonomiler depresyona direnme konusunda daha teçhizatlandırılmış durumdalar. Son 60 yılın en büyük ekonomik değişikliklerinden birisi, vergilerin ve hükümet harcamalarının, ulusal gelire göre düzenli olarak artması. Sakıncaları yanında bunun şüphesiz şöyle bir olumlu etkisi var: Ekonomiler yavaşladığında vergi gelirlerinin düşmesine karşılık kamu harcamaları artıyor, böylece de ilkinin yarattığı bütünsel olumsuz etki yumuşatılabiliyor."

Tek Avrupa sürecinin ivmelenmesi, sosyalist ülkelerin çöküşünün yarattığı maddi ve psikolojik zemin, dünya sermayesinin cesaretini ve özgüvenini artırdı. ABD ve Japon sermayesi sözcüğün tam anlamıyla yaşlı kıtaya üşüşürken, Avrupa sermayesi de yatırımlarını ağırlıkla kendi sınırları içinde yapıyor. Sermaye yoğunlaşması firma yutmalar, ortaklıklar vb. yollarla hızla artıyor.

Tüm bunlar kapitalizm açısından her şeyin yolunda gittiği anlamına gelmiyor. Bu sürece karşıt etkide bulunacak temel dinamikler genel olarak şunlar: Bütün hükümetlerin serbest ticaret nutuklarına rağmen, belirli ürünlerle ilgili üretim ve ticarette korumacılık sürüyor. Bütün burjuva medya ve hükümetler tek dünya pazarından sözederken, üç ticaret bloğu (Japonya merkezli Asya-Pasifik, Amerikalar ve AT) de facto oluşuyor. Uluslararası rekabet tam anlamıyla ticaret savaşlarına dönüşüyor. Dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 70'ini kendi aralarında gerçekleştiren ileri kapitalist ülkelerle 3. dünya arasındaki uçurum büyüyor. (Buna karşılık, Türkiye, Hindistan, Brezilya gibi ülkeler bölgesel önemlerine ve içpazarlarının büyüklüğüne bağlı olarak 3. dünyanın yeni bir kategorisini oluşturuyorlar.) Burjuva analistler önümüzdeki on yılın en büyük tehlikelerinden birisi olarak yeni Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan ve 3. dünyadan Avrupa'ya büyük göç dalgası olasılığını görüyorlar.

Temel sınai sektörlerde otomasyonun hızla artması işten çıkarmaları artıyor. Burada çok kısaca, uluslararası kapitalizmin dönemsel hareketinin ve eğilimlerinin kavranabilmesi bakımından birkaç güçlük noktasına değinmekte yarar var: IMF, OECD, Dünya Bankası vb.nin raporlarındaki makro rakamlar, olup biten hakkında ancak çok kaba bir fikir veriyor. Oysa sermayenin uluslararası hareketi giderek girifleşiyor, bu da kapitalizmin dünya ölçeğinde hareketini kavramada makro rakamlardan hareket etmek yerine, örneğin petrol, kimya, mikroçipler gibi kritik sektörlerdeki sermaye hareketlerini incelemeyi gerekli kılıyor. Sermaye birikimi sürecinin günlük işleyişi bakımından, bir çokuluslu firmanın yatırım yaparken sektör, ölçek ve yer tercihi; süren globalleşmeye karşın ileri ülkelerde yeni bir korumacılığın varlığı ve ticaret bloklarının anlamı gibi sorunlar, özellikle önemli olan eğilimlerin kestirilmesi bakımından çok kapsamlı ve titiz araştırmaları gerekli kılıyor. Örneğin dünyanın en büyük kimya firması olan (1990 cirosu 35 milyar dolar) ve birçok ülkede faaliyeti bulunan Amerikan Du Pont'un faaliyet alanlarının ve biçimlerinin dökümü, bize modern kapitalizmin esaslı bir panoramasını sunabilir.

Dünyanın üst tarafının alt tarafı üzerindeki ağırlığı artıyor. Yukarıda sözü edilen sermayenin çoğalması, yayılması süreci alttakiler için ne anlama geliyor? Şüphesiz bunlar türdeş bir topluluğu anlatmıyor. Her biri, kendi göreli üstünlükleri ve avantajlarına göre belirlenen, tekil çokuluslu firmaların fizibilite hesaplarında, hükümetler düzeyinde varılan işbirliği anlaşmalarında, IMF vb. kuruluşların siyasi ve ekonomik çevrelere önerdiği stratejilerde somutlanan bir dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecinde farklılaşıyor ve yeniden gruplaşıyorlar. Farklılaşmanın ölçüsünü ve biçimini belirleyen temel kriterler ise; ülkenin iç pazarının genişliği ve gelişkinliği, bölgesel-siyasal-ekonomik önemi. On yıl önce tereddütsüz azgelişmişler arasında sayılabilecek olan Asya-Pasifik ülkeleri, Yeni Sanayileşen Ülkeler adlandırmasıyla, daha zengin Dört Kaplan (Güney Kore, Hong Kong, Tayvan, Malezya) ve daha az zengin ASEAN ülkeleri olarak farklılaştılar. Daha batıda Hindistan dev nüfusu ve yüzde 80'i kamuya ait, büyük ama

hantal ekonomisiyle uluslararası sermaye için çekim merkezi. Daha batıda Türkiye yine büyük nüfusu ve görece dinamik ekonomisi ile, ama Ortadoğu'da ve Türki cumhuriyetlerdeki gelişmelere sıkı sıkıya bağlı olarak, dünya ekonomisine entegrasyon konusunda avantajlı görünüyor. Yeni dünyanın alt tarafı ise Kara Afrika'ya göre daha kısmetli. Herhalde önümüzdeki on yıl, Afrika halklarının sefaletinin inanılmaz boyutlara ulaştığına tanıklık edecek.

Merkez-çevre, emperyalizm-sömürge ülkeler, gelişmiş-azgelişmiş ülkeler; nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, önümüzdeki on yıl bağımlılık ilişkilerinin yeni bir çerçeveye taşındığı bir süreç olacak.

M. Sinan Balaban

SPOR

Geride bıraktıklarımız

Beşiktaş azıttı. Yeni seneye de şampiyon adayı olarak giriyor, daha yazın attığı turlar aklımızda. Demokrasi var diye de her sene istediğin gibi şampiyon olamazsın. Yasaların boşluğundan mı faydalanıyor ne?

Ve, doksanbir yılı, "gol"ün yılı. Gol müydü, değil miydi? Doksanbir yılı, doksanıncı dakika golünün yılı oldu. Şifo Mehmet'in, nisbeten mahkum götürülmüş bir maçın sonunda, son bir canhıraş çabayla getirip yuvarlayıp ta, kale çizgisiyle flört ettirdiği gol. Nasıl 66'daki İngiltere-Almanya maçındaki tartışmalı gol, çeyrek asır sonra kendinden hala sözettiriyorsa, sanırız bizden bir kuşak daha Beşiktaş'ın golünü dinleyecektir.

Gol, ilk kez bir kaleciyle bir yan hakemin birbirlerinin valdelerine yönelik niyetlerini dile getirmelerine, hatta bunun için kamuoyundan fikir istemelerine de olanak tanıdı.

Doksanbir yılı, Tanju Çolak'ın gazete jargonuyla "değme dansözlere taş çıkartırcasına kıvırmasına" sahne oldu. Sahada çalım atamaz, masada attı Galatasaray'a ve Fener'e gitti. Sonracıma, kendine "çeki-düzen" verdi. Kürdistan'ın Xece u Siyabend öyküsünü solda sıfır bırakan dillere destan aşkından, hülyasından feragat ederekten kendisini Penelop gibi yün örerek yıllarca beklemiş eşine döndü.

Galatasaray, Fenerbahçe'ye kaptırdığı Tanju Çolak ile çok şey yitirdi, ancak Afrika'dan veya artık yitik kıta Atlantis'ten bir yerden getirteceği bir oyuncuyla bu açığını mutlaka kapatacaktır.

Kışa doğru hayatını Boğaz Köprüsü'nde yitiren Metin Oktay'ın sadece Galatasaray'da, Türk futbolunda, sporunda değil, sosyal yaşamındaki yerini ise telafi etmek çok zor. Renkli kapak atan Fenerbahçe Dergisi'nin Metin Oktay'ın sarı-kırmızılı formayla fotoğrafını basması, artık herşeyini yitirmiş sandığımız toplumumuzun bizi şaşırtmacasıydı.

Çünkü mesela Oktay'ın ölümünden az zaman önce,

'91'DEN '92'YE

Atina'daki Akdeniz Oyunları'nda, haltercilerimiz efedrin ve anabilozan kullanarak, Türkçesi şike yaparak ne mal olduğumuzu bir kez daha beyan etmişlerdi. Naim ise rekorlarını kırdı, bir kızın da kalbini. Bu cümlenin çok kötü Türkçe olduğunu biliyoruz, ama cep herkülümüzün (Bu sanki çok iyi!) güzelim bir Japon kızını hamile bırakıp sonradan kızı bebeği ve kimonosuyla memleketine (Bulgaristan'a değil, Japonya'ya) kakaladığını ifade etmek için böyle dedik.

Akdeniz Oyunları'nın b..unu çıkarttık belki ama, 2000 Olimpiyatlarına da talip olduk. Zaten çok organize bir kent olan İstanbul kenti, bir de olimpiyatları organize edecek. Daha çok kaçak inşaatta uzmanlaşmış kent, artık hiç haberi olmadığı çim hokeyi sahaları inşa edecek mesela, sekiz yılda.

Bazılarımızın pek haberi olmadığı hentbolde ise, Eti çörek, pardon Eti bisküvilerinin, galiba resmi adı Eskişehir Eti (kimin haberi olmadığı anlaşılıyor...) Avrupa Şampiyon Kulüplerde yarı-finale çıktığını anımsatalım. Doksanbir yılı, Fenerbahçe'nin 25 yıl, yani çeyrek asır sonra (bunu da iki deyimden hangisinin iyi olduğuna kanaat getiremediğimiz için yaptık) basketbolda şampiyonluğuna sahne oldu. Özel Çavuşoğlu Lisesi, liselerarası dünya şampiyonluğunu yakaladı.

Seneyi güzel sözlerle kapatmak isterdik, ama şunları da uzun süre gizleyemeyeceğiz nasıl olsa: Mehmet Ali Yılmaz, Spor Bakanı oldu. Yorumsuz, ama aşağı yukarı bunun üzerine Futbol Federasyonu Başkanı Şenes Erzik istifa etti.

Ve bir süredir infilak semptomları veren hooliganizm, nihayet patladı. Elektrik mühendisi gencecik bir Beşiktaş taraftarı, Galatasaray taraftarlarından yediği darbelerle can verdi.

Dünya da trajik bir olayla sarsıldı. Amerika'nın büyük basketçisi "Magic" Johnson, AIDS virüsü taşıdığını ilan etti. Birkaç gün sonra, rock şarkıcısı Freddy Mercuri'nin de aynı doğrultudaki açıklamasının akabinde ölümü, gençliği büsbütün üzdü.

Diego Maradona, tüm dünya güzeli insanlar gibi kokain kullanmaktan ötürü yakayı ele verdi.

Yugoslavya'daki iç savaş, Hırvat futbolcuların büyük çoğunluğunun artık dışarda futbol oynamalarına, liglerin altüst olmasına, yerel ligler oluşturulmasına yol açtı.

Fransa, tenisinin "4 silahşörlerinden", Lacoste (evet, timsahlı gömleklerin Lakost'u), Borotra, Cochet ve Brugnon'dan bu yana, ilk kez, diğer bir deyişle 60 yıl sonra Davis Kupası'nın sahibi oldu. Kendilerini Waterloo Savaşı'nın intikamını almış saydılar. Bunu ben uydurmuyorum bu kez, kendi gazetelerinin deyimidir.

Biz küçükken, atletlerimiz bayağı iyiydi, Avrupa ölçütlerine göre. O zaman ilgilenilirdi amatör sporlarla. O yıllar olsaydı, gerçekten, 1991 senesinde, Sergei Bubka'nın dünya sırıkla atlama rekorunu üstüste 6 kez kırmasına, Carl Lewis'in 100 metre rekorunu yenilemesine, Mike Powell'in 9 metreye artık çok yaklaşarak Bob Beamon'un uzun atlama rekorunu kırmasına daha fazla yer ayırmamız gerekecekti.

Hasan Necip

"Bize birşey olmaz" mı?

AIDS bir "eşcinsel vebası" değil

Ülfet Taylı

AIDS önce Rock Hudson'la girdi yaşantımıza. Ardından Freddie Mercury ve Büyü-cü Johnson... Tanıdığımız, bildiğimiz kimi ünlüler bu hastalıkla yüzyüze gelmeseler, ABD'de 1981'den 1989'a kadar 50 bin kişinin bu hastalık yüzünden öldüğü, 1991'de bu sayının 100 bine ulaştığı, 1993'te ise 350 bin olmasının beklendiği belki de bizi hiç etkilemeyecekti. Reagan, başkanlık yaptığı ilk beş yıl AIDS sözcüğünü ağzına almak istemese de salgın, artık bir gerçeklik. Üstelik eşcinsel ya da uyuşturucu kullananlara "tanrının bir cezası" olmadığını herkes biliyor.

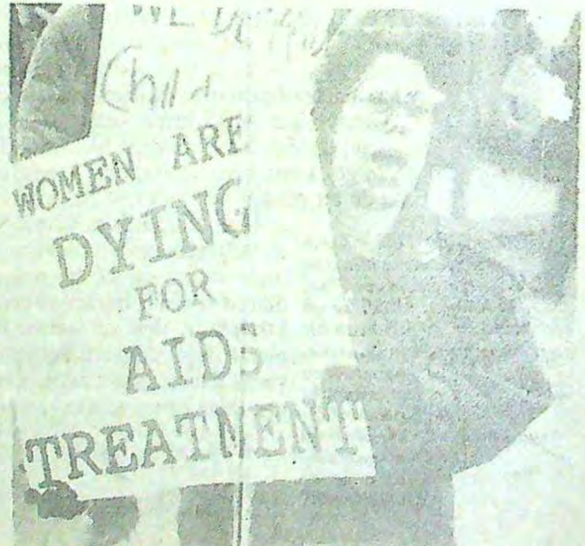
Kara veba ortaçağlarda bütün dünya coğrafyasına yayıldığında insanlığın düşünce biçimlerinde de öldürücü gedikler açtı. Okyanuslarda vebanın tüm mürettabatını öldürdüğü kendi başına salınan hayalet gemiler, sakinleri ölü insanlardan oluşan karanlık kasabalar ortaçağın yalıtılmış gündelik yaşamında bir felaket ortaklığı yarattı. Gündelik yaşamdaki bu ortaklık, çağın "tasavvur dünyasında" kendi ideolojisini üretmekte gecikmedi. "Tanrının laneti" üzerinde yükselen "mistik" ve kaderci düşünceler çağa damgasını vurdu. AIDS felaketi modern dünyanın parçalanmış bireysel yaşantısını birleştiren kollektif bir felaket olarak en çok "kara veba"ya benziyor. Kuşkusuz "asri zamanların" gelişkin teknolojisinde vebanın yol açtığı kollektif ölümler yerini sayılabilir ölümlere bırakmış durumda. Ama ölüm zamansallığın ötesinde insanlığın ortak trajedisidir. AIDS'le gelen ölüm ise bugünün dünyasında insanlığın ortak trajedisi olarak değil "lanetli insanların" cezalandırılması olarak algılatılmak isteniyor.

Özellikle 70'li yılların ortalarından itibaren yükselmeye başlayan "yeni sağ" ideoloji AIDS'i kendi tezlerini güçlendiren bir argüman olarak kullanıyor. Personal computerlerle, videolarla ve her tür ev içi konforla ev içine tutsak edilen insana sokağın tehlikesini gösterebilmek için en uygun kanıt AIDS'le gelen ölüm. "Püriten" bir aile ideolojisi '68 dalgasıyla oluşan "cinsel devrim"in izlerini silmeye yönelik bir "cinsel karşı-devrim" olarak pompalanıyor. '68'ler dünyasında oluşan özgürlük patlaması 80'li yıllarda bireycilik, aile ideolojisi, püriten bir ahlak vb. düşüncelerle bastırılıyor.

Türkiye'de araştırma yok

Türkiye'de risk grupları üzerinde henüz ciddi hiçbir çalışma yapılmadı, ancak şimdiye kadar ortaya çıkan örnekler hastalığın hep kan yoluyla bulaştığı kişiler oldu. Bir "eşcinsel hastalığı" olarak ortaya çıkmamasına karşın hastalığın bu "kirli" yüzü öylesine yaygın ki, İzmit'teki homofilili bir kadın AIDS'e yakalandığı için "utandığını" söylemeden edemedi. Yadırgamamalı, çünkü 4 Aralık'ta İzmir'de yapılan bir panelde konuşan AIDS Kurulu üyeleri de bu konuda farklı bir yaklaşım sergilemiyorlar. Dicle Üniversitesi Rektörü Prof. Sedat Arıtürk geldiği bölgenin sosyo-ekonomik pek çok sorunu olduğunu, ancak AIDS konusunda şanslı olduklarını söylüyor. Çünkü "bölge insanı dinsel inançlarına ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı. Bu nedenle, bazı ahlak dışı tutumlarla sıkı ilişkisi olduğu bilinen AIDS bu yörelere uğramıyor. Buralarda barınacak ortam bulamıyor".

Hastalığın ilk tanısının yapıldığı ve araştırmaların merkezi sayılan ABD'de AIDS'li hastaların "utanmamasını" sağlamak oldukça zaman aldı. 1979'da uyuşturucu kullananlar arasında ölümcül bir hastalığa rastlandığında hiçbir özel çaba harcanmadı, "uyuşturucu kullananlar ölebilirlerdi". Hastalığın, uyuşturucu kullananlara, ya da eşcinsellere özgü olmadığının anlaşılabilmesi için 1982'yi beklemek gerekti. Bireyci ideolojinin AIDS'i yaşam tarzına bağlı bir hastalık olarak tanımlama girişimleri araştırmaları olumsuz

etkiledi. Reagan'ın gerçekleştirmeye çalıştığı sağlık alanındaki yeniden yapılanma, tıbbi hizmetlerin tümüyle tekeller tarafından ele geçirilmesini ve bireysel sorumluluk tezinin işlenerek, diyet ve egzersiz gibi "ucuz" yöntemlerin geliştirilmesini içeriyordu.(1) 1982'de hastalık kurbanlarının bakımı tamamen kişisel fonlarla karşılanmaya çalışıldı ve Reagan kongreye rağmen AIDS'e ayrılan fonu kısmayı ya da kullandırmamayı sürdürdü. İlgisizliğin boyutlarını göstermek açısından 1982-1987 arasında AIDS araştırmalarına harcanan toplam paranın, Pentagon'un bir günde harcadığı paradan daha az olduğunu söylemek yeterli olacak. Diğer yandan, aynı ideoloji araştırmaların seyrini de olumsuz etkiliyordu. Sözgelimi 1981 yılında bir çocuk doktoru, anneleri uyuşturucu kullanan düzinelerle hastasının AIDS'ten öldüğünü söylediğinde, ülkedeki tüm bilimsel dergiler makalesini yayınlamayı reddettiler. Ne de olsa çocuklar bir "eşcinsel hastalığı" yüzünden ölemezlerdi. (2)

AIDS bir "eşcinsel vebası" değil. Avrupa, Asya ve Afrika'da, hastalığa yol açan HIV virüsünü taşıyanların çoğunluğu heteroseksüel. Bu gerçeği örtmeye çalışan gerici politikaların etkisizleştirilmesinde ABD'de 1969'dan beri varolan eşcinsel hareketin önemli payı oldu. (3) Basının AIDS'i ele alış tarzı, muhafazakarların AIDS'li hastaların evlerini yakmaya varan saldırıları, özünde cinsel özgürlüğe karış ve kapitalizmin en temel kurumlarından olan aileyi korumaya yönelikti. Eşcinsel hareketin, hükümetin AIDS politikasına karşı açtığı kampanyalar bir yandan bu politikanın teşhirini içerirken, bir yandan da AIDS'in gizli gizli yayılmasını engelledi. HIV virüsünü taşıyanların ya da hastaların kendilerini gizlemek zorunda kalmamaları sağlandı. Eşcinsel hareketin başlıca savlarından biri, prezervatif kullanarak ve parasız enjektör sağlayarak hastalığın yayılmasının durdurulabileceği idi. Cinsel özgürlüklere yönelen saldırılara "safe sex" (güvenli seks) sloganıyla yanıt verildi. Hükümetin uyuşturucuya açtığı savaş yalnızca göstermelikti. CIA, Nikaragua'daki Contralarla bağlantılı olarak ülkeye uyuşturucu sokulmasına göz yumuyor, "uyuşturucuya karşı savaş" uyuşturucu temininе değil, kullananlara yöneliyordu. Hareketin önderliğinde oluşturulan bir platform olan ACT-UP, ülkedeki diğer muhalif kesimlerle birleşmeyi beceremedi. Hareket içindeki marksistlerin, "seksüel yaşantımız, politik yaşantımızdan, çalışma yaşantımızdan ayrı değildir. Biz işçiyiz, sevgiliyiz, aynı zamanda da politik varlıklarız. Çalışma gibi bir insan ihtiyacı, kapitalizm koşullarında nasıl kırık, kontrollü, mistifike edilmiş ve yabancılaşmışsa, kapitalizm, cinselliği de aşk ve haz olmaktan çıkarmıştır. Seksüel özgürlük mücadelesi özünde politik bir mücadeledir"(4) biçimindeki birleştirici yaklaşımları, bu soyutlanmışlığı aşmaya yetmedi.

Gerek tıp etiği açısından, gerekse de her düzlemde dökülen hijyenik güvenliğimiz açısından ve yine "erkek millet" olmaya yatkınlığımızdan (bize birşey olmaz), gerçek bir tehlikeyle yüz yüzeyiz.

AIDS üzerinde şaşaalı magazin

AIDS, sınıfsal, cinsel, ırksal bütün ezilme biçimlerinin somutlandığı amansız bir salgın olmayı sürdürüyor. ABD'de azınlıklar arasında AIDS'e yakalanma oranı, beyaz nüfusa göre çok daha fazla. AIDS vakaları kadınlarda 1989 ve 1991 yılları arasında yüzde 35 arttı. Bu yıl da yüzde 35 artması bekleniyor. ABD'deki AIDS'li kadınların yüzde 73'ü Latin ya da siyah. Ülke genelinde Latin ve siyah kadın ölümlerinde AIDS baş sırada yeralırken, beyaz kadınlar arasında 5. sırada. Yalnızca New-York'ta 25-44 yaş arasındaki kadınların ölüm nedenlerinden birincisi AIDS. Virüsün hızını kesen, ancak tedavi etmeyen AZT isimli ilacın Amerika'da yıllık fiyatı ise 8 bin dolar. Doğal olarak yoksul kesimlerin bu parayı karşılamaları mümkün değil.(5)

Bazı bölgelerde erişkin nüfusun yüzde 5 ile 10 arasındaki kesiminin HIV taşıyıcısı olduğu saptanan Afrika'da AIDS, neredeyse tümüyle işçi hastalığı. Taşınma yolları ya da hastalığa yakalanmanın risk faktörleri ise ne damariçi ilaç kullanımı, ne de eşcinsellikle ilgili. Afrika'da AIDS'in ortaya çıktığı toplumsal ve tarihsel koşullara dayanan özellikleri var. İlaç bağımlılığı ve Afrika cinselliği olgusu salgının ortaya çıkışını ve yönünü doğrudan etkiliyor. Yaygın olarak bilinenin tersine HIV virüsünün Afrika kökenli olduğuna dair hiçbir ciddi kanıt yok. Afrika'daki AIDS araştırmacıları Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, ya da Amerikan ve Avrupa üniversitelerinin projelerine bağlı olarak çalışıyorlar ve hükümet politikalarına eleştirel yaklaştıklarında hemen sınır dışı ediliyorlar.

Türkiye için AIDS henüz uzak bir tehlike olarak görülüyor. İçinde Amerikan hayat tarzının yeraldığı bir vitrin şimdilik. Tıpkı Türkiye'nin gerçekliği içinde somut karşılığı olmayan göz kamaştırıcı cazibesi ile Amerikan filmleri gibi sergileniyor ve seyrediliyor. Ve belki de bu yüzden hep magazin basınının ilgi odağı. Verem gibi bizden olan ve üzerine arabesk temalar inşa edilen bir felaket değil AIDS. Eşcinsellerin, uyuşturucu kullananların ve dolayısıyla batılıların hastalığı. Bu nedenle AIDS üzerinde sadece şaşaalı bir magazin inşa edilebiliyor. Rock Hudson'un gerçek ölümünü sanki beyaz perdede seyreder gibiyiz. Oysa bu epidemik felaket kapımızda. Hem de sadece Romen kadınlarıyla yabandan gelen bir tehlike olarak değil. Gerek tıp etiği açısından gerekse de her düzlemde dökülen hijyenik güvenliğimiz açısından ve yine "erkek millet" olmaya yatkınlığımızdan (bize birşey olmaz) gerçek bir tehlikeyle yüzyüzeyiz ☐

Özellikle '70'li yılların ortalarında itibaren yükselmeye başlayan Yeni Sağ ideolojisi, AIDS'i kendi tezlerini güçlendiren bir argüman olarak kullanıyor. 1979'da uyuşturucu kullananlar arasında ölümcül bir hastalığa rastlandığında hiç bir özel çaba harcanmadı. "Uyuşturucu kullananlar ölebilirlerdi!"

(1) Dünya Solu Sayı:1 AIDS ve Kapitalist Tıp/Charles Hunt
(2) International Socialism, Sayı:53 The Politics of AIDS/Jonathan Neale
(3) Aynı yer
(4) Aynı yer
(5) Spare Rib, Ekim '91

Haklar nasıl alındı?

Siyasal yaşam ve kadın

Dr. Serpil Çakır

Türkiye'de kadınların haklarının Cumhuriyet'le birlikte yapılan düzenlemeler çerçevesinde tanındığı için Türk kadınından hiçbir talep gelmediği, bir kadın hareketinin yaşanmadığı ileri sürülür. Oysa, ilk taleplerin ifade edilişinden siyasal hakkın kazanılmasına değin geçen zaman içinde Türk kadını, aile, sosyal ve siyasal alanda olmak üzere çeşitli hakları gündeme getirmiş, bu hakların kazanılması yönünde mücadele vermiştir.

Bu durumu kadının geçmişini araştırmada önemli bilgiler verecek olan, ancak nedense bugüne dek göz ardı edilen kaynaklarla, Osmanlı kadın dergileri ve derneklerinin incelenmesiyle saptamak mümkündür.

19. yüzyılda tüm dünyada olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da önemli değişim ve etkileşimler yaşanır, her konudan her şeyin tartışma konusu edildiği bir sürece girilir. Toplumdaki pek çok değerle birlikte kadın, siyasetten edebiyata, basından düşünce akımlarına dek her alanda tartışmanın odak noktasını oluşturur. Daha da önemlisi tüm bu değişimlerin çok geçmeden kadına da yansıdığı görülür. Aile ve toplumdaki konumunu sorgulayan kadın, toplumsal yaşamda farklı bir statü elde etmek amacıyla taleplerde bulunmaya başlar.

Kadınlar ilkin 1868'de çıkan Terakki gazetesindeki kadın köşesine mektup gönderirler. 1880'den 1923'e değin çıkan 40'ı aşkın kadın dergisiyle, sorunlarını, beklentilerini yazarak, toplumu ve özellikle kadınları bilinçlendirmeye, talepleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çalışırlar.

1908'le başlayan anayasal düzen kadın hareketinin hız ve yoğunluk kazandığı yıllar olarak dikkat çeker. Bu dönemde çıkan Demet, Kadın, Kadınlar Dünyası, Siyaset, Hanımlar Alemi, Kadınlar gibi pek çok kadın dergisinin yanısıra, bireysel talepleri örgütlü birliklere dönüştüren çeşitli kadın dernekleri de kurulur.

Kadınlar ilk mücadelelerini tecrit edildikleri toplumsal yaşama katılma yönünde verdiler. Gerek aile, gerekse toplumsal ilişkiler ağında düzeltime gidilerek, yeni bir toplum düzeninin yaratılmasını istediler. Bunun için "toplumsal inkılaba" paralel bir "kadın inkılabı"nın yapılması gereğini vurguladılar. Yeni toplum düzeni içinde aktif rol alacak olan "yeni kadın" tipleri yaratıldıktan, kadın toplumda etkin bir unsur haline geldikten sonra siyasal hakkın alınacağı, bunun önlenemeyeceğini belirtirler. Şöyle diyorlardı: "Kadın işçiler, sanatkarlar, tacirler, memurlar gibi pek yakın bir gelecekte dahi hanımları mebus göreceğiz ve hatip kürsüsünde alem üzerine söyleyecekleri noktaları yazacağız. Bu, artık tahakkuk etmiş bir hakikattir."

Bağımsızlık savaşının ertesinde Türk kadınının siyasal hak talebi için mücadele başlattığı görülür. Amacını, kadın varlığı ve şahsiyetini kitlevi bir şekle dönüştürmek ve kadının kendisini bizzat temsil etmesini sağlamak olarak belirten "Kadınlar Halk Fırkası" isimli bir partiyi 16 Haziran 1923'te kurarlar. Ancak bu partiye valilikçe izin verilmez. Gerekçe, Anayasa'daki "her Türk erkeği seçme ve seçilme hakkına sahiptir" tümcesidir. Bunun üzerine parti programı ılımlılaştırılarak "Türk Kadınlar Birliği" adıyla dernek kuran kadınlar, mücadelelerini bu kanalla sürdürürler. Çıkardıkları önce "Kadın Yolu", daha sonra "Türk Kadın Yolu" isimli dergilerle seçme ve seçilme hakkının kadına da tanınması yolundaki kararlılıklarını kamuoyuna açıklarlar. 1927'deki yerel seçimlere katılmak isterler, ancak Anayasa'da bu yönde herhangi bir değişim gerçekleşmez. Kendilerini temsil için, bir erkek aday gösterilmek istenir, bu girişim de başarıya ulaşmaz.*

Ancak tüm bu girişimler aşırı bulunuyor, kullanılan yöntemler eleştiriliyordu. Özellikle basın ılımlı olunmasını isteyen yazılar yayınlıyordu.

5 Aralık 1934'te Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınır. Bunda, Türk kadınının verdiği mücadelenin yanısıra Türk Devrimi'nin önderi olan Mustafa Kemal de etkin rol oynar. Çünkü bu hak, Türk Devrimi'nin amaçlarına da uygun düşüyordu.

Seçme ve seçilme hakkının verilmesi bir çok kadın tarafından ilgiyle karşılanır. Seçilebilmek için partiye üye olma kaydı yüzünden kadınlar, Cumhuriyet Halk Fırkası'na yazılırlar. Öyle ki, İstanbul'dan elli kadın, milletvekili olmak için başvurur. Adayların tek parti tarafından belirlendiği bir yapıda bağımsız olarak başvurmayı göze alan kadın adaylara da rastlanır: Şaziye Berrin ve kurulmasına izin verilmeyen Kadınlar Halk Fırkası'nın başkanı Nezihe Muhiddin. Ancak bağımsız adayların seçimi bile yönlendirildiği için General Şefik Bey'in karşısında şansları pek yoktur.

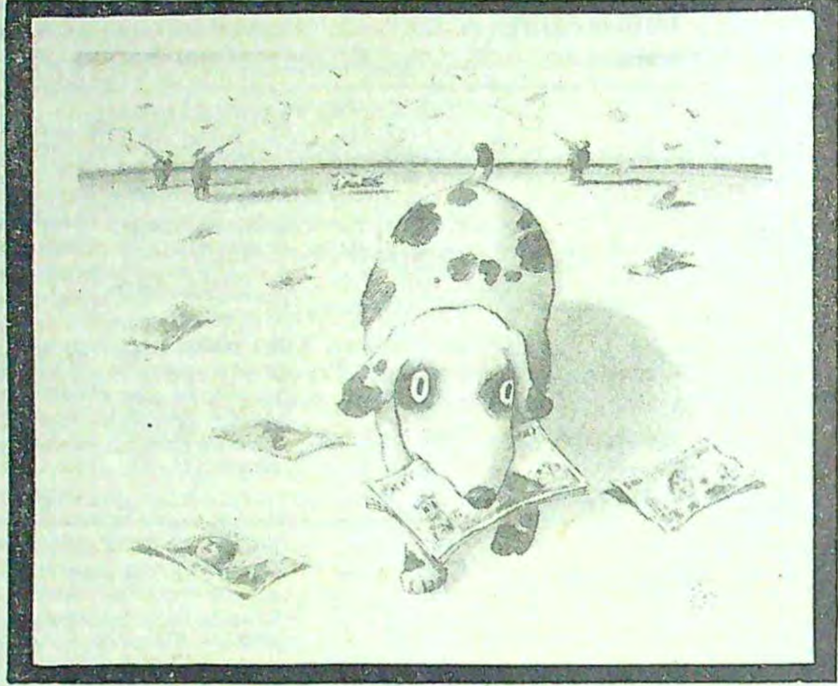
8 Şubat 1935'te yapılan genel seçimlerde 18 kadın parlamentoya milletvekili olarak girer. Kadınların önündeki –en azından– yasal engel kaldırılmış, parlamento kapıları kadına açılmıştır artık ❑

* 5-6 Aralık 1989'da Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından "Kadınların Siyasal Yaşama ve Karar Mekanizmalarına Katılımı" konulu uluslararası sempozyumda sunduğum ve burada özetlemeye çalıştığım tebliğ, Demokrat!'ın Aralık 1991 sayısında Filiz imzasıyla, ancak kaynak gösterilmeden kullanılmıştır. Sempozyum tebliğleri "Kadınlar ve Siyasal Yaşam, Eşit Hak, Eşit Katılım" adı altında kitaplaştırılmıştır (Cem Yayınevi, 1991). Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Serpil Çakır, II. Meşrutiyet'te Osmanlı Kadın Hareketi ve Kadınlar Dünyası Dergisi", Doktora Tezi, İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Nisan 1991).

maksat muhabbet

Hasan Uysal

İnsana en büyük dersi yaşam pratiği veriyor. Çok ilgisiz bir konudan sözediyorum: STAR 1'de çalışan muhabir arkadaşım, "Vallahi çocuk gibi, hatta çocuktan da çocuk... Biliyorsun ben de doğurdum. İkisine birden bakmam olanaksız hale geldi" deyip, uzun kulaklı cins Rus köpeğini gösterdi. Ardından ekledi: "Bunu sana vereyim".

Köpek benim neyime? Zaten kendime zor bakıyorum, bir de it'e nasıl bakarım? Öneriyi başımdan atmak için espri ile karşılık verdim:

"İkisine birden bakmak zor oluyorsa, çocuğu ver."

Her neyse, gecenin ilerleyen saatlerinde ben it'e, it bana ısındı ve köpek üstüme kaldı mı? Adı Kuki imiş. Ben zaten köpekle zor dolaşıyorum, bir de Kuki falan hiç diyemem. Erkek olsaydı adını it diye değiştirecektim. Bayan olduğu için Kopuk koydum adını. Kolay kolay yeni ismi kabul etmezmiş. Oysa nasıl çabuk alıştı yeni ismine. Giderek köpeklerle ilgili bilgi üstüne bilgi ediniyorum. Şeker seviyor diye ha bire şeker veriyorum. Şapır şapır gözleri akıyor. Meğer şekerdenmiş. "Böyle giderse kör olur" dedi veteriner. Tabii veterineri var Kopuk'un.Tertemiz yaşasın diye, yakaladım mı sokuyorum banyoya. Şampuanlarla yıkıyoruz sürekli. "Aman ha" dedi veteriner, "hayvan kış aylarında üç-dört haftada bir yıkanır." Meğer hayvanın doğal koruyucusu olan cilt yağı da her yıkanışta yokolurmuş.

Sabahları evden çıkacağım, imkanı yok peşimi bırakmıyor, tuvalette bile. Gideceğimi anlayınca binbir maskaralık. Yalvarıyor, ağlıyor. Onu kandırıp, hemen kapıyı açıp kaçıyorum. Arkamdan resmen bağırıp ağlıyor, tüm apartman ayakta. Çaresiz kalınca veterinere sordum. Güldü: "Tam Türk işi seninki" dedi. "Hiç öyle şey yapılır mı? Evden çıkarken karşına al köpeği. Onun başını okşa ve 'kızım ben çıkıyorum. Ev sana emanet. Bağırma, ortalığı pisletme. Akşam ben geleceğim' de. Yani konuş onunla. Seni anlar..."

İnanmadım ama ertesi gün denedim. İnanılmaz birşey. Çıt çıkarmadı. Dinledi. Öylece oturduğu yerde kalakaldı. Yalnız öğrendiğim bu olsa iyi. Bu cins köpeğin anladığı kelime kapasitesi 120-130 imiş. "Otur, kalk, gel, ver, bul, ye, iç, yapma, koş, kaç, git, götür, getir" hepsini yapıyor ki biz daha 25-30 kelimedeyiz. 120 kelime dile kolay. Türklerin yarısı 60 kelimeyle doğup, 60 kelimeyle ölürken... Sabahları gazeteyi getiriyor ağzında. Tahminlerin ötesinde akıllı, onurlu ve gururlu.

Tasma ile dolaşmaktan nefret ediyor ama üstüme atlayıp tasmayı elimden alıp, kendi taşıyor iyi mi? Bunca tasmalı insan içinde ne büyük bir tiüzlik bir köpek için. "Köpek gibi sadık" lafı ne kadar yanlışmış, yaşadıkça görüyorum. Okşarken hassas bir noktasına dokunursanız, iki ön ayak arasına ya da başına, saldırır. Ama güvenirse, ne yaparsanız yapın ses yok.

İnsan kompleksi herhalde, insanlardan beklediğimiz davranışları hayvanlara yakıştıramıyoruz. Oysa onlar bizden başarılı.

***

Pasaport sorunumu çözer çözmez 1987'de ilk kez gitmiştim İsveç'e. Sevdiğim dostlar, adını, sesini bilip yüzünü görmediğim mülteciler. Hemen hepsi Türk Elçiliği ile karşı karşıya idi. Bir konsolos, sanki Türkiyelilerin değil,. MİT'in azgın kanadının temsilcisi olarak çalışıyordu. Vatandaşları fişliyor, ihbar ediyor. Elçiliğin kapısını kapatıyordu. Yetmedi elçilikte bir de işçi dövüldü. Girene çıkana, hayvan muamelesi. Elçiliğe

giren bin pişman... Kapıda azgın polisler. Özellikle konsolos yüzünden İsveç'de yaşayan Türk ve Kürtlerin Federasyonu ateş püskürüyor ama ellerinden fazla birşey gelmiyor. O kadar ki, Federasyonun Stockholm'de düzenlediği gecede tanıştığım Büyükelçi Ömer Ersun'la bile konuşturmadı bizi bu konsolos. Sürekli kulakları açılmış, bizi dinliyor. Büyükelçi ise son derece demokrat-ilerici bir kişi. Fikret Otyam ile Ali Sirmen'in selamlarını götürmüştüm kendisine. O da istenmeyen kulaktan rahatsız: "Yarın rezidansıma gelin, orada it-kopuk olmadan rahat konuşalım" dedi. İt-kopuk... Gerçek köpeklere nasıl haksızlık bu kelime. Sözü uzatmayalım. Bu 12 Eylül artığı, MİT bulaşığı, sözde diplomat için, kimi İsveç gazetelerinde yazı çıktı; "Kendi vatandaşlarını ihbar edip, fişliyor" diyor. Bu, İsveç yurttaşlarına göre büyük suç. Hakkında istenmeyen adam kararı verilip İsveç'den atılması gündeme geldi ki, konsolosun eşinin İsveç'li olması nedeniyle bu kararı almadan gayrı resmi olarak attılar. Kim mi bu adam? Demokrasi kahramanı, insan hakları savunucusu, büyük insan, yeni başbakan "Baba"nın başbakanlık özel kalem müdürü Cengiz Sanay!

Gecenin ilerleyen saatlerinde ben it'e, it bana ısındı ve köpek üstüme kaldı mı? Adı Kuki imiş. Ben zaten köpekle zor dolaşıyorum, Kuki filan hiç diyemem. Erkek olsaydı, adını It koyacaktım, bayan olduğu için Kopuk koydum.

İçinizden ne geçiyor bilmiyorum ama lütfen benim köpeğimi, Kopuk'u bu işe karıştırmayın. İnsanoğluinsan deyip geçin...

***

Demokrasi kahramanı, insan hakları savunucusu Demirel dedik ya... Aslında bu konularda kahramanların sayısı birden çoğaldı. İnsan haklarının kıyısından köşesinden bile bulaşmamış, bir bildiri vs., bir açıklamaya değil imza atmak, atanlara küfretmiş, küçümsemiş, dahası insan hakları ihlalcisi olmuş insanoğluinsanlar şimdi insan hakları havarisi oldular. Bu kahramanların yanında İnsan Hakları Derneği üyeleri, yöneticileri insan hakları ihlalcisi kaldılar neredeyse. Genel Başkan Nevzat Helvacı'ya önerdim zaten: "Abi, insan hakları moda oldu. Bize gerek kalmadı. Gelin bırakalım bu işleri, kendimize yeni maceralı işler bulalım!"

Hani adamın karısı ölmüş; cenaze töreni falan ardından mezarlık. Kadıncağız defnedilecek, köşede bir adam feryat figan, kendini yerden yere atıyor. Kadıncağızın kocası meraklanmış. "Ulan ölen benim karım, bu herife ne oluyor?" diye. Yanındaki kulağına fısıldamış: "Merhumenin sevgilisiydi."

Adam gayet sakin yerinden kalkmış, kendini yerden yere atan adama yanaşıp, sırtını sıvazlamış: "Ağlayıp durma" demiş. "Üzülme ben bir daha evlenirim."

İşte bizimki aynı hesap. Ama yalnız bu konuda değil; benzer olaylar Kültür Bakanlığı'nda da öyle, Çalışma Bakanlığı'nda da.

***

Ortalığa umutsuzluk taşıdığımız, karamsar olduğumuz sanılmasın. Tersine umutla, coşkuyla, neşeyle, gerçek demokrasiye o kadar açığız ki... Peki ama ekonomi olmadan demokrasi nasıl olur ki?

60 milyar dolar dış borç. Yıllık faizi 8.5 milyar dolar, yani 45 trilyon lira. Bunun tamamını ödeyemediğimiz gibi, gerekli yeni dış borcu da ekleyin üstüne. İç borçlanma 82 trilyon lira. Devlet olarak hazırlanan bütçenin yüzde 80'i borçların faizine gidiyor zaten. Gelirinin değil yüzde 80'ini, yarısını borç olarak ödemek zorunda olan, değil devlet aile bile batmaz mı?

60 milyonluk ülkede çalışan nüfus sadece 20 milyon. 40 milyon, işsiz ya da çalışmıyor. 20 milyon çalışanın yarısı tarım alanında. AT üyelerinin toplam tarım çalışanına eşit demek. Geri kalan 10 milyon çalışanın 2 milyonu işçi sadece. Nüfusu bize yakın Fransa'da bu rakam 13 milyon, Almanya'da 15 milyon. Zaten nüfusun hala yüzde 40'ı köyde yaşıyor. Kentleri kent saysak bile, kentleşme oranı çok düşük.

Yeterli sermaye birikimine sahip olmadığımız için üretimi arttıramıyoruz. Üretim artmadığı için sermaye birikimi oluşmuyor. Tam bir kısır döngü. Pasta küçük yani. Küçücük pastayı adil paylaştırsanız ne olur, paylaştırmasanız ne olur? Önce pasta büyüyecek. Neyle? Üretimle, yatırımla... Çalışan nüfus artacak, vergi mükellefi çoğalacak, kentleşme hızlanacak, tarım nüfusu düşecek, sermaye birikiminin artmasıyla yeni yatırımlar, yeni çalışanlar ve üretim fazlalaşması. O zaman yaşam standartları yükselecek, eğitimden sağlığa, sağlıktan üretime kadar bir dizi iyileşme... Refah başka nasıl yükselir? Yani insanların gereksinim çeşitleri nasıl artar? Kitap, gazete, antika eşya, konser, sinema, tiyatro, seyahat, tatil, kolleksiyon gibi bugün lüks sayılan gereksinmeler nasıl insanların aylık harcama kalemleri içine girer. Katıksız ekmek peşinde koşturan, okuma yazma seviyesi düşük, çalışma oranı az ülkede yılda yüzde 2.5 üreme hızını nasıl düşüreceksiniz? Bu çok hızlı üreme hızı en büyük bela. Refahı yükseltmekten vazgeçtik, aynı seviyeyi korumak için her yıl varolan okulları fabrikayı, hastaneyi, yolları, evleri yüzde 2.5 nasıl arttıracaksınız?

Hani adam mahkemeye başvurmuş, Ahmet Daltaban olan adını değiştirmek için. Yaşlı hakim "hımm" demiş. Dilekçesine bakarak ve "haklısın evladım, peki hangi ismi alacaksın?"

Adam gayet sakin yanıtlamış: "Mehmet Daltaban efendim!" Herşey o kadar açık gözüküyor ki. Daltabanlığımız kalacak, belki Ahmet'ler Mehmet olacak o kadar. O kadar çok yanılmak istiyorum ki... ❑

Demirağ ve Yurdatapan döndüler

Şimdi İstanbul'dalar...

Ömer Özgüner-Sibel Topaktaş

Ak telli bir bulu! ?sam. bir rüzgara takılsam/ Varsam bizim ellere, yağmur olup dökülsem!.. Yağmurlu değil ama çok soğuk bir Aralık günü döndüler yurtlarına. Söyleşi yapmak için sözleştik, Gümüşsuyu'na gidiyoruz. Yanlış apartmana girdiğimizi anlayıp, Melike Demirağ'ın bulunduğu daireyi soruyoruz yöneticiye: "Yeni gelen 'yabancıları mı' arıyorsunuz?" diyor, belli ki bilmeden. Anlıyoruz kimi kastettiğini. Aynı mekandayız şimdi "yeni gelen yabancılarla". Melike Demirağ çocuk düslerimizdeki gibi: Zayıf, sade, güzel.. Şanar Yurdatapan da resimlerindeki çatık kaşlı halinden çok uzak.. Söyleşimize eski yeni besteleriyle, kasetleri eşlik ediyor. Bu yüzden karışıyor hüzünlü, öfkeli, neşeli şarkı sözleri yazımıza..

Bedenimiz orda burda dolanır ama çok, hem de çok uzak yerde kalbimiz!.. Onları "yabancı" kılan on bir yıllık politik sürgün, serüvenlerle dolu. Cuntanın geliyorum diye "bağırdığı" günlerde, yurtdışında bir dizi konser verme kararı alıyorlar. 80'de, tam da doğum günü olan 3 Eylül'de önce Yurdatapan, ardından Demirağ, kendi deyimleri ile bilinçli sürgünlüğün ilk adımını atıyorlar. Cuntanın kendilerine bi: şeyler yapacağı kaygısından değil, dışarda bir kamuoyu yaratmayı hedefleyerek.. Gerçekten de yurtdışına çıktıktan bir süre sonra Türkiye'deki haksızlıkları, ihlalleri teşhir eden çalışmalar yürütüyorlar, demokratik göçmen çevreleri ile. Olumlu şeyler yaptıklarını düşünüyorlar aldıkları olumlu tepkilerden. Ama başka tepkiler geliyor malum yerlerden. Önce Hürriyet gazetesi ihbar ediyor büyük puntolarla "vatan hainliklerini", ardından yetkili merciler giriyor devreye... Sonrası da malum, yurttaşlıktan çıkartılıyorlar..

"Şimdi İstanbul'da olmak vardı" diyorlardı. Şimdi İstanbul'dalar. Ama İstanbul bıraktıkları eski İstanbul değil. Kirli, gürültülü, kalabalık ve grileşmiş bir şehir. Öyle ki, İstanbul artık geceleri güzel.

11 yıl önce üstümüze çöken sis, yüzlerce 'sürgün' yarattı yaşamımızda. Dostlarımızdan, sevdiklerimizden ayrılmak zorunda kaldık.

Benim fakir milletime ikram edebildiğim / Bir tek elmam var elimde, doktor, / Bir kırmızı elma: kalbim!.. Başka sanatçılar ilk sivil seçimlerin ardından dönüş zamanının geldiğini ilan edip "dönerlerken", onlar henüz erken diyorlardı. Şimdi vakit tamam mı diye soruyoruz, değil elbette diyorlar. Ama vaadedilen şeyler olumlu, henüz somut bir görüntüsü olmasa da. Sorunun verilen vaadler de dahil bütün kavramların insanların vicdanına yerleşmesi ile çözülebileceğini söylüyorlar. Çünkü her ne kadar değiştiğine inanmak isteseler de Demirel'in yarın "Dün dündür, bugün de bugün" demeyeceğinin garantisi yok diye düşünüyorlar.

Bir kıvılcım düşer önce/ büyür yavaş yavaş.. Bize uzak-yakın, yanlış-doğru, güzel-çirkin ama mirasımız olan bir döneme, o dönemde simge olmuş Melike Demirağ ile yolculuk yapıyoruz. Aklımıza hemen "Arkadaş" filmi geliyor. Demirağ anlattıkça şaşıyoruz, hani solcu bir film, solcu oyuncularla çekilir düşüncesi çökmüş aklımıza ya, dağılıyor. Tesadüfler sonucu bulmuş kendini "arkadaş"ın içinde. Daha önce 12 yaşında bir çocuk düşünülerek kurulan

senaryo, çocuğun babasının "Ben kızımı böyle solcu filmde oynatmam" demesi üzerine değişiyor. Çevresindekilerin de önerisiyle Yılmaz Güney rolü Demirağ'a teklif ediyor. Bu kez de filmin yapımcısı olan Demirağ'ın babasını ikna etmek güç oluyor. Aslında şarkı söylemek var o

Demirağ ve Yurdatapan "Zeynep'e barış dersi" vermişler bir şarkının adını. Zeynep oldukça küçük yaşta, henüz 1 yaşındayken tanışmış politik sürgün kavramıyla. Onları "yabancı" kılan 11 yıllık politik sürgün, serüvenlerle dolu. Cuntanın kendilerine birşeyler yapacağı kaygısından değil, dışarda bir kamuoyu yaratabilmek için çıkıyorlar yurtdışına.

günlerde Demirağ'ın aklında. Onun da bir kolayı bulunuyor ve fonda Arkadaş'ı söylüyor. **Bir bakarsın volkan olmuş..** Arkadaş'ın 17 yıl önce çekilen bir film olduğunu, bugünden bakınca eleştiri dozunun artabileceği, yine aynı filmin bugün üstelik de Yılmaz Güney tarafından çekilme şansı olsa daha estetik ve farklı olacağını ekleyerek.. Yurdatapan'la da o günlerde tanışmış. Yalnız Yurdatapan'la değil, farkında olmadan etkilediği bir kuşakla da aynı dönemde tanışmış. Üstelik kendisi de o kuşaktan etkilenerek. Aralarında güzel bir ilişki kurulmuş böylece, Demirağ ondan sonra "kurtaramamış kendini" zaten.. **Yanmışsın arkadaş..**

Sürgün'ün zor ama yaşanmaz olmadığını söylüyor Melike Demirağ söylediklerine kendi de şaşıyor, iki aylık bir ayrılışın ardından gözyaşlarıyla dönüşünü anımsayarak. Koyu bir milliyetçilikten değil gözyaşları, toprağın, havanın hatta apartmanların kokusunun farklılığından. Vatan, yalnızca insanlar onlar için, İstanbul geceleri "bizim", gündüzleri ise "grilerin" olsa da değiştiremiyor bunu. **Ah, şimdi İstanbul'da olmak vardı anasını sat'ıym, / Püfür püfür bir vapurun yan tarafında...**

Onbir yıl önce üstümüze çöken sis, yüzlerce "sürgün" yarattı yaşamımızda. Dostlarımızdan, sevdiklerimizden ayrılmak zorunda kaldık. Kimini "sonsuz" bir sürgüne uğurladık, kimini dört duvar arasına , kimini yurtdışına... Kalanlar oldu, kendiliğinden "sürgünlerle" birlikte. **Gün gelir, onların adı anılmaz/ Dostların anısı yaşar yarına!..** Ve bu onbir yılda çok şey değişti. Beklentiler, dostluklar, ilişkiler. Hatta aşklar bile değişti, ihanetle kolkola hep. Bu durum korkuttu mu Yurdatapan ve Demirağ'ın gözlerini.?"Böyle bir şeye hazırladık kendimizi, hayal kırıklığı yaşamamak için" diyorlar. Hem bazı eski "dostlarıyla" bir iki sohbet sonrası, yollarının ayrıldığını hissetmişler ama inanın üzgün değiller, yeni dostlar tanımışlar çünkü.

Ne mutlusun, yorucu bir günün akşamında, / Evinde, sevdiklerinle bir sofradaysan; / Ve diyebiliyorsan: "En fena günüm böyle olsun".. Hala rüyada gibiyim diyor Melike Demirağ. Sevdiklerimle istediğim zaman birlikte olabilmek, İstanbul'un çukur dolu sokaklarında onlarla dolaşmak. Doyulmaz bir keyif..

Bundan sonra nasıl sürecek yaşamları ve nasıl bir Yurdatapan'la Demirağ göreceğiz. Yurdatapan artık ürettiklerini kendi ülkesinin insanlarıyla da paylaşmak istiyor. Çizgisinden ödün vermeden. Melike Demirağ da yine "böyle" olacağım diyor. İnsan haklarını savunan, iyi şeylerin yanında, kötü şeyleri karşısına almaktan çekinmeden.. **Bu şarkı burda bitmez..** Artık sık sık görebileceğiz her ikisini de. Ceplerinde Almanya vatandaşı belgesi taşıyorlar ama akılları kendi vatanlarında. **Yarısı burdaysa kalbimin doktor/ Yarısı Çin'dedir.** Şimdilik ayrılıyoruz yanlarından.Yanlış apartmanın yöneticisini arıyor gözlerimiz birşeyler söylemek için: "Onlar yeni değil, yabancı hiç değiller." ❑

Yozlaşmanın nesneleri

Kitsch ve kitle kültürü

Levent Yılmaz Öner

Kitsch ucuz edebiyat ya da sanat değeri olmayan demektir. Bizde ise bazı çevrelerce kitsch bir olgu olarak değersiz, yoz, boş, ilkel, sıradan ve geniş kitlelerin beğenisini oluşturan bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlama, elitist bir anlayışın ürünüdür. Kitsch'in ne olduğunu doğru tanımlayabilmek için hangi toplumsal koşullarda üretildiğini ve kitlesellleşmesini sağlayan diğer etmenleri irdelemek gerekir.

Böylelikle, yapacağımız tanımlama çerçevesinde kitsch'in ne olup ne olmadığına daha bir açıklık getirmiş olacağız.

Kitsch olgusu, kapitalist bir anlayışın uzantısı olarak önümüze çıkmaktadır. Bu olgunun gelişimine tarihsel planda kısaca bir göz atmanın faydası kaçınılmaz oluyor.

Sanayi devrimi ile gerçekleşen endüstriyel gelişme ve makineleşme 19. yüzyıla damgasının vurmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte makineler ve bunların ürettiği metalar, kapitalizmin yayılmacı politikası gereği büyük bir kitleselliğe ulaşmıştır. Varılan bu noktada, kapitalizmin özünde varolan yabancılaştırma mantığına denk düşülmüş, insan çevresine ve topluma yabancılaştırılmıştır. Artık insan yaşamı için gereksinim duyduğu değerleri ve ürünleri üretemez hale gelmiştir. Kapitalizmin pazara yönelik üretimini gerçekleştiren bir iş gücüne dönüştürülmüştür. Kapitalizmin pazara yönelik ürünleri halkın üretmiş olduğu tüm yerel ve evrensel değerleri yoketme çabasına girmiş, bu ürünlerin üretildiği dinamikleri diğer yandan ekonomik bir baskı altına almış ve çökertmiştir.

Tarihsellik ve bütünsellik içerisinde üretilen tüm bu değerlerin yerine içeriği boşaltılmış, yoz ve aslına yabancılaşan, öykünmeci, standart ürünler ikame etmiştir. Kapitalizm yeniden ve benzerlerinin üretilmesine olanak tanıdığı bu standart ürünlerin yanı sıra kitlelerin yaşamı kavrayış ve dönüştürme biçimlerine de tüm kurumları ile nüfus etmiştir.

Kitsch olgusu kapitalizmin yaratmış olduğu bu toplumsal mantık çerçevesinde bu mantığa hizmet eden tüm değerler ve ürünler bütünüdür dersek bu olguyu en geniş biçimi ile ifade etmiş oluruz.

Kitsch, ağlayan çocuk örneğindeki gibi, oradaki duygusallığı aynen onaylamamızı bizden bekler. Kitsch ürünler hemen tanınabilir ve algılanabilir özellikler taşırlar.

Kitsch olgusu, kapitalistleşme süreci içersinde kırsal kesimlerin çözüldüğü ve çarpık kentleşme ile birlikte çarpık kültürlerin hüküm sürdüğü zeminlerde ortaya çıkmaktadır. Bu tanım gereği kitsch olgusu, Türkiye özgülünde yaşanan arabesk kitle kültürü ile içiçe geçmektedir. Biz burada arabesk kültürün tüm kavramları ile tanımını yapmaktansa kitsch üretimine bu kültürün katkıları ve öne çıkardığı zeminlere değinmeye çalışıp arabesk kültür ve kitsch'in birbirini nasıl tamamladığına bir yönüyle işaret etmeye çalışacağız.

Yukarıda kapitalizmin yayılmacı mantığı içersinde kendi anlayışına uygun düşen kültür ve yaşama biçimini nasıl ikame etmeye çalıştığına değinmiştik. Bu bağlamda ele alındığında TC'nin resmi devlet ideolojisi ve tercihi olan kültür ithal ve ikamesinin altını çizmek gerekiyor.

Osmanlı toplumunun yaşam biçimi ve teknolojisini dönüştürmeden TC devleti batılılaşma mantığı ile bir kültür ithalini tüm kurum ve kuruluşları ile topluma yerleştirmeye çalışmıştır. Varolan tüm değerler ile çatışma haline giren bu yeni yapılanma toplumda büyük bir kültür erozyonuna sebep olmuş batılılaşma kavramı ile verilmeye çalışılan burjuva seçkinci anlayışı kişiliksizliği temellendiren ana faktörlerden biri haline gelmiştir. Öte taraftan feodal yapısından kopamayan kendi yaşam biçimi ve ideolojisini tam anlamıyla oluşturamayan burjuvazi gelişen bu sistem içerisinde sürekli bir bocalamayı sergilemiştir (burada iktidarın sınıfsal yapısını da göz ardı etmemek gerekir). Arabesk kültürün gelişimi tarihselliğinin yanısıra 1980 sonrasında

iyice belirgin bir hal almış, bir yaşama biçimine dönüştürülmüştür.

Kitsch olgusu, üretiminin temelini oluşturan kültürsüzleştirme ve içeriksizleştirme ile birlikte arabesk kitle kültürü anlayışının üretimine bu planda denk düşmüş bu anlayışın ürünleri olarak geniş kitlelerce kabul görmüştür.

Arabesk kültürün 1980 sonrasında kitsch ürünleri ile birlikte iyice gelişip palazlandığına değinmiştik. Kapitalizm olgusunun yarattığı kitle ruhu kişiliksiz, yoz, öykünmeci bir yapı oluşturmakta ve ürettiği kitsch ürünler ile onaylamacı, edilgen ve seyirlik bir toplum imajını tekrar tekrar üretmekte olduğunu hatırlayalım.

12 Eylül ile birlikte kesintiye uğrayan sınıflar mücadelesi ile birlikte tüm toplumcu kadrolar ve devrimci dinamikler bir baskı ve yok etme gerçeği ile karşı karşıya kalmışlardır. Aynı rejimin topluma uyguladığı baskıcı ve sindirmeci politika sonucunda sinmiş bir toplum gerçeği yaratılmıştır. Bu noktadan sonra sistem toplumun önüne yeni bir kültür ve yaşama biçimini ekinsel alanda rolü büyük olan iletişim araçları ve medya dolayımlarını da kullanarak toplumun bu sinik ve seyirci kalan yapısını bir yaşama biçimine dönüştürme çabasına girmiştir. Tam da bu planda arabesk kültür ve bir anlamda bunun gelişmesini sağlayan kitsch devletin önünde bulduğu en parlak gerçeklik olmuştur.

Kapitalist üretimin uzantısı olan kitsch de bu anlayışa uygun düşmekte yarattığı normlar ve beğeni düzeyinde tüm farklılıkları ortadan kaldırmakta ve toplumun bu anlayışı tekrar tekrar üretebilmesini ve onaylamasını görsel planda nesneler yoluyla pekiştirmektedir. Arabesk kültür ve kitsch olgusu artık bir yaşama biçimi haline gelmiş kitlelerin tüm yaşamına nüfuz etmiştir. Günlük yaşantımızı oluşturan edip eyleme biçimleri ve anlayışları medyalar dolayımıyla tekrardan üretilmekte, neyi nasıl seçeceğimiz, hangi biçim ve anlayışlara göre yaşayacağımız ve nasıl düşünmemiz gerektiği bu medyalar aracılığıyla günlük yaşantımızda bize kodlar halinde verilmekte ve bilinç altımıza işleyen bu modellere uygun yaşamamız beklenmektedir.

Kitsch, kapitalistleşme süreci içerisinde, kırsal kesimlerin çözüldüğü ve çarpık kentleşmeyle birlikte çarpık kültürlerin hüküm sürdüğü zeminlerde ortaya çıkıyor.

Kitsch ve Sanatsal Üretim Arasındaki Farklılık Nedir?

Kitsch, kitleler açısından bakıldığında son derece çarpıcı ve çekicidir. Çünkü bu ürünlerin hepsi oldukça yoğun bir duygusallığı içerir. Resimsel alandaki örneklerinin çoğu, figüratif eğilimlidir. Burada güdülen amaç, izleyiciye yeni bir pencere açmaktan çok resmin karşısında kendini güvenli ve rahat hissetmesidir. Kavramları sorgulamaktan çok onları aynen onaylamamızı bizden bekler. Ağlayan çocuk örneğinde olduğu gibi, oradaki duygusallığı aynen onaylamamızı beklerken bir duygu sömürüsüyle temellenir. Kitsch ürünler hemen tanınabilir ve alımlanabilir özellikler taşırlar. Kitsch, bilinen ve kabul edilen şeyleri yeniden onaylamamız isteğiyle önümüze bir kez daha getirir. Bu ürünlerin mesajları ve isimleri tam bir beraberlik içerisindedir. Bir yapıt çağrışımlardan uzaklaşıyor ve belli bir mesajı en keskin biçimde aktarıyor ise kitsch yönünden o kadar başarılıdır. Kitsch, üretilen nesneyle ilgili bilgilerimizi ve ona yönelik ilgi ve çağrışımlarımızı geliştirmez.

Kapitalist kitle kültürü ve arabesk tanımlamalarını hatırlar isek kitsch'in üst sınıflara yükselmek isteyen kitlelerin arzularını imleyen üretimlerde bulunduğunu ve Türk toplumu ile nasıl içiçe geçtiğini anlamamız daha kolay olacaktır. Kitsch'e örnek resimsel alanda; ağlayan çocuk, dua eden küçük kız, içki içen yaşlı adam portreleri ve çeşitli dinsel ve duygusal görünümler içeren resimler her türlü eşyanın üzerine çeşitli baskı teknikleriyle çoğaltılarak üretilen resimlemeler, çay tabaklarından bakır ve gümüş işlemeli süs tabaklarına, boyacı sandıklarından kartpostallara, şehirlerarası otobüslerin üstlerine, halıdan kilime modadan tüm gereçlere kadar uzanan bir zincir oluşturmuştur. Hemen her yerde rastlanan malzemesi ve içeriği çarpıtılmış binlerce irili ufaklı heykelcikler de bunlara birer örnektir. Ayrıca gazetelerde, dergilerde ve diğer medyalarda duvar afişleri ve reklamlarda sayısız kitsch ürünlerine rastlamaktayız. Özellikle medyalar aktarmak istedikleri imajları bu ürünlerin seçkin örnekleriyle vermektedirler. Yaratıcı sanata gelince; sanatsal bir çaba ile üretilen ürünler belli bir öğretiyle temellenir ve bu öğretinin nasıl bir sanatsal ürüne dönüşeceği ve biçimleneceği kaygısını taşır. İzleyicisine yeni pencereler açarak çeşitli çağrışımlar yoluyla algılama yöntemleri sunarak bir gerçeği dolaylı ve yeni bir biçimde aktarır. İzleyicisini kendi bütünlüğüyle kavrayarak onu algılama ve araştırmaya yönlendirir. Ve izleyicisinin anlağında öznel olarak üretilen bu gerçeklik kişinin bireysel ve toplumsal yaşantıyı tekrar yeni biçimleriyle sorgulamasını ve araştırmasını beraberinde getirir. Kişi bellek bankaları yoluyla bu birikimini günlük yaşantısında yeniden üretmeye dönüştürür. Son söz olarak, bu noktadan sonra bizlere düşen görev toplumun bu edilgen yapısını kırmak, sahte imajları kaldırmaya yönelmek, yeni norm ve anlayışları toplumsal temellere dayandırarak belirlediğimiz yeni dinamiklerde tekrardan üretmek ve bu aktiviteye kitlelerin geniş katılımını mümkün kılmanın yollarını bulmak olmalıdır ❑

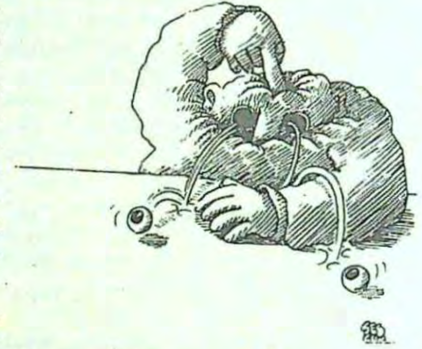
Modern toplum, gündelik yaşam ve egemen ideoloji

Gündelik yaşamın otoriter sürekliliği

Oğuz Bilici

Gündelik yaşam, belirli bir zaman-mekan ekseninde insanların sürekli ilişkide bulunduğu, belki de ilk bakışta "eşit" sayılabilecekleri toplumsal-kültürel bir alandır. İş-eğitim-eğlence gibi eylemlerin karşılığını bulduğu ve sonuç olarak varolan yaşamın yeniden üretildiği alan olarak gündelik yaşam, toplumsal-ideolojik-tarihsel bir çözümlemenin de anahtarını içinde barındırmaktadır. Bu anahtar olma pozisyonunu Adorno, Horkheimer, Reich gibi düşünürlerin Nazi döneminde Alman toplumunun psiko-sosyolojik coğrafyasını çıkarmak için kullandıkları, bilinen bir örnektir. Fakat olağan olmayan koşulların incelenmesindeki tavrın, "bugünü" anlamak için nasıl kullanılacağı da ayrı bir sorun olarak ortada durmaktadır. Ve bunun için de ilk önce "bugünkü" yaşamın köklerini incelemek gerekmektedir.

Aydınlanma, "eski toplumun" kavramları yerine yeni bir zihniyet ve bunun araçlarının tartışıldığı bir ortamı tanımlamaktadır. Modern toplumun zihinsel gereksinimlerini sistemleştiren bir ideoloji olarak şekillenen aydınlanma ideolojisi, aynı zamanda toplumsallaşmanın merkezi bir statü kazandığı, siyasetin "meşru" bir katılımla yaygınlaşma eğilimi taşıdığı, düzenin ritmini artıran pazar ekonomisinin etkin bir güç olarak varlığını hissettirdiği bir döneme rastlar. Yaşam biçimini temelden değiştiren bu olgular edebiyat-felsefe-bilim gibi alanlarda da yeni düşünüş tarzlarını beraberlerinde getirmişlerdir. Fakat tarihsel evrim, sistemin yaygınlaşarak kendini yeniden üretecek mekanizmalar yaratması ve bir "karşı tarihin" oluşumu pahasına kendini pekiştirmesiyle geçmiştir.

Kapitalist sistemi belirli dönemlere ayırma işi, öncelikle kullanılan araçların türü ve bürokratik mekanizmanın yaygınlığı gibi ölçütlerle başlamalıdır. 20.yüzyılda ise sistemin kendine yeni meşruiyet alanları bulduğu ve "teknolojik devrimin" sonuçlarının toplum adına rasyonalize edildiği görülmüştür.

Toffler'in disiplinli anlatımıyla Zamyatin'in anti-ütopyası arasında kurulacak bir paralellik, yok olmaya yüz tutan tekil insanın hiç de yabana atılamayacak sorunlarını düşünmemizi sağlar.

Toplumsal değerlerin oluşma hali ve çıplak olmayan zor olarak: Egemen zihniyet

Toplumsallaşmanın "zorunlu" bir eylemden çıkarak bir gereklilik olarak düşünülmesi, aynı zamanda ekonomi-siyaset-felsefe gibi kişisel olmayan alanların yerleşiklik kazandığı bir döneme rastlar. Aralarındaki mekansal uzaklığa karşın toplumsallaşma hem üretim hem de tüketim ilişkilerinin yeniden şekillendiği bir alandır. Farklı toplumların ahlak-hiyerarşi yapısı değişik, hatta birbirine zıt olsa da, ahlak-hiyerarşi gibi kavramların toplumsal olması, durumun "genel eşitleyicisidir". İlkokulda bile, ahlak-töre-adetlere uymanın toplum içerisinde olmak için yeterli olacağı düşüncesi genel kabul gören ve daha da önemlisi "toplumsallığın devamı" için gerekli olan bir normdur.

Kişi için pek de zararlı görünmeyen bu kavramlar, "toplumsal araçlar" haline geldikçe insanın karşısına bir tehlike olarak çıkmaktadırlar. Egemen zihniyet olarak -ki bu kavram egemen sınıftan daha geniş bir zemine oturur- tasarlanan bu ilişki tarzı, çıplak zorun sömürücü içeriğinden daha etkin bir şekilde yaşamımızı kontrol altına alır. Örneğin, herhangi bir işte çalışan insan, bir banka müdürünün, üst düzey bir askerin statülerinin "haklı" ve gerekli olduğunu düşünmektedir. Çünkü toplumsal denen bu alan, karmaşık ilişkileri barındıran bir yarışma pistidir. Müdür "çalışmış ve kazanmış"tır.

Egemen zihniyet ve yeniden üretim alanı olarak gündelik yaşam:

Gündelik yaşamda pek çok sıradan olayla karşılaşabiliriz. Son model arabalar, renkli afişlerle donanmış bir mağaza vitrini, bankada yanyana çalışan insanlara karşın geniş odasında çalışan müdür vs.; bütün bunları bir kavram altında incelemek hayli güç. Fakat bütün bu rastlantılar aynı zamanda bir zorunluluğun parçası olarak düşünüldüğünde, "meşruluk" kazanacaktır. Bu meşrulaştırma, varolan ilişkilerin yeniden üretilmesiyle, içinden çıkılmaz bir labirent halinde karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu çıkmazın üzerinde, modern toplumun bize sunduğu yegane hizmet, dünyanın karmaşasını danışacağımız otorite olan medyalardır. Gündelik yaşamın rahatlatıcı olmasını sağlayan medyalar, günlük karmaşanın uzağında dramatik biçimlerde yaşamımızı kontrol eden araçlar olacaktır.

Toplumsallaşma araçları ve tüketimin nesnesi olarak insan

Doğal olan, insanın tüketimin öznesi olmasıdır. Fakat bu doğal yapının parçalanması insanın politika, ekonomi gibi alanlardan uzaklaştırılarak "nesneler" haline getirilmesiyle başlar. Bu parçalanma otomasyon, yeni demokrasi, hiper tüketim adlarını alsa da aydınlanma dönemi dünyasının öznesi olan insan düşüncesinin, insanın nesne olmasıyla yokolduğu görülmektedir. Başlangıç noktası insan olmayan tüketim anlayışı, tüketim nesnelerine uygun tipolojileri yaratarak bu zemini meşrulaştırır. Fast-food tarzı yemek kültürü hızlı yaşamın bir parçası olarak algılanırken, "bilgi", bilgisayarın elinde bir "nesne" olarak hizmete sunulmaktadır. Bu iki örnek, varolan yaşamın doğal bir parçası olarak kabul görmektedir. Tüm bunlar, toplumla kuracağımız ilişkide varolan zemini ve toplumsallaşmayı, sistemin bize sunduğu biçimiyle kabullenmemizi sağlamaya yöneliktir.

Modern dünyanın bize sunduğu tek hizmet, dünyanın karmaşasını danışacağımız tek otorite olan medyalardır.

Modern toplum-ideoloji ve pratik

Modern toplum, ilişkilerin modernize olduğu, geleneksel değerlerin yıkıldığı, insan için bir devrim niteliği taşıyan bir dünyada kurulmuştur, ancak içinde kendi engellemelerini de üretecek bir ortam yaratmıştır. Bugün modern toplumun, -birçok ideolojiyi içinde barındırsa da, genel bir ideolojinin tahakkümü altında olduğundan bahsedilebilir. Varolan toplumun olabilecek en iyi yaşamı sunduğuna olan inanç ve bunu pekiştiren "teknolojik rasyonalite"nin güncelliği, bu ideolojiyi tanımlamaktadır. Tekniğin hızla geliştiği iddia edilen bir zaman diliminde, ondan payını almamak ilkellik olarak adlandırılmaktadır. Modern toplum, her zaman pragmatik bir yapıda olan ideolojisini, "gelecek toplumların yüksek teknolojisi" kavramı üzerine kurmaktadır. Pratik ise bu ideolojinin yansısını bulduğu mekanları içermektedir. Gündelik yaşamı standartlaştıran hizmetlerin (kamu-eğlence sektörü ve diğerleri) modernleştirilmesi, George Simmel'in dediği gibi parçalayıcı ve bütünleyici bir ritmle işleyen yaşamın tek tek parçaları üzerinde genel bir yaşam tarzı kurma işlevini yüklenmektedir.

Gündelik yaşam ve Marksizm

Marx'ın metinleri yaşadığı dönemle birlikte düşünüldüğünde daha anlaşılır olmaktadır. Bunun temelinde ise yöntemin saflığı ve genelliğinden çok, dönemin bir "karşı tarih" ve buna dayalı olarak ekonomi, ideoloji ve felsefede bir "karşı hegemonya" oluşturma çabası yatmaktadır. Ve bu çabanın öznesi de proletarya olmuştur. Marx'ın metinleri üzerinden yüzyıl bile geçmeden 2. Enternasyonal'in hayaleti Marksizmin üzerine yapışırken, Bolşevik Devrimin zorlukları içerisinde Marksizmi kültürel alanda yeniden üretme çabasına giren çoğunlukla Avrupalı düşünürler, Marksizmle hayatın içinde yeniden karşılaşmaya çalıştılar. Bu tarihsel bir dönemdi.

Dogmalaştırılan Marksizme karşı Marksizmi gerçek anlamda yeniden şekillendirme çabası, bugün için de olumlu bir mirastır. Yeni Sol'un Marcuse ve Reich'ı bu geleneğin temellerini yakalayarak, pratik olarak irrasyonel bir sisteme karşı alternatif yaratma çabasının ancak onun meşrulaştığı temel birimlerin sorgulamasıyla başlayacağını düşünmektedirler. Günlük yaşam üzerine araştırmaların temel ekseni böyle belirlenmiştir. Politik katılım, teknoloji, cinsellik, ahlak ve diğer alanların sorgulanması ve yükselen sol bir dalganın üzerine oturan bu "aydınlanma biçimi", getirdiği yeni sorunlarla karşımızda durmaktadır. Teorik olarak saptanan alternatif olma durumu gündelik yaşamda kendine bir alan bulmayı, belki de "kamusal alan" tartışmalarına yolaçan hegemonyanın yerleşiklik kazanmasını hedeflemiştir.

Sonuç yerine ilk söylenebilecek söz, gündelik yaşamın Ünsal Oskay'ın dediği gibi günümüz toplumlarındaki siyasal iktidar ilişkilerini anlamamıza yarayacağıdır. Bu çabanın gündelik yaşamı dönüştürecek bir toplumsal projenin üzerine oturtulması, "varolan sosyalizm"lerin iflasına yolaçan dinamiklerin sorgulanması ve diğer yandan, hala alternatif olduğumuz inancını yaygınlaştırmanın başlangıcı olacaktır ❑

Kırmızı Pazartesi

Bir Latin trajedisi

Metin Demir

Bir insanın ölümü trajedidir. Bu nedenle Santiago Nasar'ın ölümü etrafında kurgulanan Marquez'in "Kırmızı Pazartesi " adlı uzun öyküsü bir trajediyi anlatır. Ama bu bir Latin Amerika trajedisidir. Diderot'nun "trajedi bireylere ilişkindir" saptamasını olumsuzlayacak tarzda kurgulandığı için Latin Amerika trajedisidir. Efsane, gelenek, toplumsallık, doğayla içiçelik vb. faktörlerin birey üzerindeki egemenliği Latin dünyasının özellikleri olduğundan , Santiago'nun ölümünde, kendisi değil, bütün bu kavramların trajedinin kuruluşundaki ağırlıkları önplana fırlar. Marquez'in bir edebiyat biçemi olarak fantazyayı seçmesi, düşle gerçekliğin, toplumla insanın, gelenekle bireysel iradenin , doğayla bedenin içiçe geçtiği Latin gerçekliğine denk düşer. Marquez'i okuduğunuzd,a yüzünüze yapışkan bir tropikal rüzgarın çarptığını duyumsarsınız; ya da mistik çağrışımlar yapan kızılderili türkülerini duyar gibi olursunuz. Öykü sona erdiğinde Santiago'nun ölüp ölmediği, ya da ölümü hakedip etmediği buğulu bir camın ardında gibidir ve öykü sanki 27 yıl değil asırlar öncesinden seslenen büyülü bir efsanedir.

"Sinemanın tam da görsel yanı, edebiyat karşısında zayıf düşürür onu. Sinemanın görsel yanı o denli dolaysız, o denli güçlü ki, seyircinin bunun ötesine geçmesi çok zor. Edebiyatta insan çok daha ötelere gidebilir ve aynı zamanda görsel, işitsel ya da başka türden etki yaratabilir." (G. G. Marquez)

Sinema için "edebiyat uyarlamalarının" hep zor olduğu söylenmiştir. Doğrudur da. Bir "savaş ve Barış" ile ya da " Kırmızı ve Siyah"la aynı anlatım olanaklarına sahip olmaksızın yarış kulvarına çıkmak, sonuçta büyük bir ihtimalle düşkırıklığı yaratacaktır. Buna karşın sinema, edebiyata el atmaktan hiç vazgeçmemiştir. Sayıları az da olsa parlak örneklerin varolduğunu söylemek gerekiyor. Böylesine zor bir işi yukarıda anlatmaya çalıştığımız fantastik öyküde denemeye kalkmak gerçekten de başlangıçta düşkırıklığını kabuletmek demektir. Rosi'nin filminde öykünün tadını bulabilmek olanaksız. Belki ona öykünmese izlenebilir bir film olabilirdi; ama Kırmızı Pazartesi'nin tadı sürekli olarak onu gölgede bırakıyor.

Önce mekan: Latin Amerika'nın egzotik doğa örtüsü yerine bir "safari parkı"nı çağrıştıran görüntülerle bir türlü istenen atmosfer yaratılamıyor. Oyuncular açısından da durum pek farklı değil; Ornella Muti ve A. Delon kanı kaynayan bir Latin insanından çok, İtalyan kenar mahaelle kişiliklerini çağrıştıran oyunlarıyla bu suniliği pekiştiriyorlar. Mekanın kullanımı ve oyunculardaki sunilik birleşince, ortaya İtalyan havasını sürekli hissettiren bir film çıkıyor. Sinemada İtalyanlar tarafından çevrilen Amerikan kovboy filmlerini nitelemek için kullanılan "Spagetti Western" nitelemesinden hareketle Rosi'nin Kırmızı Pazartesi'sini de "Spagetti Southern" (İtalyan gözüyle çekilmiş bir Latin Amerika öyküsü anlamında) olarak adlandırmak herhalde en doğru olanı.

Belki bu filmden, Santiago Nasar'ın gerçekten suçlu olup olmadığı, ölümünden herkesin haberi olmasına rağmen onun niçin olmadığı, annesinin Santiago eve kaçmaya çalışırken niçin kapıyı kapattığı gibi cevaplanması zor sorularla ayrılacağız. Ama dedik ya bu bir trajedidir. Ve her trajedi, önlenemezlik, önceden belirlenmişlik ve onu yaşayacak olan tarafından bilinmezlik üzerine kurulu değil midir? Marquez'in deyimiyle "Hiç bir ölüm böylesine önceden bilinmemiştir". Ölümü yaşayacak olan Santiago Nasar'ın dışında... ❑

Sinemada yeni bir ideolojik kılıf

Terminator ve teknoloji

Burak Vahapoğlu

Dokuz hafta boyunca sinema salonlarını işgal eden Terminator, nihayet geçtiğimiz hafta sona erdi. Bu bütün zamanların en pahalı filmi, hedeflerinin de üzerinde bir ticari başarı göstererek dışpazarda 200 milyon doların üzerinde hasılat, Amerika'da gişe rekorları kırarak bütün zamanların en kar getiren filmi de oluverdi. Bu büyük ticari başarının ardında, başrolde tam bir vitrin yıldızı Schwarzenegger'in şişkin pazuları ile boy göstermesi, müziklerin piyasanın büyük rock gruplarından Guns and Roses tarafından yapılması ve eldeki malın en büyük oranda tüketilmesi için medyanın kamuoyu oluşturmaktaki etkisinin iyi kullanılmış olmasının yanı sıra, filmin ana eksenini oluşturan çok önemli bir nokta var ki, o da teknoloji.

Artık bizim toplumumuzda da kendini ağır bir şekilde hissettirmeye başlayan teknoloji, sahip olduğu imkanlarla büyük bir tüketim arzusunu da beraberinde getiriyor. Fakat bu tüketim arzusu, maliyetinin çok yüksek olmasından dolayı, ileri teknolojinin ürünlerinin çoğuna tam olarak sahip olunamasa bile, bir şekilde onunla ilişkiye geçme imkanlarının sağlanmasından doğan fırsatlarda kendini gösteriyor. Bir taraftan teknoloji ile her kısmi ilişkiye olan hayret ve hayranlığı bir nebze daha artırıyor. Bu da, teknolojiye sahip olan sınıf için gittikçe gücü artan bir ideolojik aygıt durumuna geliyor.

Terminator'da insanların tam olarak sahip olamadıkları teknoloji ile sınırlı ve edilgen ilişkilerinin sinemadaki en ileri örneklerinden biri. Burada bilgi işlem teknolojisi sektörünün en büyük şirketlerinden Silicon Graphics'in titizlikle hazırladığı görsel efektler yardımıyla teknolojinin neleri hayal ettirebilecek duruma geldiği gösterilerek, hem izleyicinin bir türlü tam sahip olamadığı gelişmelere hayretle açtığı ağzı bir karış daha açılıyor, hem de filme hakim olan hızlı tempo bu hayretle birlikte bir dramatizm oluşturup diğer ideolojik mesajlara bir kamufle oluyor. Bu kamufle edilenler arasında, insanlığı kurtaran kahramanlar gibi artık iyice kanıksadığımız öğeler dışında, geleceğe ve bugüne ilişkin bir takım kurgular oldukça ilginç.

Bunlardan biri 1997'de başlayan bir nükleer savaş. Aslında soğuk savaşın sona erişinin getirdiği nükleer silah indirimi konusundaki görüşme ve anlaşmaların sonucunda hafifliyor gibi gözüken gelecekte olası bir nükleer savaş tehlikesi, Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilanlarıyla farklı cumhuriyetler içinde kalan silahların ve yine cumhuriyetlerdeki ekonomik kriz nedeniyle ülkeden ayrılacak özellikle nükleer fizikçilerin üçüncü dünya ülkelerine gitme tehlikeleriyle tekrar gündeme geldi. Ancak bu savaşın sebebi Terminator'da sadece nükleer silahlar üzerindeki insan inisiyatifinin kaldırılıp bilgisayarlara terkedilmesi ve bunun sorumlusu olarak da bu bilgisayar sisteminin geliştiricisi bir bilimadamı olarak gösteriliyor. Sonuçta da, bu sistemin koşullarının ortadan kaldırılarak ve nükleer silahlar tekrar erdemli insanlığın ellerine bırakılarak üç milyar insanın ölmesi engelleniyor. Böylelikle silahların insanlığın elinde oluşuyla zararlı olmadıklarını, hatta kahramanların silahlarını nasıl doğru için kullandıklarını görerek yararlı bile olabildiklerine ikna oluyoruz. Mesele, silahlar değil, onu makinaların mı yoksa insanın mı kullandığı.

İkinci kurgu da, makina insan savaşı. İnsanlığı yok etmek için nükleer savaşı başlatan ve üç milyar insanı yokeden bilgisayar, bu sefer savaştan sonra kalan insanları da yoketmek için makinalar üreterek insanlıkla olan savaşını sürdürüyor. Sanayi devrimi sonrası başlayan makina-insan mücadelesi, o zamanlar işsiz kalanlar arasında makinaya olan nefret ve bunun sonucu makina kırma olarak kendini göstermişti. Bu, o dönem için doğal bir tepkiydi. Çünkü işsiz kalan işçilere problemin makinalardan değil üretim ve bölüşüm ilişkilerindeki çarpıklıktan kaynaklandığını aktaracak herhangi bir özne yoktu. Muhakkak ki Terminator, ortaya koyduğu makina insan karşıtlığında, bir makina kırıcılık önermiyor. O, bir takım problemleri kötü makinalara devrederken, bu problemleri yine insan denetimi altındaki iyi makinalarla hallediyor. İnsan-makina mücadelesine, makina kırıcılarınınki kadar bile etkili bir çözüm bulamıyor. Fakat bu çözümü kabul ettirmekte, makina kırıcılarının çekiçlerinden çok daha güçlü modern teknolojinin imkanlarını kullanıyor ❑

Mehmet Uzun'la söyleşi

Kürtçe yazında gelenek yaratmak

Ayşe Öktem

1977 yılından beri yurtdışında İsveç'in başkenti Stockholm'de yaşıyor Kürt gazeteci ve yazar Mehmet Uzun. Dört romanı çıkmış bugüne kadar; 1984 yılında Tu (Sen) bir cezaevi romanı; 1987'de Mirina Kaleki Rind (Güzel Yaşlı Adamın Ölmesi), Avrupa'da yaşayan genç bir Kürt'le, Suriye'nin bir köyündeki bir ihtiyarın ilişkisi; 1989 yılında Siya Evine (Aşkın Gölgesi), sürgünün ve aşkın romanı ve son olarak da Rojok Ji Rojen Evdale Zeynike (Evdale Zeynike'nin Günlerinden Bir Gün) anlatıların iç içe girdiği bir uzun hava.

Türkçe yayınlanmış romanım yok daha. Birkaç yayınevi istedi, ama ben kabul etmedim. Romanlarımın önce kendi dilimde çıkmasını istiyorum. Benim yurtdışında olmamın en önemli nedeni Kürtçe yazmaktan dolayı aldığım cezalardır. Zaten Kürtçe yazmaya başlanıldığı an cezaya tabi tutuluyordu, kısa zaman öncesine kadar. Bu nedenle Kürtçe yazmak benim için ahlaki, siyasi, ideolojik bir tercih. Kürtçe'den dolayı uzun yıllardır yurtdışında kalmak zorundaydım ve romanlarımın önce Kürtçe çıkmasını istiyorum. Bir diğer sebep de, Kürtçe şimdi yeni yeni Türkiye'de okunmaya, yazılmaya başlanacak. Romanlarım önce Türkçe, sonra Kürtçe çıksa, ya da ikisi aynı anda çıksa, okuyucular Türkçe okumayı tercih edecekler. Okuyucuların önce Kürtçe'den okumalarını istiyorum oysa, zor da olsa. Bu, bir gelenek yaratabilmek, Kürtçe yazında bir gelenek yaratabilmek için zorunlu.

Ama romanlarımın Türkçe'de yayınlanmasını istiyorum, arzuluyorum, çünkü Türkiye'liyim. Ve Türk okuyuculara sunabileceğimiz bir edebiyatın da olması gerekli diye düşünüyorum. Böyle bir edebiyatımız var ve bunu sunmamız gerekli. Kürtçe yayınlandıktan bir süre sonra da Türkçe yayınlanmasını istiyorum. Bir yayınevivle anlaşmamız var. Önce Kürtçe, bir süre sonra, o arkadaşlar ve ben uygun gördüğümüzde Türkçe yayınlanacak romanlarım.

Romanlarının kahramanları gibi, Siya Evine'deki diyar diyar sürgünü gezen ve okuyucularına da -duyduğum kadarıyla- gezdiren Mehmet Selim Bey gibi Mehmet Uzun'da da hazin bir hasret var, yılların sürgünü ardından, o Welate Xeribiye'nin "zenginleştirici hüznü" ardından artık dönmek istiyor memleketine.

Kesin bir dönüş konusunda aceleci olmak istemiyorum, çünkü ben 14 yılı aşkın bir süredir yurtdışındayım. Ben çok değiştim ve sanırım Türkiye de çok değişmiştir. Alıştıra alıştıra dönmek istiyorum. Fakat büyük bir özlem, büyük bir hasret içindeyim.

Kürdüm, Kürt bir yazarım. Dilime, kültürüme, halkıma karşı bir sorumluluğum, bir görevim var. Ama aynı zamanda Türkiye'liyim. Türk arkadaşlarım var. Zannediyorum İstanbul'da olsam, bir yararım, daha fazla yararım olur. Bir zenginliğe katkım olur. Ama tehlike olarak görülüyorum. Bölücü, separatist olarak görülüyorum. Potansiyel tehlike olarak görülüyorum.

Romanlarına kısmen sahne olan o eski İstanbul'un kültürel zenginliğinden bahsediyor. Metropol ve özellikle de İstanbul insanının sürekli dışardan, kendisine az çok yabancı kültürlerden gelen göçmenlerin yakınmasından, bunlara zaman zaman düşman gözüyle bakmasından konuşurken, kente ve kentin kültürel yaşamına olumsuz etkide bulunanın, gelenler değil, gidenler, gitmek zorunda olanlar, çoktan gitmiş olup, yanlarında zenginlikten bir parça götürmüş bulunanlar olduğunda birleşiyoruz.

Bugün İstanbul'da Kürt müziği olarak İbrahim Tatlıses'in Kürtçe söylediği türküler biliniyor. Ne kötü değil mi? Böyle bir müzikle yola çıkan bir kuşaktan hoşgörü beklenemez tabii. Bunun yerine 80 kişilik bir Dihok orkestrası olsa, olabilse ve Kürt müziğini salonlarda sunabilse farklı bir kültür oluşur bütün toplumda. Ona izin verilmiyor ama, İbrahim Tatlıses'e veriliyor. Devlet bunu böyle yapıyor, bu hale getiriyor. Kürtlüğü bunların eline bırakıyor. Kürtleri böylelerinin temsil ettiği, sözcü-

sü olduğu bir hale getiriyor.

Kürt ulusunu başkaları temsil ediyordu bir zamanlar İstanbul'da.

Şimdi 1920'lere kadar İstanbul Kürt aydın hareketi için bir merkezdi. Zaten o dönemlerde Kürdistan, bugün olduğu gibi dört parçaya bölünmüş değildi. Ufak bir parçası İran sınırları içindeydi; diğer büyük parça Osmanlı denetimindeydi ve o bölge de yarı otonomdu. Çeşitli sebeplerden -politik, kültürel, sosyal- Kürt aydınlarının bir bölümü İstanbul'a yerleşmişlerdi. Baban hanedanı, ünlü ulusal liderimiz Ubedullah Nehri'nin ailesi ve niceleri, İstanbul'a yerleşmişti. Bunların yanısıra şimdi Irak Kürdistan'ı olarak değerlendirilen bölgeden Süleymaniye, Kerkük gibi kentlerden gelen çok sayıda Kürt entellektüeli yaşıyordu İstanbul'da.

1900-1920 arası Kürt dili ve edebiyatı konusunda büyük bir rönesansın yaşandığı bir dönemdir. Tüm bunlar İstanbul'da oluyor. Çok gelişkin kültürel ve sosyal örgütlenmeler var. Kadın dernekleri kuruluyor, gençlik dernekleri oluşuyor. Yayın organları çıkartılıyor. İlk Kürt öyküsü sözgelimi 1913'de İstanbul'da yazılmıştır. İlk Kürt piyesi 1918'de yine İstanbul'da yazılmıştır. İstanbul, bu yoğun Kürt dili ve edebiyatı rönesansının merkeziydi. Bizim en kaliteli dergilerimiz, o dönemde İstanbul'da çıkmıştır. Osmanlı devletinin yıkılması, önce Sevr anlaşması, ardından Lozan -buralara ayrıntılı girmek istemiyorum- daha sonra Kürdistan'ın dört parçaya bölünmesi ve Türkiye'de yeni bir politikanın, Kürtlere karşı yeni, baskıcı ve totaliter bir politikanın izlenmesi sonucu hemen bütün o aydınlar değişik yerlere sürgüne gitmek zorunda kaldılar. Yüzelliler diye ünlü bir sürgünler listesi vardır ve o listenin önemli bir bölümü Kürt'tür. İstanbul'da kalanlar, kalabilenlerin bir çoğu da Şeyh Sait hareketi döneminde Diyarbekir'de, Elazığ'da idam edildiler. Diğerleri ise, açık, devrimci, Kürtçü yanlarını bir yana bırakıp dine sarıldılar. İslam'ın savunucusu ideologlar haline geldiler. Said-i Kürdi ya da Said-i Nursi bunlardan birisidir. O dönemdeki aydınlarımıza baktığımızda günümüzün Kürt aydınlarından çok daha üretken olduklarını görüyoruz. Bir kere çok daha modernler. Bir yenileşme hareketinin içindeler. Fransa'daki aydınlıkçı hareketten esinlenirler. Dünyaya bugünkünden çok daha açıklar.

Öfkesini saklamıyor Mehmet Uzun. Hem kitle kültürünün örneklerini sunanlara, hem de kültürel kimlik mücadelesi adına ilkelliği savunanlara...

O günlerden gelelim bugünlere. Türkiye'deki metropollerdeki Kürtleri soracağım. Kanımca, günün birinde bir Kürdistan devleti -dört parçanın birleşmesiyle olsun, başka bir biçimde olsun- kurulsa da Türkiye'de özellikle Türkiye'nin metropollerinde büyük bir Kürt topluluk kalacaktır. Bu durumda, bugünden başlayarak, Türkiye'deki Kürt aydınlarının işlevi ne olmalı?

Kürtler, her alanda toplumsal yaşama eşit koşullarda katılmalı. Yazarsa, diğer yazarlarla, doktorsa diğer doktorlarla. Belirli bir asimilasyonu, uyum sağlamayı olumsuz görmüyorum. Asimilasyon insanları birbirine yaklaştırır, ortak değerler yaratır ama ancak kendiliğinden olduğunda. Zorla asimilasyon zaten mümkün değil, çünkü insanlar kabul etmez, insana karşıdır. Ama sözgelimi Amerika'daki asimilasyon olumlu bir asimilasyondur, çünkü doğaldır. İsviçre'de bir Alman aile Fransızca konuşulan bölgeye gittiğinde asimile oluyorsa bu doğaldır. Ancak Türkiye'de zoraki bir asimilasyon deneniyor. "Senin dilin yoktur" deniliyor gözünün içine baka baka. Bu tehlikeli. Ama İstanbulda'daki Kürt zamanla asimile olacaksa, kendi tercihidir ve olumludur. Nasıl Osmanlı'daki Kürt aydını, yaşadığı kentle kaynaşmışsa, öyle olacaktır. Almanya'ya yerleşmiş Kürt ailesinin, Türk ailesinin ikinci üçüncü kuşak çocukları doğal olarak bu toplumun bir parçası haline geleceklerdir. Kötü olan, antidemokratik olan ve insanlar tarafından reddedilen ise zorla asimilasyondur.

Çok kültürlü bir İstanbul'un yeniden yaratılması...

Kişi olarak ben çok arzuluyorum. Siya Evine'nin kahramanı tipik bir İstanbul'lu, Kürt kökenli bir İstanbul aydınıdır. Fakat 1923'ten sonra sürgün edilmiş ve İstanbul'u bir daha görememiş. Tüm hayatı boyunca bunu kendisinden duydum eski özel görüşmelerde, artık yaşamıyor. Yeniden İstanbul'da Galata'da, Çerkez kızlarının çiçek sattığı bir Rum lokantasında, Rum müziği dinlemek arzusuyla yaşamış ve bu arzuyla ölmüş. Yürekten arzuluyorum, İstanbul yeniden o konuma gelsin. Çünkü Kürt'lerin de Türk halkına, Türkiye'ye verecek çok şeyleri var. ❑

Kine em? (*)
Ateşin ve güneşin çocuklarına dair

"Aydınlanma", burjuvazinin kendini gerçekleştirebilmesi, dünya anlayışını inşa edebilmesi için tasarladığı bir kavramdır. Özünde bir "karşı çıkış" hareketi olan aydınlanma, birey-toplum-akıl gibi kavramların, metafizik önyargıların ötesinde düşünmek ve yeni bir gelecek kurmak açısından tarihsel bir aşamadır. Tarihselliği, farklı koşullarda, farklı şekillerde biçimlenmesini beraberinde getirmiştir. Aydınlanmanın evrimi aynı zamanda dünya hakkındaki bilgilenmenin dönüşümüdür de. Bu çerçevede düşündüğümüzde, "Kürt aydınlanması"nın varolan birikimleri üzerinde yükselerek gözler önüne geldiğini söyleyebiliriz. İngiliz ve Fransız aydınlanmasından köklü bir farklılık olarak resmi ideolojinin içerisinde aktif mücadeleyle kendini gerçekleştiren Kürt aydınlanması, yayın dünyamızda da yansımasını bulmuş, bir çok kitap, dergi çıkarılmıştır. Kürtler üzerine çıkan, dolaylı, dolaysız bütün eserleri gözden geçirdiğimizde ilginç bir tablo çıkıyor ortaya. En ağırlıklı işlenen konu, Kürtlerin tarihi ve kökenine ilişkin. Unutturulmak istenen bir halkın çığlığı gibi işlenen bu yapıtlar arasında Nikitin'in "Kürtler Üzerine Sosyolojik İncelemeler" (Deng Yayınları), Arşak Polodyan'ın "7-10. Yüzyıl Kürtler Üzerine" (Özge Yay.), Cemşit Behar'ın "Kürt Tarihi ve Uygarlığı Üzerine" (Kaynak Yay.), İhsan Nuri Paşa'nın "Kürtlerin Kökeni" (Doz Yay.), Alpay Kabacalı'nın "Tarihimizde Kürtler ve Ayaklanmaları" (Cem Yay.), Botan Ahmedi'nin "Kürtler ve Kürdistan Tarihi" (Fırat- Dicle Yay.) gibi eserler aynı perspektifi paylaşmasa da bu konuda genel bilgileri edinmemizi sağlayacak niteliktedir. Yine "Aşiretten Ulusallığa Kürtler" (Fırat-Dicle Yay.), "Mahabat Kürt Cumhuriyeti" (William Agleton-Koral Yay.), "Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan" (Hasan Yıldız-Koral Yay.), "Kürdistan Teali Cemiyeti" (İsmail Göldaş-Doz Yay.), "Kürtler İsyan-Tenkil" (Hıdır Göktaş 1-2, Alan Yay.), "Avukatsız Halk Kürtler" (Dr. Heinz Geistner-Akyüz Yay.), "İttihat Terakki ve Kürtler" (Naci Kutlay-Koral Yay.), "Cumhuriyet Halk Fırkası ve Kürtler" (İsmail Beşikçi-Belge Yay.), "Uluslararası Sömürge Kürdistan" (İsmail Beşikçi-Belge Yay.), "Samsun'dan Lozan'a Mustafa Kemal ve Kürtler" (Abdurrahman Arslan-Doz Yay.), "Paradigmanın İflası-Resmi İdeolojinin Eleştirisi" (Fikret Başkaya-Doz Yay.), "Musul-Kerkük Sorunu ve Kürdistan'ın Paylaşılması" (Med Yay.), "1925 Kürt Ayaklanması" Dr. Arsewan Harelyan-Dr. Moshad Ahmedi (Medya Güneşi Yay.), "Mervani Kürtleri Tarihi" (İbn'ül Ezrak), Kürt halkının tarihinin hegemonya-varlık ikilemi arasında geliştiğine ilişkin belgeler vermektedir.

Yayın dünyasının Kürt kitaplarına ilgisinin başka bir yönü de Kürtler üzerine "aktüel" incelemelere yer verilmesidir. Örneğin Rafet Ballı'nın "Kürt Dosyası"(Cem Yay.), "Dünü ve Bugünüyle Geri Kalmışlık Sorunu" (Mirzali Çimen- Öz Ge Yay.), "Kürt Kapanı" (Cevat Korkmaz-Yurt Yay.), "Kürtler Üzerine Tezler" (Yalçın Küçük-Dönem Yay.), "Kürt Aydını Üzerine İncelemeler" (İsmail Beşikçi-Yurt Yay.), "Dünden Yarına Kürtler" (Muhsin Kızılkaya-Halil Nebiler, Yurt Yay.), "Halepçe Jenosidi, Vahşet Yargılanıyor" (C. Gündoğan, A.R. Gezici, İ. İncesu-Sun Yay.), "Devletin Gözüyle Türkiye'de Kürt İsyanları" (Faik Bulut-Yön Yay.), "Belgelerle Dersim Raporları" (Faik Bulut-Yön Yay.).

Kürt kitaplarına ilişkin diğer bir kategori de inkar edilen, resmi ideolojinin içine sıkıştırılmaya çalışılan Kürt dili, folkloru üzerine olan eserler. Kürtçe Gramer (Bedirxan Lescot-Doz Yay.), Hemane Razimane Kurdi Fegi (Hüseyin Sağnaç), Kürtçe-Türkçe-Fransızca-İngilizce Sözlük (Joyce Blau-Sosyal Yay.), Türkçe İzahlı Kürtçe Dil Dersleri (Baran- Deng Yay.), Kürt Dili ve Söylevleri Üzerine İncelemeler (Gürdal Aksoy), sayılabilir.

Kürt halkının kendi edebiyatına ilişkin kitaplar da bu geleneğin köklü bir geçmişini, ezilen halkların romantik tarihini dile getirmektedir. Şerefname (Şerefhan-Hasat Yay.), Memuzin (Ahmede Xani-Hasat Yay.), Lenin Şafağı (Ciğerhun-Kaynak Yay.), Bi Kürdi Maven Miroven (Kürtçe İsimler-Yusuf Kaynak- Deng Yay.), Çırokan Kurdi (Selahattin Mıhlası-Koral Yay.), Çağdaş Türk Edebiyatında Kürtler (Rohat, Fırat-Dicle Yay.), Kürt Halk Türküleri (Mehmet Bayrak-Öz Ge Yay.), Brina-Reş (Musa Anter-Koral Yay.) ve son dönemlerde yazılan Edip Polat'ın Nevrozladık Şafakları. (Telesor Yay.), Dehak'ın Sonu (Kemal Burkay-Deng Yay.), Demirci Kawa ve Çağdaş Kawa Destanı (Selim Çürükkaya), Sonsuzluk Ülkesinden Masallar (Metin Çiyayi-Melsa Yay.), Şeyh Sait İsyanı (Yılmaz Odabaşı-Zilan Yay.), Ağrı Eteklerindeki Ateş (Emin Karaca-Alan Yay.), Çağrı (Soysal Ekinci-Belge Yay.), Yurduna Dönen Gılgamış (Halil Güçlü-Belge Yay.), Yasak Ülkenin Günlüğü (Hasan Bildirici-Yurt Yay.), Bekle Diyarbakır (Mehdi Zana-Doz Yay.), sayabiliriz. Yine ilginç bir eser de Türkçe'de Dağ Dili adıyla yayınlanan, Harold Pinter'in kitabı; Zımane Çiya.

Kürt Senfonisi'nin bestelendiğini, Xece ile Siyabend'in filme alındığını duymuşsunuzdur. Bu da Kürt aydınlanmasının kendi ikliminde, kendi yolunu bulduğuna açık bir örnek.

(*) Biz Kimiz?

YENİ KİTAPLAR

ATEŞ VE GÜNEŞ
Neden Platon Sanatçıları Dışladı?
Iris Murdoch
Çeviren: Gülsevi Mirza, 126 sayfa
DÜZLEM YAYINLARI

Daha önce Türkçede "Kesik Bir Baş" adlı romanı yayınlanan felsefeci ve romancı Iris Murdoch bu kitabında Platon'un sanat üzerine görüşlerini ve sanatın hayattaki yerini tartışıyor. Tartışma Kant, Tolstoy, Freud ve Kierkegaard'ın görüşlerini de içeriyor.

TOPLUMSAL DAVRANIŞLARDA GERÇEĞİ ARAYIŞ
Öztin Akgüç
BAĞLAM YAYINLARI, 164 sayfa

Toplumsal Davranışlarda Gerçeği Arayış; Öztin Akgüç'ün Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan yazılarını derlediği üç kitaptan biri. Diğerleri, Ekonomide Gerçeği Arayış ile Politikada Gerçeği Arayış. Öztin Akgüç, kitabına yazdığı sunuşta "Bir ülkenin gerçek zenginliğinin, gerçek varlığının insan olduğu; ülkenin ancak insanın eğitim düzeyinin yükselmesi, değer yargılarının, davranış biçimlerinin değişmesi ile kalkınabileceğini" vurguluyor.

SOVYETLER BİRLİĞİ:
EKONOMİK VE SİYASİ GELİŞMELER (1917-88)
Jean-Marie Chauvier
Çeviren: Temel Keşoğlu, 235 sayfa
BDS YAYINLARI

Belçikalı Marksist Jean-Marie Chauvier, SSCB'de bugün yaşanan çözülmenin öncüllerini 1917-1988 gibi uzun bir zaman kesiti içinde ekonomik, siyasi ve toplumsal boyutlarıyla belgelere dayanarak irdeliyor. Chauvier'e göre "Tarihsel bir iflasın tehdidi altında kalan bu kilitlenmiş sistemde insanlar ve düşünceler iktidar güçlerinin son anda reformculuğa soyunmalarından çok önceleri olgunlaşmıştı."

DÜŞLER VE SEYREK ZAMANLAR
Süha Tuğtepe, Şiir
PİYA YAYINLARI

Düşler ve Seyrekzamanlar, "Kültürsüzleştirmeye ideolojik/estetik bütünsellikteki ürün kanıtlarıyla müdahalede bulunmayı" amaçlayarak yayın yaşamına başlayan ve Namık Kuyumcu'nun "Belki Bir Şarkı", Önder Kızılkaya'nın "Üzülürsün Bir Zaman", Hamdi Gedik'in "Uçurum", Emir Ali Yağan'ın "Şarkılar Ülkesi" de içinde beşi şiir biri Aydın Öztürk'ün "Derin Nehirler Gibi" adlı deneme/eleştiri olmak üzere altı kitapla okuyucunun karşısına çıkan PİYA Kitaplığı'nın ilk kitabı. Süha Tuğtepe, "Düşler ve Seyrekzamanlar" ile 1990 Yunus Nadi Şiir Başarı Ödülü'nü kazanmıştı.

DOĞU'DA FIRTINA KOPTU
Chris Harman
Çn. :Betül Genç, 174 Syf.
ULUSLARARASI BASIN VE YAYINCILIK

"Doğu'da Fırtına Koptu", Dünya İşçi Hareketleri Dizisi'nin ilk kitabı. Chris Harman'ın kitabı SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan çöküşü devlet kapitalizmi tezine dayandırıyor. Kitabın başında Ergin Yıldızoğlu'nun Devlet Kapitalizmi Teorisi'ni açıklayan ve bu teoriye yapılan eleştirileri yanıtlayan bir yazısı yer alıyor.

ALTHUSSER İÇİN YAZILAR
Etienne Balibar
Çeviren: Hülya Tufan, 146 sayfa
İLETİŞİM YAYINLARI

"Althusser İçin Yazılar"; kuramsal çalışmalarıyla olduğu kadar, trajik sonuyla da dikkatleri üzerine çeken ünlü Marksist filozof ve teorisyen Louis Althusser üzerine, öğrencisi ve çalışma arkadaşlarından E. Balibar'ın üç uzun makalesi ile yine Balibar'ın, Althusser'in cenaze töreninde okuduğu metinden derlenmiş. Kitabın başında Murat Belge'nin "Althusser İçin" adlı makalesi, sonunda ise Althusser'in kronolojik olarak düzenlenmiş yaşamöyküsü ve kuramsal çalışmalarının dizini yeralıyor.

KÜLTÜR VE POLİTİKA
Aydın Çubukçu
EVRENSEL BASIN YAYIN

Cezaevinde en uzun süre kalan siyasi tutuklu ünvanını taşıyan Aydın Çubukçu, içerde geçirdiği yıllarda felsefe alanında yoğunlaştı. "Kültür ve Politika" ikinci kitabı, ilk kitabı "Mantık ve Diyalektik" idi. "Kültür ve Politika"da kültür kavramının değişik tanımlarını, Yeni Dünya Düzeni'nin getirdiği "yeni kültür" kavramını irdeliyor. Sanat ve politikanın ilişkisini , sosyalist gerçekçilik kavramını tartışıyor.

BİR KÜRDÜN EYLÜL DEFTERLERİ
Yılmaz Odabaşı
BROY YAYINLARI, 244 sayfa

Yılmaz Odabaşı 1980 sonrası cezaevinde yetişen bir Kürt şairi. Şimdiye dek altı adet şiir kitabı yayınlandı, yedincisi baskıya hazırlanıyor. "Bir Kürdün Eylül Defterleri" ise yer yer belgelerle desteklenen bir anı, anlatı kitabı. 80 öncesi yaşadığı Diyarbakır'daki politik atmosferi, özeleştiri unsurları içeren siyasi pratiğini, Diyarbakır Askeri Cezaevinden tanıklıkları, insan portrelerini ve sonrasındaki yargılanma süreçlerini, cezaevinden çıktıktan sonra rastladığı kişilikleri anlatıyor kitabında. Tabii her anı kitabının taşıdığı bir öznellikle.

Tarihin perdesini aralamak! Ortadoğu: Mezopotamya'dan Körfez Savaşı'na

Alain Gresh-Dominique Vidal
Çeviren: Hamdi Türe, 166 sayfa
Alan Yayıncılık

Herşey bütün dünyanın gözü önünde oldu. Ortadoğu'da "barış"ı sağlamak için bölge dışındaki güçlerin yoğun çabasıyla "antlaşma" sağlanmaya çalışıldı. Burada ilk bakışta gözükmeyen iki paradoks "Ortadoğu Krizi"nin de temel argümanlarını oluşturuyor.

İlki, büyük güçlerin, daha doğru bir deyimle SSCB'nin onayıyla ABD'nin çabasının altında yatanlar. Diğeri ise tarafların sorunu varolan sistemin araçları çerçevesinde çözme niyetleri. 1903 yılında Lord Curzon "Körfez sularında barışı biz koruyacağız. Ama bunun için öncelikle İngiliz üstünlüğünün korunması gereklidir" derken sorunun bugün farklı biçimlerde yaşanan bir yönüne ışık tutmakta.

"Mezopotamya'dan Körfez Savaşı'na Ortadoğu" kitabını, yapıtın ana noktası olan 19. yüzyıl sonlarından günümüze tarihsel gelişim dışında kalan, imparatorlukların merkezi olan Mezopotamya'nın 19. yüzyıl sömürgecilik ilişkileri çerçevesinde değişik bir konumu yaşaması olarak iki ayrı merkezde toplayabiliriz. Fakat 19. yüzyıl sonu Ortadoğu için farklı bir "tarih sürecinin" ilk dönemlerini oluşturuyor. Egemenler için bir "arapsaçına" dönen olaylar bölgenin kontrol edilmesi, hegemonyanın paylaşılması dahilinde bölge halklarının tarihine yön verme çabası olarak özetlenebilir. Kitap bu temel bakış üzerinde bir kaç yönden okumayı da sağlamaktadır. İlki, egemenlerin stratejilerindeki değişimler, özellikle petrolün bulunmasıyla ekonomik çıkarların stratejiler üzerindeki etkileri, diğeri, bölge halklarının bağımsızlık hareketlerindeki mücadeleden çok anlaşmalara dayalı siyaseti ve sonucu bugüne kadar yansıyan "eşitsiz siyaset" şeması. Güncel bir önem taşıyan "tek dünya" politikasının Grenada, Panama ya da Romanya'nın boyun eğdirilmesinden çok Irak'ın bastırılmasından geçtiğine ilişkin bir çok belgeyi de kitapta bulabiliriz.

Alain Gresh-Dominique Vidal'ın yapıtı, Arapların kendileri açısından bağımsız politikalar oluşturma çabası (Nasır, Ak Devrim, vb.) ve bu çabaların bastırılmasını anlattığı bölümlerde, egemenlerin statükoyu bozacak herhangi bir eyleme izin vermeyeceğini bir kez daha göstermektedir. 1960'larda Arap Birliği'nin ağırlık noktasını oluşturan Mısır, Suudi Arabistan ve Irak'ın "Özel Tarihleri"nin farklı süreçlerden geçmesi ve "Körfez Krizi", gazeteci titizliğiyle belgelendirilen anlatımda bugünün Ortadoğusu'na bakmak için iyi bir rehber oluşturuyor. Bölüm başlıkları "Körfez Kumarı" (sayfa 84), "Büyükler İçin Bir Arapsaçı" (sayfa 98) kronolojik bir çerçeveyle varolan "tarihin" Ortadoğu halkları için tek çıkar yol mu olduğu sorusunu da gözönüne getiriyor. Birbirleriyle çatışan Araplar, onları himaye edenler ve onların dışında kalanların rolleriyle Ortadoğu'nun bugünün dünyasını anlamada anahtar bir anlam taşıyacağını vurgulayan kitabın belki de eksik olduğu söylenebilecek tek yönü, "aktüel" olanın altında yatanları değerlendirirken, kendi başlarına mücadele edenler hakkında fazla söz söylememesidir. Kürt sorununun detaylı bir anlatımından çok, Kürtlerin Ortadoğu tarihinin yazımında bir taraf olduğunun vurgulanması gerekmektedir.

Montaigne'nin sözlerinden yola çıkarsak; "en çok bildiğimiz şeylere olan kesin inancımızı" bir kez daha pekiştiren bir kitap. Tarihin perdesini araladığında ortaya çıkanları değerlendirip yargılamamıza yarayacak belge birikimini de kapsayan çok boyutlu bir yapıt...

Oğuz Bilici

Tarihin İronileri

Isaac Deutscher
Çn.: Yavuz Alogan
Belge Yayınları

Isaac Deutcher'in kitapları bir sürekliliğin ifadesidir. Ekim Devrimi'nin sürekliliği ve bütünsel bir kuram içinde, marksist bir analizle kavramanın anahtarıdır Deutscher.

Rusya'nın tarihsel koşulları kişileri ve kurumları öylesine beklenmedik yönlerde hareket etmeye zorlamıştır ki, insanlarla öğretileri kendileriyle taban tabana zıt amaçlara hizmet etmiştir. Stalin, kuşkusuz sosyalizmi savunuyordu. Ancak başlangıçtaki buniyeti son günde de varolmasına karşın, yarattığı şey bürokratik diktatörlük, kişi kültüydü. Kruşçev, stalinizm artık işlemez hale geldiğinde, kendini onu yıkmakla karşı karşıya buldu. Oysa Kruşçev'in kendisi de bürokrasinin evladıydı ve hep öyle kaldı. Brejnev ve Kosigin ekibinin iktidar oluşu da neredeyse aynı hat üçerinde gerçekleşti. Bu, bir bakıma bürokrasinin yasasıydı. Bir bakıma da Deutscher'in "Tarihin İronileri"nde dediği gibi, tarihin Rusya'ya şeytani ironisiydi.

Savaş İlgezdi

Vahşet ve ütopya

Taraftarın adı yok

Hasan Necip

Görünen köy, kılavuz istemedi. Birgün başa geleceği bangır bangır bağırılan rezillik, kendine Mecidiyeköy'ü sahne seçti. 30 yaşındaki elektrik mühendisi Oktay Akdemir, Galatasaray taraftarlarının darbeleri sonunda can verdi.

Bir kitle, hedef olarak, tanımadığı, sadece rakip kitleyle özdeşleştirdiği bir kişiyi seçiyor. Sayıca fazla ondan, doğal olarak. Güç, birlikten doğuyor. Cinayet ise çokluk belirli kişiyi hedefler. Ve çokluk, birebirdir. O gün, cinayetin hedeflendiği bile şüpheli. Rastgele vurulmuş. Katiller, herhalde "oh olsun!" dememişlerdir.

Adam öldürmeye kadar itebilen motivasyon, salt Beşiktaş'a duyulan nefret olamaz. Burada, ezikliğin, yüceltme yoluyla üstünlüğe dönüştürülmesine tanık oluyoruz. Bastırılmış duyguların patlamasına. Adam, maç çıkışı adam dövmezse, günlük, aylık, yıllık yaşamının hangi sektöründe kendisini kanıtlayacak?

30 yaşındaki elektrik mühendisi Oktay Akdemir, Galatasaray taraftarlarının darbeleri sonunda can verdi.

Basın mensubu olarak, ayrıca moda olarak da, pek öyle taraftar beresi giymem. Gazeteci olarak da, insan olarak da, asgari tarafsızlığıma gölge düşer kaygısıyla, hem. Galatasaray-Beşiktaş maçı, soğuk fakat hiç olmazsa güneşli bir havada başladı. Ancak 15.00'e doğru güneş nazlanmaya başlamıştı bile. Bayağı üşümüş ki başım, mecburen bir bere satın aldım çıkışta, sarıkırmızılı. Lahmacuncuya girdim, soğuğu lahmacunla bastırdım. Sonra Büyükdere caddesinden, Etiler yönünde yürümeye başladım, kafayı sağlama almışım. Emin olun, ilk kez insanların yüzüme dikkatle baktıklarını gözledim, çoğu gençti bakanların. "Yenik takımın taraftarı!" Daha imalı bakmadılarsa, laf atmadılarsa, yaşıma hürmettendi sanırım. Artık siz, siz değilsiniz, Galatasaraylısınız.

Lahmacuncuda durmam, aynı yol üzerinde 15-20 dakika önce meydana gelmiş cinayeti görmeme engel oldu.

Olan, her takımın taraftarının başına gelebilirdi elbet, ama ilk görüşü vermesi gereken Galata-

saray Klubü Başkanı "Bu olaya canım sıkıldı" demiş. Zahmet etmiş.

"Efendim, bu ilk değil, yıllar önce Kayseri-Sivas maçında da şu kadar adam öldürülmüştü". Birincisi orası Kayseri burası İstanbul. Kayseri olayları, uygarlaşmamış kitlelerin marifetiydi. Beşiktaş-Galatasaray maçı sonrasında olan ise, "uygarlaşmış" saydığımız kitlelerde de görülen, "ekonomik" kökenli bir olay. Örneğin, Almanya'da "dazlak" çevrelerde. Hatta, onların adam öldürmek için daha sofistike araç-gereçleri var.

Bilimin rasyonalizmi, idealizmin yerine koyacak bir şey bulamadı henüz. Güneş sisteminin oniki gezegeninden biri olan ve aksi kanıtlanıncaya kadar üzerinde hayat olan tek gezegeninde "hayat yok", nereye gittiğini bilmiyor bu gezegen. Daha doğrusu, herhalde bir avuç "fıttırık" insanın kendisi çektiği yöne gidiyor. Faraza dört tane sado'nun elinde dört milyar mazo. Güdüleri yoketmek sözkonusu değil ama, dinlerin uzun dönemler frenleyebildiği güdülere, bugünün gelişmiş toplumlarında kim ket vuracak? "İnsan"ın başı çektiği bir toplum, adını aldığı yapıt gibi bir "ütopya" gözüküyor, büyük Ü ile.

"Ütopik" değil, "gerçek" toplumların ise, şiddet bir parçası. O zaman "polisiye" tabir edilen tedbirlerden başka çare kalmıyor. Buna da bizim toplum çoktan hazır zaten yapısı icabı. Pek adam gibi tekdir etmeden köteğe başvuracağız ama olsun. Dinsizin hakkından imansız gelecek. Polis çağırayım da gör. Ve bir kısır dörgüdür gidecek, mesala falan Emniyet Müdürü'nün azıcık "gevşemesi", stad anarşisi üzerinde bir Demokles kılıcı gibi sarkacak.

Bir diğer ütopya da, kadınları maça bedava alma safsatası. Bir kere ekonomik döngüye ters, ayrıca kadın var diye küfredilmeyeceği konusunda ciddi kuşkularımız var. Kadınların küfürden hoşlanmadıkları da erkeklerin inanır görünmeyi yeğledikleri şeylerden biri galiba.

Kadın derken uzmanına sormak gerek, eksik olmasın Duygu Asena arkadaşımız, o hafta Nokta'da bu olayı ele almış. Çok ta iyi yapmış, iyi de yazmış. Ancaaak...nedense yazının bütününden sanki böyle bir haltı sadece Galatasaray taraftarı işler diye bir anlam çıkıyor ister istemez. Bilen bilir de, futboldan Duygu kadar anlayan kadın okurlar, o hisse kapılabilirler, çünkü yazının ortasında yazısız bir fotoğraf üstelik, 15 kadar Galatasaray amigosu, başlarında söz Meclisten dışarı sarı-kırmızılı bere, pişmiş kelle gibi sırıtıyorlar.

En azından yazının başlığını "Taraftarın adı yok" gibi bir şey yapabilirdi.

Ama Duygu da, biz de, kimse kaygılanmasın, çünkü o Mecidiyeköy'deki itlerden onyedisini enselemişler. Şimdi, kim vurdu meselesi var. Buna da galiba en gerçekçi yanıtı bizim çaycı verdi: "Ağabey, burası Türkiye, içlerinde parası olan sıyırır, garibanı kodesi boylar..." ❑

Prof. Dr. Özcan Köknel:
"Güçsüzlük, şiddeti doğuruyor"

Türkiye'de holiganlığın son günlerde yaygınlaşmasındaki toplumsal psikolojik etkiler nelerdir?

Genelde fanatiklik derecesine varan taraftarlık 15-20 yaşları arası görülüyor. Bu yaşlar çok coşkulu yaşlar. Gençler heyecanlı, coşkulu ve öfkeli oluyorlar. Bu yaş dilimi çok yoğun yaşanıyor. Bu yaşta coşkunluğu, heyecanı, öfkeyi denetlemek çok zor. Ayrıca, bir insanın kendi başınayken duyguları farklı, grup içindeki duyguları farklı. Grup içinde öfke ve şiddet oranı daha da yüksek oluyor. Ayrıca, bu gençlerin büyük bir çoğunluğu toplumun üretimine katılan insanlar değil. Genelde işsiz insanlar. Kendi kişiliğini ispat edebilecek bir yerde değiller. Onlar da kendi kişiliklerini bir renkle, bir bayrakla ifade etme yoluna gidiyorlar. Kendi takımları galip olduğu zaman, "nasıl yendik ama" diyerek, aslında kendini yüceltmiş oluyor. Mağlubiyet durumunda ise kişiliğindeki güçsüzlüğü görüyor ve bu şiddete dönüşebiliyor. Ayrıca Emniyet'dekilerin de bunları tanıyamaması, engelleyememesi önemli bir etken. Maç çıkışlarında toplu halde çıkılmasının engellenmesi gerekmektedir.

Bunun tek çözümü polisin sahalarda beklemesi mi? Uzun vadeli bir çözüm yok mu?

Sorunu uzun vadede çözebilmek için eğitim gerekiyor. Kendini maçın dışında, sporun dışında da ispat edebilecek kişilik gücüne sahip insanların yetiştirilmesi sanırım çözüm olabilir. Ayrıca Klüp Başkanlarına da büyük roller düşüyor. Başkanlar taraftarlarının bazılarına tezahürat yapsın diye para veriyorlar. İşin içine para olayı da girince kişi takımını daha da çok savunma isteği duyuyor. Başkanlar bu işin ortamını hazırlamamalıdırlar. Bu işin sadece bir spordan ibaret olduğu anlatılmalı. Tabii bu arada stadların konumu da çok önemli. Türkiye'deki stadlara bakıyorum hepsi de şehrin göbeğinde. Böyle olunca toplu çıkışlar engellenemiyor. Taşkınlık daha fazla oluyor. Ama bir Avrupa'ya baktığınızda durum daha da değişik. Örneğin İngiltere'deki stadlar şehrin dışında ve geniş bir alanın tam ortasına yapılmış. Arabayı staddan uzak bir yere park etmek zorunluluğu var. Maçtan çıkınca arabaya kadar uzun bir mesafe yürüyorsunuz. Eğer bir taşkınlık sözkonusu olursa, polis o alanın içinde kolayca engelleyebiliyor. Ama bizde öyle mi? Maçtan çıkınca direkt caddeye çıkılıyor. Elinde bayrakları olan tezahürat eden insanları her pazar caddede görmek mümkün. Bu da şiddetin dozunu artırabiliyor. Avrupa'daki stadlar şehrin dışında olduğu için olaylar azalıyor. Spor eğer gerçek anlamında uygulanırsa güzel olur. Vuruculuğa kırıcılığa başvurmadan sporcuların ve taraftarlarının karşılıklı centilmen tavırlar içinde olması gerekiyor.

Soğuk Savaş, fizik ve devletli bilim

Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği (TMMOB) Fizik Mühendisleri Odası (FMO) Şubat ayı içinde Ankara'da, Fizik Mühendisleri Bilimsel ve Teknik Kurultayı'nın dördüncüsünü topluyor. Fizik mühendisliği dünyadaki en yaygın ve gözde meslekler arasında. Ancak Türkiye Fizik Mühendisleri Odası'nın üye sayısı matematik, nükleer enerji ve bilgisayar (yazılım) mühendisleri de dahil 1400 kişi civarında. İsviçre'deki parçacık hızlandırıcı laboratuarı CERN'de çalışanların sayısının Türkiye'deki fizik mühendislerinin neredeyse iki katı olduğu düşünülürse mesleğin bizdeki durumu daha iyi kavranabilir. Bunu açıklayabilmek için, mühendisin "bilimi teknolojiye uyarlayan kişi", fizik mühendisinin ise, "bilimin üretilmesi sürecinde de işlevsel mühendis" olduğu ve Türkiye'deki bilim üretiminin düzeyini bilmek yeterli.

Bilimsel ve Teknik Kurultay'ın yürütme kurulu başkanı Hacettepe Üniversitesi Fizik Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Demir İnan. İnan, kurultayın başlıca iki amacının olduğunu belirtiyor. Birincisi, bilim ve teknolojideki son gelişmeleri tartışmak ve kamuoyu yaratılmasını sağlamak. İkincisi, mesleki sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmek. Prof. Dr. İnan, Demokrat'a tebliğlerin hangi konularda olacağını da şöyle sıraladı: "Enerji ve enerji teknolojileri, kalite denetimi, bilgisayar ve otomasyon, sağlık ve hastane fiziği, iletişim ve uzman iletişim, eğitim, teknolojik gelişmeler, fizik mühendisliği ve ulusal araştırma-geliştirme çalışmaları." Kurultaya katılmak için fizik mühendisi ya da Fizik Mühendisleri Odası üyesi olmak gerekmiyor. Ancak kurultay "ulusal" bir kurultay. Prof. Dr. İnan, "dünyada fizik mühendisliğinin özellikle atom bombasından sonra yaygınlaştığını ve geliştiğini, Türkiye'deki gelişmenin de buna paralel olduğunu" söylüyor. İnan'a göre fizik mühendisleri "Türkiye'de Boğaziçi Köprüsü'nün çelik halatlarının yerleştirilmesinden hastanelerdeki nükleer tıp bölümlerine, elektronik sanayiinden kalite denetleme merkezlerine" kadar bir çok alanda çalışabiliyor. Mühendisin verimliliği ve işlevselliği ise teknolojiyle direkt ilgili. Aslında fizik mühendisliğinin gelişmesinde en büyük etken soğuk savaş. Özellikle Amerika, fizikten savaş sanayiinde yararlanmak için bu alandaki yatırım ve araştırmalara çok büyük paralar harcadı. Örneğin NASA'da dünyanın en kaliteli fizikçileri istihdam ediliyor. Dünyada fizik mühendisi kavramına Türkiye'deki tanımlamadaki anlamı yükleyen hiçbir ülke yok. Türkiye'de bilimin ve fizik mühendisliğinin durumu (ortadayken) üniversitelerdeki fizikçilerin ve FMO'nun, bu ülkenin geleceğinde nasıl bir işlevinin olabileceği kurultayda da gündeme gelecek. Teknolojileri ve FMO'nun etkinliğinin artırılması tartışması kurultayın gündemini belirleyecekse halkın deyimiyle ya da halkın gözünde fizikçiler yine abesle iştigal etmiş olacaklar. Bunun da ötesinde, bilimin kendisi yine "es" geçilecek. Türkiye devletinin ideolojisi yani "batının bilimi ve tekniğiyle geleneğimizin sentezi"nden oluşan "çağdaşlaşma" projesi, bugün bilimi atmış, bu pratik çözüm yalnızca batıdan teknoloji transferine indirgenmiştir. Bilim ve teknolojinin üretilip yaşandığı alanların başında gelen üniversitelerdeki pratikler bile bu "devletçi" söylemi sorgulayıp henüz bilimin kendisine ulaşabilmiş değil. O zaman Türkiye'de üniversitelerin bilimin "özgürce" üretildiği kurumlar olduğu bilgisi de bu pratikler tarafından yalanlanmaktadır. Zaten "kutsal pazar" hegemonyası, çağdaş ve gelişmiş dediğimiz ülkelerin üniversitelerinde de bilimin özgürce üretildiğini ve bu sürecin de bilim adamının özgür iradesiyle belirlendiğini savunanların ipliğini pazara çıkarmadı mı? 1970'li ve 80'li yıllarda yapılan üç kurultayda da bu ilişkilerin sorgulanmadığını hatırlar hatta kurultaylardan bugüne hiçbir şeyin kalmadığını düşünürsek aslında bilim adamlarımızın da safdilli değil tercihlerini böyle yapan bilim "neferleri" olduklarını görürüz. Önceki kurultaylarda, Fizik Mühendisleri Odası'nın popülarite artırımı peşinde koşan tavrı ve "devlet dairesi" konumunu iyice benimsemesi yüzünden oda üyesi fizikçilerin "kendiliğinden ideoloji"si olan "modernizm" bile doğru dürüst gündeme getirilip tartışılabilmiş değil. Bu tür bir tartışma birinci kurultayda başlatılabilmiş olsaydı, bugün, belki de Türkiye'nin bilim ortamı bu kadar çorak olmayacaktı. Bugün bırakalım bilim adamlarının Türkiye'de "eşit ve özgür insanın yaratılması" projesinde bilimin rolünü düşünmelerini, her fırsatta "özgür bilim üretiminden" sözeden hocalar üniversitelerin, şirketlerin laboratuvarları haline getirilmesi projesinden bile ya habersizler ya da rahatsız olmuyorlar. Doğramacı'nın YÖK'ü savunurken temel dayanaklarından birini üniversitelerde '80'den sonra bir yayın "patlaması"nın yaşandığı oluşturur. Gerçekten de 1980'den sonra Türkiye'de bilimsel anlamda çalışma sayılabilecek çok sayıda yayın türedi. Bunun birinci nedeni yayınların akademik kariyer yapabilmenin ön şartı olmasıdır. Yani içeriği tartışılsa bile yayın yapma zorunluluğu vardır. Ayrıca, bu tür kurultaylarda sunulan tebliğlerin derlenmesiyle oluşturulan kitaplar ve akademisyenlerin buralarda sundukları 5-10 sayfalık bildirileri de dikkate alırsak bu "patlama"nın nedenini daha iyi kavramış oluruz. Bu kurultayın hiçbir yararı olmayacaksa bile en azından böyle birkaç kitap ve birkaç "bilimsel tebliğ" çıkmış olacak ortaya. Zaten Kurultay Yürütme Kurulu'na gönderilen yayınlara bir gözatıldığında bütün tebliğlerin "konumuzla çok ilgili" olmadığı ve bu amaç için yapıldığı görülecektir.

Fatin R. Mumcuoğlu

Yeni Bir Kardeşliğe Doğru

DYP-SHP koalisyon hükümeti, Türk toplumunun her düzeyde yoğunlaşan ekonomik ve siyasal sorunlar yumağının içinde bulunduğu bir ortamda kuruldu.

Koalisyon ancak "kurtarıcı baba" ile, "Türkiye'yi yeniden kurma"yı önüne koyan sosyal demokratlar arasında gerçekleştirilebilirdi. Üstelik her iki taraf da "devlet terbiyesi" içinden gelen partilerdi. "Kurtarıcılık" ve "yeniden kuruculuğun" siyasal kerameti demokrasi ve insan haklarına verilecek önemde ifadesini buldu. Türk toplumunda farklı düzeylerdeki siyasal konumlanışların ve onların siyasal programlarının en ortak vurgusu "demokrasi"dir. DYP-SHP koalisyon hükümetiyle sözkonusu vurgu iktidar olmuştur. Bu durum (bütün şerrine rağmen) yeni bir imkan doğurmuştur: Siyasal hedef ve öngörülerimiz açısından demokrasiye atfettiğimiz değerleri sınama imkanı.

Türk-Kürt kardeşliği, "Türk ve Pakistan halkı kardeştir"den öte boyutlara taşınmalıdır. Kardeşliğin gerektirdiği siyasi yükümlülükler, ortak eylemlilik, yeni bir kardeşliğin imkanını sunmaktadır.

Kürt ulusal meselesi bahsinde koalisyon hükümeti, demokrasi ve insan hakları kavramlarından aldığı ilhamla "realiteyi tanıma" basiretini gösterdi. "Realiteyi tanıma" ifadesinin bilgisel düzeyde, taşı-toprağı (yani varoluşun en somut, en görülebilir yüzeyini) "tanımaktan" öte birşey olmadığını, bu denli nötr olduğunu söyleyebiliriz. Bir adım daha atarak, tanıdığı realitenin kardeş Kürtler olduğuna hükmetti. Hızını alamayıp kardeşinin akrabalarını da (Güney Kürtlerini) kardeş ilan etti.

Böylelikle varlığını demokrasiye borçlu olan ve dünya katında bu anlamda benzeri bulunmayan Kürtler varoldu.

TC'nin gıyabında koalisyon hükümeti kardeşe ilişkin siyasal yükümlülüklerini, üniter devlet ve insan hakları kavramlarının belirlediği muazzam (!) genişlikteki alan üzerinde tanımlamaktadır.

İlk adımlar, devletin organları arasında eşgüdümü sağlama isteğinin ifadesi olarak beliriyor. Artık "terörü" demokrasiyle yenme inanç ve azmi taşıyan bir ordu var. Bu yeni bir durumdur. Devletin organlarının Kürdistan'a dönük yüzü (devletin bekçileri) iman ve inançla yüklü bir takım aşamasına varmıştır. Koalisyon hükümetinin Kürdistan'a ilişkin demokratik programı, Kürt halkının siyasal istemlerinin kabul edilebilir meşruluk sınırını çizmiştir. Üniter devlet baki kalmak koşuluyla, kendini ifade etme hakkını, yani kültürel hakları tanımak şeklindedir.

Öte yandan kendini ifade etme potansiyelini, yürüttüğü silahlı mücadele ile bugüne taşıyan Kürt halkı üzerinde sağlam ve güvenli politika yapılabilecek bir devrimci durum yaratmıştır. Halk hareketi demokrasi istemlerini yaşamsal taleplere yöneltmiş durumdadır. Yaşamsal talepler, ulusal hak kazanımlarının dinamik zeminini oluşturuyor.

Koalisyon hükümeti demokratikleşme adı altında kendince rasyonel olan bir "milli mutabakatı" serimlemekten başka birşey yapıyor değil. Kapsamı çok sınırlı olan demokratikleşme paketi, TC ulusal devletinin gecikmiş "milli mutabakatına" karşılık geliyor.

Demokratikleşme gürültüleriyle beraber TC, Kürdistan'da süren yangında baskıcı yüzünü gizlemiyor. Kontrgerilla legal kişi ve kuruluşlara saldırmaya devam ediyor. Türk metropollerinde anti-Kürt kampanyayı koz haline getirerek, Kürt halkını adil olmayan bir barışa zorlamak istiyor. Kürtleri minnetten istifade etmeye çağırıyor.

Türkiye'de aydın ve sol çevrelerin önemli bir kısmı demokratik istemlerini, 12 Eylül dönemi ve sonrasındaki sivil diktatörlükle hesaplaşma muhtevasına sokmuştur. Bu çevrelerin yaklaşımına göre Kürt sorununu ve Kürt fanatizmini bizzat 12 Eylül rejimi doğurmuştur. Bu yüzden "demokratikleşme" sadece 12 Eylül rejimiyle gecikmiş bir hesaplaşmaya yaramayacak, aynı zamanda Kürt halkının da derdine deva olacaktır. İlk bakışta oldukça rasyonel görünen bu çözüm artık TC'nin de rasyonalitesidir.

Kendisini "kardeşlik" gibi çok da siyasi olmayan bir kategoriyle ifade eden bu rasyonalite Kürt ulusal mücadelesine karşı "demokratik dayatmacılık" muhtevası kazanmıştır. Kardeşlik en başta tasavvuru gerektirir. Kürt halkının ulusal benliğini, uluslaşma ve ayrılma hakkını kapsamayan bir tasavvurla kardeşlik gerçekleşemez. Türk metropollerinde suni olarak yaratılan ve halkları birbirine kırdırma emareleri taşıyan gelişme iki düzeyde ele alınabilir. 1. TC'nin taktik bir yaklaşımını 2. Türkiye'de sosyalizmin bir türlü alternatif olamayışını gösterir.

Bu kritik dönemde sosyalistlerin görevi kardeşlik kavramına ilişkin diplomatik kavrayışı bir yana bırakıp, halkların ortak eylemliliğinde ifadesini bulan kardeşliğin taşıyıcıları olmaktır.

Türk-Kürt kardeşliği, "Türk ve Pakistan halkı kardeştir"den öte boyutlara taşınmalıdır. Kardeşliğin gerektirdiği siyasi yükümlülükler, ortak eylemlilik yeni bir kardeşliğin imkanını sunmaktadır.

Ömer Bozan

BASIN AÇIKLAMALARI

İşkencenin etkilerini araştırıyoruz

İnsan haklarının korunması amacıyla yapılan bütün girişimlere rağmen, işkence dünyada ve Türkiye'de önemli bir sorun olmaya devam ediyor. İşkenceye karşı verilen mücadele şimdiye kadar daha çok siyasal nitelikte ve bilimsel verilerle yeterince desteklenmiş değil. Örneğin, işkencenin uygulanış biçimleri, insan üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkileri yeterince incelenmemiş durumda. Bu tür bilgiler, işkence konusunda dünya kamuoyunun aydınlatılması işkence ve benzeri insan hakları ihlallerine karşı bilinç, duyarlılık ve direnç oluşturmak açısından büyük önem taşıyor.

Bugün işkencenin insan üzerindeki etkilerinin tedavisi konusunda da pek az bilgimiz var. İşkencenin her insan üzerinde olmasa da, bazı kişilerde yıllarca sürebilen etkiler yaratabildiğini biliyoruz. Bu ruhsal etkiler kimi zaman çok ağır olabiliyor ve kişinin sağlıklı ve verimli bir yaşam sürmesini engelleyebiliyor. Bu sorunların nasıl tedavi edilebileceği konusunda da yeterince bilgimiz yok.

Bu çalışmanın iki amacı var: 1) Bu alandaki eksik bilgilerimizi tamamlayarak işkenceye karşı, gerek Türkiye'de, gerekse dünyada sürdürülen mücadeleye katkıda bulunmak, 2) İşkencenin olumsuz ruhsal etkilerini yaşayan insanlara nasıl daha iyi yardım edilebileceğini araştırmak.

Bu araştırma Londra Üniversitesi, İstanbul Tabip Odası ve Türkiye İnsan Hakları Derneği'nin işbirliğiyle yapılmaktadır. Çalışmayı yürütecek ekip Londra Üniversitesi'nden Dr. Metin Başoğlu, Türkiye'den Dr. Erdoğan Özmen, Dr. Murat Paker, Dr. Özgün Taşdemir Paker, Dr. Nuşin Sarımurat, Dr. Doğan Şahin, Uz. Psikolog Emre Konuk ve Uz. Pedagog Ümran Korkmazlar'dan oluşmaktadır. Araştırma İstanbul ve Ankara'da yapılacaktır.

Çalışmanın ilk aşamasına katılanlarla bir hafta içinde iki kez ikişer saatlik görüşme yapılacaktır. Bu görüşmelerde geçmiş yaşam öyküsü ve gözaltı-tutuklanma-cezaevi deneyimi ile ilgili bilgiler alınacak, tıbbi ve psikiyatrik değerlendirme yapılacaktır. Ayrıca katılanlara evde doldurmaları için bazı psikolojik durum değerlendirme formları verilecektir. Bu değerlendirmelerden sonra herhangi bir tıbbi-psikolojik yardıma ihtiyacı bulunan ve bu yardımı talep eden kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli tedbirler alınacaktır. Psikolojik yardıma ihtiyacı bulunan kişilerin tedavişini Uz. Psikolog Emre Konuk ücretsiz olarak üstlenecektir.

Annesi ya da babası işkence görmüş çocuklarda da ruhsal sorunlar görülebilmektedir. Bu sorunlar kimi zaman, anne ya da babadaki sorunların çocuğa yansıması, kimi zaman da çocuğun da doğrudan şiddet olaylarına maruz kalması nedeniyle olmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada görüşmelere katılanların çocuklarıyla da ilgilenilecektir. Çocuklarla görüşmeleri ve gerektiği durumlarda tedavilerini Uz. Pedagog Ümran Korkmazlar üstlenecektir.

Araştırmaya katılacak kişiler kendile-ine sorulacak bütün sorulara yanıt vermek zorunda değillerdir. Verecekleri bilgiler ve kimlikleri izinleri olmadan hiç bir koşul altında açıklanmayacaktır. Araştırmaya katılan kişilerden alınan bilgiler kimliklerini açığa vuracak ayrıntılara yervermeden bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Gerek Türkiye'de gerek uluslararası düzeyde işkenceye karşı mücadelede ve işkencenin yarattığı tahribatların ortadan kaldırılmasında oldukça yararlı olacağına inandığımız bu araştırma, işkence görenlerin ve işkencenin ortadan kaldırılmasını isteyenlerin ilgisi ve katkısına muhtaç.

İşkenceye maruz kalmış kişileri bu araştırmaya katılmaya çağırıyoruz. İşkenceye karşı mücadele eden kişi ve kuruluşlardan (basın, dernekler, meslek odaları) destek bekliyoruz.

Araştırmaya katılmak isteyenlerin İstanbul'da Tabib Odası'ndan (Tel: 522 73 74) Nedret Tepe ve Asuman Bayrak'a, Ankara'da İnsan Hakları Derneği'ne (125 95 47) bizzat ya da telefon ile başvurup isimlerini ve bulunabilecekleri telefon numarasını yazdırabilirler. En kısa zamanda araştırma ekibi kendileriyle bağlantı kuracaktır.

Dr. Metin Başoğlu
Dr. Murat Paker
Dr. Özgün Taşdemir Paker
Dr. Erdoğan Özmen
Dr. Doğan Şahin
Dr. Nuşin Sarımurat

Yasakları yasaklayın!

TC Başbakanı Sn.Süleyman Demirel

TC Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanı Sn. Erdal İnönü

TC Kültür Bakanı Sn. Fikri Sağlar

Biz aşağıda imzası olan Müzik Yayım ve Yayıncıları 21. yüzyıla girmek üzere olduğumuz şu dönemde sanat yapıtlarına çağdışı, ilkel yaklaşımlarla çağdışı denetim kurumlarıyla denetlenerek yasaklamaların ve anadilinde müzik eseri seslendirememe gibi şovenist yaklaşımların ivedilikle kaldırılarak (3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu ile bunların denetlenmesine ilişkin yönetmelik hükümleri) çağa uygun tam bir özgürlük ortamının oluşturulmasını, halkın dinlemek istediği müzik yapıtlarını kendi irade ve sanat anlayışına göre özgürce seçebilmesinin sağlanmasını, yasakların sadece belli kişi ve kurumlar için değil tüm toplum için yasaklanmasını istiyoruz.

BASIN AÇIKLAMALARI

Ezgi Müzik Üretim- Ada Yayıncılık ve Müzik Ticaret- HEPA- Sayan- Kadir Karakoç Müzik Üretim- Güvercin Kaset Yapım- Kalan Mühendislik- Ezgi Müzik Üretim- ASM Müzik Üretim- Sevkan Ticaret- Gün Müzik Yapım- Pınar Müzik Üretim- Cem Müzik- Yeni Dünya Plak- Ada Yayıncılık- Elmas Müzik Üretim- Amaç Müzik Üretim- Özdemir Plak- Taç Plak ve Kasetçilik- Saltuk Plak ve Kasetçilik- Caz Plak ve Kaset- Karnaval Plak- Diyar Müzik Yapım- Plak ve Kasetçilik- Barış Müzik Üretim- Nart Plak ve Kaset- Kartal Müzik Üretim- Savaş Plak ve Kaset.

Zaman doldu! Demokratik üniversite için birlikte...

Üniversitelere yine saldırıyorlar! Bu kez devlet destekli gerici güçler; öğrencilere Allah nidalarıyla, taşlarla, bıçaklarla, demir çubuklarla saldırıyorlar.

Tarih: 4 Aralık Çarşamba. Yer: Marmara Üniversitesi Göztepe kampüsü. Gericiler, okulların her yerini, öğrenci derneklerinin panoları dahil, gerici motiflerle dolu afişlerle donattılar. Afişlerde devrimci-demokratik değerlere açık bir saldırı vardı.

5 Aralık Perşembe. Yine M.Ü. Göztepe kampüsü. Sayıları 300'e yaklaşan ve içlerinde öğrenci olmadıkları çok açık kişiler olan bir gerici grup forum yaptı.

6 Aralık Cuma. M.Ü. Göztepe Öğrenci Derneği üyeleri demokratik üniversite forumu düzenlediler. Forumda her türden gericilik protesto edildi.

9 Aralık Pazartesi, Yıldız Üniversitesi: Gericiler kantin ve yemekhanede öğrenci dernekleri panoları dahil her yeri afişlediler. Afişlerinin başında ellerinde demir çubuklar ve falçatalar bulunduğu halde beklediler. 100 kişilik bir devrimci demokrat kitle herşeye karşın gerici saldırılara karşı duracaklarını belirterek gericilerin karşısına dikildiler. Gericiler saat 16'da afişlerini indireceklerini belirttiklerinden o saate kadar beklendi. Saat 16'da afişlerini toparlayan gericiler ertesi sabah geleceklerini belirterek topluca namaza gittiler.

10 Aralık Salı: Sabah erken saatlerde okullara gelen Yıldız-Der üyelerine gericiler tarafından saldırıldı. Gericilerin hiçbir biçimde üniversiteye saldırmalarına izin vermemeye kararlı Yıldız-Der üyeleri öğlen saatlerine dek okullarını savundular. 5 öğrenci derneği üyesi yaralandı.

11 Aralık Çarşamba: Gericiler Edebiyat Fakültesi'nde dernek üyesi öğrencileri sanki tahrik ettiler. Yıldız Üniversitesi'nde de forum yaptılar.

Tüm bu saldırılar ve öğrencilerin karşılık olarak geliştirdikleri meşru müdafa konumu basın tarafından sağ-sol çatışması olarak kamuoyuna yansıtıldı; çatışmanın "duvar kavgası" olduğu (!) yazıldı.

Bu söylemler bütünüyle yalandır; çarpıtmadır. Gericilerin yaşanan son saldırıları parlamentoda elde ettikleri konumlarının toplumsal yaşamdaki karşılığıdır. "Biz düzene karşıyız", "düşünce ve inanç özgürlüğü", "radikal düzen" söylemlerini kullanan gericiler seçimde elde ettikleri "başarıdan" sonra adil düzenlerinin, düşünce ve inanç özgürlüğü kavramlarının ilk ipuçlarını vermişlerdir. Düzene karşı olduklarını iddia eden gericilerin parlamentodaki "başarıları"nın sırrı ise, tam da karşı olduklarını iddia ettikleri düzenin en gerici, en şoven unsurlarıyla yaptıkları ittifaktır. "Kutsal ittifak"ta hamile kadınların, beşikteki çocukların kanı vardır, katliam sorumluları vardır, halklara savaş açanlar vardır. Bugün gericiler demokratik güçlerin söylemlerini kullanmaktadırlar. Anti-emperyalist olduklarını iddia eden gericiler Suudi Arabistan'dan, İran'dan beslenmektedirler.

Hedef olarak ise üniversite gençliğini seçmişlerdir. Çünkü üniversite ideolojik üretim merkezi olması özelliğinden dolayı toplumsal bir hareketin başarı sağlayabilmesi açısından olmazsa olmaz bir zemindir. Her siyasi-toplumsal hareket üniversitede ideolojik-pratik olarak var olmak zorundadır. Bunların ötesinde son dönemde öğrenci dernekleri ve İÖDF'nin yaptığı nitelikli çalışmalar, önümüzdeki dönem açısından öğrenci hareketinin prestij kazanacağının ipuçlarını vermektedir. Ülkeye demokrasi getireceği, özgür bir üniversite yaratacağı iddiasındaki siyasi iktidar için düzen dışı olma potansiyeli ve pratiği gösteren öğrenci muhalefeti bir tehdit unsurudur. Tam da bu nedenden ötürü, üniversitede ve tüm toplumun gözünde bir hayli yıpranmış olan polisi biraz geriye alıp, gericileri öğrenci muhalefetinin üzerine salmışlar, bu noktada da polisi "sağ-sol kavgasını yatıştıran" bir konumda sunmuşlardır. Bu da plandır! Polis, açıktan gericilere destek vermiştir. Bu tavrını bağımsız olarak değil, bizzat devlet politikası olarak gerçekleştirmiştir. Gericiler "düzen dışı, düzene karşı" olduklarını iddia etmektedirler. Düzen ise yedeğine aldığı gericilerle birlikte yine demokratik güçlere saldırmaktadır. Şimdiye dek demokratik güçler olarak bizler, üniversitelerde gericilerin propagandasını engellemedik. Şu an yaşanan durumda ise gericiler öğrenci derneklerinin yıllardır kazandığı mevzilere saldırmaktadırlar. Tam da bu noktada, bizim açtığımız yollarda yürüyen ve bu yolları kanıyla canıyla açan bizlere saldıranlar, yarın saldırılarını hepimize yöneltecekler.

EVET, ARTIK ZAMAN DOLDU!

Şimdiye kadar yaşananları sağ-sol çatışması olarak görenler için;

Gözlerinin önünde olup bitene seyirci kalanlar için;

12 Eylül öncesine dönmemek adına her türlü haksızlığa, zulme, akla aykırılığa, serseriliğe boyun eğenler için;

ZAMAN DOLDU!

Karşımızdakiler, oruç tutmadığı için 100. Yıl Üniversitesi öğrencisi Şirin Tekin'i öldürenlerdir.

Karşımızdakiler, arkadaşıyla elele tutuştuğu için M.Ü.'de öğrencileri tartaklayanlardır.

Karşımızdakiler, türbanlı öğrenciyi derse almadığı gerekçesiyle İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde bir profesörü tartaklayanlardır.

Karşımızdakiler, eğer bugün sessiz kalırsak, taraf olmazsak yarın bizlere zorla türban taktıracaklar, namaz kıldıracaklar, arkadaşımızla yanyana oturtmayacak olanlardır.

Yaşananlar sağ-sol çatışması değildir.

Yaşananlar, gericilikle demokratik güçlerin savaşıdır.

Düşünce özgürlüğüne inananlar, gerçek laikliği savunanlar, demokratik üniversite isteyenler!

Her türden gericiliğe karşı demokratik üniversite mücadelesinde öğrenci derneklerimizde birleşelim!

ARTIK ZAMAN DOLDU!
DEMOKRATİK ÜNİVERSİTE İÇİN BİRLİKTE YÜRÜYELİM....

İÖDF

